

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“แนวทางการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับ
สถานการณ์วิกฤติราคายางพารา ตำบลคลองชีล้อม
อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง”

โดย

นายศรี แก้วลาย และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“แนวทางการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤติ
ราคายางพารา ตำบลคลองชีล้อม อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง”

โดย

นายศรี	แก้วลาย	นายสมจิต	สองเมือง
นายสุพรชัย	หมุ่นเวียน	นายสมนึก	รุ่งสมบัติ
นางหลี่	ไชยฤทธิ์	นายวิจิตร	ชิตพงษ์
นายผอม	หมั่นหมื่น	นางนฤมล	ชัยณีย์
นางสาววิมล	ฮ้อยชี้	นายเที่ยง	ไผขาว
นางสุจินต์	เต็งเนียง	นางมูเหรัมย์	หมวดหล้า
นายธีระศักดิ์	เพ็งเทพ	นายจรัส	อะเส็ม
นายอำนาจ	ทองโย	นายสวาสดี	หาบละ
นายธนพล	คงผลาญ	นายสัญญาชัย	โออิน
นายณัฐพงษ์	รามวงศ์	นางสาวจุฑามาศ	แซ่ฮั่ง

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

โครงการ “แนวทางการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤติ
ราคายางพารา ต.คลองขี้ล่อม อ.กันตัง จ.ตรัง” เกิดขึ้นอย่างสอดคล้องท่ามกลางสภาวะทาง
เศรษฐกิจที่ฝืดเคือง วิกฤติที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสให้หลายคนได้คิดทบทวนตัวเอง เพื่อแสวงหาทางอยู่รอด
และอยู่ได้อย่างมีความสุข วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาการพึ่งตนเองด้าน
เกษตรในชุมชน ศึกษาแนวทางการพัฒนาอาชีพด้านเกษตรบนฐานทรัพยากรในชุมชน สร้าง
กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนหลากหลายวัยเพื่อพึ่งตนเอง ในสถานการณ์สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ
ตลอดจนประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนชุมชน โดยมีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำ
ชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. และคนรุ่นใหม่ร่วมเป็นที่วิจัย

กิจกรรมในโครงการขับเคลื่อนผ่านแกนนำหมู่บ้านละ 2 คน และสมาชิกหมู่ละ 8 คน รวม 50
ครัวเรือน(ภายหลังเพิ่มเป็น 62 ครัวเรือน) จาก 5 หมู่บ้าน ภายใต้ชื่อ “เครือข่ายเกษตรพึ่งตนตำบล
คลองขี้ล่อม” ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่จัดขึ้นในโครงการ เติมแนวคิด องค์ความรู้ในการทำ
เกษตร ตลอดจนลงมือปฏิบัติจริง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างกระบวนการเรียนรู้
เปิดโอกาส ให้ที่วิจัยได้พัฒนาตัวเอง ในด้านทักษะ แนวคิด รวมถึงองค์ความรู้ต่างๆ ผ่านการลงมือทำ
จริง ลองผิดลองถูก ค้นคว้าหาความรู้ ศึกษาจากพื้นที่ตัวอย่าง รวมถึงการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมกลับมาใช้
การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด คือ ทุกคนรู้จักตัวเอง เข้าใจบริบทบ้านตัวเอง และเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตัวเอง

การดำเนินโครงการสร้างผลกระทบต่อคนในชุมชนในวงกว้าง ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญสำหรับคน
ที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยวมาอย่างยาวนาน ที่ค่อยๆเรียนรู้ ปรับ และเริ่มเปลี่ยน โดยเฉพาะแนวคิด ที่หลายคน
เริ่มคิดถึงการพึ่งพาตนเองมากขึ้น พึ่งพิงภายนอกให้น้อยลง เข้าใจหลักความพอเพียง การช่วยเหลือ
การแบ่งปัน รวมถึงคำนึงถึงสุขภาพของตัวเอง คนในครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการ
ที่สร้างให้ผู้คนรักถิ่นฐานบ้านเกิด ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง

ที่วิจัยตำบลคลองขี้ล่อม

มีนาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 โครงการ	
หลักการเหตุผล	1
โจทย์วิจัย	3
วัตถุประสงค์	3
ระยะเวลา/สถานที่ดำเนินการ	4
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขั้นตอนการดำเนินงาน	4
บทที่ 2 บริบทที่เกี่ยวข้อง	
ประวัติความเป็นมาของตำบลคลองชีล้อม	7
แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	12
บทบาทหน้าที่/ภารกิจขององค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	17
บทที่ 3 กระบวนการดำเนินงาน	
ขั้นตอนการเตรียมชุมชน	20
ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล	20
ขั้นตอนการปฏิบัติการ	22
ขั้นตอนการสรุปและนำเสนอผล	24
บทที่ 4 สรุปผลการดำเนินงาน	
ข้อมูล	26
ความรู้	42
คน	44
ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่	54
การสรุปผลตามวัตถุประสงค์	59
ปัญหา อุปสรรคในการทำโครงการ	64
บทเรียนหรือข้อค้นพบในการทำงาน	65

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุป	69
บรรณานุกรม	71
ภาคผนวก	
บันทึกกิจกรรม	73

บทคัดย่อ

คลองซีล่อมเป็นตำบลเล็กๆตำบลหนึ่งในอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ร้อยละ 80 ของประชากรในตำบลมีรายได้หลักจากการทำสวนยางพารา ราวปี 2553-2554 ราคายางแผ่นขึ้นสูงสุดกิโลกรัมละ 180-200 บาท ทำให้หลายครอบครัวมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีกำลังซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค หลายคนถอยรถป้ายแดง ซื้อเฟอร์นิเจอร์เข้าบ้าน กินข้าวนอกบ้านมากขึ้น ประหยัดน้อยลง ด้วยเงินหามาจ่าย บางคนขายน้ำยางสดได้เงิน 3,000 บาทต่อวัน เป็นช่วงเวลาที่ชาวสวนยางมีรายได้เป็นกอบเป็นกำมากที่สุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ หลังจากนั้นราคายางพาราขึ้น-ลง ผันผวนตามภาวะเศรษฐกิจและความต้องการของตลาดโลก แต่อยู่ในอัตราที่ชาวสวนยางยอมรับได้ จนกระทั่งปี 2557 ราคายางพาราลดลงต่ำสุดในรอบหลายสิบปี ยางแผ่นเหลือกิโลกรัมละ 35-40 บาท สืบเนื่องจากเศรษฐกิจโลกชะลอตัว ความต้องการยางพาราน้อยขณะที่ผลผลิตมีมาก ยางพาราจึงล้นตลาดและขายได้ราคาต่ำ ส่งผลกระทบต่อพี่น้องชาวสวนยาง โดยเฉพาะพี่น้องชาวใต้ที่ยึดอาชีพทำสวนยางพาราเป็นหลักมาอย่างยาวนาน คลองซีล่อมเป็นตำบลหนึ่งที่ได้รับผลกระทบโดยตรงเช่นเดียวกับพี่น้องชาวสวนยางที่อื่น ๆ เมื่อต้องเผชิญกับวิกฤติราคายาง ทำให้หลายครอบครัวมีความเป็นอยู่อย่างยากลำบากมากขึ้น รายรับไม่พอรายจ่าย เป็นเหตุให้ต้องกู้หนี้ยืมสินมาจุนเจือครอบครัว นำมาซึ่งความทุกข์ทั้งกายและใจ เนื่องจากไม่มีอาชีพเสริม การทำเกษตรเชิงเดี่ยวมาอย่างยาวนาน ลดทอนศักยภาพของผู้คนในการประกอบอาชีพอื่น ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่ในตัวคนมีโอกาเส่อออกมาใช้น้อย และบางอย่างสูญหายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่าที่จากไป

โครงการ “แนวทางการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤติราคายางพารา ต.คลองซีล่อม อ.กันตัง จ.ตรัง”เกิดขึ้นอย่างสอดคล้องท่ามกลางสภาวะทางเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง วิกฤติที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสให้หลายคนได้คิดทบทวนตัวเอง เพื่อแสวงหาทางอยู่รอดอย่างมีความสุข วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาการพึ่งตนเองด้านเกษตรในชุมชน ศึกษาแนวทางการพัฒนาอาชีพด้านเกษตรบนฐานทรัพยากรในชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนหลากหลายวัยในการพึ่งตนเองในสถานการณ์สภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ตลอดจนประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนชุมชน โดยมีนายศรี แก้วลาย ปราชญ์ชาวบ้าน และมีผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. และคนรุ่นใหม่ร่วมเป็นที่มิจัย

กิจกรรมในโครงการขับเคลื่อนผ่านที่มิจัยแกนนำหมู่ละ 2 คน และสมาชิกเครือข่ายหมู่ละ 8 คน รวม 50 คน (ภายหลังเพิ่มเป็น 62 คน) จาก 5 หมู่บ้าน ภายใต้ชื่อ “เครือข่ายเกษตรพึ่งตนคนคลองซีล่อม” ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่จัดขึ้นในโครงการ เติมแนวคิด องค์ความรู้ในการทำเกษตร ตลอดจนลงมือปฏิบัติจริง กิจกรรมที่สำคัญ คือ กิจกรรมเยี่ยมบ้านครอบครัวตัวอย่างเกษตรพึ่งตน หมู่บ้านละ 3 หลัง การเยี่ยมบ้านทำให้แกนนำและเครือข่ายได้เห็นและเรียนรู้จากพื้นที่จริง เกิดการแลกเปลี่ยนและเติมเต็มความรู้ซึ่งกันและกัน เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างแกนนำและสมาชิกเครือข่ายทั้ง 5 หมู่บ้าน นอกจากนี้ยังเป็นการรื้อฟื้นรูปแบบสังคมดั้งเดิมให้กลับคืนมา สะท้อนผ่านภาพการนั่งล้อมวงกินข้าวร่วมกัน ตักกับข้าวให้กัน หัวเราะพูดคุยอย่างเป็นกันเอง ท่ามกลางบรรยากาศ

บ้านๆของสังคมชนบท ทั้งหมดเป็นภาพสังคมแห่งความเกื้อกูลในสังคมชนบทไทยแต่ดั้งเดิม ซึ่งปัจจุบัน หาดูได้ยาก และมีแนวโน้มว่าจะค่อยๆเลือนหายไป แต่คลองซีล่อมยังมี เป็นเสมือนหนึ่งชุมชนที่ยึดโยงผู้คนให้เกาะกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น เข้มแข็ง และเป็นหนึ่งเดียว

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ เปิดโอกาส ให้ทีมวิจัยได้พัฒนาตัวเอง ในด้านทักษะ แนวคิด รวมถึงองค์ความรู้ต่างๆ ผ่านการลงมือทำจริง ลองผิดลองถูก ค้นคว้าหาความรู้ ศึกษาจากพื้นที่ตัวอย่าง รวมถึงการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมกลับมาใช้ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด คือ ทุกคนรู้จักตัวเอง เข้าใจบริบทบ้านตัวเอง และเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตัวเอง “เกษตรพึ่งตน จึงเป็นเกษตรแนวทาง เป็นเป้าหมาย ของคนในตำบลคลองซีล่อม จากบทเรียนวิกฤติราคาขายพาราตกต่ำ ซึ่ให้เห็นว่าความเป็นอยู่ของผู้คนในตำบลพึ่งพิงปัจจัยแวดล้อมภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ซื่อข้าวสารกิน ซื่อเนื้อสัตว์กิน ซื่อผักกิน และซื่ออะไรต่อมิอะไรอีกสารพัด ที่เงินสามารถซื้อหาได้ เช่นเดียวกับผู้คนในตำบลอื่นๆ ที่ยึดความสะดวกสบาย และรวดเร็วเป็นสำคัญ หากไม่เกิดวิกฤติคนคลองซีล่อมคงไม่มีโอกาสที่จะหันกลับมามองตัวเอง ทบทวนตัวเอง เริ่มเปลี่ยนแนวคิดและปรับพฤติกรรม

เกษตรพึ่งตนแบบคนคลองซีล่อม จึงไม่ได้หมายความว่าความแก่การสนับสนุนให้ผู้คนหันมาปลูกผักกินเอง แต่เกษตรพึ่งตนคือวิธีการ คือเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อของคน ปรับทัศนคติที่เคยยึดมั่นเชื่อถือในการทำเกษตรเชิงเดี่ยว หรือสวนยางพารา มาเป็นเกษตรแบบผสมผสาน ทำเกษตรแบบยังชีพ หรือการปรับสวนยางให้เป็นป่ายาง (ปลูกพืชหลายอย่างแซมในสวนยาง) ปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูก ผักสวนครัวรั้วกินได้ กินผักเป็นยา ฯลฯ สำคัญที่สุดคือการเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ และใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืน

ผลกระทบจากภาวะวิกฤติที่ผ่านมาทำให้ชาวคลองซีล่อมตระหนักและพยายามที่จะก้าวผ่านแนวคิดเกษตรเชิงเดี่ยว มาเป็นเกษตรแบบผสมผสานมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแนวคิดและการปฏิบัติต้องอาศัยเวลา จำเป็นต้องมีฐานความเชื่อ ความรู้ มารองรับ ทุกวันนี้ทีมวิจัยแกนนำและเครือข่ายต่างได้เรียนรู้แล้วว่าแนวทางการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดท่ามกลางวิกฤติ มิใช่การแสวงหาแหล่งเงินกู้หรือรอการช่วยเหลือจากรัฐบาล หากแต่เป็นการหันกลับมามองทรัพยากรที่มีอยู่รอบๆตัว แสวงหาวิธีจัดการแล้วใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน

ทีมวิจัยตำบลคลองซีล่อม

มีนาคม 2561

บทที่ 1

บทนำ

โครงการ “แนวทางการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับสถานการณ์
วิกฤติราคายางพารา ต.คลองชีล้อม อ.กันตัง จ.ตรัง”

หลักการและเหตุผล

ตำบลคลองชีล้อมตั้งอยู่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน มีเนื้อที่โดยประมาณ 24,570 ไร่ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบ ทิศเหนือติดกับตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง ทิศใต้ติดกับตำบลวังวน อำเภอกันตังทิศตะวันออกติดกับตำบลทุ่งค่าย อำเภอย่านตาขาว ทิศตะวันตกติดกับตำบลบางเป้า อำเภอกันตัง มีประชากรทั้งสิ้น 1,025 ครัวเรือน ตำบลคลองชีล้อม แยกออกจากตำบลวังวนเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2530 ได้ตั้งชื่อว่า “บ้านคลองชีล้อม” เนื่องจากมีผักชนิดหนึ่งที่เรียกกันว่า “ผักชีล้อม” ขึ้นตามธรรมชาติในคลองชีล้อม เป็นคลองสาขาของคลองบางค่างควาที่เป็นน้ำกร่อย ตำบลคลองชีล้อมมีพื้นที่ป่าชายเลนที่มีความสมบูรณ์อยู่ถึง 5,000 ไร่ อันถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญมากของชุมชนทั้งเรื่องสิ่งแวดล้อมและการทำมาหากิน

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา รองลงมาก็รับจ้าง ค้าขาย ทำประมงชายฝั่ง ซึ่งเป็นประมงพื้นบ้านในเขตแม่น้ำปะเหลียน ในลำคลองป่าชายเลนของพื้นที่คลองชีล้อมบ้าง นอกจากนี้ก็รับราชการบ้างเล็กน้อย และมีบ้างที่ปลูกผักเป็นอาชีพเสริม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังมีความเป็นเครือญาติสูง มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน แม้ว่าในชุมชนจะมีชาวบ้านที่นับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามแต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

แกนนำของตำบลคลองชีล้อมทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมา 2 โครงการ ภายใต้งานยุทธวิธีชุมชน โครงการแรกเป็นการศึกษาการจัดการปัญหาความขัดแย้งของชุมชน โครงการที่ 2 เป็นโครงการศึกษาข้อมูลเพื่อการจัดการปัญหาขยะ ทั้งสองโครงการนั้นทำให้เกิดกลุ่มคนทำงานและมีการทำงานที่ต่อเนื่อง ได้ดำเนินการโครงการแก้ไขปัญหาลิทธิที่ดินทำกิน ด้วยความหลากหลายของคนทำวิจัยทั้งผู้นำแบบไม่เป็นทางการและเป็นทางการจึงมีการคิดงานต่อยอดอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัญหาขยะนั้น แม้จะยังแก้ปัญหามาไม่ได้ แต่ก็ได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ที่เข้ามาศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม อยู่ระหว่างดำเนินการ

ฐานเศรษฐกิจของชุมชนตำบลคลองชีล้อมคือ ทำสวนยางพารา 3-4 ปีก่อน เศรษฐกิจของชุมชนคลองชีล้อมดีเหมือนพื้นที่อื่นๆ ของจังหวัดตรัง คนมีความสามารถในการสร้างบ้านใหม่ ซื้รถใหม่ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ พร้อม ขณะที่สาธารณูปโภคในชุมชนหลายอย่างถูกพัฒนาให้ทัดเทียมที่อื่น ราคาที่ดินสูง ส่งผลคือวิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง นิยมความสะดวกสบาย ประมาทการใช้เงิน เพราะถือว่ามีต้นยางอยู่ใกล้บ้านก็เหมือนมีชุมทรัพย์ มีธนาคารอยู่ใกล้ตัว เมื่อราคายางพารา

ตกต่ำ ในช่วงแรกคนยังมีความหวังว่า ไม่นานราคายางจะเหมือนเดิม เมื่อก่อนและตกต่ำอย่างต่อเนื่อง คนไม่ได้เตรียมใจ ไม่ได้เตรียมความพร้อม

ราคายางพาราแผ่นเคยฟุ้งสูงเจียดสองร้อยบาทต่อกิโลกรัมเมื่อ 2552-2554 นำยางดิบเกือบ 150บาท/กก. และเศษยางมีราคาเกือบ 100 บาท/กก. (มกราคม 2553 มกราคม 2554) ซึ่งถือว่าเป็นราคาที่สูงที่สุดในรอบ 100 ปี หรือเท่าที่เคยมียางพาราในไทย เนื่องจากในขณะนั้นไทยเป็นผู้ผลิตยางรายใหญ่ของโลก ประมาณปีละ 32 ล้านตัน และความต้องการใช้ยางพาราตลาดโลกสูง ในขณะที่พื้นที่ปลูกยางพารายังไม่มาก แต่หลังจากนั้นมีการส่งเสริมให้ปลูกยางพารามากขึ้นนับล้านไร่ ประเทศอื่นๆ ก็ปลูกเพิ่มมากขึ้นด้วยและปัจจัยภายนอกอื่นๆ อาทิ ราคาน้ำมันโลกปรับตัวลดลงต่อเนื่อง จีนชะลอการสั่งซื้อ นักเก็งกำไรชะลอตัว ภาวะเศรษฐกิจโลกส่งสัญญาณชะลอตัว ทำให้ราคายางพาราต่ำลงเรื่อยๆ ต่ำสุดในรอบสิบปีอยู่ที่ 30 กว่าบาทต่อกก. ทำให้ชาวสวนเดือดร้อนอย่างหนัก หลายคนเริ่มไม่มีเงินจ่ายมาตรการช่วยเหลือจากรัฐบาลได้ผลน้อย แก้ปัญหาให้ชาวสวนอย่างไม่ได้

ขณะเดียวกันแม้ราคายางพาราจะส่งสัญญาณชะลอตัว แต่พฤติกรรมภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่ยังคงเท่าเดิม และเพิ่มขึ้นทุกวันเป็นสิ่งที่เป็ภาระหนักหน่วง โดยเฉพาะหนี้ผูกพันจากการซื้อเงินผ่อน การจับจ่ายก่อนหน้าส่งผลระยะยาว ดอกเบี้ยเงินกู้ฟุ้งตามวันเวลา ชาวบ้านหลายคนหมดปัญญาต้องขายที่ จำนำจำนอง รถถูกยึด ไม่มีเงินผ่อน ตกอยู่ในภาวะคับขัน ปัญหาครอบครัว ปัญหาสังคม ตามมามากมาย บางรายพยายามยื้อเวลากู้เงินนอกระบบดอกเบี้ยสูงแต่ในที่สุดบ้าน ที่ดิน ก็ต้องหลุดมือ ส่วนสถาบันการเงิน กลุ่มกองทุนต่าง ๆ ในชุมชนก็มีทั้งที่สามารถบริหารจัดการได้ดีและที่ล่มสลายไปก็หลายกลุ่ม นับได้ว่า ราคายางพาราที่ตกต่ำ ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจระดับครัวเรือนอย่างมาก และส่งผลกระทบเป็นวงจรรด้านเศรษฐกิจโดยรวม นั้นเพราะคนตรังส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนี้

ตำบลคลองชีล้อมมีหลายโครงการเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยหลายหน่วยงานอย่างเช่น พัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ อบต. สถาบันการศึกษา ศูนย์พัฒนาครอบครัว เป็นต้น ที่สนับสนุนให้เกิดกลุ่มอาชีพเกษตรพึ่งตนเอง เพราะโดยสภาพพื้นที่และฐานทรัพยากรของคลองชีล้อม เหมาะสมกับการทำการเกษตร จึงเกิดศูนย์เรียนรู้ทางการเกษตรอยู่ในพื้นที่ งานของศูนย์พัฒนาครอบครัวใช้เรื่องเกษตรพอเพียงในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือน ปัญหายาเสพติด และปัญหาครอบครัว พบว่าบางครัวเรือนในหมู่บ้านสามารถทำเรื่องเกษตรผสมผสาน บางบ้านปลูกผักตามฤดูกาลจนสามารถสร้างรายได้ประจำวัน เลี้ยงครอบครัวแต่ละวันได้

กรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลคลองชีล้อมก็ทำงานเพื่อแก้ไขเรื่องสิทธิที่ดินทำกินให้กับชาวบ้านพบว่าหากแค่ดำเนินการให้ได้สิทธิคงไม่เพียงพอ แต่จะสร้างการเรียนรู้อย่างไรให้เกิดการใช้ที่ดินหรือทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดมูลค่าสูงสุด คุ่มค่าที่สุด และทำให้คนรุ่นใหม่หวงแหนที่ดินเพื่อไว้ทำกินต่อรุ่นลูกหลานได้ ไม่ใช่ที่ดินราคาสูงก็ขายให้กับนายทุน ดังนั้นการพัฒนาคนไปพร้อมกับการพัฒนางานด้วยการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ สร้างความมั่นคงในชีวิตหาทางออกในการแก้ปัญหาวิกฤติภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่เป็นอยู่ในขณะนี้ให้ดีที่สุด บนพื้นฐานทรัพยากรที่มี ผ่านการเลือกใช้อย่างเหมาะสม เพื่อให้คนในชุมชนปรับตัวเอง ปรับวิธีคิดในการหวังพึ่ง หรือรอคอย เป็นการย้อนกลับไปใช้ความรู้เกษตรพึ่งตนเองแบบในอดีต บนเงื่อนไขการคัดเลือกพันธุ์ผักพันธุ์

พืชที่เหมาะสมกับดินในพื้นที่ สามารถปลูกได้ร่มเงา หรือในสวนยางพาราได้ ไม่ต้องดูแลมาก ไม่ต้องใส่ปุ๋ยเคมี ให้ผลระยะยาว และเป็นสิ่งที่ตลาดต้องการ จะช่วยให้คนคลองซีล่อมค่อยๆ พื้นฟูวิถีชีวิตแบบเก่าให้กลับมาอีกครั้ง บนความชอบธรรมของการใช้ทรัพยากรบนทางเลือกที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน จะช่วยบรรเทาปัญหาและอาจเป็นทางเลือกระยะยาวในอนาคตให้กับชาวสวนยางได้ โดยไม่ต้องรอกการช่วยเหลือ หรือรอให้ราคายางพาราไต่ระดับให้ถึง 80 บาทต่อกิโลกรัมได้อีกครั้งซึ่งไม่รู้ว่าเมื่อไหร่ หากทางเลือกนี้ได้ผล ประสบความสำเร็จ จะมีค่าต่อชุมชนทั้งเรื่องอาหารการกินที่มีค่าทางโภชนาการ มีความปลอดภัย ลดความเสี่ยงการเป็นโรค เพิ่มความสัมพันธ์ของคนกับคนและคนกับทรัพยากร การพึ่งพาตนเอง การใช้พื้นที่ร้าง พื้นที่ว่าง พื้นที่ข้างบ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด และจะช่วยลดปัญหาครอบครัว ลดหนี้สิน ลดการสูญเสียที่ดิน ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองภายใต้ฐานทรัพยากร มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน จากแนวคิดดังกล่าวทางคณะกรรมการยุทธธรรมชุมชน จึงสนใจที่จะนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน มาปรับใช้กับชุมชน ในสถานการณ์ที่ราคาผลผลิตของพืชหลักมีปัญหา

แต่อย่างไรก็ตาม ทางคณะกรรมการยุทธธรรมชุมชน และสมาชิกในชุมชน มีข้อสังเกตว่า การดำเนินงานด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ของส่วนราชการที่ผ่านมา ยังดำเนินการภายใต้ของกลุ่มเป้าหมายของตนเอง ขาดการกระจายตัวของผู้ที่เข้ามาร่วมโครงการ หน่วยงานต่างๆ เป็นไปในลักษณะของต่างคนต่างทำ ขาดการบูรณาการระหว่างกัน ขาดการจัดระบบและจัดการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรที่ยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ การใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมท้องถิ่น เช่น ผักพื้นบ้าน พืชสมุนไพร นอกจากนี้การทำงานที่ผ่านมามักจะเป็นการส่งเสริมสั่งการจากภายนอก มากกว่าการที่จะลงมาสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ในกำหนดแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน และที่สำคัญการใช้ฐานข้อมูลจากชุมชนมากำหนดทิศทางการส่งเสริมสนับสนุน เพื่อการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพ หาทางออกในการแก้ปัญหาวิกฤติภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ จึงเป็นที่มาของการศึกษา “แนวทางการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤติราคายางพารา ต.คลองซีล่อม อ.กันตัง จ.ตรัง” ร่วมไปกับการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการบูรณาการงานสนับสนุนชุมชน ต่อไป

โจทย์วิจัย

แนวทางการพัฒนาอาชีพด้านเกษตรบนฐานทรัพยากรเพื่อแก้ปัญหาภาวะเศรษฐกิจของคนคลองซีล่อมควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาการพึ่งตนเองด้านเกษตรในชุมชน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาอาชีพด้านเกษตรบนฐานทรัพยากรในชุมชน
3. เพื่อเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมระหว่างคนหลากหลายในการสร้างพึ่งตนเองในสถานการณ์สภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ
4. เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนชุมชน

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ตำบลคลองชีล้อม อ.กันตัง จ.ตรัง

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มปลูกผักตำบลคลองชีล้อม 5 หมู่บ้าน จำนวน 50 ครัวเรือน

ระยะเวลาการดำเนินงาน

1 ปี ตั้งแต่ 1 สิงหาคม 2558 - 31 กรกฎาคม 2559 (ขยายระยะเวลาถึง เม.ย.60)

ขอบเขตเนื้อหา

- ภูมิปัญญาเกี่ยวกับผัก ผักพื้นบ้าน ความรู้ และวิธีการปลูก การขยายพันธุ์
- พันธุ์ผักที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ผักที่เหมาะสมกับพื้นที่
- การสำรวจความต้องการของตลาด ปัจจัยตัวแปร เกี่ยวกับผัก
- การขยายจากพืชผักเพื่อประกอบอาหาร เป็นพืชผักสมุนไพร ป้องกัน เยี่ยวยา รักษาโรค หรือผักเพื่อสุขภาพ
- การบริหารจัดการเพื่อการรวมกลุ่ม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

1. ได้องค์ความรู้ภูมิปัญญาเพื่อการพึ่งตนเองด้านเกษตรในชุมชน
2. เกิดแนวทางการพัฒนาอาชีพด้านเกษตรบนฐานทรัพยากรในชุมชน

ผลเชิงพัฒนา

1. เกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพทางเลือกที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน
2. เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนหลากหลายวัยในการพึ่งตนเองในสถานการณ์สภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ
3. เกิดความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ในสนับสนุนชุมชนในการพึ่งตนเอง

กระบวนการดำเนินงาน

ขั้นตอนการเตรียมชุมชน

1. กิจกรรมประชุมที่วิจัยเตรียมความพร้อม

ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล

2. กิจกรรมศึกษาข้อมูลครัวเรือน ตั้งระยะก่อนดำเนินการ (ระหว่างและหลังจากที่ดำเนินการทดลองทางเลือกการพัฒนา)
3. กิจกรรมศึกษารวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการพึ่งตนเองในชุมชน
4. กิจกรรมศึกษา สํารวจ ฐานข้อมูลทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น เช่น พันธุ์ผักพื้นบ้าน สมุนไพร เป็นต้น

5. กิจกรรมการศึกษาดูงาน รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง
6. กิจกรรมการวิเคราะห์ ระบบทางเลือกที่สอดคล้องกับการความต้องการของแต่ละครอบครัว
  - การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของทางเลือกทบทวน วิเคราะห์ชนิดพันธุ์ ต้นทุน การจัดการปัจจัยการผลิต การผลิต การจัดการตลาด

ขั้นตอนการปฏิบัติการ (ตามผลการวิเคราะห์แนวทางการปรับตัว ตามข้อ 6 ของแต่ละครอบครัว)

7. กิจกรรมลงแขกลงแรง เพื่อปรับเปลี่ยนการผลิต เช่น แบ่งปันปัจจัยการผลิต พันธุ์ผัก เตรียมดิน เตรียมพื้นที่ การปลูก
8. กิจกรรมการลงเยี่ยม ดูแปลงเกษตร วิถีพอเพียง รูปแบบต่างๆ “บ้านต้นแบบ” เช่น ครัวพึ่งตน ครัวป้องกัน ครัวปรับสมดุล ครัวธาตุ 4 ครัวแปรรูป ฯลฯ
9. กิจกรรมการจัดทำทำแผนที่วิถีคนคลองซีล้อมตามแนวเศรษฐกิจพึ่งตน (ปักหมุดครัวตัวอย่าง มีคำอธิบายลักษณะเฉพาะของแต่ละครัว)
10. กิจกรรมการวัดค่าสารพิษในผักและผลิตรายการเกษตรอื่นๆ
11. การทดลองการตลาด (ทั้งใน และนอกหมู่บ้าน)
12. กิจกรรม วิเคราะห์การบันทึกรายรับ-รายจ่าย

ขั้นตอนการสรุปผลและนำเสนอผล

13. สรุปบทเรียนการทำงาน
14. เวทีเผยแพร่ “เป็น อยู่ คือ คนคลองซีล้อม”
15. ร่วมเวทีสัญจรเครือข่ายวิจัยท้องถิ่น

ทีมวิจัย

1. นายศรี แก้วลาย	หัวหน้าโครงการ
2. นายวิจิตร ชิตพงษ์	ทีมวิจัย
3. นางวิมล ฮ้อยี่ชี	ทีมวิจัย
4. นายสมนึก รุ่งสมบัติ	ทีมวิจัย
5. นายอำนาจ ทองใย	ทีมวิจัย
6. นายสุพรชัย หมุนเวียน	ทีมวิจัย
7. นายสมจิต สองเมือง	ทีมวิจัย
8. นายสวาสดี หาบละ	ทีมวิจัย
9. นายสัญญาชัย โออิน	ทีมวิจัย
10. นางหลี่ ไชยฤทธิ์	ทีมวิจัย
11. นายชนพล คงผลาญ	ทีมวิจัย

12. นายณัฐพงษ์ งามวงศ์	ทีมวิจัย
13. นางสาวจุฑามาศ แซ่ฮ้อ	ทีมวิจัย

รายชื่อนักวิจัยเพิ่มเติม

1. นายผอม หมั่นหมื่น	ทีมวิจัย
2. นางนฤมล ชัยณีย์	ทีมวิจัย
3. นายธีระศักดิ์ เฟื่องเทพ	ทีมวิจัย
4. นายจรัส อะเส็ม	ทีมวิจัย
5. นางสุจินต์ เต็งเจียง	ทีมวิจัย
6. นายเที่ยง ไผ่ขาว	ทีมวิจัย

ที่ปรึกษา

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองชีล้อม
ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองเสม็ด
ธนาคารออมสิน
เกษตรตำบล
พัฒนากร

บทที่ 2

บริบทชุมชน

ประวัติความเป็นมาของตำบลคลองชีล้อม

ตำบลคลองชีล้อมเป็นตำบลที่ตั้งขึ้นใหม่ แยกมาจากตำบลวังวนเมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2530 ตำบลคลองชีล้อมมีประวัติความเป็นมาในอดีตเนื่องจากมีฝักชีล้อม ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจะขึ้นตามลำคลองเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ในสมัยนั้นชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “คลองชีล้อม” ซึ่งลำคลองนั้นชื่อ “คลองบางค่างขาว” แต่เนื่องจากฝักชีล้อมมีมากในบริเวณนั้นจึงทำให้กลายเป็นคลองชีล้อมจนถึงปัจจุบัน

สภาพทั่วไปของตำบลคลองชีล้อม

พื้นที่ตำบลคลองชีล้อม อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ห่างจากที่ว่าการอำเภอกันตังระยะทาง 10 กิโลเมตร เนื้อที่ทั้งหมดตำบลคลองชีล้อม มีเนื้อที่ทั้งหมด 39.1 ตารางกิโลเมตร ประมาณ 24,570 ไร่ ภูมิประเทศ ตำบลคลองชีล้อม มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มและดอน มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่ตั้งตำบล ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตก พื้นที่ราบสูงและเนินประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ตั้งตำบล ส่วนใหญ่อยู่ทิศใต้และทิศตะวันออกมีแม่น้ำปะเหลียนแบ่งเขตอำเภอย่านตาขาวกับอำเภอกันตัง

อาณาเขต ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง
ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลวังวน อำเภอกันตัง
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลทุ่งคาย อำเภอย่านตาขาว
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลบางเป้า อำเภอกันตัง

จำนวนหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านคลองชีล้อม หมู่ที่ 2 บ้านหนองเสม็ด หมู่ที่ 3 บ้านหนองเสม็ด หมู่ที่ 4 บ้านปากอ หมู่ที่ 5 บ้านทุ่งนา

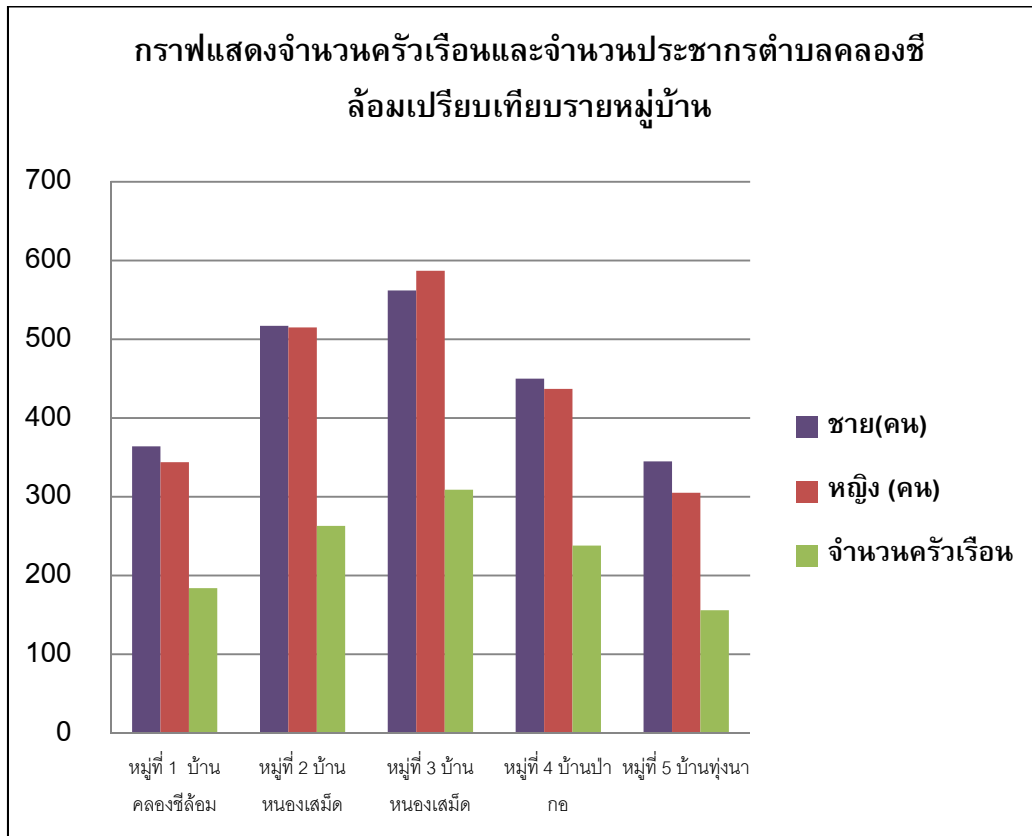
ประชากร

ประชากรทั้งสิ้น 4,426 คน แยกเป็นชาย 2,238 คน หญิง 2,188 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 113 คน/ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือน 1,150 ครัวเรือน ในตำบลมีทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม ประมาณร้อยละ 50/50 ทั้งสองศาสนาไม่มีความแตกแยกอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จำนวนประชากร แยกตามหมู่บ้านและเพศและจำนวนครัวเรือน

หมู่ที่/ชื่อบ้าน	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	จำนวนครัวเรือน
1 บ้านคลองชีล้อม	364	344	708	184
2 บ้านหนองเสม็ด	517	515	1,032	263
3 บ้านหนองเสม็ด	562	587	1,149	309

4 บ้านปากอ	450	437	877	238
5 บ้านทุ่งนา	345	305	650	156
รวม	2,238	2,188	4,426	1,150

สภาพทางสังคม

การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

1. การศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 2 แห่ง

- (1) โรงเรียนบ้านหนองเสม็ด
- (2) โรงเรียนบ้านคลองชีล้อม
- (3) โรงเรียนมัธยมศึกษา (ขยายโอกาสทางการศึกษา ม.1 – ม.3) จำนวน 1 แห่ง

ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) จำนวน 1 แห่ง

- (1) ศูนย์การศึกษานอกระบบตำบลคลองชีล้อม ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านปากอ

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 1 แห่ง

(1) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลคลองชีล้อม ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านปากอ

2. ศาสนา

วัด จำนวน 1 แห่ง

- วัดคลองชีล้อม ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 บ้านคลองชีล้อม

มัสยิด จำนวน 6 แห่ง

- มัสยิดหนองเสม็ด 1 ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 2
- มัสยิดสอလာตุน (หนองเสม็ด 2) ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 3
- มัสยิดดารุลมุดกิน (หมู่ที่ 2 ท่ามะนาว) ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 2
- มัสยิดนูรัลอิติยะยะฮ์ (มัสกัส) ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 3
- มัสยิดบ้านท่าหยี ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 4
- มัสยิดบาลาน ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 5

3. วัฒนธรรม

- ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์
- ประเพณีลากเรือพระ
- ประเพณีงานบุญสารทเดือนสิบ
- ประเพณีทอดกฐิน
- ประเพณีแห่เทียนวันเข้าพรรษา
- ประเพณีแข่งขันเรือยาวร่วมกับเทศบาลเมืองกันตัง
- วันสำคัญทางศาสนาอิสลาม
  - (1) วันอารีรายอลีอีดีลฟิตตรี
  - (2) วันละศีลอดในเดือนรอมฎอน
  - (3) วันอีดีลฮัจญฮา

4. สังคม

การสาธารณสุข และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) การสาธารณสุข จำนวน 2 แห่ง

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลคลองชีล้อม ตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 บ้านหนองเสม็ด
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านคลองชีล้อม
- ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 บ้านคลองชีล้อม

(2) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- สระน้ำสาธารณสุขประโยชน์
- แม่น้ำลำคลอง 5 แห่ง
- บ่อน้ำตื้น 250 แห่ง

- ประปาหมู่บ้าน 16 แห่ง
- ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
- มีป่าชายเลนเป็นทรัพยากรธรรมชาติ
- ที่สาธารณประโยชน์ (ทุ่งเลี้ยงสัตว์)

สภาพอากาศ

ตำบลคลองชีล้อมมีสภาพอากาศร้อนชื้น อุณหภูมิอยู่ในช่วง 27 – 33 องศาเซลเซียส

ประชากรในตำบลคลองชีล้อมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ

- ทำสวนยางพารา
- รับจ้าง
- ค้าขาย
- ประมงชายฝั่ง
- รับราชการ
- เลี้ยงสัตว์

ผลิตภัณฑ์ชุมชนตำบลคลองชีล้อม

- ผลิตภัณฑ์กลุ่มเครื่องแกงตำมือตำบลคลองชีล้อม ได้แก่ เครื่องแกงกะทิ เครื่องแกงพริก เครื่องแกงส้ม
- กลุ่มจักรสาน
- กลุ่มผักปลอดสารพิษ

ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

การจัดตั้งกลุ่มสาธารณะประโยชน์

1. ศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลคลองชีล้อม

การรวมกลุ่มของประชาชน

1. กลุ่มอาชีพ	จำนวน	3	กลุ่ม
2. กลุ่มออมทรัพย์	จำนวน	5	กลุ่ม
3. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	จำนวน	5	กองทุน
4. กลุ่มสวัสดิการชุมชน	จำนวน	1	กลุ่ม

ทรัพยากรธรรมชาติ

มีสระน้ำสาธารณประโยชน์ เช่นแม่ น้ำลำคลองถึง 5 แห่ง มีป่าชายเลนเป็นทรัพยากรที่สำคัญติดในพื้นที่ทุกหมู่บ้านของตำบล เนื้อที่ป่าชายเลนทั้งหมดประมาณ 1,500 ไร่ อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยป่าเลนอำเภอกันตัง สภาพเป็นป่าโกงกางที่อุดมสมบูรณ์ ในคลองมีสัตว์น้ำสมบูรณ์ ชาวบ้านหาปูดำ ปลา กุ้งแชบ๊วย เพื่อกินและขายเป็นรายได้เสริม เมื่อมีน้ำทะเลเข้ามาถึงจึงมีบ่อเลี้ยงกุ้งเกิดขึ้นกระจายอยู่ทุก

หมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่ที่ 2 และ 3 ในอดีตช่วงที่การเลี้ยงกุ้งกุลาดำกำลังเป็นที่นิยมนั้นบ่อกุ้งในชุมชนก็มีการเลี้ยงกันอย่างแพร่หลาย แต่หลังจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำซบเซา การเลี้ยงกุ้งก็ลดลง ในปัจจุบันเหลือไม่กี่รายที่เลี้ยงกุ้งขาว

ในอดีตล้าคลองในชุมชนเป็นท่าเรือที่มีเรือต่างประเทศมาเทียบท่า ที่หมู่ที่ 2 และ 3 ในปัจจุบันที่บริเวณนั้นเป็นรอยต่อระหว่างแม่น้ำตรัง-แม่น้ำปะเหลียน ตรงบริเวณที่ออกสู่ทะเลเรียกว่าหาดใหญ่

สภาพปัญหาในชุมชน

ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน จากราคาน้ำยางดิบเกือบ 150 บาท/กก. และเศษยางมีราคาเกือบ 100 บาท/กก. ปัจจุบันราคายางพาราส่งสัญญาณชะลอตัวลงอย่างมาก ทำให้ชาวสวนเดือดร้อนอย่างหนัก มาตรการช่วยเหลือจากรัฐบาลได้ผลน้อย แก้ปัญหาให้ชาวสวนยางไม่ได้ แต่ภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่ยังคงเท่าเดิม และเพิ่มขึ้นทุกวันเป็นสิ่งที่เป็นการระหนักรู้ โดยเฉพาะหนี้ผูกพันจากการซื้อเงินผ่อน การจับจ่ายก่อนหน้าส่งผลระยะยาว ดอกเบี้ยเงินกู้พุ่งตามวันเวลา ชาวบ้านหลายคน ต้องขายที่ จำนำ จำนอง รถถูกยึด ไม่มีเงินผ่อน ตกอยู่ในภาวะคับขัน บางรายพยายามยื้อเวลากู้เงินนอกระบบดอกเบี้ยสูง แต่ในที่สุดบ้าน ที่ดิน ก็ต้องหลุดมือ ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจระดับครัวเรือนอย่างมาก และส่งผลกระทบต่อเป็นวงจรด้านเศรษฐกิจโดยรวม นั่นเพราะคนตำบลคลองชีล้อมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนี้

ปัญหาน้ำกินน้ำใช้ และน้ำใช้ทำการเกษตร ขาดแคลน ในตำบลคลองชีล้อมเมื่อถึงหน้าแล้งระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม เป็นปัญหาหนึ่งของชุมชนที่เริ่มเกิดขึ้นและเป็นปัญหามาตลอดในช่วงไม่กี่ปีมานี้ บางชุมชนถึงขั้นวิกฤติ อดต. ต้องตั้งศูนย์แก้ปัญหาเรื่องภัยแล้ง ดำเนินการแจกน้ำให้ประชาชน บ่อบาดาลบางแห่งน้ำก็เริ่มเค็มทำให้ใช้ดื่มกินไม่ได้ โดยเฉพาะบ่อบาดาลที่อยู่ใกล้บ่อเลี้ยงกุ้ง ทั้งที่บ่อเลี้ยงกุ้งที่มีก็เลี้ยงกันมานานกว่า 20 ปี ยิ่งช่วงหลังการเลี้ยงกุ้งลดลงมาแล้วแต่ไม่ทราบว่าทำไมน้ำจึงเริ่มเค็ม อาจจะเป็นคำถามที่จะต้องช่วยกันหาข้อมูลต่อไป

ปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน ในตำบลคลองชีล้อมมีที่ดินบางส่วนอยู่ในหมู่ที่ 2 และ 4 ที่ชาวบ้านทำสวนยางพาราอยู่ประมาณ 40 ครัวเรือน ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากยังตรวจสอบไม่ได้ว่าอยู่ในเขตที่ดินของการรถไฟหรือไม่ เมื่อก่อนนี้การรถไฟใช้เป็นที่ตัดไม้ทำฟืนรถไฟในสมัยที่รถไฟยังใช้แรงดันไอน้ำ ปัจจุบันนี้ผู้ใหญ่บ้านของหมู่ที่ 2 และ 4 กำลังดำเนินการติดต่อสอบถามและจัดการอยู่ โดยได้เข้าไปตรวจสอบกับหน่วยออกโฉนดแล้วพบว่าในแผนที่เป็นป่าว่างเปล่า แต่ยังคงติดปัญหาว่าเป็นป่าไม้ของการรถไฟหรือไม่ เมื่อไปสอบถามกับรถไฟที่ดินเจ้าหน้าที่ให้ไปตรวจดูว่าเสาไฟริมทางรถไฟมีพิกัดที่เท่าไร ให้จดเลขพิกัดไปตรวจเช็คดู ทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองชีล้อม ก็เคยไปตรวจเช็คให้แล้วปรากฏว่าที่บริเวณนั้นไม่ได้เป็นของการรถไฟ แต่เมื่อไปติดต่อให้ที่ดินอำเภอมารางวัลออกเอกสารสิทธิ์ให้ชาวบ้าน ที่ดินแนะนำว่าให้ อดต. กับทางอำเภอรับรองว่าดินว่างจริง จึงจะลงมาทำระวางและออกเอกสารสิทธิ์ให้ได้ ที่ดินบริเวณนี้ทำกินมานานกว่า 80 ปี บางแปลงมีเอกสาร สค.1 จากการสอบถามโต๊ะขาว ซึ่งเป็นคนเฒ่าคนแก่ของชุมชน อายุ 84 ปี อยู่หมู่ที่ 2 บอกเล่าว่าแกมาอยู่ตอนปีมะกับมะ (พ่อกับแม่)

มาบุกเบิกทำกิน ปลูกบ้าน ในตอนแรกทำไร่ ทำนา จึงคาดว่าที่บริเวณนี้มีการทำกินมานานแล้ว ส่วนที่ดินบริเวณอื่นที่เหลือนั้นมีเอกสารสิทธิ์เรียบร้อยแล้วจึงไม่มีปัญหา

ปัญหาหาเสพติด ที่แพร่ระบาดอย่างรวดเร็วในกลุ่มเยาวชนรวมถึงกลุ่มคนวัยทำงาน ยังไม่มีทางใดที่จะจัดการแก้ไขให้หมดไปได้ ถึงแม้จะมีนโยบายในการจัดการจากภาครัฐ แต่ผลของการดำเนินงานก็ยังไม่ได้ประสบผลสำเร็จ ยิ่งมาช่วงปีหลังๆ กลับเริ่มระบาดหนักขึ้น แม้ทุกคนในชุมชนจะรู้ซึ่งถึงปัญหานี้เป็นอย่างดี แต่ก็ไม่ได้มีการร่วมกันแก้ไข

ปัญหาเรื่องขยะ เนื่องจากที่บริเวณหมู่ที่ 4 ของตำบลมีบ่อขยะของเทศบาลอำเภอกันตังตั้งอยู่เป็นบ่อที่ใช้กลบฝังขยะที่มาจากหลายๆพื้นที่ของอำเภอกันตัง และอำเภอใกล้เคียงอื่นๆอีก ในขณะที่คนในชุมชนเองกลับไม่มีที่กำจัดขยะ แต่ละครัวเรือนต้องจัดการทำลายขยะกันเองไม่ได้มีโอกาสทิ้งขยะในที่กำจัดขยะแบบฝังกลบของเทศบาลที่มาตั้งอยู่ในชุมชนเลย ตอนนี้บ่อขยะเทศบาลที่ตั้งอยู่ในชุมชนเริ่มมีปัญหาแต่ยังไม่เห็นชัดเจนนัก อย่างเช่น สัตว์น้ำที่เคยอุดมสมบูรณ์ในลำคลองที่ติดกับบ่อขยะที่ในสมัยก่อนมีอุดมสมบูรณ์กลับลดน้อยลง บ่อน้ำดื่มและบ่อน้ำบาดาลบริเวณใกล้เคียงเริ่มมีกลิ่นเหม็น แต่ยังสามารถได้อยู่ นอกจากนี้คนในชุมชนเองเริ่มรู้สึกว่าตนเองก็กำจัดขยะไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ทำให้เกิดปัญหาเรื่องยุง กลิ่น มลภาวะเป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ และอาจก่อปัญหามากขึ้นตามมาในอนาคต

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทุกปัญหาล้วนมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เหตุที่ทีมวิจัยตำบลคลองชีล้อมเลือก แนวทางการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤติราคายางพารา เนื่องจากปัญหาที่ราคายางพาราตกต่ำทำคนตำบลคลองชีล้อมประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน ทั้งนี้เห็นว่าเกษตรกรที่ยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ การใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมท้องถิ่น เช่น ผักพื้นบ้าน พืชสมุนไพร เพื่อการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพ หาทายออกในการแก้ปัญหาวิกฤติภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง¹

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะ

¹ http://www.chaipat.or.th/site_content มูลนิธิชัยพัฒนา

เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมี เงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ
2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทยดั่งนั้น เมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่างๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้

แนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

- ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต
- ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต
- ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง
- ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ
- ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง²

ประมวล วะสี (2542 : 4-6) กล่าวถึง “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึง พอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ ได้แก่

- 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้
- 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม
- 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถแก้ปัญหาได้
- 5) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
- 6) พื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง
- 7) ความมั่นคงพอเพียง

เมื่อทุกอย่างพอเพียงทำให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน เกิดความเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกันได้ จึงถือได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจทางสายกลาง

แนวคิดและตัวอย่างการพึ่งตนเอง³

ชุมชนพึ่งตนเอง สามารถวัดได้จากขีดความสามารถอย่างน้อย 4 ประเด็น คือ

1. เป็นชุมชนเรียนรู้ด้วยตนเองและมีจิตใจที่พร้อมที่จะเรียนรู้ไปตลอดชีวิต ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาตัวเอง
2. เป็นชุมชนรู้จักคิดและตัดสินใจได้อย่างอิสระ ไม่ใช่พึ่งข้อมูล ความเห็น คำแนะนำจากคนอื่นอย่างเดียว

² <http://thesis.rru.ac.th/files/pdf/> มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

³ https://www.gotoknow.org/posts/เสาวนีย์_มาเอียด

3. เป็นชุมชนที่จัดการ ‘ทุน’ ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

4. เป็นชุมชนที่มี “ธรรมาภิบาล” (good governance) ชุมชนมีสำนึกในกระบวนการตัดสินใจ การบริหารจัดการโปร่งใส กระจายอำนาจตรวจสอบได้ (เสรี พงศ์พิศ 2549 : 124)

กรณีตัวอย่างที่สะท้อนแนวคิดและแนวปฏิบัติของชุมชนพึ่งตนเองได้

มี 3 กรณีตัวอย่างที่ขอนำเสนอที่นี่เพื่อสะท้อนแนวคิดและแนวปฏิบัติของชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการทัศน์พัฒนาที่แตกต่างไปจากของรัฐ คือ กรณีผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม กรณีเครือข่ายอินแปง และกรณีไม้เรียง

3 กรณีเป็นที่มาอย่างสำคัญของกระบวนการพัฒนาใหม่ที่เรียกกันว่า “การทำประชาพิจัย” หรือชื่อเต็มว่า “การทำประชาพิจัยและพัฒนา” (People Research and Development : PR&D) ซึ่ง กลายเป็นเครื่องมือเพื่อทำให้ชุมชนเข้มแข็ง (community empowerment) เพื่อให้ชุมชนวางแผน จัดระเบียบและจัดการชีวิตของตนเอง

1. ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม

ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม เป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านห้วยหิน ตำบลลาดกระทิง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา เขาและครอบครัวคิดหาวิธีทำมาหากินเพื่อให้อยู่รอดอยู่ได้อย่างยั่งยืน โดยการพลิกพื้นผืนดิน 9 ไร่เศษให้เป็นป่าและฟืนพาดตนเองได้ หลังจากขายที่ 200 ไร่เพื่อใช้หนี้ การเรียนรู้และการจัดการชีวิตของตนเองใหม่โดยการเริ่มเอา “การเรียนรู้เป็นวิธีการ เอาการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย” “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” ซึ่งเป็นแนวคิดการทำ “วนเกษตร” ของผู้ใหญ่วิบูลย์ ซึ่งการเรียนรู้แบบนี้เริ่มจาก “จิตสำนึก” ใหม่ ที่ตั้งอยู่บน “กระบวนการทัศน์ใหม่” ทำเพื่อ “พึ่งตนเอง” ไม่ใช่ทำเพื่อตลาดเป็นอันดับแรกจะเป็นไปพร้อมกับการได้ความเชื่อมั่นคืนมา

ผู้ใหญ่วิบูลย์ได้อธิบายถึงการพึ่งตนเองไว้ว่า “การพึ่งตนเองเป็นสภาวะอิสระ หมายถึงความสามารถของคนที่จะช่วยตนเองให้ได้มากที่สุด โดยไม่เป็นภาระคนอื่นมากเกินไป มีความสมดุลความพอดีในชีวิต เป็นสภาวะทางกายที่สอดคล้องกับสภาวะทางจิตที่เป็นอิสระ มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีสิ่งจำเป็นปัจจัยสี่พอเพียง เป็นความพร้อมของชีวิตทั้งทางร่างกายและจิตใจ” นอกจากนี้ ผู้ใหญ่วิบูลย์ได้สรุปแผนการเรียนรู้และการจัดการไว้เป็นสูตร “353” ดังนี้

เรียนรู้ 3 อย่าง คือ รู้จักตัวเอง รู้ปัญหา รู้ทรัพยากร

จัดการ 5 อย่าง คือ ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ ปุ๋ย

แผน 3 แผน คือ แผนชีวิต แผนชุมชน แผนทรัพยากร

2. อินแปง

อินแปงเป็นชื่อของเครือข่ายองค์กรชุมชน เริ่มต้นรอบดินเขาภูพานที่จังหวัดสกลนคร ก่อนจะขยายไปสู่หมู่บ้าน ตำบล อำเภออื่น ๆ ในสกลนครและจังหวัดใกล้เคียง เริ่มจากชาวบ้านบัว อำเภอกุตุบาก จังหวัดสกลนครได้กลับไปหาอดีตเพื่อค้นหาสาเหตุที่มาของปัญหาวันนี้ทำให้ชุมชนมองเห็นทางออกในเวลาเดียวกัน ปัญหามาทางไหน ทางแก้ก็ต้องมาทางเดียวกัน คือ “ย่อนรอย” ปัญหานั้นเอง นี่คือนัยของการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเรียกว่า “การวิจัยตนเอง” พวกเขาเริ่มสืบค้นหาภูมิปัญญาดั้งเดิม และพบว่าถ้าต้องการแก้ปัญหาก็ต้องกลับไปหาบรรพบุรุษ

ประสบการณ์ของ “อินแปง” และเครือข่ายอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของการทำ “ประชาพิชัย” เนื่องจากได้เห็น “พลัง” ของข้อมูลการสืบประวัติวิวัฒนาการของชุมชน ดังกรณีการบริโภคน้ำอัดลมในตำบลกุตุบาก 800,000 กว่าบาทต่อปี ทำให้ชาวอินแปงหันมาทำน้ำผลไม้บริโภคเอง หันมาผลิตเพื่อบริโภคให้มากขึ้น ก็จะลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และทำให้สุขภาพดีอีกด้วย จนทำให้ชาวอินแปงได้ทำน้ำผลไม้บริโภคเองจนแพร่หลายออกไปสู่ตลาดกว้างโดยไม่ได้ตั้งใจ และเป็นรายได้จำนวนไม่น้อยให้ชุมชน

กรณีอินแปงแสดงให้เห็นว่า ถ้าหากพวกเขาได้เรียนรู้ ได้วิจัย และได้สืบค้นรากเหง้าและวัฒนธรรมของตน พวกเขาจะเกิดความภูมิใจและเกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง และได้พบพลังอำนาจของข้อมูลในการกำหนดชีวิตของตนเอง

การทำมาหากินแบบพอเพียง พึ่งตนเองและพึ่งพาอาศัยกัน พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ พึ่งธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ ทำให้อินแปงสรุปว่าวันนี้พวกเขา “อยู่อย่างมีศักดิ์และมีกินตลอดชีวิต” โดยมีตัวชี้วัดที่พวกเขาได้สรุปเอง คือ

1. มีกินมีใช้ ได้หลักประกัน ชีวิตมั่นคง
2. มีของฝาก แบ่งปันญาติพี่น้องใกล้เคียง
3. ได้ของทำบุญที่วัด ที่บ้าน งานบวช งานศพ งานแต่งงาน
4. ได้อาหารและของใช้ปลอดสาร ได้สุขภาพดี
5. ได้ความสัมพันธ์อันดีกับธรรมชาติและชุมชน
6. ได้ความรู้ ได้ปัญญา
7. ได้วิสาหกิจชุมชน (ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส)
8. ได้ขาย ได้เงิน ได้สวัสดิการยามแก่เฒ่า

3. ไม้เรียง

ไม้เรียงเป็นตำบลเล็ก ๆ ในอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้นำชุมชนไม้เรียงจำนวนหนึ่ง นำโดยนายประยงค์ รัตนรงค์ ซึ่งเป็นชาวบ้านคนทำสวนยางพยายามแสวงหาความรู้เพื่อค้นหาทางออกด้วยตนเอง ที่สุดตัดสินใจระดมทุน 1 ล้านบาทจากชาวบ้านก่อตั้งโรงงานยางแผ่นขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2527 ซึ่งก็แก้ปัญหาคุณภาพยางที่ไม่สม่ำเสมอได้

แต่วิถีชีวิตของพวกเขาก็ยังปัญหา หนี้สินก็เพิ่มขึ้น ที่สุดพวกเขาคิดว่าถ้าต้องทำสวนยางต่อไปก็คงต้องมีแบบมีแผน หรือที่เรียกกันว่า “ยุทธศาสตร์” จำเป็นต้องมีข้อมูลและความรู้เพื่อวางแผนให้รอบด้าน

นอกนั้นพวกเขาเห็นว่าจำเป็นต้องเอาชีวิตของชาวบ้านเป็นหลัก ไม่ใช่เอาราคา เอาตลาดเป็นหลักอย่างเดียว จึงจำเป็นต้องโยงเรื่องยางไปถึงที่มาที่ไปของชุมชน ความมั่นคงของครอบครัว ชุมชน ลูกหลาน การทำแผนแม่บทยางพาราจึงเกิดขึ้น นั่นคือที่มาของ “แผนแม่บทยางพาราไทย” ซึ่งผู้นำชาวสวนยางนครศรีธรรมราชได้ร่วมกันพัฒนาขึ้นมาจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร จากชีวิตจริงของเวทีชาวบ้าน ของตนเองที่ทำมาตั้งแต่เกิด และโยงไปถึงเรื่องต่าง ๆ ทั้งหมดเพื่อกำหนดอนาคตของตนเอง แผนแม่บทยางพาราไทยเป็นข้อมูลบอกถึงที่มา ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหา

ไม้เรียงวิเคราะห์การผลิต การบริโภคของตนเองพบว่า มีคนปลูกผักแล้วเอาไปขายตลาดในเมือง มีคนไปซื้อตลาดในเมืองกลับมาขายหมู่บ้าน มีผลิตภัณฑ์หลายอย่างที่อยู่ในลักษณะเดียวกัน ถ้าหากมีการจัดการที่ดี ผู้ผลิตน่าจะได้อาชีพดีกว่า ผู้บริโภคก็ได้ของดีราคาถูกกว่าด้วย หลายอย่างที่ทำได้ เช่น แชมพู สับปะรด น้ำยาล้างจาน ปุ๋ยชีวภาพ ติดอยู่ที่วิถีคิดและค่านิยม

กลุ่มผู้นำพยายามหาวิธีจัดการเรื่องเหล่านี้ จัดการที่วิถีคิดและวิธีดำเนินการ ทำให้ผู้คนได้เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการผลิตสินค้าเหล่านั้น ให้พวกเขาช่วยกันลงทุน แบ่งกันผลิต ร่วมกันบริโภค ไม่ใช่แข่งขันผลิตและแข่งขันแข่งกันอย่างที่เป็นอยู่ มีการแบ่งกันว่าหมู่บ้านผลิตอะไร ดูแลเรื่องอะไร แล้วนำไปจำหน่ายให้หมู่บ้านอื่น ๆ

การดำเนินงานแต่ละเรื่องจะเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้ ให้กลุ่มที่มีศักยภาพและมีความสนใจได้เรียนรู้เรื่องนั้น ๆ อย่างดีเพียงพอเพื่อดำเนินการ เช่น กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มปลูกผัก กลุ่มทำปุ๋ย กลุ่มเลี้ยงปลา เพราะถือว่าการเรียนรู้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดในการดำเนินงาน

การเรียนรู้และการจัดการอยู่ในกระบวนการเดียวกัน โดยมีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่ผลิตเพื่อเอาไปขายในตลาดเป็นอันดับแรก แต่ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและในชุมชนท้องถิ่นก่อน เหลือก็เอาไปขายที่อื่น หรือทำเพื่อขายคนที่ไปท่องเที่ยวหรือไปศึกษาดูงาน

นั่นคือที่มาของแผนแม่บทชุมชน ซึ่งค่อย ๆ ปรากฏเป็นรูปร่าง เมื่อผสมเข้ากับแนวคิดและประสบการณ์อื่น ๆ จากชุมชนต่าง ๆ ก็กลายเป็นแผนแม่บทชุมชนที่กำลังดำเนินการอยู่วันนี้ทั่วประเทศ โดยพยายามสืบทอด “เนื้อหา” ของการเรียนรู้ของไม้เรียง ซึ่งไม่ได้มีอะไรซับซ้อนไปกว่าการจัดการให้ชุมชนได้ “เรียนรู้ทุกอย่างที่ต้องการรู้ และเรียนรู้ทุกอย่างที่ต้องทำ” (เสรี พงศ์พิศ 2549 : 112-120)

บทบาทหน้าที่/ภารกิจขององค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรัง⁴

⁴ <http://nfctrang.com> สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรัง

วิสัยทัศน์ สภาเกษตรกรจังหวัดตรัง เป็นสถาบันของเกษตรกร มุ่งสร้างความเป็นธรรมและมั่นคงในอาชีพเกษตรกร ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ

1. พัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงให้แก่เกษตรกรและองค์กรการเกษตร เพื่อเพิ่มศักยภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น
2. สร้างเครือข่ายเพื่อเพิ่มศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการอาชีพเกษตรกรโดยเชื่อมโยงกับภาครัฐ ผู้ประกอบการเอกชนทุกระดับ เพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ให้ได้รับความเป็นธรรมและประโยชน์สูงสุด
3. บูรณาการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาเกษตรกรจากระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดสู่แผนแม่บทระดับชาติ
4. จัดระบบฐานข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นจริงและทันเวลา เพื่อประกอบการตัดสินใจของเกษตรกร องค์กรการเกษตรและใช้กำหนดนโยบายของรัฐ
5. ส่งเสริมและสนับสนุน ค้นคว้า และพัฒนาภูมิปัญญา พันธุกรรมพืชและสัตว์ท้องถิ่น ประมง นวัตกรรมเทคโนโลยีที่เหมาะสมและเกษตรกรรมอื่นๆ ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้รับจากการค้นคว้า วิจัย พัฒนารวมทั้งแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกร

2. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกันตัง (พช.)⁵

วิสัยทัศน์ เป็นหน่วยงานของรัฐในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การบริหารจัดการชุมชน เพื่อสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

พันธกิจ

1. พัฒนาระบบและกลไกส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของชุมชน
2. ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการบริหารจัดการชุมชน
3. ส่งเสริมการพัฒนาระบบกลไกและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. พัฒนาสมรรถนะองค์กรในการทำงานเชิงบูรณาการ

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. สร้างสรรค์ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข
2. เสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารงานชุมชน
3. ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์
4. เสริมสร้างธรรมาภิบาลและความมั่นคงของทุนชุมชน

⁵ <http://district.cdd.go.th/kantang> สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกันตัง

5. เสริมสร้างองค์กรให้มีขีดสมรรถนะสูง

3. เกษตรอำเภอกันตัง⁶

วิสัยทัศน์ "กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นองค์กรที่มุ่งมั่นในการส่งเสริมและพัฒนาให้เกษตรกรอยู่ดีมีสุข อย่างยั่งยืน"

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเกษตรอำเภอ

1. การส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร และองค์กรเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
2. การดำเนินการส่งเสริมและประสานงานการถ่ายทอดความรู้การผลิต และจัดการผลผลิตพืช ประมง ปศุสัตว์
3. การดำเนินการฝึกอบรมอาชีพเกษตรกร เพื่อให้สามารถผลิตและจัดการสินค้าเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การดำเนินการให้บริการทางการเกษตรเพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตร
5. การดำเนินการผลิตและเผยแพร่เอกสาร คำแนะนำ และสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อใช้ในการส่งเสริมการเกษตร
6. การดำเนินการเกี่ยวกับการประสานงานการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยธรรมชาติ
7. การดำเนินการด้านความร่วมมือในการเชื่อมโยงและพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร
8. การกำหนดระบบและดำเนินการเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

4. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

วิสัยทัศน์ เป็นองค์กรของประชาชนที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งของสังคมจากฐานราก ด้วยพลังองค์กรชุมชนและประชาสังคม

พันธกิจ

1. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ทั้งในเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการและหลักการพัฒนาที่สมาชิกมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม
2. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน
3. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ตลอดจนประสานงานการสนับสนุนและการให้การช่วยเหลือดังกล่าวจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

⁶ <http://kantang.trang.doae.go.th/> สำนักงานเกษตรอำเภอกันตัง

- ส่งเสริมและสนับสนุนและสร้างร่วมมือองค์กรชุมชน ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินงาน

โครงการวิจัย “แนวทางการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤติราคายางพารา ต.คลองสีล่อม อ.กันตัง จ.ตรัง” แบ่งกระบวนการทำงานออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมชุมชน
  2. ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล
  3. ขั้นตอนการปฏิบัติการ
  4. ขั้นตอนการสรุปผลและนำเสนอผล
- (รายละเอียดกิจกรรมแนบภาคผนวก)

3.1 ขั้นตอนการเตรียมชุมชน

3.1.1 เวทีเตรียมความพร้อมนักวิจัย

โครงการได้จัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมนักวิจัยขึ้นเพื่อชี้แจงที่มาของโครงการ วัตถุประสงค์ กิจกรรมในโครงการ สร้างความเข้าใจให้นักวิจัย นอกจากนี้ยังได้ชี้แจงรายละเอียดการบริหารจัดการโครงการ แนะนำทีมวิจัย แบ่งบทบาทหน้าที่ การประสานงาน การจัดการเอกสารการเงิน และการจัดบันทึกกิจกรรม ซึ่งให้โอกาสทีมวิจัยเลือกกันเองตามความเหมาะสมและความสามารถ จากนั้นจึงได้วางแผนการทำกิจกรรมร่วมกัน

3.1.2 คัดเลือกครัวเรือนนำร่อง

ทีมวิจัยที่เป็นแกนนำคัดเลือกมาหมู่ละ 10 ครัวเรือน เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ ภายใต้ชื่อ “เครือข่ายเกษตรกรพึ่งคนตำบลคลองสีล่อม” เงื่อนไขครัวเรือนนำร่อง คือ ต้องทำเกษตร หรือสนใจการทำเกษตร มีเวลาเข้ามาเรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิด หรือพฤติกรรมได้ รับผิดชอบบ้านตัวเอง ทำเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง

3.2 ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล

3.2.1 กิจกรรมศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่างเกษตรกรพึ่งตน

กิจกรรมศึกษาดูงานจัดขึ้นเพื่อพาทีมวิจัยและเครือข่ายทั้ง 50 ครัวเรือน(ภายหลังเพิ่มเป็น 62 ครัวเรือน) ไปเห็นของจริง เดิมเต็มแนวคิด เรียนรู้เทคนิคและความรู้ใหม่ๆ พื้นที่ที่เลือกไปศึกษาดูงาน คือ ที่บ้านของนายจรัส บวชชุม หมู่ที่ 8 ต.สุโสะ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งและเป็นที่ยอมรับของผู้คนทั้งในและนอกตำบล จุดเด่นของศูนย์เรียนรู้บ้านนายจรัส คือ การปลูกผักกางมุ้งปลอดสารพิษ การจัดสรรพื้นที่ในการทำ เกษตร และ

การปลูกพริกไทยอันเป็นพันธุ์ดั้งเดิมของอำเภอปะเหลียนที่มีชื่อเสียงโด่งดัง ทีมวิจัยและเครือข่ายก็มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ วิเคราะห์ได้ว่าอะไรที่ตนเองสามารถนำมาปรับใช้ได้ ทั้งแนวคิดและการปฏิบัติ เป็นการเปิดมุมมองใหม่ๆ ที่ไม่เคยได้เห็นมาก่อน หลายคนที่ยังไม่เริ่มทำ ก็เกิดความอยาก เกิดแรงบันดาลใจที่จะกลับมาทำที่บ้านของตัวเอง ส่วนคนที่ทำอยู่แล้ว ก็ได้แนวคิดใหม่ๆ ในการต่อยอด ถือเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นการเคลื่อนงานต่อได้เป็นอย่างมาก

3.2.2 กิจกรรมศึกษาข้อมูลครัวเรือน

หลังกิจกรรมศึกษาดูงาน ได้ร่วมหารือการเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากเครือข่ายครัวเรือนนำร่องทั้ง 62 ครัวเรือนจาก 5 หมู่บ้าน แบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. **หารูปแบบการเก็บข้อมูล** ได้ข้อสรุปว่า ควรเป็นแบบสอบถาม ที่ประกอบไปด้วยปรนัยและอัตนัย ซึ่งมีข้อดี คือ ใช้เวลาเก็บไม่นานจนเกินไป และข้อมูลที่ได้มีความครอบคลุมเพราะมีทั้งแบบตัวเลือก และที่ให้เขียนความคิดเห็น ข้อมูลที่ต้องเก็บประกอบด้วย

- 1) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- 2) จำนวนที่ดินที่ถือครอง
- 3) ชนิดและประเภทของผักที่ปลูก
- 4) ทรัพย์สินในครัวเรือน
- 5) ประเภทเงินฝาก
- 6) สมาชิกกลุ่มที่สังกัด
- 7) รายได้หลักในครัวเรือน
- 8) หนี้สินในครัวเรือน
- 9) ถ้าต้องการเป็นครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ต้องการการสนับสนุนอะไร
- 10) ปัญหาเร่งด่วน

2. **ทดลองใช้แบบสอบถาม** ทีมวิจัยที่มีหน้าที่เก็บข้อมูลมาเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และทดลองใช้แบบสอบถามจากกลุ่มเป้าหมายจริง โดยเลือกพื้นที่หมู่ที่ 4 เป็นพื้นที่ในการทดลองเก็บข้อมูล เนื่องจากสะดวกในการเดินทางกว่าหมู่บ้านอื่นๆ วิธีการ คือ แบ่งทีมเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ทีม ประกอบไปด้วยพี่เลี้ยง และทีมวิจัยคละกัน จากนั้นแยกย้ายกันไปเก็บข้อมูลตามบ้านนำร่องที่ได้แจ้งไว้ให้ทราบล่วงหน้าแล้ว ทดลองเก็บ 3 บ้าน แล้วกลับมารวมตัวกันอีกครั้ง เพื่อสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ ปัญหาอุปสรรคในการเก็บข้อมูล รวมถึงแนวทางแก้ไขปรับปรุงเมื่อลงเก็บข้อมูลจริง

3. **เก็บข้อมูลครอบครัวนำร่องเกษตรพึ่งตน 5 หมู่บ้าน** ทีมวิจัยที่เป็นแกนนำหมู่ละ 2 คน รับผิดชอบเก็บข้อมูลจากครัวเรือนนำร่อง หมู่ละ 10 คน ยกเว้นหมู่ 4 ที่มี

สมาชิกกว่า 20 คน จึงต้องใช้ทีมเก็บข้อมูลถึง 3 คน การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์เจ้าของบ้าน ทีมวิจัยจัดบันทึกข้อมูลเอง เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่อายุมาก สายตาไม่ดี อ่านเขียนไม่ค่อย มีบ้างที่เขียนตอบเอง แต่น้อยมาก การเก็บข้อมูลทั้ง 5 หมู่บ้าน ใช้เวลารวม 2 เดือน

4. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม มีทั้งข้อมูลในเชิงปริมาณและคุณภาพ ทีมวิจัยจึงต้องนำข้อมูลเหล่านั้นวิเคราะห์ และจัดกลุ่มเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนทำงานต่อ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการง่ายๆ คือ การนับจำนวน เนื่องจากข้อมูลไม่มากและไม่ซับซ้อน

3.3 ขั้นตอนการปฏิบัติการ

3.3.1 เยี่ยมบ้านตัวอย่างเกษตรฟุ้งตน

หลังจากได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นจากแบบสอบถาม ทีมวิจัยจึงวางแผนกันลงพื้นที่จริง เพื่อให้เห็น ว่าแต่ละครัวเรือนที่ถูกคัดเลือกเป็นสมาชิกเครือข่ายเกษตรฟุ้งตนในแต่ละหมู่นั้นเป็นอยู่อย่างไร เป็นดังที่ข้อมูลในแบบสอบถามบอกไว้หรือไม่ จึงเป็นที่มาของกิจกรรมเยี่ยมบ้าน ที่เกิดขึ้นในช่วงแล้ง หลายพื้นที่ขาดแคลนน้ำ ไม่สามารถเพาะปลูกได้ เยี่ยมบ้านถือเป็น กิจกรรมสำคัญในโครงการ เนื่องจากเป็นโอกาสให้ทีมวิจัยและเครือข่ายทุกหมู่ได้พบปะและทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ทั้งเรื่องการทำเกษตร และเรื่องทั่วไป นอกจากนี้ยัง ได้ลงพื้นที่จริง เห็นของจริง หลังจากที่ได้เก็บข้อมูลในเบื้องต้นแล้ว กิจกรรมเยี่ยมบ้านใช้เวลานานร่วม 3 เดือนกว่าจะครบทุกหมู่บ้าน วัตถุประสงค์ของการเยี่ยมบ้านคือ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างแกนนำและ เครือข่ายทุกหมู่บ้าน ได้รู้จักบ้านกัน กินข้าวด้วยกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และที่สำคัญเป็นการ ให้กำลังใจเจ้าของบ้านทั้ง 3 บ้านที่ถูกเลือกเป็นบ้านตัวอย่าง การเลือกบ้านตัวอย่างเลือกโดยแกนนำ พิจารณาตามความเหมาะสม มีหลักเกณฑ์ง่ายๆคือ ต้องเป็นบ้านที่ทำเกษตรอยู่แล้ว จะมากหรือน้อยไม่สำคัญ เน้นการทำเกษตรแบบฟุ้งตนเอง มีจุดเด่นที่สามารถสร้างการเรียนรู้ให้กับเพื่อนได้ เจ้าของบ้านเป็นมิตร พร้อมต้อนรับคณะที่ไป รวมถึงเปิดใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่รับฟังคำแนะนำ โดยไม่ถือโทษโกรธกัน เริ่มแรกไปที่หมู่ 1 หมู่ 5 หมู่ 3 หมู่ 2 และหมู่ 4 ตามลำดับ

3.3.2 จัดทำแผนที่เครือข่ายเกษตรฟุ้งตนตำบลคลองชีล้อม

หลังกิจกรรมเยี่ยมบ้าน ทีมวิจัยได้จัดทำแผนที่บ้านสมาชิกเครือข่ายเกษตรฟุ้งตนทั้ง 62 หลัง โดยใช้แผนที่ของตำบลคลองชีล้อม ที่ได้จากโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดตรัง ใช้สี และสัญลักษณ์เพื่อแบ่งครัวเรือนแต่ละหมู่ ทำให้เห็นภาพรวมทั้งตำบล และง่ายในการอธิบาย

3.3.3 เรียนรู้วิธีการและทดลองทำปุ๋ยหมักชีวภาพ

การทำปุ๋ยหมักเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความต้องการของทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรฟุ้งตนทั้ง 5 หมู่บ้าน เนื่องจากเข้าสู่ฤดูฝน สามารถวางแผนการเพาะปลูกได้ เห็นพ้องต้องกันว่า การทำปุ๋ยใช้เองน่าจะประหยัดต้นทุนได้มาก และที่สำคัญอยากให้ผักที่ปลูกปลอดจากเคมี นายศรี แก้วลาย ประธานเครือข่ายจึงได้นัดและสมาชิกทั้ง 5 หมู่บ้าน มาร่วมเรียนรู้วิธีการ และลงมือปฏิบัติจริง โดยที่ตนเองเป็นวิทยากรเนื่องจากมีความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักเป็นอย่างดี ทำใช้เองมานาน และเห็นว่าได้ผลจริง เป้าหมายคืออยากให้สมาชิกทำปุ๋ยหมักใช้ตัวเอง และลดละเลิกการซื้อปุ๋ยเคมี ทำเสร็จจัดใส่กระสอบแจกจ่ายให้พี่น้องเครือข่ายกลับไปใช้ที่บ้านคนละ 2 กระสอบ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการเริ่มต้นกลับไปทำปุ๋ยใช้เองที่บ้าน นายศรีฝากแก่สมาชิกว่า ให้ลองสังเกตความเปลี่ยนแปลง ว่าใช้ปุ๋ยหมักดี/ไม่ใช้อย่างไร แล้วค่อยกลับมาเล่าสู่กันฟัง

3.3.4 เรียนรู้วิธีการเพาะต้นพันธุ์/การขยายพันธุ์

เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการทำปุ๋ยหมัก เป้าหมายเพื่อต้องการให้สมาชิกเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในกลุ่ม ทีมวิจัยและสมาชิกหลายคนมีความรู้ความสามารถในการเพาะพันธุ์และขยายพันธุ์พืชดีอยู่แล้ว การเรียนรู้ในวันนี้เริ่มตั้งแต่การผสมดิน การเอาดินใส่ถุง การคัดแยกต้นพันธุ์ และการนำต้นพันธุ์ลงปลูกในถุง สำหรับต้นพันธุ์ที่นำมาแยกปลูกในวันนี้ ได้แก่ พริกกับมะเขือยาว ซึ่งน้ำศรีได้เพาะไว้ก่อนแล้ว และนัดสมาชิกมาช่วยกันย้ายลงถุง สำหรับแจกจ่ายสมาชิกทั้ง 5 หมู่ต่อไป ขั้นตอนการผสมดินและย้ายต้นพันธุ์นั้นไม่ยาก และมีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน กลุ่มหนึ่งเอาดินใส่ถุง ที่เหลือแยกต้นพันธุ์มาปลูก ร่วมด้วยช่วยกัน ไม่เกี่ยงว่าเป็นหญิงหรือชาย แต่ทุกคนช่วยด้วยความเต็มใจ เมื่อเสร็จเรียบร้อยได้นับจำนวนต้นพันธุ์ที่ใส่ถุงดำไว้ปลูกได้ 700 กว่าต้น แบ่งเป็นพริก 400 กว่าต้น และมะเขือยาว 200 กว่าต้น น่าจะเพียงพอสำหรับการแจกจ่ายแก่สมาชิกทั้ง 5 หมู่ หลายคนที่มาช่วยเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการทำประโยชน์ให้คนอื่น แม้ว่าจะไม่มีใครรู้ แต่ก็ภูมิใจกับผลงานที่ออกมา น้ำศรีบอกว่าประมาณ 45 วัน ก็สามารถนำไปปลูกลงดินได้แล้ว พริกและมะเขือจะเจริญเติบโต ไปพร้อมกับจิตใจของพี่น้องที่ทุ่มเทและเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งให้เห็นความร่วมมือของพี่น้องตำบลคลองชีล้อม

3.4 ขั้นตอนการสรุปผลและนำเสนอผล

3.4.1 เวทีนำเสนอผลงาน “เกษตรพึ่งตน คนคลองชีล้อม”

จัดขึ้นเพื่อนำเสนอผลการดำเนินโครงการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แจกจ่ายต้นพันธุ์ ซึ่งมีทั้งพันธุ์ไม้เศรษฐกิจ ผักกินยอด ผักที่แต่ละบ้านนำมาแจกและแลกเปลี่ยนสมาชิก รวมถึงมะเขือและพริกที่สมาชิกช่วยกันคัดแยก เมื่อสองเดือนก่อนด้วย ได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกตำบลเข้าร่วม และได้รับเกียรติจากนายอำเภอกันตัง เป็นประธานในพิธีเปิด และมอบต้นพันธุ์ให้กับตัวแทน เครือข่ายเกษตรพึ่งตนทุกหมู่บ้าน

ทีมวิจัยได้นำเสนอสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัย ในหลากหลายประเด็น เช่น ประเด็นเศรษฐกิจ การทำเกษตรทำให้ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ประเด็นสุขภาพ การปลูกผักกินเอง ทำให้สุขภาพดี เพราะได้กินผักที่ปลอดภัย ไม่มีสารเคมี ประเด็นทางสังคม คนในชุมชนเกิดความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อแบ่งปันกัน เกิดเป็นสังคมแห่งความเกื้อกูล ทั้งในเรื่องความรู้ แนวคิด กำลังใจ ตลอดไปจนถึงต้นพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ

จากการนำเสนอของทีมนักวิจัยนายอำเภอกันตังเห็นด้วยอย่างมาก และพร้อมที่จะสนับสนุนให้ตำบลคลองชีล้อม เป็นตำบลที่ผลิตผักปลอดภัย เป็นตำบลเกษตรพอเพียง พึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

3.4.2 สรุปบทเรียนการดำเนินโครงการ

ทีมวิจัยและเครือข่าย 25 คน จาก 5 หมู่บ้าน ได้เดินทางไปทำกิจกรรมสรุปบทเรียนที่จังหวัดสตูล โดยมีเจ้าหน้าที่จากสกว.สตูล เป็นวิทยากร ชวนทบทวนการทำงานที่ผ่านมา เป้าหมาย ความคาดหวัง ปัญหาอุปสรรค บทเรียนสำคัญ และสิ่งที่ต้องทำต่อในอนาคต

3.4.3 ร่วมเวทีเครือข่ายวิจัยท้องถิ่น

เวทีเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นตั้ง จัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้นักวิจัยจากทุกพื้นที่ได้ที่มีความรู้จัก และแลกเปลี่ยนการทำงาน ซึ่งกันและกันรวมถึงนำเสนอการดำเนินโครงการแต่ละพื้นที่ด้วย

บทที่ 4

สรุปผลการดำเนินงาน

4.1 สรุปผลการดำเนินงาน

4.1.1 ข้อมูล

ข้อมูลจากการดำเนินงาน ได้มาจากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ สอบถาม การสังเกต การลงพื้นที่ และการสำรวจ

ทีมวิจัยได้ร่วมกันออกแบบสอบถาม กำหนดหัวข้อ กำหนดประเด็น ทดลองสัมภาษณ์กันเอง ปรับแก้ จากนั้นจึงแบ่งหน้าที่ไปสัมภาษณ์สมาชิกเครือข่ายเกษตรฟุ้งตนทั้ง 5 หมู่บ้าน นำมาสรุป

ตารางสรุปข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จากเครือข่ายเกษตรฟุ้งตนหมู่ที่ 1 ต.คลองชีล้อม

1.	รวมที่ดินที่กลุ่มเป้าหมายถือครอง	92 ไร่ แบ่งเป็นโฉนด 4 คน นส.3ก 2 คน และไม่ระบุ 2 คน	
2.	ที่ดินที่สามารถปลูกผักได้	10 ไร่	10.86 %
3.	ผัก/ไม้ที่ปลูกมากที่สุด (เรียงลำดับ) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • พริก 6 คน • ตะไคร้ 4 คน • เหมียง ผักหวาน มะละกอ 3 คน • ขมิ้น มะนาว ฟัก ผักบุ้ง กัลฉ่าย 2 คน • อื่นๆ โหระพา กระชาย ถั่วพู บวบ ผักกาดขาว ถั่วฝักยาว ซะอม ข้าวโพด ทุเรียน มังคุด สะตอ มะพร้าว 1 คน	<ul style="list-style-type: none"> 75 % 50% 37.5% 25% 12.5%
4.	การได้มาของพันธุ์ผักที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ซื้อ 5 คน • เก็บเมล็ดพันธุ์เอง 5 คน • รับแจก 3 คน • ขอจากเพื่อนบ้าน 1 คน	<ul style="list-style-type: none"> 62.5% 62.5% 37.5% 12.5%
5.	บริเวณที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • บริเวณบ้าน 7 คน • สวนยางพารา/สวนปาล์มน้ำมัน 3 คน • เว้นที่ไว้เฉพาะ 1 คน	<ul style="list-style-type: none"> 87.5% 37.5% 12.5%
6.	ปลูกเพื่อ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ขาย 7 คน • กินเอง 4 คน • แบ่งปันเพื่อนบ้าน	<ul style="list-style-type: none"> 87.5% 50 % 12.5%
7.	ชนิดปุ๋ย	<ul style="list-style-type: none"> • หมัก 4 คน	50%

	(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • เคมี 3 คน • คอก 3 คน 	37.5%
8.	ปัญหา/อุปสรรคในการปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ศัตรูพืช 4 คน • ดิน 3 คน • น้ำ 1 คน • ไม่ตอบ 2 คน 	50%
			37.5%
			12.5%
			25%
9.	ทรัพย์สินในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • รถจักรยานยนต์ 8 คน • รถยนต์ 4 คน • เครื่องตัดหญ้า 4 คน • เครื่องสูบน้ำ 1 คน 	100%
			50%
			50%
			12.5%
10.	เงินฝากในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • เงินฝากธนาคาร 4 คน • ฉลากออมทรัพย์ 4 คน • เล่นแชร์ 4 คน • เงินฝากออมทรัพย์ 1 คน • อื่นๆ 1 คน 	50%
			50%
			50%
			12.5%
			12.5%
11.	เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • กลุ่มเกษตรกร 6 คน • กลุ่มออม. 4 คน • กลุ่มผู้สูงอายุ 4 คน • กองทุนหมู่บ้าน 2 คน • กลุ่มออมทรัพย์ 2 คน • กลุ่มอปพร. 2 คน • ชรบ. 1 คน • กลุ่มสตรี/แม่บ้าน 1 คน • ศูนย์ยุติธรรมชุมชน 1 คน 	75%
			50%
			50%
			25%
			25%
			25%
			12.5%
			12.5%
			12.5%
12.	รายได้ในครัวเรือน (ต่อเดือน) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ทำสวนยางพารา 7 คน • รับจ้าง (โรงงาน,กรีดยาง) 3 คน • เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 3 คน • เลี้ยงสัตว์ 2 คน • ลูกหลานส่งให้ 1 คน • ค่าขาย (ผัก ไข่ไก่) 1 คน 	87.5%
			37.5%
			37.5%
			25%
			12.5%
			12.5%
13.	หนี้สินในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ผ่อนรถ 4 คน • ธกส. 4 คน • เงินกู้เพื่อการศึกษา 3 คน • กลุ่มปุ๋ย 1 คน 	50%
			50%
			37.5%
			12.5%

14.	ต้องการสนับสนุนเรื่อง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • พันธุ์ผัก 5 คน • เงินทุนในการเริ่มต้นหรือต่อยอด 3 คน • ความรู้เรื่องเกษตร 2 คน • อุปกรณ์ในการทำเกษตร 2 คน • ปุ๋ย 2 คน • ดิน 2 คน • โรงเรือนทำปุ๋ย 2 คน • พันธุ์ไม้ผล 1 คน • พันธุ์สัตว์ 1 คน • ไฟฟ้า น้ำประปา 1 คน 	<p>62.5</p> <p>37.5%</p> <p>25%</p> <p>25%</p> <p>25%</p> <p>25%</p> <p>25%</p> <p>12.5%</p> <p>12.5%</p> <p>12.5%</p>
15.	ประสบปัญหาเร่งด่วนเรื่อง	<ul style="list-style-type: none"> • ค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอรายจ่าย 2 คน • ต้องการพันธุ์ผักสวนครัว 1 คน • ทุนในการเลี้ยงสัตว์ 1 คน • ต้องการไฟฟ้า น้ำประปาใช้ 1 คน • ไม่มีปัญหาเร่งด่วน 1 คน • ไม่ตอบ 2 คน 	<p>25%</p> <p>12.5%</p> <p>12.5%</p> <p>12.5%</p> <p>12.5%</p> <p>25%</p>

จากการสัมภาษณ์ ทำให้เห็นข้อมูลที่น่าสนใจในประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลรายได้ที่ส่วนใหญ่มาจากการทำสวนยางพารา และมีที่ดินประมาณ 10% เท่านั้นที่สามารถปลูกผักได้ และส่วนใหญ่ปลูกบริเวณบ้าน กินในครัวเรือนที่เหลือจึงจะขาย ข้อมูลที่ได้มายืนยันได้ว่า คน หมู่ 1 ในตำบลคลองขี้ล้อม ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเป็นหลัก รายได้หลักจึงมาจากการทำสวนยางพารา สภาพเศรษฐกิจครัวเรือนจึงขึ้นลงตามราคายาง เมื่อราคายางต่ำมากๆ จึงเกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อทุกครัวเรือน ต่อเศรษฐกิจทั้งระบบ

อย่างไรก็ตามจากข้อมูลทำให้เห็นการพึ่งพาตนเองในชุมชน คือระบบการฝากการออมเงินที่จัดการกันเอง มีกฎกติกาที่ไม่ยุ่งยากสามารถบริหารจัดการ บรรเทาทุกข์เบื้องต้น หรือความเดือดร้อนเฉพาะหน้า หรือลงทุนเพื่อการประกอบอาชีพเบื้องต้นได้ ระบบออมเงินในชุมชนจึงเป็นอีกสวัสดิการที่สำคัญ เป็นระบบพึ่งพา ช่วยเหลือกันเอง และถือเป็นสัจจะในการต้องนำเงินไปฝากตามที่กลุ่มกำหนด เป็นการบังคับให้สมาชิกทุกคนต้องมีวินัยในการเก็บออม

ตารางสรุปข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จากเครือข่ายเกษตรพึ่งตนหมู่ที่ 2 ต.คลองชีล้อม

1.	รวมที่ดินที่กลุ่มเป้าหมายถือครอง	70 ไร่ แบ่งเป็นโฉนด 3 คน นส.3 3 คน และไม่ระบุ 3 คน	
2.	ที่ดินที่สามารถปลูกผักได้	18 ไร่	25.71%
3.	ผักที่ปลูกมากที่สุด (เรียงลำดับ) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • พริก 7 คน 77.7% • ตะไคร้ 7 คน 77.7% • มะเขือ 5 คน 55.5% • ผักบุ้ง 4 คน 44.4% • ผักหวาน 3 คน 33.3% • กัลฉ่าย ขาไก่ ถั่วฝักยาว ข่า 2 คน 22.2% • ผักเหมียง มะละกอ มะกรูด ตำลึง มะนาว ข้าวโพด ผักกูด มะพร้าว มะพร้าวน้ำหอม พริกชี้ฟ้า ขมิ้น 1 คน 11.1% 	
4.	การได้มาของพันธุ์ผักที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • เก็บเมล็ดพันธุ์เอง 7 คน 77.7% • ซื้อ 5 คน 55.5% 	
5.	บริเวณที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • บริเวณบ้าน 8 คน 88.8% • สวนยางพารา/สวนปาล์มน้ำมัน 2 คน 22.2% • ที่นา ป่อกุ้งร้าง 1 คน 11.1% 	
6.	ปลูกเพื่อ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • กินเอง 9 คน 100% • ขายในชุมชน 3 คน 33.3% 	
7.	ชนิดปุ๋ย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • เคมี 3 คน 33.3% • หมัก 3 คน 33.3% 	
8.	ปัญหา/อุปสรรคในการปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ดินไม่สมบูรณ์ ขาดแร่ธาตุ 4 คน 44.4% • ขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง 4 คน 44.4% • ศัตรูพืช แมลง ต่างๆ เชื้อราในดิน 3 คน 33.3% • ผักเป็นโรค ไม่มีความรู้ที่ชัดเจน ไม่มีคนช่วย ขาย 2 คน 22.2% • ไม่ตอบ 4 คน 44.4% 	
9.	ทรัพย์สินในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • รถจักรยานยนต์ 8 คน 88.8% • เครื่องตัดหญ้า 4 คน 44.4% • รถยนต์ 3 คัน 33.3% • เรือ 2 ลำ 22.2% 	

10.	เงินฝากในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> เงินฝากธนาคาร 5 คน ฉลากออมทรัพย์ (ออมสิน/ธกส.) 1 คน 	55.5%
11.	เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> กลุ่มเกษตรกร 5 คน กลุ่มออม. 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 3 คน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน 3 คน กลุ่มอปพร. 3 คน กองทุนหมู่บ้าน 2 คน ชรบ. 1 คน กลุ่มสตรี/แม่บ้าน 1 คน กลุ่มออมทรัพย์ 1 คน 	55.5%
12.	รายได้ในครัวเรือน (ต่อเดือน) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> ทำสวนยางพารา 8 คน รับราชการ 2 คน รับจ้าง 1 คน เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 1 คน เลี้ยงสัตว์ 1 คน ค้าขาย 1 คน 	88.8%
13.	หนี้สินในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> ธกส. 3 คน ผ่อนรถ 2 คน 	33.3%
14.	ต้องการสนับสนุนเรื่อง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> รวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2 คน พันธุ์เปิด ไก่ 2 คน ความรู้ด้านต่างๆ 2 คน ความรู้ในการปลูกผัก 1 การกำจัดศัตรูพืช 1 คน ไม่ตอบ 3 คน 	22.2%
15.	ประสบปัญหาเร่งด่วนเรื่อง	<ul style="list-style-type: none"> ค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอรายจ่าย 3 คน ไม่ตอบ 5 คน 	33.3%

จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลของเครือข่ายเกษตรกรพึ่งตนหมู่ 2 ที่น่าสนใจ คือ มีที่ดินที่สามารถปลูกผักได้ 18 ไร่ มากเป็นอันดับสาม รองจากหมู่ 5 และหมู่ 4 กลุ่มเป้าหมายปลูกผักกินเองในครัวเรือนร้อยเปอร์เซ็นต์ ผักที่ปลูกเป็นผักสวนครัว ไม้ผล แต่ประสบปัญหาเรื่องดิน น้ำศัตรูพืชต่างๆที่รบกวน ต้องการสนับสนุนด้านความรู้ รวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยน เพื่อยกระดับเป็นอาชีพเสริม เนื่องจากอาชีพหลักคือการทำสวนยางพารารายได้ไม่แน่นอน ผันผวนขึ้นลงตามภาวะเศรษฐกิจ ค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอรายจ่าย ขณะที่หนี้สินครัวเรือนยังคงมีอยู่

ตารางสรุปข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จากเครือข่ายเกษตรกรพื้นที่ 3 ต.คลองชีล้อม

1.	รวมที่ดินที่กลุ่มเป้าหมายถือครอง	43 ไร่ มีเอกสารสิทธิ์ ทั้งหมด แบ่งเป็นโฉนด 5 คน นส.3 2 คน และไม่ระบุ 1 คน	
2.	ที่ดินที่สามารถปลูกผักได้	12 ไร่	27.90%
3.	ผักที่ปลูกมากที่สุด (เรียงลำดับ) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ผักเหมียง 7 คน 87.5% • พริกชี้หนู ตะไคร้ ถั่วพู 6 คน 75% • ผลไม้ 4 คน 50% • มะเขือ 3 คน 37.5% • ผักหวาน 3 คน 37.5% • ขาไก่ มะเขือพวง 2 คน 25% • ผักกูด 1 คน 12.5% 	
4.	การได้มาของพันธุ์ผักที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • เก็บเมล็ดพันธุ์เอง 4 คน 50% • ซื้อ 3 คน 37.5% • รับแจก 2 คน 25% 	
5.	บริเวณที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • บริเวณบ้าน 7 คน 87.5% • สวนยางพารา/สวนปาล์มน้ำมัน 1 คน 12.5% 	
6.	ปลูกเพื่อ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • กินเอง 7 คน 87.5% • ขายจากเหลือกิน 1 คน 12.5% 	
7.	ชนิดปุ๋ย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • คอก 4 คน 50% • เคมี 3 คน 37.5% • หมัก 2 คน 25% 	
8.	ปัญหา/อุปสรรคในการปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง 8 คน 100% • ดินเป็นดินทราย หยาบ แข็ง เปรี้ยว 8 คน 100% • ศัตรูพืช แมลง ต่างๆ 7 คน 87.5% 	
9.	ทรัพย์สินในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • รถจักรยานยนต์ 7 คน 87.5% • เครื่องตัดหญ้า 5 คน 62.5% • รถยนต์ 5 คัน 62.5% • เรือ 1 ลำ 12.5% 	
10.	เงินฝากในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • เงินฝากธนาคาร 1 คน 12.5% • ฉลากออมทรัพย์ (ออมสิน/รทส.) 2 คน 25% • ออมทรัพย์ 1 คน 12.5% • แשר 1 คน 12.5% 	

		<ul style="list-style-type: none"> • ไม่มีเงินฝาก 1 คน • ไม่ตอบ 3 	<p>12.5%</p> <p>37.5%</p>
11.	เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • กองทุนหมู่บ้าน 5 คน • กลุ่มออมสม. 3 คน • กลุ่มผู้สูงอายุ 3 คน • ศูนย์ยุติธรรมชุมชน 2 คน • กลุ่มเกษตรกร 2 คน • กลุ่มผู้สูงอายุ 3 คน • ชรบ. 1 คน • กลุ่มสตรี/แม่บ้าน 1 คน 	<p>62.5%</p> <p>37.5%</p> <p>37.5%</p> <p>25%</p> <p>25%</p> <p>37.5%</p> <p>12.5%</p> <p>12.5%</p>
12.	รายได้ในครัวเรือน (ต่อเดือน) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ทำสวนยางพารา 6 คน • รับราชการ 3 คน • เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 3 คน • สวนปาล์ม 2 คน • ลูกหลานส่งให้ 2 คน • เลี้ยงสัตว์ 2 คน • ค้าขาย 1 คน 	<p>75%</p> <p>37.5%</p> <p>37.5%</p> <p>25%</p> <p>25%</p> <p>25%</p> <p>12.5%</p>
13.	หนี้สินในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ผ่อนรถ 3 คน • ธกส. 3 คน • กองทุนหมู่บ้าน 2 คน • กองทุน (กขคจ) 2 คน • กองทุนฟื้นฟู 1 คน 	<p>37.5%</p> <p>37.5%</p> <p>25%</p> <p>25%</p> <p>12.5%</p>
14.	ต้องการสนับสนุนเรื่อง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ต้นพันธุ์/เมล็ดพันธุ์ 8 คน • ความรู้ในการทำเกษตร 3 คน • ความรู้เรื่องการทำปุ๋ยใช้เอง 1 คน 	<p>100%</p> <p>37.5%</p> <p>12.5%</p>
15.	ประสบปัญหาเร่งด่วนเรื่อง	<ul style="list-style-type: none"> • ต้องการความรู้เรื่องการทำเกษตร 3 คน • น้ำในการทำเกษตร 3 คน • รายได้ไม่พอรายจ่าย 1 คน 	<p>37.5%</p> <p>37.5%</p> <p>12.5%</p>

จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลของเครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตนหมู่ 3 ครัวเรือนเป้าหมายปลูกผักกินเอง เป็นส่วนใหญ่ ใช้พื้นที่รอบๆบ้านปลูกผักสวนครัวและผักกินยอด เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน แต่ติดปัญหาเรื่องดินเป็นดินทราย หยาบ และแข็ง เนื่องจากหมู่ 3 ติดยาขายเลน น้ำเค็มเข้าถึง และพื้นที่โดยมากเป็นบ่อกึ่งร้าง ทำให้ดินขาดธาตุอาหาร ไม่สมบูรณ์ เพาะปลูกยาก แต่ละบ้านจึงต้องหาวิธีการที่

เหมาะสมในการเตรียมพื้นที่ ปรับปรุงดิน เพื่อการปลูก เช่น ยกร่องให้สูง การเลือกพันธุ์พืช พันธุ์ผักที่
เหมาะสมกับสภาพดิน สภาพพื้นที่

ตารางสรุปข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จากเครือข่ายเกษตรกรพื้นที่ 4 ต.คลองชีล้อม

1.	รวมที่ดินที่กลุ่มเป้าหมายถือครอง	244 ไร่ มีเอกสารสิทธิ์ 9 คน แบ่งเป็น โฉนด 3 คน นส.3 4 คน และไม่ระบุ 2 คน ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ 7 คน ไม่ตอบ 4 คน	
2.	ที่ดินที่สามารถปลูกผักได้	35.5 ไร่ ไม่ตอบ 6 คน	14.54%
3.	ผักที่ปลูกมากที่สุด (เรียงลำดับ) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • เหมียง 17 คน 85% • มะพร้าว มะละกอ พริกชี้หนู 5 คน 25% • ผักกูด มะนาว ตะไคร้ 4 คน 20% • เงาะ ชะอม 3 คน 15% • พริกไทย มะเขือ ลองกอง ผักโตนเต้ ข่า ส้มเฒ่า 2 คน 10% • อื่นๆ ได้แก่ กระเจี๊ยบ ทุเรียน มะม่วง หิมพานต์ ผักหวาน พริกชี้ฟ้า กะเพรา ออ ดิบ(คุณ) แคนฝรั่ง พัก จาก กระท้อน กล้วย 1 คน 5% 	
4.	การได้มาของพันธุ์ผักที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • รับแจก 13 คน 65% • เก็บเมล็ดพันธุ์เอง 9 คน 45% • ซื้อ 9 คน 45% • ขยายพันธุ์เอง 2 คน 10% 	
5.	บริเวณที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • บริเวณบ้าน 14 คน 70% • สวนยางพารา/สวนปาล์มน้ำมัน 13 คน 65% • สวนผสมผสาน 1 คน 5% 	
6.	ปลูกเพื่อ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • กินเอง 19 คน 95% • ขาย 7 คน 35% • แบ่งปัน 1 คน 5% 	
7.	ชนิดปุ๋ย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • หมัก 10 คน 50% • เคมี 9 คน 45% 	

		<ul style="list-style-type: none"> • คอก 5 คน 	25%
8.	ปัญหา/อุปสรรคในการปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ขาดน้ำทำเกษตรในหน้าแล้ง 13 คน • ดินแข็ง 3 คน • ดินเป็นหิน เพราะว่าเป็นดินถม ดินเปรี้ยว • ดินเค็ม ดินเหนียว ดินไม่ดี เป็นที่นามาก่อน 1 คน • ไม่ตอบ 10 คน • ไม่มีปัญหา 1 คน • หอยทาก 3 คน • แมลงต่างๆ 2 คน • มดคันร้อน 2 คน • หนอน สัตว์เลี้ยงของเพื่อนบ้าน 1 คน • ไม่ตอบ 5 คน • ไม่มีปัญหา 2 คน • ปัญหาอื่นๆ ฤดูฝนผักเป็นเชื้อรา 1 คน 	<p>65%</p> <p>15%</p> <p>5%</p> <p>50%</p> <p>5%</p> <p>15%</p> <p>10%</p> <p>10%</p> <p>5%</p> <p>25%</p> <p>10%</p> <p>5%</p>
9.	ทรัพย์สินในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • รถจักรยานยนต์ 19 คน • รถยนต์ 11 คน • เครื่องตัดหญ้า 12 คน • เครื่องสูบน้ำ 4 คน • เรือ 1 คน • เครื่องฉีดหญ้า 1 คน 	<p>95%</p> <p>55%</p> <p>60%</p> <p>20%</p> <p>5%</p> <p>5%</p>
10.	เงินฝากในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ฉลากออมทรัพย์ 4 คน • เงินฝากธนาคาร 7 คน • เล่นแชร์ 1 คน • ฉลากออมทรัพย์ (ออมสิน/ธกส.) 1 คน • ไม่ตอบ 5 คน 	<p>20%</p> <p>35%</p> <p>5%</p> <p>5%</p> <p>25%</p>
11.	เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • กลุ่มเกษตรกร 15 คน • กองทุนหมู่บ้าน 10 คน • กลุ่มผู้สูงอายุ 6 คน • กลุ่มออมทรัพย์ 5 คน • ศูนย์ยุติธรรมชุมชน 5 คน • อสม. อปพร. กลุ่มสตรี/แม่บ้าน 3 คน • ไม่ตอบ 2 คน 	<p>75%</p> <p>50%</p> <p>30%</p> <p>25%</p> <p>25%</p> <p>15%</p> <p>10%</p>
12.	รายได้ในครัวเรือน (ต่อเดือน)	<ul style="list-style-type: none"> • ทำสวนยางพารา 17 คน 	85%

	(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • รับจ้าง 5 คน 25% • เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 4 คน 20% • รับราชการ 2 คน 10% • ค้าขาย 6 คน 30% • เลี้ยงสัตว์ 4 คน 20% • สวนปาล์ม 1 5% • ลูกหลานส่งให้ 1 คน 5% 	
13.	หนี้สินในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ชกส. 6 คน 30% • ผ่อนรถ 7 คน 37% • กองทุนหมู่บ้าน 2 คน 10% • เงินกู้เพื่อการศึกษา 2 คน 10% • สหกรณ์ 4 คน 20% • ธนาคารพาณิชย์ 1 คน 5% 	
14.	ต้องการสนับสนุนเรื่อง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ความรู้เรื่องเกษตร การปลูกผัก และการกำจัดศัตรูพืช 6 คน 30% • ตรวจสอบสภาพดิน 1 คน 5% • ต้นพันธุ์/เมล็ดพันธุ์ 5 คน 25% • ทุนในการประกอบอาชีพ 4 คน 20% • ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง 2 คน 10% • พันธุ์ผัก เหมียง 5 คน 25% • ไม้/ไม้เลื้อย 2 คน 10% • ไข่ไก่ 4 คน 20% • ผักกาด พริก ผักสวนครัว 1 คน 5% • ปุ๋ย 1 คน 5% • พันธุ์ไก่ไข่ 2 คน 10% • กลัวย 1 คน 5% • พันธุ์สัตว์น้ำ 1 คน 5% • ผักหวานป่า 1 คน 5% • พริกไทย 1 คน 5% • ไม่ตอบ 2 คน 10% 	
15.	ประสบปัญหาเร่งด่วนเรื่อง	<ul style="list-style-type: none"> • ค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอรายจ่าย 7 คน 37% • เรื่องน้ำในการทำเกษตร 1 คน 5% • ความรู้เรื่องเกษตร 1 คน 5% • การแก้ปัญหาดินแข็ง เนื่องจากเป็นบ่อกึ่งร้าง 1 5% 	

	คน	
	• ไม่มีปัญหา 2 คน	10%
	• ไม่ตอบ 7 คน	37%

จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลของเครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตนหมู่ 4 พบว่า มีเนื้อที่ปลูกผักกว่า 35 ไร่ มากเป็นอันดับสองรองจากหมู่ที่ 5 หมู่ 4 มีคนสนใจทำเกษตรมากและเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกว่า 20 คน มีศูนย์เรียนรู้ระดับตำบล มีปราชญ์เกษตรในพื้นที่ อยู่ติดถนนใหญ่ ค่าขายได้ง่าย เป็นหมู่บ้านที่ปลูกผักเหมียงมากที่สุดเมื่อเทียบกับหมู่อื่นๆ มีผักเหมียงกว่า 5,000 ต้น และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากนิยมปลูกเป็นพืชแซมยาง เนื่องจากเป็นพืชที่ไม่ต้องดูแลมาก ช่วงหน้าแล้งหมู่ 4 ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรเช่นเดียวกับหมู่อื่นๆ ทำให้บางรายไม่สามารถเพาะปลูกผักในช่วงหน้าแล้งได้ เพราะน้ำไม่พอ คนนิยมปลูกกันมาก เนื่องจากเป็นช่วงที่หยุดกรีดยาง

ตารางสรุปข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จากเครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตนหมู่ที่ 5 ต.คลองชีล้อม

1.	รวมที่ดินที่กลุ่มเป้าหมายถือครอง	63 ไร่ มีเอกสารสิทธิ์ทั้งหมด แบ่งเป็น นส.3 2 คน และไม่ระบุ 8 คน	
2.	ที่ดินที่สามารถปลูกผักได้	54 ไร่	85.71%
3.	ผักที่ปลูกมากที่สุด (เรียงลำดับ) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ข่า 6 คน 60% • เหมียง กล้วย 5 คน 50% • พริกชี้หนู มะพร้าว ส้มม่วง ตะไคร้ 4 คน 40% • ขมิ้น มะนาว มะละกอ ขมิ้น 3 คน 30% • ออติบ (คูณ) ผักหวาน มะเขือ 2 คน 20% • พริกชี้ฟ้า พริกไทย กวางตุ้ง พักทอง มันเทศ มันหลา มะม่วง ขนุน ตำลึง มะเขือยาว ถั่วฝักยาว 1 คน 10% 	
4.	การได้มาของพันธุ์ผักที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • เก็บเมล็ดพันธุ์เอง 9 คน 90% • ซื้อ 3 คน 30% • รับแจก 3 คน 30% 	
5.	บริเวณที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • บริเวณบ้าน 9 คน 90% • สวนยางพารา/สวนปาล์มน้ำมัน 1 คน 10% • พื้นที่ของคนอื่น 1 คน 10% 	
6.	ปลูกเพื่อ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • กินเอง 8 คน 80% • ขาย 4 คน 40% 	
7.	ชนิดปุ๋ย	• หมัก 4 คน 40%	

	(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • เคมี 3 คน • คอก 1 คน 	<p>30%</p> <p>10%</p>
8.	ปัญหา/อุปสรรคในการปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ศัตรูพืช แมลงวันทอง หนอน เพลี้ย คร่อม 6 คน • ขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง 4 คน • ดินแข็ง ดินเปรี้ยว ดินต่าง 3 คน • ดินหุ้มหน้า หน้าฝนปลูกไม่ค่อยขึ้น 3 คน • วัว แพะ สุนัข 1 คน • ไม่มีปัญหา 2 คน • ไม่ตอบ 1 คน 	<p>60%</p> <p>40%</p> <p>30%</p> <p>30%</p> <p>10%</p> <p>20%</p> <p>10%</p>
9.	ทรัพย์สินในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • รถจักรยานยนต์ 10 คน • เครื่องตัดหญ้า 7 คน • รถยนต์ 3 คน • เครื่องสูบน้ำ 3 คน 	<p>100%</p> <p>70%</p> <p>30%</p> <p>30%</p>
10.	เงินฝากในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ฉลากออมทรัพย์ 6 คน • เงินฝากธนาคาร 3 คน • เล่นแชร์ 2 คน • ฉลากออมทรัพย์ (ออมสิน/ธกส.) 1 คน • กองทุนสวัสดิการ 1 คน 	<p>60%</p> <p>30%</p> <p>20%</p> <p>10%</p> <p>10%</p>
11.	เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • กลุ่มเกษตรกร 9 คน • กลุ่มผู้สูงอายุ 8 คน • กลุ่มอสม. 4 คน • ศูนย์ยุติธรรมชุมชน 2 คน • กองทุนหมู่บ้าน 2 คน • กลุ่มสตรี/แม่บ้าน 2 คน 	<p>90%</p> <p>80%</p> <p>40%</p> <p>20%</p> <p>20%</p> <p>20%</p>
12.	รายได้ในครัวเรือน (ต่อเดือน) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ทำสวนยางพารา 7 คน • รับจ้าง 6 คน • เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 5 คน • รับราชการ 1 คน • ค้าขาย 1 คน 	<p>70%</p> <p>60%</p> <p>50%</p> <p>10%</p> <p>10%</p>
13.	หนี้สินในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ธกส. 4 คน • ผ่อนรถ 2 คน • เตาก๊าซ 2 คน • กองทุนหมู่บ้าน 1 คน 	<p>40%</p> <p>20%</p> <p>20%</p> <p>10%</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • เงินกู้ยืมครอบครัว 1 คน • เงินกู้เพื่อการศึกษา 1 คน 	<p>10%</p> <p>10%</p>
14.	ต้องการสนับสนุนเรื่อง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<ul style="list-style-type: none"> • พันธุ์ไก่ไข่ อาหาร และการเลี้ยงดู 7 คน • ปลาจุก อาหาร และการเลี้ยงดู 3 คน • ความรู้เรื่องผัก 1 คน • พันธุ์ผัก ได้แก่ เหมียง ขาไก่ ผักกูด 1 คน • พันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์บก 1 คน 	<p>70%</p> <p>30%</p> <p>10%</p> <p>10%</p> <p>10%</p>
15.	ประสบปัญหาเร่งด่วนเรื่อง	<ul style="list-style-type: none"> • ค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอรายจ่าย 10 คน 	100%

จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลของเครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตนหมู่ 5 มีพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุดในตำบล ส่วนใหญ่ปลูกผักสวนครัวรอบ ๆ บริเวณบ้านเพื่อบริโภคในครัวเรือน มีบ้างที่ปลูกขาย เนื่องจากพื้นที่อยู่ไม่ไกลจากตลาดนัดชุมชน พื้นที่หมู่ 5 บางส่วนอยู่ติดป่าชายเลน บางที่เป็นป่ากึ่งร้าง ทำดินแข็ง ขาดแร่ธาตุ ยากแก่การเพาะปลูก นอกจากนี้ยังมีปัญหาศัตรูพืชรบกวน ทำให้ไม่ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ

วิเคราะห์ภาพรวมระดับตำบล

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม ทำให้เห็นภาพรวมตำบลในด้านต่าง ๆ ของตำบลคลองชีล้อม ดังนี้

- รายได้หลักของครัวเรือนมาจากการทำสวนยางพารา เมื่อราคายางพาราตกต่ำทำให้ได้รับผลกระทบ รายได้ไม่พอรายจ่าย
- มีที่ดินที่สามารถปลูกผักได้ประมาณ 130 ไร่ รวม 5 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่รอบ ๆ บริเวณบ้านแต่ละบ้าน
- ทุกครัวเรือนปลูกผักสวนครัวกินเอง แบ่งปันเพื่อนบ้าน เหลือจากกินก็แบ่งขาย ส่วนการปลูกไว้เพื่อขายยังมีน้อยอยู่
- ใช้ปุ๋ยหมักกับปุ๋ยเคมีในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน รองลงมาเป็นปุ๋ยคอก
- ทุกครัวเรือนมีหนี้สินทั้งในและนอกระบบ ขณะเดียวกันก็มีการออมเงินในรูปแบบต่างๆ
- ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรช่วงหน้าแล้ง น้ำไม่เพียงพอเพราะอากาศร้อน คนใช้น้ำมาก และเป็นช่วงที่คนนิยมปลูกผักหลายๆเจ้าพร้อมกัน เนื่องจากหยุดกรีดยาง ไม่มีรายได้
- เป็นแหล่งผลิตผักปลอดสารพิษแห่งหนึ่ง สืบเนื่องมาจากการปลูกกินเอง จึงไม่ใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย เมื่อแบ่งขายเพื่อนบ้าน หรือนำมาขายในตลาดนัดของชุมชน คนในชุมชนจะเลือกซื้อผักเจ้าที่ปลูกเอง รู้ที่มาว่าไม่ฉีดยา ทำให้ไม่นิยมซื้อผักที่รับมาจากข้างนอก

- ผักที่นิยมปลูกในตำบล นอกจากผักสวนครัว คือ ผักเหมาียง โดยเฉพาะที่หมู่ 4 ปลูกมากที่สุด ปลูกเป็นพืชแซมยาง ไม่ต้องดูแลมาก ศัตรูพืชไม่รบกวน แมลงไม่กิน ราคาดี เป็นที่ต้องการของตลาด

นอกจากข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แล้ว ทีมวิจัยยังได้เก็บข้อมูลจากการลงไปเยี่ยมบ้าน ซึ่งกิจกรรมการเยี่ยมบ้านที่วิจัยให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการเยี่ยมบ้านมาก ทุกครั้งที่มีการเยี่ยมบ้าน จะมีการเตรียมความพร้อมอย่างดี ทั้งทีมที่จะไปเยี่ยมและเจ้าของบ้าน อย่างเช่น

บ้านนายผอม หมันหมื่น หรือสุผอม (สุแปลว่าลุง)

หมู่ที่ 3 บ้านหนองเสม็ดตำบลคลองชีล้อม เป็นชุมชนมุสลิม มีไทยพุทธไม่กี่ครัวเรือน บ้านสุผอม มีพื้นที่การทำเกษตรของสุผอมมีประมาณ 1 ไร่เศษ รวมทั้งที่เป็นบ้านพักอาศัยด้วย อยู่ใกล้กับบ่อกึ่งจุดเด่นของพื้นที่คือ สระน้ำประมาณ 2 งาน ในสระน้ำแห่งนี้มีผักบุง ผักกระเจต ลอยอยู่กัน และยังเห็นปลาพ่นน้ำหายใจอยู่เป็นระยะ หน้าแล้ง หมู่ 3 ประสบปัญหาเรื่องน้ำ หน้าฝนก็ประสบปัญหา น้ำท่วม น้ำเค็มขึ้นถึง ทำให้ต้องเลือกพืชผักในการเพาะปลูก

บริเวณขอบสระปลูกพริกกับมะเขือไว้รอบๆ สุผอมเพาะเมล็ดพันธุ์เอง ก่อนหน้านี้เคยปลูกมาแล้ว 2 รุ่น ประมาณ 60 ต้น ในเวลาประมาณ 2 เดือนเศษ สามารถเก็บผลผลิตขายได้ประมาณ 4,000 บาท นอกจากนี้ยังมีมะละกอพันธุ์ฮอลแลนด์ ชะอม และผักกวางตุ้ง ที่เลือกปลูกมะเขือเพราะสุผอมบอกว่าดูแลง่าย เป็นที่ต้องการของตลาด และที่สำคัญเหมาะกับสภาพดินที่เป็นดินทราย มะเขือทนแล้งได้ดี บางต้นอยู่ได้เป็นปี ศัตรูพืชไม่มาก จะมีก็แต่พวกเพลี้ยซึ่งสุผอมบอกว่ากำจัดไม่ยาก แค้ใช้ยาเส้นกับยอดเทียม แซ่หน้าทิ้งไว้ 1 อาทิตย์ หลังจากนั้นกรองเอาแต่น้ำ แล้วมาฉีดพ่น ก็สามารถแก้ได้ ทั้งยังไม่เป็นอันตรายด้วย ส่วนน้ำ สุผอมใช้น้ำประปากับน้ำบ่อ ซึ่งหากประหยัดก็มีเพียงพอในช่วงหน้าแล้ง

การเยี่ยมบ้านไม่ใช่แค่กิจกรรม แต่เป็นกระบวนการ เพราะมีการวางแผนอย่างดี ทุกคนต้องเตรียมตัว และในการเยี่ยมบ้านต้องมีการตั้งประเด็นคำถามเพื่อชวนคุย และสรุปทุกครั้ง

ผู้ใหญ่สมจิต สองเมือง ตั้งประเด็นคุย มีคำถามที่น่าสนใจดังนี้

- คิดว่าชาวบ้านหมู่ที่ 3 มีคนที่เข้าใจการทำเกษตรแบบสุผอมมากน้อยแค่ไหน และจะชวนมาเข้าร่วมได้อย่างไร สุผอมบอกว่าตอนนี้เป็นเพียงการเริ่มต้น เริ่มชวนกันมา เป้าหมายคืออยากให้คุณในชุมชนหันมาปลูกผักกินเอง ได้กินผักที่ปลอดภัยไร้พิษ แต่ตอนนี้เป็นเพียงแค่การรับฟัง แต่ยังไม่มีการลงมือทำกันที่ (สุผอมบอกว่ากำลังเพาะมะเขือ เพื่อไว้สำหรับแจกเครือข่ายด้วย ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการชวนเพื่อน)
- เศรษฐกิจพอเพียงในความเข้าใจของสุผอม เป็นอย่างไร สุผอมบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่แค่การปลูกผัก แต่มันลึกไปถึงจิตสำนึก คือ เราต้องรู้ว่าเรามีรายรับ-รายจ่ายอย่างไร เราต้องทำบัญชีครัวเรือน และปลูกจิตสำนึกให้กับแม่บ้าน (ภรรยา) ในเรื่องนี้ เพราะว่าจะได้มีแนวคิดที่สอดคล้องไปในทางเดียวกัน เมื่อครอบครัวพร้อมเข้าใจ ก็สามารถช่วยกันทำได้

- **อยากพัฒนาเป็นอาชีพหรือไม่** เพราะตอนนั้นราคาขายพาราตกต่ำ สู้ผมบอกตัวเองมีสวนยางพาราเป็นของตนเอง ปลูกผักเหมียงแซมประมาณ 10 ต้น กรีดขายขายน้ำยางสดรายได้ประมาณ 300-400 บาทต่อวัน ซึ่งตรงนั้นก็ทิ้งไม่ได้ แต่การปลูกผักมันเป็นความสุขอย่างหนึ่ง ได้ผ่อนคลาย เมื่อเห็นผักเจริญเติบโตเราก็นสบายใจ นี่คือสิ่งที่เราได้รับนอกเหนือจากรายได้

สรุปข้อมูลรูปแบบวิธีการทำเกษตรจากเครือข่ายเกษตรกรพึ่งตน

ที่ได้จากการสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้าน (กิจกรรมกินอาหารให้ครบ 5 หมู่)

จากการสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้านสมาชิกเครือข่ายเกษตรกรพึ่งตน สรุปรูปแบบการทำเกษตรพึ่งตนของสมาชิกเครือข่าย ดังนี้

1. **ปลูกในสวนยางพารา** การปลูกในสวนยางพารา มีวิธีการปลูกสรุปได้ 2 รูปแบบกว้างๆ คือ ปลูกในแปลงที่โค่นล้มต้นยางที่หมดสภาพการกรีด แล้วเตรียมพื้นที่ใหม่เพื่อลงต้นยางใหม่ เป็นการปลูกพืช ผัก ชนิดต่างๆ รวมทั้งข้าวไร่ ในแปลงที่เพิ่งโค่นล้มยางที่หมดสภาพไปแล้ว การปลูกลักษณะนี้ จะปลูกจนกว่ายางพารารุ่นใหม่จะมีอายุประมาณ 3 ปี หลังจากนั้นจะไม่นิยมปลูก เพราะยางพาราจะเริ่มให้ร่มเงามากขึ้น และอาจจะมีโรคจากใบยางเป็นอันตรายต่อพืชผักชนิดอื่น อีกแบบคือปลูกแซมในสวนยางที่ยังอยู่ระหว่างเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นการคัดเลือกพันธุ์ไม้พันธุ์ผักที่สามารถให้ผลเก็บเกี่ยวได้ในระยะยาว เช่น เหมียง เป็นที่นิยมมาก มีสมาชิกหลายรายปลูกผักเหมียง ว่างร่อง ซึ่งให้ผลผลิตดี และใช้พื้นที่คุ้มค่า นอกจากนี้อาจจะมีพืชผักชนิดอื่น เช่น กูด ข่า ดาหลา ส่วนใหญ่เป็นพืชที่ไม่ต้องการแสงแดดมากนัก และที่ชุมชนให้ความสนใจพืชชนิดใหม่คือ กาแฟในสวนยาง
2. **ปลูกบริเวณบ้าน** สมาชิกทุกคนใช้พื้นที่บริเวณบ้าน หรือที่ว่างอย่างคุ้มค่าที่สุด และเป็น การปลูกแบบผสมผสานเป็นส่วนใหญ่ เป้าหมายหลักคือ รับประทานในครัวเรือน แบ่งปันที่เหลือจึงจะขาย พืชผักที่ปลูกเน้นชนิดที่สมาชิกในครัวเรือนจำเป็นต้องใช้และชอบ รับประทาน เช่น พริก มะเขือ ตะไคร้ ผักบุ้ง ถั่วพู ผักหวาน กะเพรา ถั่วฝักยาว เหมียง ข่า ขมิ้น ข่าไก่ มะกรูด มะนาว กลัวย มะม่วงสามฤดู สะตอ เนียง มะละกอ สับปะรด มะม่วง หิมพานต์ มะขาม หมรุย ชะอม ใผ่ และพืชสมุนไพรที่ง่าย สะดวกต่อการกิน โดยไม่ต้องแปรรูป
3. **ปลูกพืชทดแทนยางพารา (เลิกปลูกยางพารา)** สมาชิกบางรายโค่นล้มยางพาราที่หมดสภาพ หันไปปลูกพืชชนิดอื่นแทน เช่น มะพร้าวน้ำหอม กลัวย หม่อน สับปะรด หรือสวนผสมผสาน เพื่อลดความเสี่ยงแทน ซึ่งเป็นการวางแผนก่อนปลูก และเป็นการปลูกในปริมาณที่มากพอสมควรมีวัตถุประสงค์ชัดเจนเพื่อจำหน่าย
4. **ปลูกแบบผสมผสาน หรือสวนผสม** สมาชิกบางคนยังคงปลูกแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นการทำเกษตรแบบเดิม คือปลูกทุกอย่างที่กินได้ ทั้งผัก ผลไม้ สมุนไพร ไม้เศรษฐกิจ เน้นความหลากหลาย

5. **ปลูกแบบลักษณะพิเศษ** เช่น เป็นสวนป่า สวนสมุนไพร ปลูกในบ่อกึ่งร้าง บริเวณนาทุ่ง เพื่อเพิ่มพื้นที่เกษตรและจัดการดิน มีสมาชิกเครือข่ายหลายคนปลูกแบบเฉพาะเช่นนี้ เช่น บึงเทียง ไผ่ขาว ที่ปลูกสร้างสวนป่า ป่าเอียด ปลูกสมุนไพร ป่าจีนปลูกบริเวณนาทุ่งและป่าชายเลน

สรุปข้อมูลชนิดพืชผัก พันธุ์ไม้ที่ชุมชนตำบลคลองชีล้อมปลูก ที่ได้จากการเยี่ยมบ้าน

1. ผักสวนครัว เช่น ตะไคร้ พริก ข่า มะนาว กะเพรา มะกรูด ถั่วฝักยาว ขมิ้น ข่าไก่ มะกรูด หมูขี้เหล็ก มะม่วงหิมพานต์ ฟักทอง ฟักเขียว กระชาย ตำลึง อื่นๆ
2. ผักที่ได้รับความนิยม เช่น ผักบุ้ง ผักกาด คะน้า กวางตุ้ง ถั่วพู ผักหวาน เหมียง สะตอ เนียง มะละกอ ใผ่ บวบ ข้าวโพด มะพร้าว
3. สมุนไพร เป็นสมุนไพรในท้องถิ่นชนิดต่างๆ หลากหลายชนิด ที่มักปลูกตามบ้านเพื่อดูแลตัวเอง และคนในครอบครัว เช่น แก้วไข่ตัวร้อน เบาทหวาน ความดัน ลม เลือด ปวด เมื่อย โรคเรื้อรัง
4. ผลไม้ เช่น เงาะ มังคุด ทุเรียน ส้มโอ กล้วย หม่อน สับปะรด มะเฟือง มะม่วงสามฤดู ชมพู และผลไม้ในท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อเป็นผลไม้กินในครอบครัวเป็นหลัก
5. ไม้ใช้สอย เช่น ใผ่ ไม้ขนาดเล็ก ลำต้นตรง ที่ใช้สำหรับทำเครื่องมือ เครื่องใช้
6. ไม้เศรษฐกิจ เช่น ตะเคียน เทียม กาแฟ ไม้ยืนต้นเนื้อแข็งชนิดต่างๆ

สรุปการนำพืชผัก พันธุ์ไม้ไปใช้ประโยชน์

1. กิน เป็นการบริโภคที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม ปลูกเอง กินเองในครัวเรือน ปลอดภัย ประหยัด
2. ขาย เหลือจากกิน นำไปขาย หรือมีคนมาซื้อที่บ้าน มีเงินเพิ่ม
3. แบ่งปัน เพาะพันธุ์เผื่อ มีต้นพันธุ์เผื่อ สำหรับการแบ่งปันสมาชิกในเครือข่าย หรือเพื่อนบ้าน
4. ใช้ประโยชน์ด้านอื่น เช่น เครื่องมือประกอบอาชีพ ทำบ้าน ทำที่อยู่อาศัย คอก เล้า ประหยัดต้นทุน ใช้แรง ใช้ภูมิปัญญา

สรุปข้อมูลพันธุ์สัตว์ที่ชุมชนคลองชีล้อมนิยมเลี้ยง

1. แพะ ส่วนใหญ่เป็นแพะในท้องถิ่นที่นิยมเลี้ยงต่อๆ กันมา โรคไม่มาก เลี้ยงดูง่าย กินง่าย ขายง่าย ราคาดี อาจมีสายพันธุ์จากมาเลเซีย หรือบังคลาเทศบ้าง
2. วัว วัวชน วัวท้องถิ่น แต่วัวที่ชาวคลองชีล้อมเลี้ยงเป็นพันธุ์พื้นเมือง ไม่ต้องดูแลมาก เลี้ยงง่าย เลี้ยงแบบปล่อย หรือในสวนยาง หรือสองข้างทาง แต่ละรายเลี้ยงไม่มาก ไม่ได้เลี้ยงเป็นฟาร์ม เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกพืชผัก วัวกินใบไม้ทุกชนิด การเลี้ยงวัวลดลง

เพราะผลกระทบกับเพื่อนบ้านเป็นอีกเหตุผลหนึ่ง ส่วนวัยรุ่นเป็นการเลี้ยงด้วยใจรัก คนเลี้ยงวัยรุ่นต้องมีความรู้ ต้องดูแลอย่างดี

3. ไก่ ไก่บ้านพันธุ์ท้องถิ่น ไก่แจ้ ไก่ป่า ไก่พันธุ์เนื้อ ไก่พันธุ์ไข่ การเลี้ยงไก่ ส่วนใหญ่เป็นการใช้ภายในครัวเรือน หรือขายแบ่งปันเพื่อนบ้านใกล้เคียง เลี้ยงฟาร์มแบบซีพี ลดน้อยลง เพราะไม่คุ้มทุน ต้องดูแลมาก โรคเยอะ ขาดทุน ไก่พันธุ์เป็นการรับแจกจากหน่วยงาน คนละไม่กี่ตัว
4. เป็ด เป็ดชวา เป็ดไล่ทุ่ง เลี้ยงเป็ดเป็นอีกชนิดที่เลี้ยงภายในครัวเรือน กินไข่เป็นหลัก
5. ปลา เช่น ปลาดุก ตะเพียน หมอ ส่วนใหญ่ได้พันธุ์ได้บ่อจากหน่วยงาน คุ้มทุนบ้างไม่คุ้มทุนบ้าง เลี้ยงไปขายไปกินไป ในบ่อเล็กๆ บางคนอาจเลี้ยงในสระ เลี้ยงเป็นยุคๆ ไม่ได้เป็นอาชีพประจำ ส่วนคนที่เลี้ยงเพื่อขายเช่น เลี้ยงในบ่อกึ่งร้าง การเลี้ยงสัตว์น้ำขึ้นอยู่กับพื้นที่ของแต่ละบ้าน

สรุปชนิดประเภทที่ดินที่ใช้ประโยชน์

1. ดินเค็ม ดินเปรี้ยว บริเวณป่าชายเลน
2. ดินไม่มีแร่ธาตุ ดินเหลือง ดินลูกรัง
3. บริเวณสวนยาง ดินชั้น ร่ม แสงแดดรำไร
4. บริเวณที่นาเก่า ดินแข็ง ต้องลงทุนมาก
5. ที่ลุ่มต่ำ น้ำท่วมถึง ต้องคำนึงถึงฤดูกาล ปลูกระยะสั้น

สรุปการคัดเลือกบ้านนำร่องจาก 5 หมู่บ้าน

- เป็นบ้านที่เป็นสมาชิกเครือข่าย
- เจ้าของบ้านต้องปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง แบบพึ่งตนเป็นหลัก และเต็มใจที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนอื่น
- ไม่ใช้สารเคมี
- มีจุดเด่นของตัวเอง
- ผ่านการเห็นชอบจากที่ประชุม

4.1.2 ความรู้

การปรับวิถีชีวิตจากการพึ่งรายได้จากยางพาราเป็นการเกษตรแบบทางเลือก หรือการพึ่งตน สมาชิกต้องมีความรู้ในการทำเกษตรเบื้องต้น อย่างน้อยก็การปลูก การดูแล บางอย่างเป็นภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น แต่บางอย่างก็ต้องค้นคว้า หาความรู้ใหม่ๆ มาเพิ่มเติม เพื่อให้การทำเกษตรได้ผลดีกว่าเดิม เช่น การทำปุ๋ยหมัก การกำจัดแมลง หรือศัตรูพืช การเพาะปลูก การเตรียมดิน การหาความรู้ในการปลูกพืชผักใหม่ๆ การทำเกษตรแนวใหม่ การวางแผนการปลูกที่สอดคล้องกับพื้นที่จริง

ความรู้/วิธีการปลูกได้มาจาก

- ความรู้เดิมหรือภูมิปัญญาเดิม เป็นการปลูกแบบที่คนรุ่นเก่าเคยปลูก ปลูกตามความรู้ที่ตัวเองมี เช่น สูดุด น้ำศรี สูดอม คุณสม น้ำหลี สูดุย แมว จะมีความรู้เดิมในการปลูก การดูแล

- ความรู้จากการทดลองทำ ลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง เช่น สูดุด ได้ทดลองเลี้ยงปลาตุก มาหลายรุ่น จนสามารถบอกได้ว่า การเลี้ยงปลาตุกให้คุ้มค่าการลงทุนต้องทำอะไร หรือไม่ ควรเลี้ยงเพราะอะไร หรือการปรับเปลี่ยนจากการทำบ่อกึ่งเป็นปลูกปาล์ม ที่กลายเป็นแปลง ตัวอย่างให้กับคนที่สนใจได้ การปลูกผักหมุนเวียนของน้ำศรี ที่สามารถกำหนดตลาดและรายได้ได้ด้วยตัวเอง การนำความรู้พิสูจน์โดยการลงมือทำให้เห็นเป็นกรณีตัวอย่างของน้ำศรีที่สำคัญคือ การโคลนลัมยงจำนวน 7 ไร่ ปรับที่เป็นปลูกพืชพันธุ์แบบผสมผสาน และสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ เป็นวิทยากรได้ สูดอมมีความรู้เกี่ยวกับการเก็บและเพาะเมล็ดพันธุ์ด้วยตัวเอง การทำปุ๋ยหมัก สามารถถ่ายทอดได้

- ความรู้สมัยใหม่ ความรู้จากสื่อต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาด้วยตนเอง เช่น หนังสือ โทรทัศน์ สื่อออนไลน์ เป็นต้น น้ำศรี สูดุด แมว ผู้ใหญ่จิต จะเป็นคนศึกษา ใฝ่รู้ ชอบค้นคว้า หาความรู้ใหม่ๆ แล้วนำไปทดลองปฏิบัติด้วยตัวเอง ก่อนจะนำมาแลกเปลี่ยน หรือ ถ่ายทอดให้สมาชิก

- ความรู้ที่ได้จากการอบรม ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น ส่วนใหญ่จะได้จากหน่วยงาน เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก การเกษตร ให้คำแนะนำ อบรม ความรู้ใหม่ๆ ทางวิชาการ มีทั้งเชิญตัวแทนออกไปอบรมนอกพื้นที่ และการเข้าไปให้ความรู้ในชุมชน

- การศึกษาดูงาน เป็นการรับความรู้โดยการไปรับรู้ด้วยตัวเอง เห็น ชักถาม แลกเปลี่ยน ทดลองนำไปปฏิบัติ สรุปผล ในการศึกษาดูงาน สมาชิกจึงได้รับทั้งความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และความรู้บางอย่างแม้จะไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ แต่ก็สามารถบอกต่อได้ เปรียบเทียบข้อดีข้อเสียได้ เป็นการเปิดโลกทัศน์ ทันเหตุการณ์ทันกระแส เช่น การไปศึกษาดูงานการจัดการพื้นที่เพื่อทำการเกษตร ที่มีเนื้อที่เพียง 3 ไร่ แต่ก็สามารถสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องทั้งปี เลี้ยงครอบครัวได้ ส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ นอกจากจะได้ความรู้ในการปลูกพืชผักต่างๆ แล้ว ยังได้กำลังใจในการไปจัดการหรือการวางแผนพื้นที่ของตัวเองได้ การไปศึกษาดูงานการจัดการน้ำ การวางระบบการเกษตร แปลงตัวอย่างที่นครศรีธรรมราช กระบี่ สตูล ประจวบคีรีขันธ์ ระนอง และตรังอีกหลายพื้นที่ และการศึกษาดูงานในแปลงของสมาชิก เครือข่าย ก็ล้วนแต่สร้างและเติมความรู้ให้กับสมาชิกในการนำไปปรับใช้กับพื้นที่ของตัวเอง

เมล็ดพันธุ์หรือพันธุ์ที่ใช้ปลูก

- ในท้องถิ่น การเก็บและการขยายพันธุ์กันเอง
- การแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ระหว่างกัน
- ชื่อสำเร็จรูป
- หน่วยงาน

ประโยชน์จากการทำเกษตรพึ่งตน

- ประหยัดค่าใช้จ่าย ไม่ซื้อผักในตลาด
- มีรายได้เพิ่ม
- สุขภาพดีขึ้น
- ร่างกายแข็งแรง คลายเครียด
- โรคเรื้อรังลดลง
- แบ่งปัน เกื้อกูล
- สามัคคี
- รื้อฟื้นภูมิปัญญา
- ไร่ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- ใช้เวลาว่างเป็นประโยชน์ คุ่มค่า
- ลดการพึ่งพาภายนอก ลดการพึ่งพาหน่วยงานราชการ
- พึ่งตนเอง ออกแบบ วางแผนการปลูกด้วยตัวเอง
- ชุมชนเข้มแข็ง
- เรียนรู้จากการลงมือทำ และติดเป็นนิสัย
- ได้แลกเปลี่ยนความรู้
- สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว
- บริหารจัดการค่าใช้จ่ายในครัวได้ดีขึ้น
- ไม่หวังพึ่งรายได้จากสวนยาง
- มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ
- หนี้สินน้อยลง มีวินัยในการดำรงชีวิตมากขึ้น
- เป็นตำบลตัวอย่าง
- ไม่ทำธุรกิจเกินตัว คำนึงถึงศักยภาพด้านการเงินของตนเองเป็นหลัก ไม่ตามกระแส
- เห็นคุณค่าของตัวเอง เห็นคุณค่าของคนอื่น
- รับผิดชอบสังคม ไม่ใช่สารเคมี

4.1.3 คน

“เกษตรพึ่งตน” เป็นศัพท์ที่นิยามขึ้นในทีมวิจัยตำบลคลองชีล้อม เพื่ออธิบายการทำเกษตรที่เป็นแนวทาง เป็นเป้าหมาย ของคนในตำบลคลองชีล้อม จากบทเรียนวิกฤติราคา ยางพาราตกต่ำ ซึ่งให้เห็นว่าความเป็นอยู่ของผู้คนในตำบลพึ่งพิงปัจจัยแวดล้อมภายนอกเป็น ส่วนใหญ่ ชื่อข้าวสารกิน ชื่อเนื้อสัตว์กิน ชื่อผักกิน และชื่ออะไรต่อมิอะไรอีกสารพัด ที่เงิน สามารถซื้อหาได้ เช่นเดียวกับผู้คนในตำบลอื่นๆ ที่ยึดความสะดวกสบาย และรวดเร็วเป็นสำคัญ หากไม่เกิดวิกฤติคนคลองชีล้อมคงไม่มีโอกาสที่จะหันกลับมามองตัวเอง ทบทวนตัวเอง เริ่ม เปลี่ยนแนวคิดและปรับพฤติกรรม

การปลูกพืชแบบเชิงเดี่ยวมายาวนาน ทำให้คนลืมความเป็นอยู่และภูมิปัญญาดั้งเดิม การทำเกษตรหรือปลูกผักกินเอง กลายเป็นความยุ่งยาก ลำบาก และสื่อถึงฐานะที่ค่อนข้าง หนทางที่ยากจน วิธีดั้งเดิมหายไปกับกระแสนิยม เมื่อเจอวิกฤติหลายครอบครัวปรับตัวไม่ทัน เป็นหนี้ ไม่มีเงินผ่อนรถ ไม่มีเงินศึกษาเล่าเรียนบุตรหลาน ปัญหารุมเร้า จนทำให้เกิด ความเครียดและทุกข์ตามมา

เกษตรพึ่งตนแบบคนคลองชีล้อม จึงไม่ได้หมายความว่าความแก่การสนับสนุนให้ผู้คนหันมา ปลูกผักกินเอง แต่เกษตรพึ่งตนคือวิธีการ คือเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ ของคน ปรับทัศนคติ ที่เคยยึดมั่นเชื่อถือในการทำเกษตรเชิงเดี่ยว หรือสวนยางพารา มาเป็น เกษตรแบบผสมผสาน ทำเกษตรแบบยังชีพ หรือการปรับสวนยางให้เป็นป่ายาง (ปลูกพืช หลายอย่างแซมในสวนยาง) ปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูก ผักสวนครัวรั้วกินได้ กิน ผักเป็นยา ฯลฯ สำคัญที่สุดคือการเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ และใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างยั่งยืน

คนจึงเป็นตัวแปรสำคัญสุดในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ทีมวิจัยคลองชีล้อม มีความหลากหลาย เป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้นำธรรมชาติ ปราชญ์ คนที่ชุมชนให้ความนับถือ และมีความสามารถคนละแบบ ทำให้ขยายเครือข่ายได้ ดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์ และตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ นอกจากทีมวิจัยหลักได้พัฒนาตัวเองจากกระบวนการ เรียนรู้ตลอดเวลาที่ดำเนินงานแล้ว ทีมรองหรือสมาชิกเครือข่ายเกษตรพึ่งตนก็ได้พัฒนาตัวเอง ด้วยเช่นกัน เป็นการค่อยๆ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ วิธีคิด จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม วิธีปฏิบัติ สำคัญคือมิติของจิตวิญญาณที่มีความปรารถนาดีต่อส่วนรวม ต่อชุมชน และต่อสังคม แม้การวัดความเปลี่ยนแปลงของคนในลักษณะนี้จะวัดได้ยาก แต่ก็สามารถวัดได้จากพฤติกรรม การแสดงออก การสะท้อนผ่านคำพูด การปฏิบัติ และความสม่ำเสมอในการเข้าร่วม และอยู่ ร่วมในกระบวนการ ความเปลี่ยนแปลงแบบนี้จะสร้างความมั่นคงในระยะยาว เพราะไม่ได้เป็น ผู้นำเดี่ยว ไม่ได้เก่งคนเดียว คลองชีล้อมมีความโดดเด่นในเรื่องการทำงานเป็นทีม และการ ทำงานแบบมีส่วนร่วม เป็นอย่างมาก และหลายคนก็มีการพัฒนาทักษะของตัวเองมากกว่าเดิม

คนพัฒนาขึ้น

1. ทักษะการฟัง

ระยะแรก การประชุมแต่ละครั้ง มี 2 แบบ คือ เจียบสนิท กับพูดมาก เวลาให้แลกเปลี่ยนไม่มีใครแสดงความคิดเห็น แต่พอต้องฟังกลับอยากพูดในสิ่งที่ตัวเองอยากพูด พูดกันเอง ตั้งวงย่อยๆ ในวงใหญ่ หลายครั้งไม่ได้เข้าประเด็น ไม่ได้อยู่ในเรื่องที่กำลังประชุม เพราะไม่ได้ฟัง บางคนเรียกร้องตามความต้องการของตัวเอง บางคนพูดเสร็จก็ลุกขึ้นกลับบ้าน ไม่ได้ฟังการประชุมให้จบ

2. ทักษะในการนำเสนอ (พูด กลอน บทเพลง)

เห็นพัฒนาขึ้นค่อนข้างเด่นชัดในทีมวิจัยหลายคน พูดดี พูดคม พูดเข้าประเด็น พูดชัดเจน ไม่เยิ่นเย้อ อย่างเช่น สุผอม เข้ากระบวนการใหม่ๆ สุผอมนั่งฟังอย่างเดียว ไม่มีเรื่องแลกเปลี่ยน พอให้พูด ก็จะเยิ่นเย้อ กินเวลานาน แต่ระยะหลังสุผอมพูดชัดเจน ตรงประเด็น และไม่เยิ่นเย้อ และพร้อมที่จะพูดทุกเวลา ถือว่าเป็นกรณีตัวอย่างที่เห็นได้ชัด หรือคุณสมใหม่ๆ คุณสมไม่ค่อยฟังคนอื่น แต่มักพูดเพื่อให้ตัวเองได้ประโยชน์ หรือพูดทำนองเรียกร้อง และไม่มีรูปธรรมในการพูด เพราะเคยเป็นคนเก่งมาก่อน เป็นนักการเมือง ระยะหลัง คุณสมนั่ง และพูดเข้าประเด็นชัดเจน ไม่เยิ่นเย้อ พูดน้อยแต่มีความหมาย กระชับแต่มีเนื้อหาดี และที่สำคัญยังมีความสามารถในการแต่งเพลงและจดจำเนื้อเพลงที่ตัวเองแต่งได้เป็นเยี่ยม ในขณะที่นำหลี่มีความสามารถในการสรุปความรู้เป็นกลอน พูดเป็นกลอน พี่มลเมื่อก่อนไม่เคยพูดนั่งฟังตลอด ช่วงท้ายของโครงการพี่มลอาสาที่จะนำเสนอในเวที และพูดได้ดี ลำดับเรื่องมีการเตรียมตัวในการพูดอย่างดี ในขณะที่สุญุด สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ได้แล้ว อีกหลายคนเห็นพัฒนาการที่ชัดเจน ทีมวิจัยหลักทุกคน โดยเฉพาะ น้าศรี ผู้ใหญ่จิต แมว เป็นคนที่พัฒนาการพูดขึ้นอย่างเด่นชัด สามารถนำเสนอในเวทีได้ทุกระดับ ทุกสถานที่ และทุกเวลา โดยแทบไม่ต้องเตรียมตัวอะไรมาก เพราะความรู้และกระบวนการได้ถูกฝังลึกไปแล้ว

สมาชิกเครือข่ายก็เช่นกัน หลายคนได้พัฒนาตัวเองหลังจากนั่งฟังการประชุมมาระยะหนึ่ง เมื่อถึงเวลาต้องพูดหรือต้องการความคิดเห็น ก็สามารถพูดได้ดี แม้กระทั่งคนที่ไม่เคยพูดด้วยไมโครโฟนมาก่อน

3. ทักษะการคิด

เป็นทักษะที่หาตัววัดยากที่สุด ถ้าไม่ได้อยู่ใกล้ชิด ไม่มีความสัมพันธ์ ไม่รู้จักกันตั้งแต่ต้น จะยากในการพิจารณาสังเกตว่า มีนักวิจัยคนไหนได้พัฒนาความคิดตัวเองจากการให้สะท้อนกันเองของทีมวิจัย และการสังเกตจากการทำงานจากพี่เลี้ยง เห็นว่า หลายคนมีทักษะการคิดเพิ่ม เป็นการคิดอย่างเป็นกระบวนการ มีการวางแผน มีการทดลอง มีการตั้งสมมติฐาน สรุปผลการทดลอง มีการคิดเชิงวิเคราะห์ และสามารถนำความคิดไปสู่การพัฒนาการทำงาน บางคนมีทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ที่น่าจะมีการสนับสนุนให้ต่อยอด เช่น แมว มีความคิดสร้างสรรค์ มีความคิดวิเคราะห์ที่ดีหลายๆ อย่าง การฝึกทดลองเลี้ยงไส้เดือนจนขยายพันธุ์ได้

นำไปใช้เป็น และบอกความรู้แก่คนอื่นได้ และยังคงยอดไปเรื่องอื่นๆ ได้ด้วย หรือจาร์ส ขณะที่คนอื่นปลูกเหมือนกันหมด แต่จาร์สคิดและวางแผนสำหรับพื้นที่ของตัวเอง ปลูกเฉพาะพันธุ์ไม้ที่หายาก ขณะที่ให้คนอื่นไปเยี่ยมบ้าน จาร์สคิดการบ้านไว้สำหรับคนเยี่ยมบ้าน คือให้เอาป้ายชื่อต้นไม้ที่จาร์สเตรียมไว้ ไปปักให้ตรงกับต้นไม้ เพื่อดูว่า สมาชิกรู้จักต้นไม้มากน้อยแค่ไหน ทั้งยังมีคนช่วยปักป้ายต้นไม้ หรือน้องนิว เมื่อก่อนเป็นวัยรุ่น เทียวเตร่ เกเรกับเพื่อน เมื่อหยุดเทียว ก็เริ่มลงมือทำเกษตรแบบที่ตัวเองอยากทำ นำความรู้ทั้งเก่าและใหม่มาทดลองใช้ รอบบ้านของนิวจึงมีทั้งบ่อปลาที่มีความเป็นศิลปะที่นิวออกแบบเอง นาข้าวติดชายคาบ้าน แปลงผักกางมุ้ง ผักริมรั้ว และอื่นๆ อีกมากมายรอบบ้านของนิว โดยนิวไม่ได้สนใจว่า ใครจะมองว่าอย่างไร แต่นิวต้องการทดลองทำเพื่อหาความรู้ หาข้อสรุป ภายใต้แนวคิดการปฏิบัติของตัวเอง

หรือเด็กรุ่นใหม่อย่างวิทย์ ที่เรียนจบวิศวะ ออกจากงาน กลับมาอยู่บ้าน มีแนวความคิดเป็นของตัวเอง พ่อแม่อยากให้ปลูกยางพารา แต่วิทย์ต้องการทำเกษตรแบบคนรุ่นใหม่ แม้จะมีคำถามทำนองเป็นไปไม่ได้ที่จะมีรายได้จากสิ่งที่ปลูก แต่วิทย์ก็มีการบริหารจัดการพื้นที่และลงมือปลูกตามแบบที่ตัวเองชอบ เป็นการปลูกแบบผสมผสาน แต่เลือกชนิดที่จะปลูก เช่น กลัวยหอมเพื่อฟื้นแร่ธาตุดิน แต่ที่วิทย์เลือกที่จะปลูกจริงๆ คือ หม่อนหรือมัลเบอร์รี่ที่มีหลายสายพันธุ์ จากหลายประเทศ เพราะต้องการทดลอง และสร้างทางเลือกในอนาคตของตัวเอง

4. ทักษะการจัดการกระบวนการ

ทีมวิจัยหลักที่ผ่านการดำเนินงาน การวางแผน การปฏิบัติงาน ผ่านกระบวนการทำงานมาด้วยกัน อย่างเช่น แมว ผู้ใหญ่จิต น้าศรี 3 คนนี้ มีทักษะในการจัดประชุมได้อย่างดี คนพูด คนตั้งคำถาม โยนประเด็น วิทยาการกระบวนการ คนสรุป เห็นชัดมากในระยะที่สองของโครงการ ซึ่งนั่นหมายความว่า ทุกคนจะต้องพัฒนาตัวเองในเรื่องทักษะการจับประเด็น การสรุปใจความสำคัญ ความคิดรวบยอดไปแล้วด้วยเช่นกัน

5. ทักษะการเป็นวิทยากร

มีหลายคนพัฒนาศักยภาพตัวเองจนเป็นวิทยากรได้ ทีมวิจัยหลักเป็นได้ทุกคน แต่มีสมาชิกเครือข่ายเกษตรพึ่งตนที่สามารถเป็นวิทยากรในพื้นที่ของตัวเองได้ สามารถนำเทียวนำชม อธิบายเรื่องราวต่างๆ ได้ เพราะได้ถูกฝึกจากกิจกรรมเยี่ยมบ้านกินอาหารครบ 5 หมู่ การประชุม ที่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทำให้หลายคนสามารถเป็นวิทยากรได้ จากที่บอกว่าคุณไม่เป็น

6. ทักษะการประสานงาน/การร่วมงานกับภาคี

ชาวบ้านส่วนใหญ่มักกลัว ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ต่อหน่วยงาน ต่อราชการ มักรอให้ทางหน่วยงานหยิบยื่นให้ ไม่ใช่ก็รับ ไม่อยากได้ก็เอา การทำโครงการเกษตรพึ่งตนต้องอาศัยการหนุนเสริมจากหลายหน่วยงาน นักวิจัยจึงต้องเรียนรู้ที่จะนำเสนอปัญหา ความต้องการ การประสานงานต่างๆ ต่อหน่วยงานราชการ ทุกระดับ และทีมวิจัยทำได้ดีทุก

ครั้ง ระยะเวลาต้องมีที่เลี้ยง แต่ตอนหลังนักวิจัยสามารถประสานงานทุกหน่วยงานทุกระดับได้เอง

7. ทักษะการเขียนโครงการ

นักวิจัยสามารถเขียนโครงการเองได้ จากการฝึกกำหนดวัตถุประสงค์ และวางแผนการทำงานด้วยกันทุกครั้ง ทำให้การคิดเพื่อเขียนโครงการทำได้ อย่างเช่น น้าศรี ผู้ใหญ่จิต แมว น้าหลี่ ทุกคนสามารถเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานได้ และที่ผ่านมานักวิจัยก็ได้เขียนโครงการไปยัง พอช. อบต. สนง.เกษตร เป็นต้น

นอกจากที่วิจัยหลัก สมาชิกเครือข่ายแล้ว ยังมีหลายคนมีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนโครงการ เช่น นายกมล ประเสริฐกุล นายอำเภอกันตัง มีส่วนในการผลักดัน หนุนเสริม ให้กำลังใจ และสิ่งดีๆ ที่ทีมกำลังดำเนินการ และให้เป็นศูนย์ตัวอย่าง ศูนย์นำร่อง เยาวชนที่ช่วยกันชักจูงเพื่อนคนอื่นๆ พื้นที่อื่นๆ เข้ามาสังเกตการณ์ มาเรียนรู้เพื่อไปขับเคลื่อนในลักษณะกลุ่มคนรุ่นใหม่

สรุปความเปลี่ยนแปลงของนักวิจัยจากการเข้าร่วมโครงการ

นายศรี แก้วลาย หัวหน้าโครงการและประธานเครือข่ายเกษตรพึ่งตน

- เป็นนักประสานงานที่ดีกว่าเดิมทั้งภายในทีมงานและกับหน่วยงานภายนอก บอกสิ่งที่ เป็นอยู่ บอกความต้องการได้ชัดเจนกว่าเดิม
- เป็นวิทยากรกระบวนการจัดกิจกรรม สร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนอื่นๆ ได้
- ออกแบบกิจกรรมในชุมชน หรือออกแบบการต้อนรับผู้มาเยือนได้
- มีแนวคิดและหลักการมากขึ้น มักมีข้อคิดหรือบทเรียนให้คนฟังคิดตามอยู่เสมอ
- ถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรและสมุนไพรให้คนอื่นเข้าใจได้ ปฏิบัติเป็น
- คิดวิเคราะห์เชื่อมโยงได้ มีทักษะการคิดที่ดี เป็นระบบ วางแผนก่อนทำงานทุกครั้ง คิดอะไร ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา กล้าที่จะคิด
- หลายหน่วยงานให้ความสำคัญ เชิญไปอบรม ประชุม บ่อยครั้ง แต่ทุกครั้งจะมีประเด็น กลับมาแลกเปลี่ยน
- คนในชุมชนให้การยอมรับมากขึ้น เพราะเปิดตัวเองจากการทำโครงการนี้มากขึ้น เมื่อก่อน ทำแต่เป็นส่วนตัว เมื่อใจกว้างมากขึ้นคนก็ยอมรับมากขึ้น และเป็นคนลงมือทำจริงจัง
- บริหารจัดการเงินได้ ละเอียดยรอบคอบ โปร่งใส ตรวจสอบได้
- ฝึกฝน ใฝ่รู้ แม้จะเป็นเรื่องยากอย่างเทคโนโลยีโทรศัพท์รุ่นใหม่ เฟสบุ๊ค ไลน์ ก็พยายาม เรียนรู้และใช้ประโยชน์สำหรับการทำงาน
- มีแนวคิดก้าวหน้า และทำเพื่อส่วนรวมมากขึ้น เช่น การเปิดตลาดชุมชน การรวมกลุ่ม การ สร้างแปลงรูปธรรม 1 คน 1 แปลง
- ไม่มีที่เลี้ยงก็ทำงานเองได้

นายสมจิต สองเมือง ทีมวิจัย หมู่ 2

- ทักษะการนำเสนอดีขึ้นมาก เป็นขั้นเป็นตอน เข้าใจง่าย ชัด คม ตรงประเด็น พูดเป็นลำดับขั้นตอนดี เป็นระบบ รู้ว่าตัวเองต้องการสื่ออะไร เพื่ออะไร และใครเป็นคนรับสื่อ อธิบายเห็นภาพ เข้าใจง่าย
- ดำเนินการประชุมได้ดี จัดกระบวนการได้ดี นำคือน่าสนใจ คำถามคม ตรงประเด็น ทุกคนมีส่วนร่วมได้ สรุปจบท้ายได้ดี มีแง่คิดและแฝงไปด้วยแผนการทำงานต่อในอนาคต
- นำวิธีการประชุม ไปใช้ในการประชุมหมู่บ้าน สมาชิกเครือข่ายในหมู่บ้านตัวเอง เปิดประชุมทุกเดือน (เมื่อก่อนไม่มีการประชุม)
- สร้างการมีส่วนร่วมให้คนในชุมชนได้ดี คนยอมรับ
- มีการวางแผนการทำงาน การทำโครงการ
- ถ่ายทอดความรู้จากข้างนอกสู่ข้างในได้ดี
- มีทักษะการฟังที่ดี จับประเด็นสำคัญได้ แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์
- วิเคราะห์เชื่อมโยงได้ดี เป็นระบบ มองเห็นภาพอนาคต
- ต่อยอดโครงการได้ ริเริ่มโครงการใหม่ๆในชุมชน คิดเพื่อคนในชุมชนตลอด อยากพัฒนาให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
- ไม่ปฏิเสธที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

นายวิจิตร ชิตพงษ์ ทีมวิจัย หมู่ 4

- ใฝ่รู้ ถือเป็นทักษะที่เด่นมากของที่สุด แม้อายุจะเลย 60 แต่สุดยอดขยัน หาความรู้ใหม่ๆ เสมอ มีทักษะเรื่องการจดจำ ความรู้ เทคโนโลยีใหม่ๆ ซื่อสารเคมีหรือชื่อวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ และสามารถนำมาขยายความรู้ต่อสมาชิกคนอื่นๆ ได้อย่างดี
- กล้าพูดมากขึ้น แรกๆ สดุด จะไม่พูดเลย นั่งฟัง เลิกประชุมกลับบ้าน เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการอย่างต่อเนื่อง ระยะเวลาหลังสุดสุดมีข้อคิดเห็นดีๆ มีเหตุผล ผู้ที่ประชุมเสมอ และทุกคนก็ยอมรับ
- สามารถพัฒนาตัวเองจนเป็นวิทยากรให้ความรู้กับคนอื่นได้ เป็นวิทยากรรับเชิญ (เรื่องของตัวเองทำ) ได้
- ได้รับการคัดเลือกจากกรมพัฒนาที่ดินให้เป็นหมอดิน คนใหม่ของตำบล
- มีส่วนร่วมกับโครงการมาก ไม่ขาดการประชุม ไม่ขาดการทำกิจกรรม รับผิดชอบ และพยายามทำความเข้าใจ การดำเนินงาน จนสามารถอธิบาย คำว่า เกษตรพืชพันธุ์ได้อย่างชัดเจน ลึกถึงแก่น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ทำจริง รู้ลึก รู้จริงในสิ่งที่พูด ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผัก การกำจัดศัตรูพืช การเลี้ยงเปิด ไก่ ปลา หรืออื่นๆ ลงมือปฏิบัติ เรียนรู้จนตกผลึก มีองค์ความรู้เกือบทุกเรื่อง และสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ตรงไปยังคนอื่นได้ ส่วนถ้าเรื่องไหนที่ไม่รู้ก็ยอมรับตามตรงว่าไม่รู้ ถือว่าเป็นคนที่ตรงไปตรงมาและชัดเจนคนหนึ่ง

- เคารพและศรัทธาในหลวงรัชกาลที่ 9 มาก ยึดถือเป็นแบบอย่างในการทำเกษตรและการใช้ชีวิต และพูดถึงทุกครั้งที่มีโอกาส
- มีน้ำใจ ช่วยเหลืองานส่วนรวม ชอบปิดทองหลังพระ ชอบอยู่เบื้องหลัง
- มีความเป็นกันเองกับทีมงานมาก พูดคุยด้วยง่าย

นายสมนึก รุ่งสมบัติ ทีมวิจัย หมู่ 1

- เข้าใจหลักคิด เกษตรพึ่งตนมากขึ้น เลิกเรียกร้อง แต่หันมานำเสนอในสิ่งที่ตัวเองและทีมกำลังทำ
- เข้าประเด็นได้ดีกว่าเดิม แรกๆ เวลาประชุม มักพูดเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับสิ่งที่กำลังทำ เรื่องการเมือง ความน้อยอกน้อยใจ แต่ระยะหลัง นำเสนอในเวทีตรงกับประเด็นในเวที ไม่แปลกแยก
- ยอมรับความคิด ความสามารถของคนอื่น เพราะเป็นนักการเมืองมาหลายปี คิดว่าตัวเองเก่ง แต่เมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน คุณสมยอมรับความคิด และความรู้จากคนอื่นมากขึ้น
- ยอมรับสิ่งที่ตัวเองไม่รู้ เป็นการเปลี่ยนที่สำคัญอีกอย่างของคุณสม ที่เปิดใจ ยอมรับสิ่งที่ยังไม่รู้ และยอมรับความรู้จากคนอื่น
- ใฝ่รู้ ศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ทั้งเรื่องเกษตรและเรื่องอื่นๆ ทำให้มีแนวคิด หรือเรื่องเล่ามาแลกเปลี่ยนภายในกลุ่มเสมอ
- ลงมือปฏิบัติ การเป็นนักการเมืองมานานทำให้ตัดสินใจขอขบวิพากษ์วิจารณ์โดยไม่ลงมือทำอาชีพเกษตรหายไปพร้อมกับอาชีพนักการเมืองเข้ามาแทนที่ โครงการนี้ทำให้คุณสม ลงมือปฏิบัติจริงจังและพยายามเอาชนะปัญหาต่างๆ เปลี่ยนตัวเอง อย่างมาก และคาดหวังให้แปลงเกษตรตัวเองเป็นแหล่งเรียนรู้ในอนาคต
- แสดงทักษะบางอย่างให้ทีมรับรู้มากขึ้น เช่น การแต่งเพลง การร้องเพลง
- ฝึกการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการติดต่อประสานงาน
- ทีมงานยอมรับมากขึ้น หลายคนชื่นชมที่เปลี่ยนแปลงตัวเองได้ และมีรูปธรรมที่ชัดเจน เห็นคุณค่าของการทำเกษตร ของทรัพยากรที่มีในชุมชน และเห็นคุณค่าของเงินที่หามาได้จาก การขายมะพร้าว การขายใบมะกรูด ลงสมเริ่มมีความสุขจากการทำเกษตรอย่างแท้จริง มีความภาคภูมิใจ และพยายามบอกเล่าให้คนอื่นได้รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่ดีเหล่านี้ และยังให้คนในครอบครัวภาคภูมิใจกับการเป็นเกษตรกรด้วย

นายสุพรชัย หมุนเวียน ทีมวิจัย หมู่ 1

- ทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการ ตั้งโจทย์ตั้งคำถาม เขียนจับประเด็น และสรุปได้ดี
- คิดวิเคราะห์เชื่อมโยงได้ มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน วิเคราะห์หาสาเหตุได้ รวมถึงมองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา

- มีทักษะการพูดที่ดี แฝงไว้ด้วยคำคมและแง่คิด ไม่เฉพาะแต่เรื่องงานแต่รวมไปถึงปรัชญาการใช้ชีวิต
- เข้าใจสถานการณ์ เข้าใจปรากฏการณ์ และเข้าใจภาวะอารมณ์ของตัวเอง นิ่งกว่าเดิม ลดใจร้อน รับฟังมากขึ้น คิดมากขึ้น
- ตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกอะไรบางอย่างพร้อมเหตุผลได้ชัดเจน
- ใฝ่รู้ ไม่หยุดพัฒนาตัวเอง หาความรู้เพิ่มเติมเสมอ นำมาทดลองปฏิบัติจริง ปรับปรุงการประกอบอาชีพเกษตร ลงมือทำ ทดลอง ทดสอบ บอกต่อ แบ่งปัน เชื่อเชิญไปชม
- ไม่ยอมแพ้ มีทักษะต่อสู้ปัญหาได้ดี และมักมีวิธีการใหม่ๆ มานำเสนอเสมอ
- มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ทุกครั้งที่มีโอกาสจะมีความรู้ใหม่ๆ มาแลกเปลี่ยน
- กำหนดเป้าหมายชีวิต เส้นทางการประกอบอาชีพของตัวเอง ได้ชัด ในเรื่องการทำเกษตร รู้ว่าทำอย่างไรเพื่อให้ตัวเองและครอบครัวอยู่ได้ พึ่งพาตัวเองให้ได้มากที่สุด เข้าใจแนวคิดการบริหารจัดการตนเองระดับครอบครัว ถ้าเข้าไปที่บ้านจะเห็นความหลากหลายของสิ่งที่ทำ ทั้งปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงไส้เดือน ทำน้ำส้มควันไม้ นำของที่เหลือใช้มารีไซเคิลขยะ ซึ่งทุกอย่างอยู่ภายใต้ฐานความคิดการจัดการตนเองแบบครบวงจร ทำเอง ใช้เอง กินเอง พึ่งพากายนอกน้อยที่สุด โดยเชื่อว่า “ถ้ารู้ไม่หมด ก็ต้องพึ่งคนอื่นอยู่ดี”
- เป็นแบบอย่างในเรื่องของความขยัน อดทน และรักครอบครัว
- ฝึกตัวเอง เรียนรู้อะไรใหม่ หาความรู้จากเครื่องมือ ใช้เทคโนโลยี

นางหลี่ ไชยฤทธิ์ ทีมวิจัย หมู่ 5

- เป็นนักประสานงานที่ดี แม้ว่าหมู่ 5 จะอยู่ห่างไกล แต่หากมีกิจกรรมสมาชิกจะมาพร้อมตามที่กำหนด และมาตรงเวลา แสดงให้เห็นถึงการสื่อสารที่แม่นยำ
- เห็นคุณค่าการทำเกษตร และยังคงมีความพยายามในการทำเกษตรอยู่เสมอ ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค แม้ว่าไม่ค่อยมีเวลา ต้องเลี้ยงหลาน และสุขภาพที่ไม่ค่อยแข็งแรง แต่เมื่อเข้ามาร่วมเรียนรู้ในกลุ่ม และเป็นประธานศูนย์หมู่มีความตั้งใจและทำเกษตรอย่างจริงจัง เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับสมาชิกและเพื่อนบ้านใกล้เคียง
- สรุปความคิดรวบยอดเป็นบทกลอน ที่สอดคล้องกับเนื้อหาการประชุม หรือการทำงานแต่ละครั้งได้ดี ฟังง่าย ตรงประเด็น เห็นภาพการทำเกษตรของคนคลองชีล้อม
- พูดได้ดีเป็นเหตุเป็นผล
- สนใจ ใคร่รู้ และนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง

นายผอม หมั่นหมื่น ทีมวิจัย หมู่ 3

- กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น ช่วงแรกมักเกรงใจไม่ค่อยออกตัว แต่ระยะหลังเมื่อผ่านการเรียนรู้ร่วมกันหลายๆ ครั้ง หลายๆ กิจกรรม สวมกลายเป็นคนที่มีความคิดดี นำเสนอความคิดได้ และมีบทบาทชัดเจน ในการเป็นแกนนำหมู่ ที่คนให้การเชื่อถือ

- นำเสนอกระชับ ชัดเจน ตรงประเด็นมากขึ้น ใหม่ ๆ สุธอม นำเสนอเย็นเยื่อ หากจุดสิ้นสุดไม่ได้ แต่เมื่อเข้าร่วมโครงการไปสักพักสิ่งที่พูดออกมาจากใจ จากความคิด ความรู้สึกจริง ๆ ทุกคนที่ฟังสัมผัสรับรู้ได้ และรู้สึกประทับใจทุกครั้ง หน้าที่การปิดเวทีเกือบทุกครั้งจึงตกเป็นของสุพอมไปโดยปริยาย
- เป็นนักประสานงานที่ดี มีความรับผิดชอบในหน้าที่ แม้ไม่เคยผ่านการทำวิจัยมาก่อน แต่สุพอมก็ทำหน้าที่ประสานงานได้ดี ชัดเจน เช่น บอกว่าหมู่ 3 สามารถเข้าร่วมประชุมได้ 3 คน ก็คือ 3 คนจริง ถ้ากำหนดให้มา 5 คน ก็ได้ 5 คน จริง ข้อมูลที่ได้จากสุพอมเชื่อถือได้ และไม่ค่อยผิดพลาด
- มีคุณธรรมในตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีจิตใจแบ่งปัน เป็นอีกคุณลักษณะหนึ่งของสุพอมที่เห็นได้ชัด จากการทำกิจกรรมในโครงการร่วมกัน ทุกครั้งที่ทำกิจกรรมบ้านของสุพอมทุกคนจะได้ต้นพันธุ์ผักกลับบ้านมาปลูกทุกครั้ง เช่น มะเขือ พริก ถ้าใครไม่เอาสุพอมจะน้อยใจมาก บอกว่าตั้งใจเพาะไว้ให้ อยากให้ทุกคนได้เอาไปปลูก รู้สึกดีที่ได้ให้คนอื่น และกำชับเสมอว่าต้องเอาไปอย่างน้อย 2 ต้น เพราะถ้าอีกต้นหนึ่งตาย ก็จะมีอีกต้นที่รอด สัมผัสได้ถึงความสุขของการเป็นผู้ให้
- มีน้ำใจ ไม่เห็นแก่เงินหรือค่าตอบแทน หลายครั้งที่จัดกิจกรรมที่บ้านของสุพอม สุพอมจะให้ภรรยาเตรียมของว่างไว้ต้อนรับทุกครั้ง และไม่ต้องการเงินค่าของว่าง โดยให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยเท่านั้น ไม่เดือดร้อนอะไร เป็นหน้าที่ของเจ้าของบ้านที่ต้องต้อนรับอยู่แล้ว
- เสียสละ ตรงต่อเวลา สละเวลาร่วมกิจกรรมในโครงการ แม้ภาระทางบ้านจะมากก็ตาม แต่สุพอมตรงเวลาเสมอ เป็นคนตรงต่อเวลามาก ให้เกียรติการประชุม แต่งตัวเรียบร้อยทุกครั้ง เห็นการประชุมเป็นเรื่องสำคัญ
- มีองค์ความรู้ในการทำเกษตรเป็นของตนเอง สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่นได้ เช่น การเพาะมะเขือ การกำจัดศัตรูพืชโดยไม่ใช้สารเคมี

นางนฤมล ชัยณีย์ ทีมวิจัย หมู่ 3

- กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น จากที่ไม่ค่อยได้พูดต่อหน้าคนหมู่มากมาก่อน แม้จะยังประหม่า และลำดับการพูดยังไม่ดีนัก แต่ถือว่าพัฒนาไปมาก สำหรับคนที่ไม่เคยมาก่อน
- มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับหมายหมาย เช่น การติดต่อประสานงาน บางครั้งโทรหาสมาชิกไม่ติด ติดต่อก็ไม่ได้ ก็ขี่รถไปบอกถึงบ้าน เพื่อส่งข่าว
- มีความสุขที่ได้เข้าร่วมเรียนรู้ในเครือข่ายเกษตรพืงตน โดยเฉพาะจากกิจกรรมเยี่ยมบ้านที่ได้ไปรู้จักบ้านของเครือข่ายในหมู่บ้านอื่น ๆ ทำให้รู้เห็นความเป็นอยู่ของผู้คน และสภาพพื้นที่ในแต่ละหมู่ จากที่เมื่อก่อนอยู่
- เฉพาะหมู่ 3 ไม่เคยไปทำความรู้จักหมู่บ้านอื่นเลย โครงการนี้ทำให้สุพอมมีโอกาสเรียนรู้โลกที่กว้างขึ้น
- เสียสละเวลาส่วนตัว เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ไม่เคยขาด

- ชอบ รัก การทำเกษตร แม้สภาพพื้นที่บ้านของตัวเองไม่ค่อยเอื้ออำนวยเท่าไร แต่ก็มีความพยายามที่จะทำ และภูมิใจที่ได้นำความรู้มาแลกเปลี่ยนภายในกลุ่ม

นายธีระศักดิ์ เฟ็งเทพ ทีมวิจัย หมู่ 2

- กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น แม้จะยังไม่มั่นใจเท่าที่ควร แต่ถือว่าพัฒนาขึ้นมาก เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ
- ทักษะการฟังสูง ทุกครั้งที่ประชุม จะนั่ง ฟัง และคิดตาม เมื่อให้ทำก็ทำได้ แม้จะยังไม่กล้าแสดงออก
- สละเวลาส่วนตัว เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น และคิดว่าสามารถพัฒนาตัวเองขึ้นเป็นแกนนำหมู่ 2 คู่กับผู้ใหญ่จิตใต้ไม่ยาก
- หันหาความรู้ใหม่ๆในการทำเกษตรอยู่เสมอ เพื่อนำมาประยุกต์กับ ภูมิปัญญาที่ได้เรียนรู้จากภายในกลุ่ม
- สุขภาพอ่อนนุ่ม เคารพผู้ใหญ่
- พยายามเอาความรู้ที่มี พัฒนาอาชีพของตัวเอง

นางวิมล ฮ่อยี่ชี ทีมวิจัย หมู่ 4

- กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น จากที่เมื่อก่อนนั่งฟังเพียงอย่างเดียว แต่เมื่อได้เข้าร่วมกระบวนการ ได้เห็นคนอื่นพูด ก็เกิดความอยากที่จะพูด เสนอตัวที่จะพูดในเวทีนำเสนอ งานนายอำเภอ และพูดออกมาได้ดี เนื่องจากเตรียมตัวมาดี พูดในสิ่งที่ตัวเองรู้ และทำอยู่แล้ว
- เห็นคุณค่าของการทำเกษตร เพราะได้ค้นพบด้วยตัวเองในเรื่องสุขภาพ การลดรายจ่าย และสร้างรายได้
- ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และเก็บเกี่ยวความรู้จากการดูงาน กิจกรรมเยี่ยมบ้าน นำมาทดลองทำเองที่บ้าน เช่น การทำน้ำหมักชีวภาพ การปลูกผัก

นายจำรัส อะเส็ม ทีมวิจัย หมู่ 1

- กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น จากคนที่ไม่เคยจับไม้ค้ำพูดต่อหน้าคนหมู่มาก ถ้ารู้ว่าตัวเองต้องพูด จะนั่งแอบอยู่ข้างหลัง หรือไม่ก็หนีกลับบ้าน เพราะไม่มั่นใจในตัวเอง หลังจากได้เข้าร่วมโครงการ เห็นความเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาแบบก้าวกระโดด เพราะถูกเลือกให้เป็นหนึ่งในตัวแทนเพื่อนำเสนอผลการทำงานต่อนายอำเภอต่อหน้าคนร่วมร้อย แม้จะยังประหม่า และติดขัดบ้าง แต่ก็ทำให้หลายคนประทับใจ ที่สำคัญคือชื่นชมในความกล้า และความตั้งใจ ถือเป็นอีกคนหนึ่ง que เปลี่ยนแปลงไปมากและสามารถพัฒนาเป็นแกนนำของหมู่ 1 ได้อีกคนหนึ่ง
- มีแนวคิดอนุรักษ์ที่ชัดเจน ต้องการรวบรวมพันธุ์ไม้ พันธุ์ผัก พืชสมุนไพร ที่หายาก และต้องการสร้างการเรียนรู้ให้คนอื่น เช่น การเปิดพื้นที่ให้เครือข่ายไปเรียนรู้ และยังออกแบบกิจกรรมเอง โดยการทำป้ายชื่อ แล้วให้คนเอาไปติดให้ตรงกับต้น

- มีความสามารถในการเขียนป้ายโฆษณา ประชาสัมพันธ์ต่างๆ ลายมือสวยงาม ไม่ต่างกับมืออาชีพ จึงได้รับหมายหมายให้เขียนป้ายต้อนรับโครงการ ชื่อพื้นที่ไม่สำหรับแจก และงานอื่นๆที่ต้องเขียน
- มีความตั้งใจ และมีศักยภาพที่ซ่อนอยู่มาก แต่ไม่มีโอกาสได้เอาออกมาใช้ นอกจากการเขียนแล้ว ยังมีทักษะการฟังที่ดี รักการอ่าน เป็นคนคมในฝักคนหนึ่ง แต่ไม่ค่อยแสดงออกมา

4.1.4 ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่

ทีมวิจัยให้ความสำคัญไปที่การสร้างอาชีพเสริมเพื่อแก้ปัญหารายได้ต่ำจากรายทางพาราตก โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคน ปรับอาชีพ ปรับความเป็นอยู่ นับเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมพอดี คนในชุมชนกำลังท้อแท้ หมดหวังจากพาราตก และกำลังหาช่องทางในการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้รับความสนใจ และมีคนอยากเข้ากระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นของโครงการ โดยใช้กรอบแนวคิดการทำงานนี้ว่า “เกษตรพึ่งตน” หมายถึง คนที่ทำอาชีพเกษตรที่พึ่งตัวเองเป็นหลัก ไม่ลงทุนมาก ไม่กู้เงิน ใช้ภูมิปัญญา ไม่ใช้สารเคมี ไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อน ไม่ทำให้สังคมหรือชุมชนเดือดร้อน การทำเกษตรแบบพึ่งตนจึงเกิดขึ้นและมีสมาชิกในชุมชนเข้ามาร่วมโครงการทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผ่านการวิเคราะห์ของทีมวิจัยหลักส่วนหนึ่ง สมัครเองส่วนหนึ่ง และทุกคนมีอิสระในการดำเนินงานภายใต้การวางแผนบริหารจัดการในพื้นที่ของตัวเองตามบริบท ตามศักยภาพ บางอย่างเกิดขึ้นใหม่ บางอย่างเป็นสิ่งเดิมที่พัฒนาให้ดีขึ้น ทุกคนลงมือจริงจัง จากน้อยไปมาก และมากขึ้นเรื่อยๆ และเริ่มแบ่งปันแจกจ่ายเพื่อนบ้านใกล้เคียง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่

○ ค้นพบศักยภาพในชุมชน

ชุมชนมีการรวมกลุ่มที่เหนียวแน่น มีความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน จัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ พึ่งตนเองได้ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถรับมือและปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้น

○ เกิดทุนทางปัญญา

ทีมวิจัย เครือข่ายเกษตรพึ่งตน และคนในชุมชน คิดเป็น วิเคราะห์เป็น แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ใช้ความรู้ใหม่ผสมผสานกับความรู้ดั้งเดิม นำมาปรับใช้ตามความเหมาะสมของบริบทพื้นที่และสถานการณ์

○ เป็นทางเลือกแหล่งอาหารที่ปลอดภัย

นियามการทำเกษตรฟุ้งตนของคนคลองซีล่อม คือ ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนเพื่อน และไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มีความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์เป็นที่ตั้ง เมื่อตนเองได้กินของที่ปลอดภัย ก็อยากให้คนอื่นได้กินเช่นกัน

○ **สมาชิกเครือข่ายเกษตรฟุ้งตนไม่ซื้อผักในตลาด**

จากการเข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่องทำให้ที่มิวจัย เครือข่าย และคนในชุมชนใส่ใจสุขภาพมากขึ้น และตระหนักถึงโทษภัยของสารเคมี ปลูกผักกินเอง ถ้าจำเป็นต้องซื้อก็รู้วิธีการเลือกซื้อผักที่คิดว่าปลอดภัย หรือซื้อของคนในชุมชนที่รู้จัก รู้ที่มา

○ **เกิดคนที่เก่ง มีจิตอาสา มีสำนึกรักปรารถนาดีต่อชุมชน**

พัฒนาคนให้เก่งขึ้น รวมคนที่อยากทำสิ่งดีเพื่อชุมชน สละเวลาส่วนตัวเพื่อทำสิ่งดี ๆ เพื่อส่วนรวม เกิดการพัฒนาเติบโตจากภายใน รู้สึกภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือ แบ่งปัน เหมือนเปิดทองหลังพระ แม้ไม่มีใครรู้ แต่ยินดีที่จะทำ เพราะเกิดความสุขที่ได้ทำ

○ **เกิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ**

เป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบล อำเภอ กั้นตั้งประกอบด้วย 14 ศูนย์ แต่ละตำบลทางอำเภอได้คัดเลือกตามความเหมาะสม ตำบลคลองซีล่อม ตั้งขึ้นที่บ้านของนายศรีแก้วลาย ศูนย์มีนายกอบต.เป็นประธานโดยตำแหน่ง บทบาทของศูนย์ฯ คือเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ด้านต่างๆในการทำเกษตรและปศุสัตว์ ความชำนาญเฉพาะด้านสามารถถ่ายทอดไปยังสมาชิก นักเรียนนักศึกษา และผู้สนใจที่เข้ามาศึกษาดูงานได้ นอกจากนี้แต่ละศูนย์ฯต้องมีศูนย์เรียนรู้ย่อยทุกหมู่บ้าน เป็นเครือข่ายในการเรียนรู้ ถือเป็นการต่อยอดจากโครงการที่ทำ

○ **เป็นแหล่งเรียนรู้ระดับอำเภอ ระดับตำบล**

ตำบลคลองซีล่อม มีศูนย์เรียนรู้ในระดับตำบล มีปราชญ์เกษตร มีทรัพยากรป่าชายเลนที่สมบูรณ์ มีผักและสมุนไพรที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่เข้มแข็ง แต่ละคนมีความชำนาญ ความสามารถเฉพาะด้าน ทำให้ถูกเลือกเป็นพื้นที่ศึกษาเรียนรู้

○ **เกิดแหล่งเรียนรู้กระจายทุกหมู่บ้าน**

มีศูนย์เรียนรู้ทุกหมู่บ้าน คือ ที่บ้านของประธานศูนย์เรียนรู้เกษตรฟุ้งตนแต่ละหมู่บ้าน อันเป็นศูนย์กลาง เป็นที่รวมตัวของสมาชิกเมื่อมีกิจกรรม ทุกหมู่บ้านตัวอย่างเกษตรฟุ้งตนหมู่ละ 3-5 หลัง แต่ละบ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นบ้านตัวอย่างจะมีจุดเด่นที่แตกต่างกันไปตามความชำนาญ ความสนใจ และบริบทพื้นที่ เช่น สมุนไพร การปลูกพืชผักผสมผสาน ปศุสัตว์ การทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงไส้เดือน การเพาะต้นพันธุ์ การขยายพันธุ์ การปรับปรุงดิน การจัดสรรพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ฯลฯ พอที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเพื่อนได้

○ **เกิดเครือข่ายเกษตรพึ่งตน**

มีสมาชิกจากทุกหมู่ เริ่มแรกหมู่ละ 10 คน รวม 50 คน ขณะนี้เพิ่มเป็น 62 คน และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ความเป็นเครือข่ายทำให้คนในชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน รู้จักกันมากขึ้น ได้ไปมาหาสู่กัน ได้กินอาหารครบทั้ง 5 หมู่ เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ เมล็ดพันธุ์ ต้นพันธุ์ เจอหน้าทักทายกัน ถ้ามั่วสารทุกข์สุขดิบกัน ไม่เฉพาะแต่เรื่องเกษตรเท่านั้น เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนอกเส้นแบ่งเขตหมู่บ้าน เหมือนที่นางนฤมล ชัยณีย์ หรือสุப்பு บอกว่า “หากไม่มีโครงการนี้ เราก็คงไม่มีโอกาสได้นั่งล้อมวงกินข้าวด้วยกัน สุப்புเองก็คงไม่รู้จักหมู่ 5 วายู่ตรงไหน แม้เป็นคนคลองซีล่อม อยู่คลองซีล่อมก็จริง แต่รู้จักเฉพาะหมู่ 3 เท่านั้น”

○ **รื้อฟื้นอาหารพื้นบ้าน กินอาหารดีครบ 5 หมู่**

กิจกรรมเยี่ยมบ้านที่สัจจกรไปครบทั้ง 5 หมู่ ทำให้รู้ว่าแต่ละบ้านแต่ละหมู่มีอะไรดี มีเงื่อนไขเกี่ยวกับข้าวที่ทำมาต้อนรับต้องเป็นวัตถุดิบที่หาได้ในบ้านของตัวเอง ใช้น้อยที่สุด ทำให้คณะเยี่ยมบ้านได้กินอาหารบ้านๆดั้งเดิม เช่น เคยฉลุนึ่งทอดกับไข่ ต้มกะทียอดปาล์ม ต้มกะทียอดเตาร้าง แกงไตปลาใส่ไข่นกกระทา ผักเหมียงลวกจิ้มน้ำพริก ยอดปีไหลวกจิ้มน้ำพริก ไข่อ่อนเซ็น (ไข่ต้มยางมะตูม) แกงคั่วไก่เถื่อน แกงกะทูปูใส่สับปะรด ฯลฯ เครื่องดื่ม เช่น น้ำใบย่านาง ชาดอกคำฝอย เป็นต้น

○ **เกิดการฝึกการบริหารจัดการในหมู่บ้านของตัวเองเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต**

กิจกรรมเยี่ยมบ้านเปิดโอกาสให้แต่ละหมู่ แต่ละบ้าน ที่เป็นเจ้าภาพวางแผนเตรียมตัวกันเอง เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกบ้านตัวอย่างว่าจะไปบ้านของใครบ้าง 3 หลัง แต่ละหลังเด่นเรื่องอะไร การเดินทางควรไปที่หลังไหนก่อน เพื่อให้ประหยัดเวลาและน้ำมันมากที่สุด กินข้าวที่เที่ยงบ้านใคร กับข้าวควรจะเป็นอะไรบ้าง จัดเป็นโปรแกรมใน 1 วัน และเมื่อลงพื้นที่แล้ว แกนนำหมู่เจ้าภาพจะต้องเป็นคนชวนคณะเยี่ยมบ้านพูดคุยเพื่อสรุปกิจกรรม เป็นการฝึกทักษะการเป็นวิทยากรไปด้วยในตัว

○ **ขับเคลื่อนการบริหารจัดการหมู่บ้าน (หมู่ 2)**

“ช่วงว่างๆเราจะมานั่งคุยกันในหมู่ 2 หลังเลิกงาน หรือว่างช่วงไหนก็มานั่งคุยกัน บางทีไม่เจอกันหลายวันก็มานั่งคุยกัน ได้อะไรมาบ้าง ก็มานั่งแลกเปลี่ยนกัน ผมอยากให้ทุกคนสร้างรายได้ ลดรายจ่าย หลีกเลี้ยงกินผักมีสารพิษ ให้กินผักปลอดภัย ผมเองก็ปลูกอย่างละนิดละหน่อย ปลูกถั่วฝักยาวโดยไม่ใช้ (สารเคมี) อะไรเลย เราปลูกไม่มาก ก็สังเกตว่าแมลงไม่ค่อยมา ปลูกสักสิบอย่าง บางทีก็ไม่ต้องซื้ออะไรมาแกง อย่างแกงส้มก็เก็บผักรอบบ้านได้” ผู้ใหญ่สมจิต สองเมือง กล่าว ในฐานะผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่

จิตได้ประชุมลูกบ้านทุกเดือน เกษตรพึ่งตนเป็นวาระหนึ่งที่พูดคุยเป็นประจำในวงประชุม ติดตามความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง

○ **เกิดคนทำงานรุ่นใหม่ทุกหมู่บ้าน**

เดิมที่มีทีมวิจัยหลักๆ หมู่ละ 2 คน ระหว่างดำเนินโครงการหลายคนได้พัฒนาขึ้นมาเป็นแกนนำหลัก เช่น หมู่ 2 นายธีระศักดิ์ เฟ็งเทพ หรือบังแจ๊ค อดีตหนุ่มห้างที่ตัดสินใจกลับมาอยู่บ้าน ผันตัวเองเป็นเกษตรกร และเข้ามาเป็นเครือข่ายเกษตรพึ่งตน เรียนรู้ภูมิปัญญาการเกษตรจากคนรุ่นเก่า ผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง เป็นเกษตรกรยุคใหม่ที่มีการคิด วางแผนก่อนทำ ทั้งเรื่องการผลิต และการตลาด บังแจ๊คเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการอย่างต่อเนื่องและพัฒนาตัวเองขึ้นมาเป็นแกนนำหมู่ 2 ทำงานเป็นที่ร่วมกับคนอื่นๆ ได้

○ **ฟื้นฟูระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว/ชุมชน**

ทีมวิจัยและเครือข่ายทุกหมู่บ้าน ได้รู้จักบ้านกัน กินข้าวด้วยกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เปิดใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ รับฟังคำแนะนำ ไม่ถือโทษโกรธกัน ได้นั่งล้อมวงกินข้าวกัน พูดคุยกันไปพลาง รื้อฟื้นวัฒนธรรมการให้ แบ่งปัน และช่วยเหลือ บ้านไหนครัวไหนมีอะไรที่เป็นของดี ก็พร้อมที่จะแบ่งปันให้กับแขกที่ไปเยี่ยม เช่น บ้านของสุผอม (นายผอม หมันหมื่น) เมื่อรู้ว่าจะมีทีมวิจัยและเครือข่ายไปเยี่ยมบ้าน สุผอมได้เพาะมะเขือไว้เพื่อแจกจ่ายให้กับสมาชิกคนละ 2 ต้นได้เอากลับไปปลูกที่บ้าน สุผอมบอกว่า “ตั้งใจเพาะไว้ให้ อยากให้ทุกคนเอาไปปลูก รู้สึกภูมิใจที่ได้ให้ ไม่ลำบากอะไร”

○ **เกิดการประชุมพบปะต่อเนื่อง แบบไม่เป็นทางการ (สภามิตร)**

“สภามิตร” ฟังชื่ออาจน่ากลัว แต่ที่มาไม่ได้น่ากลัวอย่างชื่อ สภามิตร ตั้งชื่อโดยนายสุพรชัย หมุนเวียนหรือพี่แมว ทีมวิจัยหมู่ที่ 1 มีที่มาจากการทำงานที่กลุ่มทีมวิจัยมักนั่งปรึกษาหารือกันตอนเย็นๆ เรื่อยไปจนมืดค่ำ พูดคุยกันทุกเรื่อง ตั้งแต่เรื่องเล็กๆ ในครอบครัว เรื่อยไปจนถึงหมู่บ้าน ตำบล และครอบคลุมไปถึงเรื่องชาติบ้านเมือง สภามิตรเป็นการรวมกลุ่มกันของคนี่ “เคมี” ตรงกัน อยากเห็นตำบลคลองซีล่อมพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องดีงาม มีบ้านของนายศรี แก้วลาย แกนนำหมู่ที่ 4 เป็นศูนย์รวม เนื่องจากสะดวกในการเดินทาง อยู่ติดถนนใหญ่ เป็นจุดสังเกต จากที่นั่งกันอยู่คนสองคน ยิ่งมืดค่ำก็ยิ่งมีคนมาเพิ่ม ใครขี่รถผ่านเห็นเขานั่งกันก็แวะเข้ามาพูดคุยด้วย สภามิตรจึงมีการรวมตัวกันเกือบทุกเย็น มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่ความสะดวกของแต่ละคน แม้รูปแบบจะไม่เป็นทางการ และไม่ได้เน้นสาระมากนัก แต่สภามิตรถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานให้มีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

○ **เกิดเยาวชน/คนรุ่นใหม่สานต่ออาชีพเกษตร**

ผ่านการปลูกฝังจากครอบครัว เช่น ครอบครัวของนายบุญรอด เกษศิริ หรือ บังลือ สมาชิกเครือข่ายหมู่ 3 กล่าวไว้ว่า “การทำเกษตรนั้น ทำด้วยกันทั้งครอบครัว พ่อ แม่ ลูก เพราะอยากให้ลูกได้เห็นว่าเป็นประโยชน์ ไม่ใช่ให้ลูกเรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว แต่พ่อแม่ต้องให้ความรู้กับลูกในเรื่องนี้ด้วย อยากให้ลูกได้เห็นว่าเป็นเงินทุกบาท ทุกสตางค์นั้นมีค่ามากกว่าจะหามาได้ การปลูกผักช่วยเราประหยัดได้มาก แทนไม่ต้องซื้อผักจากข้างนอกมากิน ที่เหลือจากกินก็สามารถขายแม่ค้าหรือเพื่อนบ้านได้” นอกจากนี้ยังมีกรณีของบังแจ๊ค ของนิว(นายทวีเกียรติ เอ็งย่อง) คนรุ่นใหม่ที่มีชีวิตตัวเองจากการทำงานในเมืองมาทำเกษตรเป็นอาชีพ นิวมีลุง (นายศรี แก้วลาย) เป็นแบบอย่างในการทำเกษตร ขณะเดียวกันก็มีความคิดแบบคนรุ่นใหม่ที่แตกต่างกันไปด้วย ถ้าเข้าไปที่บ้านของนิวจะเห็นว่า มีการจัดสรรบริเวณรอบๆบ้านอย่างลงตัว มีแปลงผัก มีบ่อเลี้ยงปลา มีนาข้าว มีเล้าไก่ ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดอยู่ในพื้นที่ไม่ถึง 1 ไร่ นิวและคนรุ่นใหม่อีกหลายคนทำให้เห็นว่าเกษตรกรเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ได้จริง และได้เป็น เรื่องของคนสูงวัย เด็กๆหรือคนรุ่นใหม่ก็สามารถทำได้ หากสนใจ ใส่ใจ และเห็นคุณค่า

○ **เป็นโครงการนำร่อง (ระดับประเทศ) ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์**

ตำบลคลองชีล้อมได้รับการคัดเลือกจากกองมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงพัฒนาสังคมฯ เป็นพื้นที่นำร่องในด้านการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จุดเด่นของคลองชีล้อม คือ ทรัพยากรที่หลากหลาย อาทิ ป่าชายเลน ผักและสมุนไพร และความโดดเด่นของแกนนำแต่ละคนที่ชำนาญเฉพาะด้านแตกต่างกัน มีเจ้าหน้าที่จากกระทรวงฯและระดับจังหวัดลงพื้นที่หลายครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลบ้านเกษตรพึ่งตน นำมาวิเคราะห์ และสรุปรูปแบบ สำหรับขยายผลต่อไป

○ **เป็นนโยบายของอำเภอกันตังที่ต้องการให้ตำบลคลองชีล้อมเป็นตำบลเศรษฐกิจพอเพียง**

คลองชีล้อมเป็นตำบลที่โดดเด่นเรื่องการทำเกษตร ด้วยมีศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ มีปราชญ์เกษตรที่ชำนาญเฉพาะด้าน คนในชุมชนตื่นตัว สนใจ และลงมือทำเกษตรอย่างจริงจัง เริ่มแรกพัฒนาชุมชนอำเภอกันตัง (พช.) ได้คัดเลือก หมู่ 2 และหมู่ 4 เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ลงมาสนับสนุนและขับเคลื่อนงาน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินโครงการ แกนนำจึงมีแนวคิดว่าจะขยายไปทุกหมู่ไม่เฉพาะแต่หมู่ 2,4 เพราะหมู่ 1,3,5 ก็สามารถพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบได้เช่นกัน เห็นควรพัฒนาควบคู่ไปทุกหมู่ ในภาพรวมของตำบล เป้าหมาย คือ ต้องพัฒนาตำบลคลองชีล้อมเป็นตำบลเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง

4.2 การสรุปผลตามวัตถุประสงค์

การดำเนินงานของทีมีวิจัยตำบลคลองขี้ล่อมมีเป้าหมายเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการที่ดี มีคนใหม่ๆ เข้ามาร่วมกระบวนการทำงาน มีการแก้ปัญหาที่ครอบคลุม มีการประสานความร่วมมือ มีวัตถุประสงค์ของโครงการ 4 ข้อ เพื่อนำไปสู่การตอบเป้าหมายของการดำเนินงานทั้งหมด คือ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาการพึ่งตนเองด้านเกษตรในชุมชน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาอาชีพด้านเกษตรบนฐานทรัพยากรในชุมชน
3. เพื่อเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมระหว่างคนหลากหลายในการสร้างพึ่งตนเองในสถานการณ์สภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ
4. เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนชุมชน

ผลการดำเนินงาน

1. องค์ความรู้/ภูมิปัญญาการพึ่งตนเองด้านเกษตร

ความรู้/ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่อยู่ในชุมชนอยู่แล้ว เพียงแต่กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้เกิดความชัดเจนขึ้น คนในชุมชนมองเห็นคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมจากการทำโครงการทำให้รู้ว่าองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาในการทำเกษตรของชุมชนคลองขี้ล่อม นั้น ส่วนหนึ่งเป็นความรู้ที่ได้รับการเรียนรู้ ปลูกฝัง และถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่า ประกอบกับความรู้ที่ได้จากการลงมือทำด้วยตัวเอง ผ่านการลองผิด ลองถูก จนเกิดความชำนาญเชี่ยวชาญ นอกจากนี้ยังเรียนรู้จากสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ โทรทัศน์ เว็บไซต์ ยูทูป และสื่อออนไลน์ต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เมื่อได้อบรมเพิ่มเติม ศึกษาดูงานเพื่อเห็นของจริง และพบปะแลกเปลี่ยนกับผู้เกี่ยวข้องต่อเนื่อง ทำให้ความรู้เหล่านี้ตกผลึก ถูกนำมาใช้ ทั้งกับตัวเอง และบอกเล่าประสบการณ์ให้คนอื่นได้เรียนรู้ เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคน ไม่สูญหาย และนำมาใช้ได้ตลอดเวลา ขณะเดียวกันก็สามารถเปิดรับความรู้ใหม่ๆ ได้อย่างต่อเนื่องเช่นกัน

ความรู้/ภูมิปัญญา ตลอดไปจนถึงแนวคิด ที่ได้เรียนรู้ผ่านช่องทางต่างๆ ทำให้ทีมีวิจัย และเครือข่ายเกิดการเรียนรู้ และนำไปใช้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัญหา หรือบริบทบ้านของตัวเอง เพื่อให้พึ่งพาตัวเองได้ ในรูปแบบต่างๆ เช่น การ เปลี่ยนแนวคิดจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นผสมผสาน เช่น การปลูกผักเหมียมแซมในสวนยางพารา ปลูกไม้เศรษฐกิจ แซมในสวน การรู้สภาพปัญหาของบ้านตัวเอง เช่น สภาพดิน น้ำ และหาแนวทางแก้ไข โดยการเลือกปลูกพืช/ผักที่เหมาะสมกับสภาพดินของตัวเอง ปลูกผักกินเอง ลดรายจ่ายในครัวเรือน ใช้ที่ดินรอบๆบ้านให้ เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าเหมือนที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังเรียนรู้ที่จะทำปุ๋ยใช้เอง อาทิ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยจากมูลและฉี่ไส้เดือน ลดรายจ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี คำนึงถึงสุขภาพ มากขึ้น ไม่ใช้ยากำจัดศัตรูพืช ไม่ฉีดหญ้า

ตลอดจนได้ตั้งเครือข่ายเกษตรพึ่งตนเองขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน ทำให้รู้เท่าทัน และไม่ตกเป็นเหยื่อของผู้ไม่หวังดี ที่เข้ามาหาผลประโยชน์ในชุมชน เครือข่ายมีความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น เรื่องดิน มีหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน เรื่องการเลี้ยงสัตว์ เรื่องการเพาะพันธุ์หรือขยายพันธุ์พืช สามารถให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษาแก่คนอื่นๆได้

2. แนวทางการพัฒนาอาชีพเกษตรบนฐานทรัพยากรชุมชน

ก่อนทำโครงการรายได้หลักของทีมิวิจัยและเครือข่ายส่วนใหญ่ มาจากการทำสวนยางพารา แต่เมื่อต้องประสบกับวิกฤติราคายางพาราตกต่ำ ทำให้หลายคนต้องหารายได้เสริมหรือหาทางลดรายจ่ายในครัวเรือน โครงการที่เกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ในตอนนั้น ทำให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทุกคนที่ประสบปัญหาผ่านพ้นวิกฤตินี้ไปได้โดยไม่เดือดร้อนมากนัก คลองชีล้อมเป็นตำบลที่มีทรัพยากรสมบูรณ์ มีป่าชายเลนกว่า 5,000 ไร่ มีพื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งอากาศบริสุทธิ์ มีพื้นที่ที่สามารถทำการเกษตรได้ ทางรอดของคนในชุมชน คือ การรู้คุณค่าของทรัพยากรที่มีในชุมชนและใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผลจากการดำเนินโครงการนอกจากทำให้พี่น้องเครือข่ายและคนในชุมชน ลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยการทำการเกษตรพึ่งตนเองแล้ว ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพสร้างรายได้ ดังนี้

- **กลุ่มผลิตปุ๋ย** ได้แก่ ปุ๋ยหมักแห้ง และปุ๋ยจากมูลและน้ำใส่เดือน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่ไปยังสมาชิกเครือข่าย ทดลองทำ ทดลองใช้ และผลิตขาย โดยได้รับทุนสนับสนุนต่อยอดจากโครงการ 9101 ตามรอยพ่อ
- **กลุ่มผลิตต้นพันธุ์/กิ่งพันธุ์** ได้แก่ พริก มะเขือ เหมียง ข่าไก่ มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนภายในกลุ่ม และส่งขายแก่บุคคลภายนอก โดยทีมิวิจัยแต่ละคนจะมีความชำนาญแตกต่างกัน อาทิ นายผอม หมันหมื่น จะเชี่ยวชาญในการเพาะมะเขือ นายศรี แก้วลาย นายปรารถนา นาคเล็ก จะชำนาญเรื่องการตอนผักเหมียงและผักข่าไก่
- **กลุ่มผักปลอดสารพิษ** ที่ผ่านมานั้นขายปลีกภายในชุมชน เนื่องจากผลผลิตยังไม่เพียงพอที่จะส่งไปขายภายนอก แต่หลังจากนี้คาดว่าผลผลิตจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากคนในชุมชนนิยมปลูกมากขึ้น เช่น การปลูกเหมียง ข่าไก่ แซมในสวนยางหรือบริเวณบ้าน ทั้งสองชนิดเป็นผักที่หมู่บ้านคนคลองชีล้อมไปแล้ว เนื่องจากศัตรูพืชน้อยไม่ต้องใช้สารเคมี ใช้น้ำน้อย และเป็นที่ต้องการของตลาด
- **กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน** ระหว่างดำเนินโครงการพื้นที่ตำบลคลองชีล้อม เป็นพื้นที่ศึกษาดูงานของโรงพยาบาลกันตัง เพื่อผลักดันให้คลองชีล้อมเป็นตำบลที่ผลิตผักปลอดสารพิษ คนสุขภาพดี คนป่วยที่เข้าโรงพยาบาลลดน้อยลง นอกจากนี้ยังเป็นตำบลที่ผลิตสมุนไพรพื้นบ้าน เพื่อส่งต่อโรงพยาบาลนำไปแปรรูป ทำให้เกิดการ

รวมตัวกันปลูกสมุนไพรที่เป็นที่ต้องการของโรงพยาบาล เช่น หัวไพล ที่นำมาทำน้ำมันนวดแก้เคล็ดขัดยอก ปวดเมื่อยตามร่างกาย

- **กลุ่มเลี้ยงเปิด ไร่พันธุ์พื้นเมือง** นอกจากเพาะปลูกแล้ว คนคลองชีล้อมยังนิยมเลี้ยงสัตว์จำพวกเปิด ไร่ แพะ ควบคู่ด้วย ที่น่าสนใจ คือ มีการคัดเลือก ผสม พันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ด่านทานโรค และเจริญเติบโตเร็ว นักวิจัยที่ชำนาญในเรื่องนี้ได้แก่ นายสุพรชัย หมุนเวียน นายวิจิตร ชิตพงษ์ ที่พยายามแลกเปลี่ยน คิดค้น และทดลองทำอะไรใหม่ๆอยู่เสมอ และเป็นทีปรึกษาให้กับเครือข่ายคนอื่นๆได้

3. กระบวนการสำคัญที่สร้างการเรียนรู้

กระบวนการสำคัญที่สร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยและเครือข่าย คือ การมีส่วนร่วม ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเป็นเจ้าของ การเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการจึงเป็นการพัฒนาศักยภาพของทีมวิจัยและเครือข่ายทั้งในด้านความรู้และทักษะ ซึ่งจะติดอยู่กับคนๆนั้นไปตลอด แม้ว่าโครงการจะสิ้นสุดแล้วก็ตาม กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญในโครงการ ได้แก่

- **สร้างเครือข่ายเรียนรู้ร่วมกัน คือ “เครือข่ายเกษตรพึ่งตนตำบลคลองชีล้อม”** กลุ่มคนที่เข้ามาเรียนรู้ ประกอบด้วยคนหลากหลายวัย เป็นคนที่สนใจ มีความตั้งใจ มีเวลา อยากรู้ และมีใจอยากทำงานเพื่อส่วนรวม จนรวมได้ 62 คน เป็นสมาชิกเครือข่ายของโครงการ จาก 5 หมู่บ้าน เรียนรู้ระหว่างหมู่บ้านเดียวกัน ข้ามหมู่บ้าน และระดับตำบล ตามแผนกิจกรรม
- **จัดตั้งทีมระดับหมู่บ้าน กระจายอำนาจ กระจายงาน** เป็นการค้นหาและพัฒนา ศักยภาพ เพื่อกระจายอำนาจ กระจายงาน กระจาย การเรียนรู้ เพราะทีมวิจัยที่เป็นแกนนำแต่ละหมู่ต้องคิด ออกแบบ วางแผน ประสานงาน ในกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินตลอดกระบวนการ รวมทั้งประชุมร่วมกับทีมวิจัยหลักทุกครั้ง เป็นการฝึกการทำงาน พัฒนาศักยภาพคนเพิ่มเพื่ออนาคต
- **สร้างการเรียนรู้จากข้อมูล** ข้อมูลเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยและเครือข่าย ข้อมูลในโครงการมี 2 ประเภท คือ ข้อมูลที่มีอยู่ในตัวคน ได้แก่ องค์ความรู้ด้านต่างๆ เช่น ด้านการเกษตร ประมง เป็นต้น และข้อมูลความรู้ที่เป็นข่าวสาร เทคโนโลยีสมัยใหม่ การอบรม จากหน่วยงาน เป็นต้น โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตของผู้คน การได้รับรู้ เรียนรู้ จากข้อมูลบวกกับเหตุการณ์ที่ต้องประสบด้วยตัวเอง ทำให้หลายคนเกิดความเชื่อ และเริ่มปรับเปลี่ยนแนวคิด ตลอดจนพฤติกรรม
- **ดูตัวอย่างจริงเพื่อสนับสนุนแนวคิด** กิจกรรมศึกษาดูงานเป็นโอกาสให้ทีมวิจัยและเครือข่ายได้เห็นของจริง เรียนรู้จากพื้นที่จริง รวมถึงได้รับรู้แนวคิด ข้อคิดจาก

ปากเจ้าของสวนเอง สร้างแรงกระตุ้น แรงบันดาลใจ ให้เกิดความอยากที่จะทำหรือ
ต่อยอดจากสิ่งที่ทำอยู่แล้ว

- **เยี่ยมบ้าน** การเยี่ยมบ้านเป็นกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้หลายอย่าง ทั้งยังเป็นการเรียนรู้ที่แนบเนียนเป็นอย่างมาก คนในชุมชนไม่เคยได้ไปมาหาสู่กันนานแล้ว ไม่เคยรู้จักบ้าน การเยี่ยมบ้านจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่เป็นการรื้อฟื้นวิถีชุมชนในอดีตให้กลับมาอีกครั้ง มิตรภาพที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เยี่ยมกับเจ้าของบ้าน สวยงาม และจริงจัง และสามารถต่อยอดกันเองโดยไม่ผ่านกิจกรรมของโครงการ ทั้งยังเป็นการฝึกทักษะหลายอย่างไปพร้อมๆ กัน เช่น การออกแบบ การวางแผน การบริหารจัดการ การนำเสนอ การสรุป การปรับแก้ปัญหา
- **เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ** การลงมือทำจริง เช่น การทำปุ๋ย การคัดแยกต้นพันธุ์ การปลูก การดูแล ทำให้ได้ความรู้ ประสบการณ์ ไขปริศนาได้จริง เพราะเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการ
- **การแลกเปลี่ยน** เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผ่านวงใหญ่ วงย่อย มีความเป็นธรรมชาติสูง ยืดหยุ่น ไม่มีกลไกหรือรูปแบบที่ตายตัว ปัญหาหลายอย่างได้รับการคลี่คลายด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
- **สร้างแรงบันดาลใจซึ่งกัน** การทำกิจกรรมด้วยกัน ช่วยเหลือกัน ทำให้สมาชิกได้แนวคิด แรงบันดาลใจ ไม่ทำไม่ได้ ต้องลงมือทำ เป็นทั้งการสร้างโอกาสให้ตัวเองและคนอื่น และยังสร้างแรงบันดาลใจให้คนที่เคยทำงานนอกบ้าน เยาวชน และคนที่ไม่ต้องอาศัยอยู่ในระบบ
- **วิเคราะห์ เรียนรู้จากปัญหา** การทำเกษตรกับปัญหาเป็นสิ่งคู่กัน ด้วยมีปัจจัยแวดล้อมหลายอย่างที่มาเกี่ยวข้อง แต่ปัญหาทำให้เกิดการค้นคว้าหาความรู้ และเรียนรู้ไม่สิ้นสุด และปัญหาจะนำมาซึ่งประสบการณ์และความรู้ใหม่ๆ เสมอ สิ่งที่สำคัญคือ ต้องรู้ปัญหา และยอมรับความล้มเหลวให้ได้ จากนั้นนำมาเป็นบทเรียนเพื่อแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

4. การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ด้วยนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนให้ชุมชนดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนชุมชน การทำเกษตรเป็นกระแสและกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง คลองชีล้อมเป็นตำบลหนึ่งที่ทำการเกษตรมาอย่างยาวนาน มีปราชญ์เกษตรในพื้นที่ มีศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง หากแต่ยังไม่แพร่หลาย การทำวิจัย ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย และขยายคนได้เพิ่มขึ้น เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ภายในกลุ่ม มีแผนการทำงานระดับตำบล การที่หน่วยงานต่างๆ ลงมา

ทำโครงการ จึงต้องผ่านการปรึกษาหารือจากเครือข่ายว่าตรงกับความต้องการของคนในชุมชนหรือไม่ ไม่ใช่ทำตามที่หน่วยงานจัดหามาให้ แต่ปรับโครงการของหน่วยงานให้ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมาก และสื่อให้เห็นความ เข้มแข็งของชุมชนในรูปแบบหนึ่ง การดำเนินโครงการที่ผ่านมาได้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

- **สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรัง** เข้ามามีบทบาทในการอบรมให้ความรู้การทำตลาดชุมชน การรวมกลุ่ม และเป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น เช่น ประสานงานกับสถานีเพาะชำกล้าไม้จังหวัดตรัง เพื่อขอรับกล้าไม้มาปลูกในพื้นที่ตำบลคลองชีล้อม
- **สำนักงานพัฒนาชุมชน (พช.)** เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผ่านโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนต้นแบบในพื้นที่หมู่ 2 และหมู่ 4 หมู่ละ 30 ครัวเรือน ซึ่งเป็นกลุ่มเครือข่ายเกษตรพึ่งตนเองอยู่แล้ว มีงบประมาณสนับสนุนพันธุ์พืชและสัตว์เลี้ยง ตามความต้องการของคนในชุมชน เช่น ผักเหมียง ขาไก่ มะนาว รวมถึงไก่ไข่
- **สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)** ขับเคลื่อนงานผ่านสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองชีล้อม ฝึกอบรมการขยายพันธุ์ไม้ การทำตลาดชุมชน และแจกพันธุ์ไม้จำพวกเหมียง ขาไก่ ให้กับสมาชิกเครือข่ายเกษตรพึ่งตนเองทั้ง 62 ครัวเรือน
- **กศน.ตำบลคลองชีล้อม** อบรมให้ความรู้ ฝึกวิชาชีพ เช่น การทำปุ๋ยหมัก การเพาะเห็ดนางฟ้า การทำอาหารไก่ ให้แก่เครือข่ายเกษตรพึ่งตนเองและคนที่สนใจ
- **อำเภอกันตัง** นายอำเภอได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริที่บ้านของนายศรี แก้วลาย เพื่อเป็นพื้นที่เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชนที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้
- **กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) และ พมจ.ตรัง** ลงมาเก็บข้อมูลบ้านเกษตรพึ่งตนเองตัวอย่างตำบลคลองชีล้อม เพื่อสรุปเป็นชุดความรู้ประกอบโครงการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ โดยคัดเลือกตำบลคลองชีล้อมเป็นพื้นที่นำร่องระดับประเทศ
- **โรงพยาบาลกันตัง รพ.สต.** ทั้งอำเภอกันตัง ศึกษาแนวคิด วัฒนธรรม เรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อให้คลองชีล้อมเป็นพื้นที่ต้นแบบเรื่องผักปลอดภัย
- **องค์การบริหารส่วนตำบลคลองชีล้อม** สนับสนุนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงฐานราก

- **เครือข่าย young smart farmer** จังหวัดตรัง อบรมให้ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ การทำตลาดชุมชน และการรวมกลุ่ม
- **ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดตรัง (พันธุ์พืชเพาะเลี้ยง)** สนับสนุนกล้าไม้ยืนต้นจำนวน 1,000 ต้น เพื่อแจกจ่ายสมาชิกเครือข่ายเกษตรฟิ่งตนตำบลคลองชีล้อม นำไปปลูกยังพื้นที่ของตนเอง เพิ่มพื้นที่สีเขียว สร้างสมดุลให้ธรรมชาติ และใช้ประโยชน์ในอนาคต
- **สถานีเพาะชำกล้าไม้ตรัง** สนับสนุนกล้าไม้ยืนต้นจำนวน 500 ต้น แก่สมาชิกเครือข่ายเกษตรฟิ่งตนตำบลคลองชีล้อม เพื่อนำไปปลูกในพื้นที่เช่นเดียวกัน

จะเห็นว่าคลองชีล้อมได้เปรียบตรงที่มีเครือข่ายเกษตรฟิ่งตน ทำให้เห็นการทำงานเป็นรูปธรรม มีพื้นที่จริง หน่วยงานต่างๆจึงเข้ามาสนับสนุนและต่อยอดได้ง่าย รวมถึงเครือข่ายและคนในชุมชน ต่างเรียนรู้และเข้าใจความต้องการของตัวเอง ทำให้สามารถแสดงเจรจาต่อรองกับหน่วยงานต่างๆที่ลงมาทำโครงการในพื้นที่ได้ ไม่ใช่ทำตามหน่วยงานสั่งการเหมือนที่ผ่านมา

4.3 ปัญหา/อุปสรรคในการทำโครงการ

การทำงานของทีมีวิจัยตำบลคลองชีล้อม มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน แต่เป็นการพิสูจน์การทำงานระยะยาว หลายอย่างต้องรอเวลา ต้องมีข้อมูล ข้อเท็จจริงประกอบการตัดสินใจ เพื่อให้สมาชิกมั่นใจ ดังนั้นปัญหาที่เข้ามาระหว่างการดำเนินงานจึงเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ปรับ ทำความเข้าใจ และช่วยกันหาทางแก้ บางอย่างแก้ได้ บางอย่างควบคุมไม่ได้ บางอย่างแก้แล้วแต่ปัญหายังคงอยู่ หรืออาจลดน้อยลง ปัญหาบางอย่างก็เกิดขึ้นใหม่ แต่มั่นใจว่า ถ้ายังอยู่ในกระบวนการ หลายอย่างจะถูกนำมาหารือร่วมกันเพื่อสร้างการคลี่คลายได้

- ใช้เวลานาน ต้องอาศัยเวลาในการทำความเข้าใจ ให้เกิดอยากทำ บางอย่างเห็นผลช้า แก้โดย ชวนมาเรียนรู้ มาร่วมกิจกรรม จัดกิจกรรมตามความสนใจ เลือกระดับความสนใจ
- ผู้นำบางคนไม่เข้าใจ ไม่สนับสนุน แก้โดย ทำเอง พัฒนาศักยภาพ ไม่หวังพึ่งผู้นำ แต่สร้างผู้นำคนใหม่ๆ ขึ้นมานำแทน
- ยังไม่สามารถบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่ลงมาในพื้นที่ได้ ต่างคนต่างทำอยู่ แก้โดย จัดเวทีทำความเข้าใจ ค้นหาความร่วมมือ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะปัญหา และไม่หวังพึ่งหน่วยงาน
- สภาพดินฟ้าอากาศ บางปีฝนทิ้งช่วงนาน บางปีน้ำท่วม แก้โดย การวางแผนการปลูกในพื้นที่ที่มีปัญหา ในพื้นที่ของตนเอง ตามบริบทที่สามารถแก้ได้ เช่น คัดเลือกชนิด ประเภทของผักที่จะปลูก ทำที่กักเก็บน้ำ หาพืชปรับให้ดินเก็บความชื้นได้นาน

- สภาพดิน ไม่มีแร่ธาตุ ดินเค็ม ดินเปรี้ยวเกินไป แก้โดย ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพที่พัฒนาที่ดิน หมอดิน ปุ๋ยคอกตัวเอง
- ไม่มีอุปกรณ์ช่วยเบาแรง แก้โดย ออกปากขอแรงจากสมาชิก ทำเท่าที่กำลังจะทำได้
- ข้อจำกัดการทำปุ๋ยหมักด้วยตัวเอง แก้โดย ถ่ายทอดความรู้กันเอง ฝึกทำ ทดลองทำด้วยกัน แบ่งปัน แจกจ่ายให้สมาชิก บางคนนำความรู้ไปทำเองที่บ้านเพราะมีวัตถุประสงค์พร้อม
- ขาดความรู้ในการปลูกพืชบางอย่าง การวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคต แก้โดย เติมความรู้ได้โดย ศึกษาจากสื่อออนไลน์ สื่อต่างๆ หนังสือ ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยน ถ้ามองจากสมาชิกที่ได้ไปอบรม ถ้ามองหน้า เข้าร่วมเวทีต่างๆ ที่มีการติดตามโอกาส ตามวาระที่สนใจ
- การส่งเสริมจากหน่วยงาน โดยขาดการนำเสนอผลดีผลเสียปัจจุบัน-อนาคต เช่น ส่งเสริมให้ปลูกกล้วยหอม ปลูกมะพร้าว น้ำหอม ในปริมาณมากๆ โดยไม่มีแผนรองรับในอนาคต มีหลายคนลงมือทำเลยเมื่อได้รับการเสนอแนะจากนักวิชาการด้านการเกษตร แก้โดย นำเข้าที่ประชุม ปุ๋ยคอกแนะนำ หากความรู้เพิ่มด้วยตัวเอง ไปดูแปลงที่ทำสำเร็จ หรือไม่สำเร็จ ไปดูแปลงคนอื่นเพื่อสอบถามข้อมูลข้อดีข้อเสีย การลงทุน ความคุ้มค่า เป็นการหาความรู้ หาข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ทำให้ผิดพลาดลดลง ไม่ต้องเปลืองแรง เปลืองเวลาและเงินในการลงทุน อย่างเช่นกล้วยหอมตอนนี้ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกมากมาย ปีหน้าผลิตผลิตจะเริ่มออกสู่ตลาด ต้องรอดูต่อไปว่าสถานการณ์ราคากว๊วยหอมจะเป็นอย่างไร นักวิชาการ นักการเกษตร หน่วยงาน จะมีการส่งเสริมให้พัฒนากล้วยหอมเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าอย่างอื่นได้หรือไม่อย่างไร

4.4 บทเรียนหรือข้อค้นพบในการทำงาน

บทเรียนเรื่องการพัฒนาคน การพัฒนาคนจำเป็นต้องเลือกคนในการพัฒนา ต้องพิจารณาหลายอย่างเป็นส่วนประกอบ และกระบวนการในการพัฒนาก็ยิ่งสำคัญไปกว่า เมื่อคนเข้าสู่กระบวนการแล้ว จะพัฒนาอย่างไร คนที่เก่งจะต่อยอดอย่างไร **ข้อควรระวัง** คำบางคำ ศัพท์บางศัพท์ก็ควรหลีกเลี่ยง หากคำที่คนรับได้โดยไม่กระทบความรู้สึก การเลือกคนเข้าสู่กระบวนการก็ต้องระวังคำนึงถึงหลายๆ องค์ประกอบ บางคนอาจเข้ามาสร้างความแตกแยกได้ และต้องประเมินสถานการณ์ภายในที่มตลอดเวลา พี่เลี้ยงต้องเข้าใจองค์ประกอบในท้องถิ่น

บทเรียนเรื่องการสร้างเครือข่าย การสร้างเครือข่าย มีทั้งดีและอาจเกิดผลกระทบได้ ถ้ามีการจัดการไม่ดี และบางครั้งการวัดความสำเร็จของเครือข่ายที่จำนวนหรือปริมาณ อาจไม่ใช่ตัวชี้วัดความสำเร็จ คนยิ่งมากเรื่องยิ่งยาก ข้อควรระวัง จึงต้องจัดกระบวนการ มีรูปแบบวิธีการบริหารจัดการที่ดีพอสมควร และคนที่เข้ามาเป็นเครือข่ายก็ต้องเป็นคนที่สนใจที่จะทำเรื่องนั้นๆ จริง

บทเรียนเรื่องการทำงานร่วมกับภาคี/หน่วยงาน ค้นพบว่าภาคี/หน่วยงาน ไม่ว่าจะภาครัฐหรือเอกชนเป็นอีกความหวังหนึ่งของพื้นที่ในการเข้ามาช่วยหนุนเสริม หรือต่อยอดโครงการ แต่จากบทเรียนที่ผ่านมา การทำงานของแต่ละภาคีไม่เหมือนกัน ส่วนใหญ่ชอบชุมชนที่จัดทำงานประสบความสำเร็จไป

ระดับหนึ่งแล้ว ไม่ค่อยชอบเริ่มใหม่ ไม่ชอบการบุกเบิกต่อสู้ เพราะยังไม่เห็นความสำเร็จ ชุมชนไหนที่ประสบความสำเร็จ มักจะเข้าไปต่อยอดกันมากมาย และหลายหน่วยงานก็ไม่ได้คำนึงถึงความต้องการ และความจำเป็นของชุมชนสักเท่าไร แต่เอาภารกิจที่ตัวเองต้องทำลงไปให้ชุมชน และบ่อยครั้งสร้างความแตกแยกให้ชุมชน ดังนั้นคนในชุมชนต้องเข้มแข็งและยึดหยัดในความเป็นตัวของตัวเอง กล้าปฏิเสธ กล้านำเสนอสิ่งที่ต้องการ

บทเรียนเรื่องการบริหารจัดการ งานสำเร็จหลายพื้นที่ไปไม่ได้ไกลเพราะระบบการบริหารจัดการไม่ดี คนในชุมชนไม่ได้ถูกฝึก ให้เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ ทั้งคน งาน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ความคุ้มค่า ความโปร่งใส ผลประโยชน์ร่วม โดยเฉพาะเมื่อมีงบประมาณหรือผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ถ้าไม่โปร่งใส ไม่มีการคิดรวม อาจนำไปสู่การพังหรือล่มสลายของการทำงานชุมชน ที่มวิจัยจึงต้องฝึกการบริหารจัดการให้เกิดขึ้นทั้งระดับศูนย์กลาง และระดับหมู่บ้าน เพื่อเตรียมตัวสำหรับอนาคต และการบริหารจัดการนี้เป็นวิธีคิด การวางแผน การวิเคราะห์ จึงสามารถนำไปใช้ได้กับทุกเรื่องในชีวิต ไม่ว่าจะส่วนตัวหรือส่วนรวม ถ้าคิดเป็นก็ทำได้

นิยาม “เกษตรพึ่งตน” โดยคนคลองชีล้อม

“เกษตรพึ่งตนเป็นการทำเกษตรแบบไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนเพื่อน ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และทำให้เกิดรายได้ขึ้นมา”

(นายวิจิตร ชิตพงษ์ แกนนำหมู่ที่ 4 และประธานศูนย์เรียนรู้เกษตรพึ่งตนหมู่ 4)

“เกษตรพึ่งตนเป็นการทำเกษตรแบบพึ่งตนเอง ไม่พึ่งสารเคมี ทำแล้วปลอดภัย”

(นายสมจิต สองเมือง แกนนำหมู่ที่ 2 หัวหน้าโครงการ)

“เกษตรพึ่งตน คือ การทำเกษตรที่ไม่มีสูตรสำเร็จ

ต้องลองทำด้วยตัวเอง สร้างตำราขึ้นมาเอง”

(นายสุพรชัย หมุนเวียน แกนนำหมู่ที่ 1)

“เกษตรพึ่งตน คือ การทำเกษตรที่มีภูมิปัญญาด้านเกษตรเป็นของตัวเอง
ผ่านการทำจริง”

(นายสมนึก รุ่งสมบัติ แกนนำหมู่ที่ 1 และประธานศูนย์เรียนรู้เกษตรพึ่งตนหมู่ที่ 1)

“เกษตรพึ่งตน คือ การทำเกษตรเพื่อความอยู่รอด ลดต้นทุนการผลิต”

(นายศรี แก้วลาย แกนนำหมู่ที่ 4 และประธานเครือข่ายเกษตรพึ่งตน)

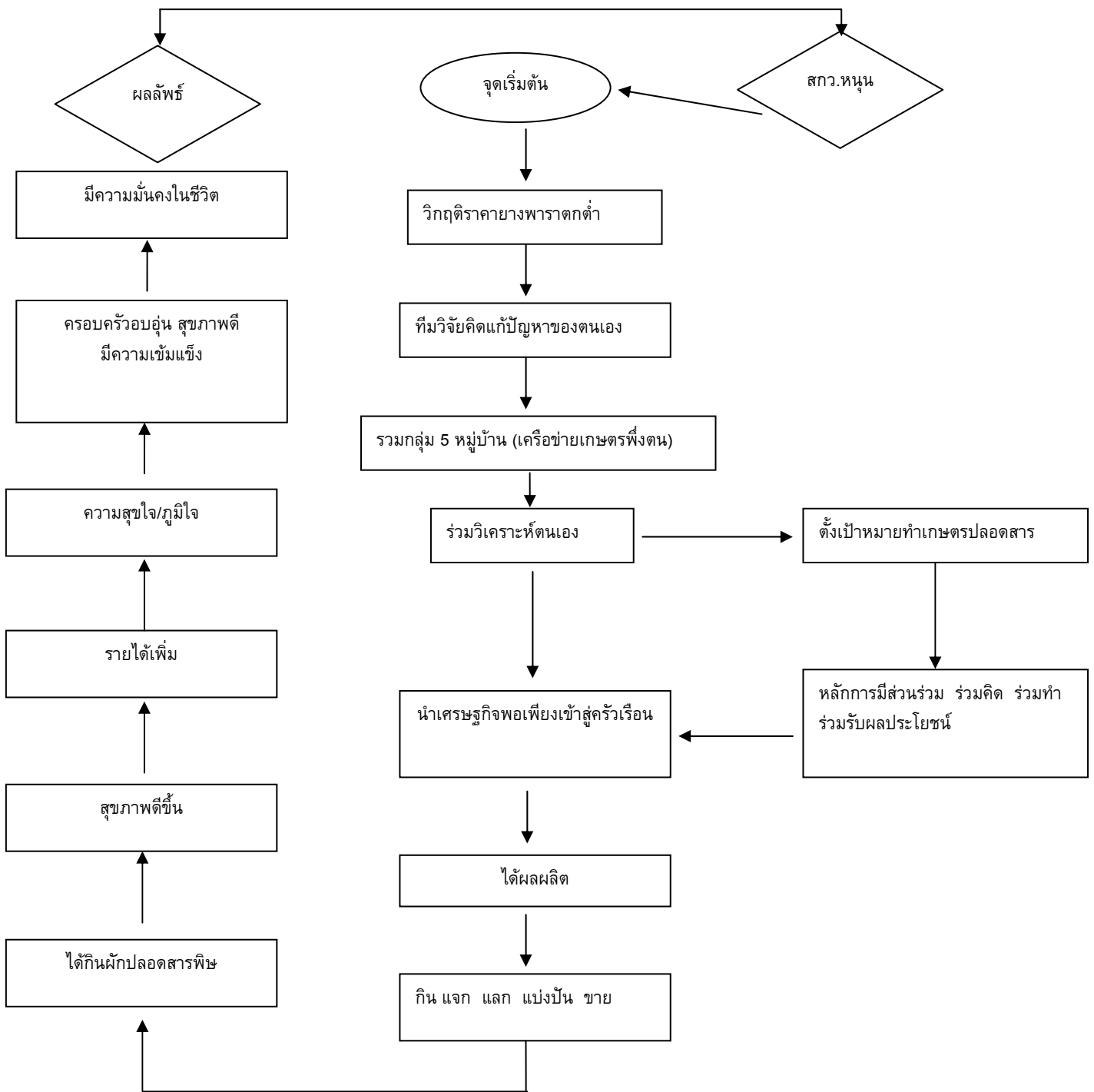
“เกษตรพึ่งตน คือ การหาวิธีการทำเกษตรให้เข้ากับสภาพแวดล้อมบ้านตัวเอง”

(นางนฤมล ชัยณีย์ แกนนำหมู่ 3)

“เกษตรพึ่งตน คือ การทำกินในครัวเรือน ลดรายจ่ายในครัวเรือน”

(นางวิมล ฮ้อยี่ชี แกนนำหมู่ที่ 4)

ต้นแบบเกษตรพึ่งตน คนคลองชีล้อม

บทที่ 5

บทสรุป

การปลูกผักด้วยพืชผักของพื้นบ้าน
เศรษฐกิจที่ตกต่ำสุดซึ้งใจ
คิดเอาไว้ไม่ทำลายภูมิปัญญา
ทางข้างหน้าถึงแม้ว่ายากลำบาก
ทำอย่างไรให้คลองชีมีสีเขียว
สักวันหนึ่งเพื่อช่วยดึงคนเข้ามา
วัฒนธรรมอันล้ำค่ามาขาดหาย
เก็บข้อมูลของทุกอย่างที่ผ่านมา
นำนักคิดมาวิเคราะห์และวิจัย
ยังอีกทีมขอความร่วมมือการพัฒนา
ความเข้มแข็งพร้อมทั้งแรงที่ยืนสู้
ยึดตามหลักความพอเพียงลดเสี่ยงกัน
ผักปลอดสารทำการเกษตรอนุรักษ์
ทำบัญชีทั้งรายรับและรายจ่าย
ณ วันนี้คนที่มีความสุข
ผีทั้งหลายหลีกเลี่ยงได้จึงพ้นตัว

มันเป็นงานต้องฟื้นฟูหรือไม่
หางานใหม่มาช่วยเสริมเพิ่มเติมพลัง
ปลูกผักหญ้าช่วยแก้จนพอมองเห็น
จุดประเด็นสู่ประตูเรียนรู้มา
ได้ทั้งกินมีทั้งเที่ยวผืนไว้ว่า
หวังนำพาพืชผักมากมายที่หายไป
เราจะทำให้กลับกลายเป็นมาหนา
เพื่อให้รู้อะไรใช้เป็นที่
พร้อมนักทำที่รู้ได้ของคุณค่า
ที่คิดว่ายื่นได้จริงไม่ทิ้งกัน
ให้ได้รู้การเป็นทีมแข่งขัน
ถือคำมั่นเพื่ออยู่รอดและปลอดภัย
ไม่ยากนักรวมเพื่อนพ้องคิดลองใหม่
จะรู้ได้ผลกำไรของครอบครัว
ลดอบายมุขไม่ปวดหัว
พาครอบครัวพาชุมชนให้พ้นภัย

บทกลอนดังกล่าวแต่งโดยนางหลี่ ไชยฤทธิ์ ทีมวิจัยและแกนนำหมู่ 5 ตำบลคลองชีล้อม ที่สื่อให้เห็นถึงบทเรียนจากการทำสวนยางพาราอย่างยาวนาน เกษตรเชิงเดี่ยวทำให้ภูมิปัญญาหลายๆอย่างที่มีในชุมชนค่อยๆสูญหายไป การเผชิญกับวิกฤติราคายางพาราที่ต่อเนื่องและยาวนาน ทำให้คนในชุมชนหันกลับมาทำเกษตร และเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่อยู่รอบตัวอีกครั้ง โดยมีกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยน การเติมแนวคิดและความรู้ต่างๆ ตลอดจนการกระตุ้นเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ

เกือบสิบปีที่ผ่านมา การทำเกษตรกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง ดังที่ได้เห็นจากการนำเสนอผ่านสื่อหรือโครงการต่างๆ อาทิ โครงการเกษตรกรรุ่นใหม่ (young smart farmer) โครงการคนกล้าคืนถิ่น กอปรกับนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงชุมชน ทำให้เกษตรกรหลายคนปรับตัวจากการทำเกษตรที่ขายผลผลิตอย่างเดียว เปลี่ยนเป็นขายบรรยากาศ วิถีชีวิต ผ่านการท่องเที่ยวเชิงชุมชนหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างรายได้อีกทางหนึ่ง คนรุ่นใหม่ที่เคยทำงานในกทม. หรือเมืองใหญ่ๆ หลายคนลาออกจากงานมาทำเกษตรแบบเต็มตัว สร้างแบรนด์สินค้าของตัวเอง เพิ่มมูลค่า อาศัยความรู้ แนวคิดใหม่ๆ ที่ต่างไปจากการทำเกษตรแบบเดิม เพิ่มความน่าสนใจ สามารถตอบโจทย์ความ

ต้องการของคนรุ่นใหม่ ที่ต้องการเสพธรรมชาติ รักสุขภาพ และสามารถถ่ายภาพแสดงตัวตนเพื่อเผยแพร่ไปยังสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ได้

เกษตรพึ่งตนแบบคนคลองซีล่อม เป็นการรวมตัวของคนหลากหลายวัย แต่ละคนมีความรู้ความสามารถที่โดดเด่นกันไป แต่ผสมกลมกลืนกันได้เป็นอย่างดี การขับเคลื่อนงานในอนาคตจึงต้องทำในรูปแบบของเครือข่าย มิใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่สำคัญต้องไม่ตามกระแสจนลืมนั่นทุนหรือฐานทรัพยากรของตัวเอง ทุกวันนี้คลองซีล่อมเป็นตำบลที่ถือว่ามั่งคั่งดี ทั้งเรื่องคนและทรัพยากร ผลจากการดำเนินโครงการทำให้ชุมชนเกิดความรู้ ตื่นตัว และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำรงชีวิต เห็นได้ชัดคือ การใช้พื้นที่รอบๆบ้านให้เกิดประโยชน์ เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน การลดละเลิกใช้สารเคมี เพราะอยากกินผักที่ปลอดภัย การผลิตปุ๋ยใช้เอง การทำเกษตรแบบผสมผสาน การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ แบ่งปันต้นพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ วัสดุภัณฑ์ วัสดุภัณฑ์ หรือพื้นที่สัณฐานแห่งการแบ่งปันให้ การรู้จักตัวเอง รู้ปัญหาของตัวเอง แก้ปัญหาเป็น พึ่งตนเองได้ พึ่งพึ่งโลกภายนอกน้อยลง คิดสร้างความมั่นคงทางอาหาร ชีวิต และทรัพย์สินด้วยตัวเอง

หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนงานต่อ คือ คน ที่หมายถึง ทีมวิจัยและเครือข่าย ต้องไม่หยุดทำงาน และต้องขยายแนวคิดรวมถึงชวนคนมาร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายให้มากขึ้น แม้ว่าโครงการจะสิ้นสุดไปแล้วก็ตาม บทเรียนจากการทำโครงการทำให้รู้ว่าการพยายามที่จะเปลี่ยนความคิดของคนนั้น เป็นงานที่ยากมากและต้องใช้เวลา จำเป็นต้องมีฐานความเชื่อ ความรู้ มารองรับ และชวนให้เขาเข้ามาร่วมทำ เพื่อให้เห็นผลด้วยตัวเอง แล้วเขาผู้นั้นก็จะเป็นคนที่จะเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ ของคนอื่น ๆ ต่อไป

ทุกวันนี้ทีมวิจัยและเครือข่ายต่างได้เรียนรู้แล้วว่าแนวทางการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดท่ามกลางวิกฤติ มิใช่การแสวงหาแหล่งเงินกู้หรือรอการช่วยเหลือจากรัฐบาล หากแต่เป็นการหันกลับมามองทรัพยากรที่มีอยู่รอบๆตัว แสวงหาวิธีจัดการแล้วใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน

บรรณานุกรม

มูลนิธิชัยพัฒนา. “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. www.chaipat.or.th. (3 ธันวาคม 2560)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์. “แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”. www.thesis.rru.ac.th
(30 พฤศจิกายน 2560)

สำนักงานเกษตรอำเภอกันตัง. “วิสัยทัศน์และพันธกิจ”. www.kantang.trang.doae.go.th
(3 ธันวาคม 2560)

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกันตัง “วิสัยทัศน์และพันธกิจ”. www.district.cdd.go.th/kantang
(3 ธันวาคม 2560)

สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรัง “บทบาทหน้าที่และภารกิจ”. www.nfctrang.com
(3 ธันวาคม 2560)

เสาวนีย์ มาเอียด. “แนวคิดและตัวอย่างการพึ่งตนเอง” www.gotoknow.org/posts
(30 พฤศจิกายน 2560)

ภาคผนวก

กิจกรรม เตรียมความพร้อมทีมวิจัยตำบลคลองชีล้อม

วันที่ 14 กันยายน 2558 เวลา 15.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียงหมู่ที่ 4 (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยตำบลคลองชีล้อม	8	คน
ทีมพี่เลี้ยงจาก สกว.ตรัง	3	คน
เจ้าหน้าที่จากสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	13	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยได้ทำความเข้าใจโครงการ วัตถุประสงค์ กิจกรรม และการบริหารจัดการโครงการ
2. เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย
3. เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

วันนี้เป็นกิจกรรมแรกที่ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงได้มาพบปะกัน มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรังเข้าร่วมด้วย ระหว่างรอสมาชิกมาพร้อมกัน คุณธวัชชัย ฤกษ์เกลี้ยง หัวหน้าสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรัง ได้อธิบายว่าสภาเกษตรกรมีบทบาทหน้าที่ ฟังความต้องการของชาวบ้านเพื่อไปบอกกล่าวหน่วยงานต่างๆ ว่าชุมชนนี้ต้องการอะไร หน่วยงานคุณมีหน้าที่ตรงไหนก็ต้องมาหนุนเสริมให้ตรงความต้องการ อย่างเช่นวันนี้ถ้ามีการปลูกพืชแซมยาง แต่พืชที่ปลูกยังไม่ผ่านการรับรองคุณภาพการผลิตว่าปลอดภัยหรือยัง ถ้ายังก็ต้องทำให้ปลอดภัย ประการที่สองถ้าปลอดภัยแล้วเราทำอย่างไรให้คนในพื้นที่ได้เห็นว่ามีระบบกรรมการสอบ ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยระบบคิวอาร์โค้ด ประเด็นที่สามคือ เมื่อเหลือกินเหลือใช้แล้วต้องไปถึงกระบวนการการขาย ในความหมายของการขายคิดว่าต้องไม่เอา

สินค้าไปขายแต่คนต้องมาซื้อถึงบ้าน เหมือนเป็นตลาดชุมชนที่ทุกคนต้องมารวมกัน ที่สามารถบอกได้ว่ามีผักเท่าไร ขายวันไหน คุณมารับเอา สองคือพาไปตลาดเกษตรที่ข้างจวนผู้ว่าฯ นายศรีเพิ่มเติมว่าสภาฯจะคัดเลือกตัวแทนอำเภอละสองคน ส่วนผมเป็นไม่ได้ติดอยู่ในสองคนนั้น แต่เป็นคณะทำงานในเรื่องผักและผลไม้ หัวหน้าเคยลงมาคุยที่นี่ คิดว่าจะทำตลาดชุมชน ตอนนี่ส่งชื่อไปแล้ว 25 คน แต่ยังไม่ได้นัดประชุม หัวหน้าโทรมาบอกว่า

เราจะประชุมกันวันที่ 14 เลยเชิญมาวันนี้ด้วย ในส่วนที่จะมาสนับสนุนยังไงก็ค่อยว่ากันไปตามกระบวนการ คุณธวัชชัยบอกว่าอยากให้ผักที่ออกไปตรงนี้ปลอดภัย แม้จะไม่ทั้งหมด แต่คนกินแล้วไม่อันตราย ที่พูดว่าปลอดภัย คือ ปลอดภัยจากสารพิษ หรืออยู่ในปริมาณที่รับได้ วันนี้มาเพื่อฟังและบอกกล่าวในวิธีการของเรา

เมื่อทีมวิจัยมาค้นพร้อมหน้าศรีได้กล่าวทักทายในฐานะเจ้าภาพและหัวหน้าโครงการ และบอกต่อว่าทีมวิจัยในโครงการมีทั้งหมด 13 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจากทุกหมู่บ้าน ถ้าไม่พร้อมคราวหลังก็ต้องให้คนอื่นมาแทนส่วนที่ปรึกษาไม่ได้เชิญเพราะเป็นเวทีแรกของเรา ก่อนมาถึงโครงการนี้ เราได้ผ่านการทำวิจัยกับ สกว.มาแล้วสองโครงการ โครงการแรกยุติธรรมชุมชนเป็นการเก็บข้อมูลพิพาทต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน โครงการที่สองการจัดการบ่อขยะ ปิดไปแล้วทั้งสองโครงการ จึงได้ปรึกษาพี่เลี้ยงว่าถ้าจะทำโครงการต่ออยากทำโครงการเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เพราะต้องการเห็นการปรับพฤติกรรมของคนในชุมชนอยากทำเรื่องนี้ให้เป็นระบบ เพราะว่าโครงการที่ผ่านมาเป็นไปในเชิงข้อมูล แต่โครงการนี้ให้วิจัยตัวเองปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเอง คุณชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานสกว.ตรัง หรือพี่นิดได้ชี้แจงว่าโครงการนี้ได้รับงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นองค์กรอิสระในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี มีสำนักงานอยู่ที่มอ.ตรัง ต.ควนปริง จากนั้นหน้าศรีจึงชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาการพึ่งตนเองด้านเกษตรกรในชุมชน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาอาชีพด้านเกษตรกรบนฐานทรัพยากรในชุมชน
3. เพื่อเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนหลายวัยในการพึ่งตนเองในสถานการณ์สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ
4. เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนชุมชน

กระบวนการดำเนินงาน

ขั้นตอนการเตรียมชุมชน ได้แก่

1. กิจกรรมประชุมทีมวิจัยเตรียมความพร้อม (วันนี้)

ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล

2. กิจกรรมศึกษาข้อมูลครัวเรือน ก่อนระยะดำเนินการระหว่าง และหลังจากที่ดำเนินการทดลองทางเลือกการพัฒนา
3. กิจกรรมศึกษารวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการพึ่งตนเองในชุมชน
4. กิจกรรมศึกษา สํารวจ ฐานข้อมูลทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น เช่น พันธุ์ผักพื้นบ้าน สมุนไพร เป็นต้น
5. กิจกรรมการศึกษาดูงานรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง
6. กิจกรรมการวิเคราะห์ ระบบทางเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละครอบครัว
  - a. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการเลือก ทบทวนวิเคราะห์ชนิดพันธุ์ ต้นทุน การจัดการปัจจัยการผลิต การผลิต และการจัดการตลาด

นำศรีขอชี้แจงเพียงเท่านี้ พี่เลี้ยงอธิบายเพิ่มเติมว่า โครงการนี้มีระยะเวลา 1 ปี 4 เดือน มีหลายกิจกรรมที่ต้องทำ จุดเริ่มต้นของโครงการนี้เหมือนกับนำศรีชี้แจง เนื่องจากบ้านเราตอนนี้ทำสวนยางเป็นหลัก แล้วตอนนี้ราคายางก็ผันผวนเอาแน่เอานอนไม่ได้ สัมโชกุนกิโลกรัมละ 120 บาทเท่ากับยาง 3 กิโลกรัม ก็เลยกลับมาคิดว่าจะทำอย่างไรให้พวกเราได้ลดค่าใช้จ่าย แล้วก็ยังมีรายได้ขึ้นมาบ้าง โดยเฉพาะการใช้พื้นที่ที่เราทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด แทนที่เราจะไปเล่นอี่แคง (การเล่นไฟชนิดหนึ่ง คือการทำไฟไฟเหลืองแต่มีน้อยที่สุด แล้วค่อยแคง แคงคือการเปิดหรือแสดงไฟนั้นๆ ซึ่งถ้ามีแต่มีน้อยสุดในวงไฟก็จะเป็นผู้ชนะ) หวยเบอร์หุ่น เรามาปลูกผักกันดีกว่า ส่วนกิจกรรมหรือแผนการทำงานวางไว้เป็นปี จากนี้ก็จะมีความต่อเนื่องในการทำงาน กิจกรรมอาจจะสลับกันได้ตามความเหมาะสม วันนี้เป็นกิจกรรมแรกหลังจากที่โครงการผ่านแล้ว สกว.ได้อนุมัติโครงการให้ทีมทำอย่างเป็นทางการเป็นนักวิจัยที่ถูกต้องตามกฎหมาย เป้าหมายคือต้องทำงานให้สำเร็จ เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจของชาวบ้าน แล้วก็ต้องการสร้างการมีส่วนร่วมหรือความร่วมมือกับหลายๆหน่วยงาน อะไรที่เกี่ยวข้องกับงานตรงนี้ก็ค่อยๆเชื่อมต่อกันมา เพราะบางทีเรื่องเดียวกัน แต่หน่วยงานต่างกัน ชาวบ้านต้องเห็นดีเห็นงามกับการมาประชุมหลายรอบ ครั้งต่อไปเมื่อเราทำกิจกรรมอาจจะชวนหน่วยงานที่มีภาระหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานตรงนั้นลงมา มาช่วยกัน อาจจะเป็นงบประมาณ สิ่งของ หรือว่าทุนทางปัญญา หรือข้อเสนอแนะอะไรก็ได้ ในส่วนของงบประมาณงวดแรกได้มา 130,000 บาท เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับชาวบ้าน แต่สร้างอาคารหรือสิ่งของไม่ได้ ซึ่งรายละเอียดการใช้จ่ายงบประมาณแต่ละครั้งหรือแต่ละกิจกรรมจะมีเอกสารการเงินกำกับ เอกสารการเงินมี 2 แบบ คือ ใบสำคัญรับเงิน และใบรับรองแทนใบสำคัญรับเงิน

- ใบสำคัญรับเงิน ใช้เมื่อมีค่าเดินทาง ค่าอาหารกรณีที่เราจ้างทำ
- ใบรับรองแทนใบสำคัญรับเงิน ค่าใช้จ่ายซื้อของต่างๆกรณีไม่เกิน 1,000 บาท

นอกจากนี้ยังมีใบลงทะเบียนซึ่งพวกเราต้องลงชื่อทุกครั้งเวลาทำกิจกรรม คงไม่ต้องอธิบายมาก เพราะเรามีประสบการณ์การทำมาสองโครงการแล้ว ซึ่งทีมวิจัยตกลงกันว่าให้นำหลักฐานมาขอทำเอกสารการเงิน เนื่องจากมีประสบการณ์การทำมาแล้วสองโครงการ

เสร็จสิ้นจากการชี้แจงรายละเอียดโครงการ ต่อด้วยการวางแผนการทำงานต่อ กิจกรรมแรกที่ต้องทำ คือ การเก็บข้อมูลครอบครัวนาร่อง หรือครอบครัวเกษตรต้นแบบหมู่บ้านละ 10 ครัวเรือน 5 หมู่บ้านก็ 50 ครัวเรือน ทีมวิจัยแต่ละหมู่ต้องลงเก็บข้อมูลเอง เพื่อให้รู้ข้อมูลเบื้องต้นว่าเมื่อก่อนเขาปลูกอะไร ตอนนี้เขาปลูกผักอะไร แต่ละหมู่ต้องไปลิสรายชื่อมาว่าสมาชิกมีใครบ้าง ส่วนการเก็บข้อมูลอาจจะใช้แบบสอบถาม ค่อยร่างแบบฟอร์มมาคุยกันคร่าวๆ กิจกรรมเก็บข้อมูลอาจมีค่าเดินทางให้นักวิจัยต้องมาคุยกันว่าจะคิดอย่างไรถึงจะเหมาะสม ส่วนกลุ่มเป้าหมายต้องหาคนที่สมัครใจและตั้งใจทำจริงๆ รวมถึงต้องทำตามกติกาที่กลุ่มกำหนดขึ้นด้วย ทำปรีอให้ผักที่เราปลูกได้ส่งต่อไปยังคนกินที่อยู่ไกลกว่าหมู่บ้านเรา ตำบลเรา เราต้องหาตลาดเพิ่ม มีเครื่องหมายรับรอง

แลกเปลี่ยน

- ปลูกไม้ผลด้วยได้หรือไม่ พี่เลี้ยงแนะนำว่าครัวเรือนจะต้องมาวางแผนกันว่าปลูกอะไร ถ้าสะเปะสะปะเกินไปเราจะมีจำนวนผักที่ไม่พอส่งตลาด มันอาจจะไม่มีผักที่อยากปลูกกับ ผักที่เป็นที่ต้องการของตลาด ผักเพื่อทำรายได้ ผักที่เก็บแล้วเก็บได้อีก อยากให้ทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้านไปเลือกครัวเรือนนำร่องมา มาวิเคราะห์กัน เอาครัวที่พร้อม อยากทำ ตั้งใจ มีที่ดิน เรา จะส่งเสริมทั้งในเรื่องความรู้และเรื่องพันธุ์ผัก
- คนที่ใช้เคมี จะปรับอย่างไร ทีมวิจัยเห็นตรงกันว่าหากคนกลุ่มนี้จะเข้ามารวมกลุ่มด้วย ต้อง เลิกใช้สารเคมี เพราะหากส่งผักที่มีสารเคมีไปยังตลาดข้างนอก มันจะส่งผลกระทบต่อ ความน่าเชื่อถือของกลุ่ม
- จะมีวิธีกำจัดศัตรูพืชอย่างไร หากไม่ใช้สารเคมี นำศรีบอกว่าโจทย์ของเราที่ตั้งไว้ใน เริ่มแรก คือ เราจะปลูกผักที่แมลงไม่กิน ได้แก่ เหมียง ขาไก่ ผักหวาน ผักกูด ส่วนผักอื่นๆ เราต้องหาวิธีที่เหมาะสมและไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ผักที่เราอยากกินก็ปลูกได้ อย่าง ผักสวนครัว แต่เราต้องคิดว่าอย่างน้อยๆก็ต้องสร้างรายได้ให้เราในอนาคตด้วย

คุณวัชชัย ฤกษ์เกลี้ยง หัวหน้าสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรัง ร่วมแลกเปลี่ยน ดังนี้

แล้วแต่ว่าท่านจะปลูกอะไร ผมเห็นด้วยกับโครงการวิจัยนี้ รัฐสนับสนุนเกษตรปลูกพืชแซมยาง แต่ยังไม่เห็นต้นแบบ ประการที่สองคือการทำงานของโครงการวิจัยกับสภาเกษตรกรมีความสอดคล้องต้องกัน ยินดีจะมาร่วมกิจกรรมที่ สกว. มาทำกับคลองซีล่อมเราเคยได้คุยกันเบื้องต้นอยู่ บ้าง การที่ได้มานั่งรับฟังปัญหาของพี่น้อง หลังจากนั้นจะ อยู่ได้อย่างไรในภาวะยางพาราราคาตกต่ำ พบว่าจะต้องใช้พื้นที่สวนยางพาราให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะ มากได้ ก็คือการปลูกพืช บทบาทของสภาคือการสร้างความแข็งแกร่งให้เกษตรกรและให้มีความยั่งยืน ในการทำเกษตร ผมสนับสนุน 50 ครัวเรือน ผลิตผักที่ปลอดภัยจากสารพิษ เครื่องวัดคือหน่วยงาน ราชการที่เกี่ยวข้อง อย่างเช่น สำนักงานวิจัยเกษตร มาเก็บตัวอย่าง ทดสอบว่าปลอดภัยหรือไม่ คำว่า ปลอดภัยสารพิษไม่ใช่ไม่มีเลย แต่มีอยู่บ้างในระดับที่ปลอดภัยไม่อันตรายต่อร่างกาย ทางสาธารณสุขอาจ มาช่วยเรื่องสารปนเปื้อน นอกจากนี้ยังมีกระบวนการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นผ่านคิวอาร์โค้ด ผู้บริโภค จะเห็นกระบวนการขั้นตอนทั้งหมด ว่ามีที่มาอย่างไร ใครเป็นคนปลูก เรื่องการตลาดอาจจะมีตลาดของ ชุมชนเอง ที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลางให้คนในชุมชนเอาของมาขายรวมกัน คนข้างนอกเข้ามาซื้อหาได้ อย่าง ที่ตลาดเกษตรหลังจวนผู้ว่าฯชายดี ผักไม่พอขาย ถ้าเราจะไปขายที่นั่นก็ง่าย เพราะว่าผู้จัดการตลาดก็ เป็นคนที่สภาแต่งตั้งไป อีกตลาดหนึ่ง คือ ที่โรงพยาบาลรับไม่อันแน่นอน ผมคิดว่ามาถูกทาง เป็น ต้นแบบของการทำ ในระยะปีกว่าไม่ถึงว่าห้าที่จะเป็นต้นแบบของตรงนี้ ทางสภายินดีให้การสนับสนุน

ไม่ว่าเรื่องอะไร เนื่องจากเราเป็นองค์กรของทางรัฐที่รับเรื่องราวของท่านไปสู่องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร เราสามารถขอความร่วมมือกับหน่วยงานเหล่านั้นได้ ยินดีที่ได้เข้าร่วมกับทีมนี้

พินิจเพิ่มเติมว่ารู้สึกยินดีที่มีหน่วยงานเข้ามาร่วมด้วย เพราะเท่าที่ผ่านมาขอพูดตรงๆว่า โดยมากจะเอาป้ายไปติดหลังจากที่โครงการทำเสร็จแล้ว แต่เรากำลังพลิกใหม่ มาร่วมกันทำ มีศักยภาพอะไรมาหนุนเสริมชาวบ้านให้มาร่วมกัน เราก็จะวินๆทุกฝ่าย หลังจากนั้นอาจจะจัดเวทีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อมาประชุมร่วมกันว่าแต่ละหน่วยงานจะหนุนเสริมชาวบ้านได้ยังไงบ้าง คุณธวัชชัยบอกว่า หากมีการประชุมทางสภายินดีที่จะให้ใช้สถานที่ประชุม หลังจากเลิกประชุมวันนี้มีขนมเงินเลี้ยงนักวิจัยและผู้เข้าร่วมทุกท่านด้วย

แผนการทำงานต่อ

- นัดครั้งต่อไป 24 กันยายน 58 เวลา 14.00 น.บ้านน้ำศรี เพื่อคุยเตรียมรายละเอียดที่จะชี้แจงครอบครัวนาร่อง 50 ครอบครัวในวันที่ 29 กันยายน 58
- ทีมวิจัยแต่ละหมู่ต้องไปหาครอบครัวนาร่องหรือต้นแบบมา 10 ครอบครัว พร้อมชี้แจงรายละเอียดที่มาคร่าวๆ และชวนมาประชุมในวันที่ 29 กันยายน 58
- แบ่งบทบาททีมวิจัย น้ำศรีทำหน้าที่ประสานงาน น้ำหลี่รับผิดชอบเอกสารการเงิน ผู้ใหญ่จิตจดบันทึกการทำกิจกรรม

ปัญหาอุปสรรค

- ทีมวิจัยมาไม่ครบ ขาดหมู่ 3 ต้องให้หัวหน้าโครงการไปชี้แจงทำความเข้าใจภายหลัง

ข้อสังเกต

- สำนักงานสภาเกษตรกรน่าจะเป็นหน่วยงานกลางที่เชื่อมระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานอื่นๆได้ ต้องเชิญเข้ามาร่วมกิจกรรมในพื้นที่อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความเข้าใจ ความต้องการของชาวบ้าน รวมถึงปัญหาต่างๆ เพื่อนำไปส่งต่อหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรม ชี้แจงรายละเอียดโครงการกับครอบครัวนำร่องทั้ง 50 ครอบครัว

วันที่ 29 กันยายน 2558 เวลา 10.00 น. ห้องประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอกันตัง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยตำบลคลองชีล้อม	48	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	51	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้แจงรายละเอียดการดำเนินโครงการแก่ตัวแทนครอบครัวนำร่อง 50 ครอบครัว
2. เพื่อวางแผนการทำกิจกรรมในพื้นที่คร่าวๆ

บันทึกกิจกรรม

เมื่อผู้เข้าร่วมมาพร้อมกัน คุณชนิษฐา จุบล ผู้ประสานงานสกว.ตรัง ได้ให้ผู้เข้าร่วมนับจำนวนคนที่มาประชุมในวันนี้ โดยห้ามนับซ้ำกัน ถ้านับผิดต้องนับใหม่ สร้างเสียงหัวเราะ และทำให้ผู้เข้าร่วมเวทที่เกิดความตื่นตัว จากนั้นได้สอบถามผู้เข้าร่วมว่าวันนี้มาประชุมเรื่องอะไร ใครเป็นคนชวนมา ซึ่งคำตอบของผู้เข้าร่วมบางคนเรียกเสียงหัวเราะ เช่น มาประชุมเรื่องตำบลละห้าล้าน เป็นต้น

จากนั้นได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของเวทีในวันนี้ว่า ที่เชิญพี่น้องมาวันนี้เพื่อต้องการมาบอกกล่าวให้เข้าใจว่ามีการทำโครงการในพื้นที่ ทุกท่านที่มาในวันนี้เป็นตัวแทนของครอบครัวเกษตรกรนำร่อง 50 ครอบครัว ที่มีความ

สนใจการทำเกษตร หรือว่าทำอยู่แล้ว มารวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย เวทีนี้ได้เชิญคุณสมพงษ์ หลีเคราะห์ ผู้ประสานงานสกว.สตูล เข้าร่วมด้วย คุณสมพงษ์ได้อธิบายให้พี่น้องเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หากพี่น้องจะเดินทางนี้จริงๆ ต้องรู้อะไรบ้าง ที่แน่ๆคือต้องมีความรู้ แต่ความรู้อย่างเดียวไม่ได้ ต้องควบคู่คุณธรรมด้วย จากนั้นวิทยากรได้แบ่งกลุ่มย่อย เพื่อวางแผนกิจกรรมเก็บข้อมูลดังนี้

แบ่งกลุ่มย่อย เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

โจทย์

เรื่อง/หัวข้อที่ ต้องการรู้	จะไปหาใคร ไปหาที่ไหน	จะไปกับใคร	ไปแล้วต้องได้อะไร	จะไปเมื่อไหร่

ผลการนำเสนอ

เรื่อง/หัวข้อที่ ต้องการรู้	จะไปหาใคร ไปหาที่ไหน	จะไปกับใคร	ไปแล้วต้องได้ อะไร	จะไปเมื่อไหร่
- การปลูกผักและ ผลไม้ การทำปุ๋ย หมัก พันธุ์ผัก	- ศูนย์เรียนรู้ของ นายศรี แก้วลาย - หมอдин คนที่ ปลูกผักมานาน - สำนักงานเกษตร	- ไปกับผู้รู้และ ประสานงานได้ - ทีมทำงาน เด็ก รุ่นใหม่	ต้องได้ความรู้จาก นักวิชาการในเรื่อง ที่ต้องการรู้	ไปวันที่ 5 ต.ค.58
- ปัญหาเกี่ยวกับ ดิน - ผักปลอดสารพิษ	- พัฒนาที่ดิน เกษตรหรือ ปราชญ์ชาวบ้าน	- ประธาน ตัวแทน กลุ่มชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่ม กรรมการ	- ได้ข้อมูล ความรู้ ที่นำมาบอกต่อ ชาวบ้านได้ ได้ความรู้นำมา ปฏิบัติ	22 ตุลาคม 58 30 ตุลาคม 58
- ต้องไปหาพันธุ์ ผัก ตรวจสอบสภาพ ดิน ปรับสภาพ ดิน	- ขอคำปรึกษา จากเกษตร นายศรี แก้วลาย	- ตั้งกลุ่ม เลือก ประธาน หรือว่า ตัวแทนของกลุ่ม	- ได้ความรู้ เกี่ยวกับพันธุ์ผัก และดิน ปุ๋ย สภาพอากาศ	

เพลงผัก

ผักกาดนะจ๊ะ ผักกาด มัดละสิบบาทมาซื้อกันเลย

ผักกาดสด ๆ สวย ๆ

ปลูกเองซะด้วย ไม่ได้ฉีดยา

พี่น้องกินได้อย่างสบายใจ

ไม่ต้องห่วงใยไม่ได้ฉีดยา

ผัดคะน้า กาดขาว กวางตุ้ง ผักนึ่งก็มี

ริบมาซื้อกันที เกิดนะพี่จ๋า

ซื้อไปไม่เป็นไรหรอกหนา

ผักไม่ฉีดยากินแล้วสบายใจ

ผักกาดไม่มียาใส่ ริบมาเร็วไว ซื้อไปเถิดหนา

กิจกรรม วางแผนการศึกษาดูงานพื้นที่เกษตรต้นแบบ

วันที่ 19 ตุลาคม 2558 เวลา 15.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียงหมู่ที่ 4 (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยตำบลคลองชีล้อม	6	คน
ทีมชุมชน	3	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	12	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนการศึกษาดูงานพื้นที่เกษตรต้นแบบ

บันทึกกิจกรรม

วันนี้ได้วางแผนศึกษาดูงานพื้นที่เกษตรต้นแบบ หลังจากที่ได้คุยกันคร่าว ๆ ที่ปากเมงรีสอร์ท ตอนไปอบรมวิทยากรกระบวนการแล้ว ก่อนวางแผนในช่วงแรกพี่เลี้ยงได้ให้ตัวแทนที่ได้เข้าร่วมการอบรมวิทยากรกระบวนการในโครงการชุมชนบริหารจัดการตนเอง ได้มาเล่าประสบการณ์ให้เพื่อนฟัง ว่าได้เรียนรู้อะไรบ้าง และสามารถนำมาปรับใช้กับการทำงานในพื้นที่ได้อย่างไรบ้าง ผู้ใหญ่จิตเริ่มก่อนเป็นคนแรกสรุป

การอบรมที่ผ่านมาผู้เข้าร่วม ได้แก่ ลุงสม น้าศรี น้าหลี และผู้ใหญ่เอง ประทับใจการแนะนำตัวที่ได้ให้ทุกคนได้เปิดเผยตัวเอง ได้เห็นสิ่งใหม่ เพราะเป็นวิทยากรมีอาชีพจากเชียงใหม่ การอบรมครั้งนี้ใช้

วิทยากรแค่คนเดียว พวกเราต้องให้ความร่วมมือ อยู่หนึ่งไม่ได้ เข้าห้องก็ไม่เข้าสาย เนื้อหา การพูด การเขียน การจับใจความ การฟัง การจับประเด็น วันสุดท้าย คือ เรื่องของการจัดการประชุมในชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพราะบางที่เราประชุมกันแบบไม่เป็นทางการ บางทีก็พูดคนเดียว ไม่ได้เน้นการมีส่วนร่วม ทำให้การประชุมมีปัญหา ไม่มีการพัฒนา และผู้เข้าร่วมก็ลดน้อยลง จากสาเหตุที่เราประชุมแบบไม่มีกระบวนการ พอกลับมาถึงไม่ยากให้ล้มการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม ที่สำคัญ คือ ต้องเน้นการมีส่วนร่วม ภายใต้การประชุมร่วมต้องมีกติกา ไม่พูดมากเกินไป ชักใบให้เรือเสีย ส่วนการเขียนเรามีจุดต่ออย่างมาก มีมาตลอด การเขียนในชาร์ท การจับประเด็นสำคัญมาก เพราะต้องเขียนในสิ่งที่คนอื่นพูด แต่ว่าไม่ใช่เขาพูดอะไรมาก็เขียนหมด ต้องสรุปสิ่งที่สำคัญ ต้องจบพร้อมหรือหลังคนพูดเล็กน้อย ได้ยกตัวอย่างการเขียนของพี่แมว ผู้ใหญ่บอกข้อดีการเขียนตัวใหญ่แต่ว่าหัวข้อน่าจะต้องให้ตัวใหญ่กว่านี้ ไม่เขียนด้วยปากกาแดง เพราะไว้ขีดเส้น แมวทำหน้าที่จับประเด็นได้ดี พวกเราเข้าร่วมอบรมครั้งนี้ตอนแรกค่อนข้างกดดัน เพราะว่าคนที่มาเข้าร่วมทำงานมานานเป็นยี่สิบปี มีอาชีพกันทั้งนั้น

นำหลีเพิ่มเติมในส่วนคุณสมบัติของวิทยากรกระบวนการ คือ บุคลิกท่าทาง การแต่งกาย การวางแผนการทำเวที ให้ใช้สื่อที่สอดคล้อง การตัดกระดาษขาว คือ ดัดที่บอร์ดแล้วลากยาว แล้วใช้คัตเตอร์ตัด จะได้เท่ากัน การควบคุมเวลา การเลือกสถานที่ บรรยากาศที่เหมาะสม คนที่เป็นวิทยากรควรมีความรู้ใหม่ๆมาสู่ที่ประชุม

นำศรีเล่าต่อว่าการที่ไปฝึกวิทยากรกระบวนการ แต่ก่อนเราเคยผ่าน ผมเป็นประธานก็พูดแต่ผมแต่นี้ ต้องให้คนอื่นที่มีข้อมูลพูดด้วย หน้าที่ของวิทยากรต้องกระตุ้นให้คนที่เข้าร่วมพูดด้วย มีการกำหนดเวลาในการประชุมที่ชัดเจน ไม่ค่อยนึกถึงเวลาพูดจนกว่าเรื่องจะหมด ตอนอบรมมีคนยกกระดาษว่าหมดเวลาแล้ว สิ่งที่ได้ คือ ทุกคนที่ไปหลายคนชัดเจนอยู่แล้ว ทีมวิทยากรพี่เลี้ยงก็ยังมีประหม่าบ้าง ไปอย่างไม่รู้เลย แต่ถ้าให้พูด พูดได้หมด แต่พอเป็นวิทยากรกระบวนการมันต้องเป็นขั้นเป็นตอนหมด แม้แต่การเขียน การฟัง เวลา สารพัด เราพูดแบบสะเปะสะปะเวลาไม่จำกัด แต่เขาจำกัดเวลา แต่เราหลงไปเรื่อยๆ กำหนดเวลาไม่ค่อยได้ เหมือนเครื่องบินเวลาขึ้นแล้วลงไม่ค่อยได้

ลุงสมสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ว่าอย่างแรกเป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ ประเมินคนฟัง วิทยากรต้องกระตุ้น สร้างบรรยากาศการชวนฟัง ถ้าเป็นวิทยากรที่ดี เราไม่ควรเปลี่ยนแปลงความคิดของคนอื่นต่อหน้าเวที เพื่อให้คนอื่นเสียหน้า ผู้ใหญ่จิตซีแฉงเพิ่มเติมว่าทำไมต้องไปอบรมวิทยากรกระบวนการ เนื่องจากพวกเราทำโครงการสภากาชาด คนที่เป็นแกนต้องจัดประชุมได้ เพื่อคนพัฒนา คนเก่งขึ้น เขียนเป็นจัดประชุมได้

นำศรีเล่าย้อนไปถึงวันแรกที่ผู้เข้าร่วมไปเช้า วิทยากรต้องปรับกระบวนการ สมมติว่าตัวเราเองเป็นอะไร ไปหยิบสิ่งที่แทนตัวเอง ลูกหินแทนอะไร ดอกไม้แทนอะไร บ้านเราเวลาประชุม เราไม่ได้แนะนำตัว เห็นความแตกต่าง สร้างความคุ้นเคย จากที่พูดไม่ออกก็สิ้นไหล เพราะว่าเงื่อนไขต้องพูดทุกคน เป็นการเปิดใจในการรับฟัง บ้านเราน่าจะมีแบบนั้นกันบ้าง ผู้ใหญ่จิตบอกว่าชอบตอนที่ขั้บรด ตอนที่เราร่วงเขามีกิจกรรมให้เราทำ แก้ววง และความเชื่อใจกัน คนหนึ่งเป็นรถหลับตา คนหนึ่งขับ ต้องเชื่อใจกัน

จากนั้นพี่แมวคนจับประเด็นได้สรุปว่าคุณสมบัติของคนที่เป็นวิทยากรมีอะไรบ้าง เนื่องจากพี่แมวติดภารกิจจึงไม่สามารถเข้าร่วมการอบรมในครั้งนี้ได้ หากแต่พอฟังคนอื่น ๆ เล่าพี่แมวสรุปได้ว่าความเข้าใจของผมิวิทยากรกระบวนการ ต้องประกอบด้วยความคิดที่หลากหลาย เราต้องคิดในงานที่เราทำ ทักษะต่าง ๆ ฟัง พูด เขียน การจับประเด็น การตีความหมายของข้อความ ความรู้ในสิ่งที่เราจะพูด ประชุมทุกครั้ง ต้องหาไว้ก่อน บุคลิกภาพ น้ำเสียง ท่าทาง สีหน้า การแต่งกาย การใช้สื่อ มีพวกแผ่นพับ โบว์ชัวร์ พาวเวอร์พอยท์ ต้องใช้ให้เป็นประโยชน์

ระหว่างการประชุม ด.ต.ชัยวัฒน์ เลี้ยงนัย หรือสจ.ชัยวัฒน์ที่หลายคนรู้จัก รองประธานสภา อบจ. ตรังคนที่ 1 ได้มาเยี่ยมพี่น้องและเข้าร่วมประชุมด้วย เนื่องจากต้องเดินทางไปประชุมกับคุณชนิษฐาที่เกาะลิบง ก่อนไปลิบงได้แวะที่คลองซีล่อมเพื่อร่วมรับฟังและเยี่ยมเยียนพี่น้องชาวคลองซีล่อม ที่มิวิจัยได้เล่ากระบวนการทำงานวิจัยที่ผ่านมาให้ฟัง โดยเฉพาะโครงการวิจัยเรื่องบ่อขยะ คุณชนิษฐาหรือพี่นิดเพิ่มเติมว่าพื้นที่หมู่ 4 ตำบลคลองซีล่อมเป็นที่ทิ้งขยะของทางเทศบาลเมืองกันตัง และอีก 11 อบต. ในขณะที่คนคลองซีล่อมไม่ได้ทิ้งเลย หรือถ้าทิ้งก็น้อยมาก จากการทำโครงการชาวบ้านตื่นตัวเรื่องขยะมีการจัดเวที่ชาวบ้านมาร่วมประมาณสองร้อยกว่าคน แต่ก็ยังไม่ได้อบรมว่าอบต. จะจัดการอย่างไรเท่าที่รู้นโยบายของนายอำเภอกันตัง อยากให้ชาวบ้านจัดการขยะกันเอง เพราะไม่ใช่ในเมือง ที่นี้ชุมชนสามารถที่จะจัดการขยะเองได้

จากเรื่องขยะตอนนี้มาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากราคายางพาราซบเซา หาทางออกโดยใช้ที่ดินที่มีให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ลดปัญหาหนี้สิน ทำทั้งตำบลมีที่มหลักทุกหมู่ ไปหาครอบครัวนาร่องมา สกว.สนับสนุนความรู้ การศึกษาดูงาน การเอานักวิชาการเข้ามา อยู่ระหว่างการดำเนินการ คาดว่า จะเป็นพื้นที่นาร่องในระดับอำเภอด้วย เรื่องพันธุ์ผักต้องวิเคราะห์กันเองว่าบ้านตัวเองมีพื้นที่เท่าไร จะปลูกอะไร ตามความถนัด อาจจะมีหลากหลาย แต่ก็มักคิดว่า เป็นผักที่ใช้น้ำน้อย ไม่ใช่สารเคมี เป็นพืชระยะยาว ไม่ต้องเหนื่อยหลายรอบ ในทีมมีการประชุมกันทุกเดือน วันนี้น้อง ๆ มาชวนทำแผนที่ปฏิทินผักและปฏิทินฤดูกาล

ด.ต.ชัยวัฒน์ เลี้ยงนัย รองประธานสภาอบจ. ตรังคนที่ 1 กล่าวทักทายและให้กำลังใจพี่น้อง

สวัสดีครับ ผมเดิมเป็นตำรวจตระเวนชายแดนแล้วมาเป็นตำรวจภูธร แล้วก็ลาออกมาสมัครสจ. คาดว่าถ้าไม่ติดก็กลับไปเป็นตำรวจเหมือนเดิม ที่ได้มาเป็นสจ. ตอนที่ เป็นตำรวจผมหลงไหลในกลุ่มประชารัฐ ผมเคยแปลในเรื่องประชารัฐ อื่นมาก ถามใครว่าความหมายคืออะไร ปัจจุบันนายกเอาเรื่องนี้มาเล่น ผมเป็นประธานสภา เสียตายที่ไม่ได้เป็นนายก บางครั้งเขาก็ให้นั่งแทนสภา ที่พวกท่านคิดเป็นจริงหมดแล้ว แต่ยังขาดตัวเชื่อมโยง ตัวอย่างมีรังนก แต่มีขยะเต็ม ทำเป็นกระป๋องขายตามห้าง 85 บาท แต่ตอนนี้ยังออกห้างไม่ได้ แต่เก็บไว้มาก กินไว้ในครอบครัว ต้องเพิ่มมูลค่า ต้องไปติดต่อกับบริษัท บริษัทก็ไม่ค่อยอยากที่จะรับ เพราะว่าของตัวเองก็มีมากอยู่แล้ว ยี่ห้อคลองซีล่อมเลยไม่ได้ขึ้นเซเว่นอีเลฟเว่น ถ้าเป็นไปได้ให้ผมมา

เกิดที่คลองซีล่อมเป็นนายกคลองซีล่อมแล้วผมจะแก้ปัญหาให้แล ผมพาชุมชนในเมืองไปงานที่จังหวัดชุมพร ถ้านายกอบต. คลองซีล่อมได้ไปแล จะร้องอ้อ แล้วจะแก้ปัญหาขณะที่นี้ได้ทันที ที่นั่นเหลือเชื่อมาก ผักที่เหม็นเน่าเอามาให้ใส่เดือนกิน ชีเดือนเอามาทำเป็นถุงขาย เยี่ยวเดือนเป็นถุง ชีหมู คนมาเข้าแถวซื้อ ผมถามนายกกว่าทำได้ทำอะไร ท่านบอกว่าสจ. อันดับแรกนายกต้องไม่คิดถึงเครื่องจักรและเปอร์เซ็นต์ก็ถ้าท่านคิดจะซื้อเครื่องจักร ก่อสร้างอย่างเดียว อย่าคิดเรื่องเปอร์เซ็นต์เข้าเทศบาล

ผมต้องการบอกว่าโอกาสมี สิ่งที่เราที่กำลังคิดคือสินค้าเงินไปเข้าสู่เซเว่น อยู่ที่ว่าจะเดินถูกไม่ถูก เรามีช่องทางแล้วไปสู่ตรงนั้น สกว. เก่งเรื่องวิเคราะห์ แต่ไม่เก่งเรื่องการใช้งบประมาณส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อบจ. ตั้งงบประมาณเกี่ยวกับงานวิจัยไว้ปีสองล้าน แต่พวกเราไม่รู้เลย สกว. ก็ไม่รู้ พอสิ้นปีต้องโอนไปทำอย่างอื่น ไม่เคยถูกใช้เลย

จากนั้นจำชัยวัฒน์กับพีณิตขอตัวไปประชุมที่เกาะลิบงต่อ พวกเราจึงชวนวางแผนการศึกษาดูงานพื้นที่เกษตรต้นแบบต่อ ได้ข้อสรุปดังนี้

- สถานที่ที่จะไปศึกษาดูงาน คือ บ้านของนายจรัส บวชชุม หมู่ที่ 8 ต.สุโสะ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง
- จำนวนคนเข้าร่วมประมาณ 40 คน เฉลี่ยหมู่ละ 5 -10 คน
- จะเดินทางไปด้วยรถตู้ รถส่วนตัว หรือวาร์กบัส ช่วยกันวิเคราะห์ว่าอะไรเหมาะสมและประหยัดกว่า สรุปวาร์กบัสเหมาะสมและประหยัดที่สุด
- สถานที่นัดรวมพล คือ บ้านของน้ำศรี เวลา 12.30
- นัดเตรียมความพร้อมอีกครั้งในวันที่ 23 ก.ย.58 เวลา 14.00 น. ที่บ้านน้ำศรี เพื่อเช็คจำนวนคนที่แน่นอน รวมถึงการจัดกิจกรรมระหว่างการเดินทาง

กิจกรรม เตรียมความพร้อมกิจกรรมศึกษาดูงานพื้นที่เกษตรต้นแบบ

วันที่ 23 ตุลาคม 2558 เวลา 14.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียงหมู่ที่ 4 (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

แกนนำและเครือข่าย	7	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	9	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อติดตามความก้าวหน้าการไปศึกษาดูงานในเรื่องจำนวนคนที่ไป เวลาที่นัดหมาย และ ทบทวนเป้าหมายของการไปศึกษาดูงาน
2. วางแผนจัดกิจกรรมระหว่างเดินทาง

บันทึกกิจกรรม

วันนี้พี่เลี้ยงนัดทีมวิจัยเช็คความพร้อมเรื่องต่างๆก่อนเดินทางไปศึกษาดูงานในวันพรุ่งนี้ พี่แมวขึ้นชาร์ท เช็คจำนวนคนที่แน่นอนที่จะเดินทาง สรุปได้ดังนี้

- หมู่ 1 จำนวน 6 คน
- หมู่ 2 จำนวน 8 คน
- หมู่ 3 จำนวน 6 คน
- หมู่ 4 จำนวน 12 คน
- หมู่ 5 จำนวน 8 คน
- พี่เลี้ยงสกว.ตรัง จำนวน 3 คน

รวม 45 คน

ในส่วนของค่าใช้จ่าย มีรายละเอียดดังนี้

- ค่ารถเช่ารถบัส 4,000 บาท
- ค่าบำรุงสถานที่ 500 บาท
- ค่าวิทยากร 500 บาท
- ค่าอาหารว่าง 1,100 บาท
- ค่าน้ำดื่มและลูกอมระหว่างเดินทาง 500 บาท

รวมค่าใช้จ่าย 6,600 บาท

ต่อด้วยการวางแผนการจัดกิจกรรมบนรถระหว่างเดินทาง เริ่มด้วยการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเดินทางไปศึกษาดูงานโดยนาศรี ต่อด้วยผู้ใหญ่จิตอาสาที่มาของโครงการพอสังเขป คนละ 10 นาที จากนั้นให้ทุกคนแนะนำตัว และนาศรีพูดแนะนำสถานที่ที่จะไปศึกษาดูงานคร่าวๆ รวมถึงแจ้งกติกาการไปศึกษาดูงาน

การไปศึกษาดูงานในครั้งนี้มีกติกา 2 ข้อด้วยกันคือ ต้องไม่หยิบของเจ้าบ้านก่อนได้รับอนุญาต และต้องตั้งใจฟัง ให้เกียรติผู้พูด เพื่อจะได้นำความรู้กลับมาทำได้ ทั้งหมดนี้ชี้แจงโดยนาศรี ให้เวลา 30 นาที คาดว่าพูดจบก็น่าจะไปถึงพอดี นอกจากนี้ได้วางเนื้อหาที่จะชวนคุยตอนเดินทางกลับไว้คร่าวๆซึ่งพี่แมวจะเป็นคนชวนคุย ดังนี้

- แนวคิดของเจ้าของสถานที่ คิดอย่างไรถึงมาทำเกษตร
- พันธุ์พืช พันธุ์ผักที่ปลูกมีอะไรบ้าง เราเห็นอะไร

- ทำแบบนี้มาแล้วกี่ปี อายุฝึกแต่ละชนิดแตกต่างกันอย่างไร ผลผลิต/รายได้เป็นอย่างไร
- กลับมาเราจะลงมือทำหรือไม่ ทำอะไร

ทีมมีความพร้อมในการศึกษาดูงานทั้งในเรื่องคน เนื้อหาที่จะนำไปแลกเปลี่ยน โดยนำศรีจะโทรศัพท์ย้ำกับเจ้าของรถว่าให้มาถึง 12.30 น. และนัดทุกคนเวลานี้เช่นเดียวกัน

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

กิจกรรมนี้ที่ทีมวิจัยวางแผนและดำเนินการกันเอง พี่แมวขึ้นชาร์ทได้ดี จับประเด็นได้ ผู้ใหญ่จิตกับนำศรีชวนคุยได้ดี

กิจกรรม ศึกษาดูงานพื้นที่เกษตรต้นแบบ

วันที่ 24 ตุลาคม 2558 เวลา 13.00 น. บ้านนายจรัส บวชชุม หมู่ที่ 8 ต.สุโสะ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/ครอบครัวนำร่อง	40	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	43	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเรียนรู้พื้นที่เกษตรต้นแบบ
2. เพื่อนำเทคนิคแนวคิดต่างๆมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง
3. เพื่อทำความคุ้นเคยและสร้างสัมพันธ์อันดีต่อกันภายในกลุ่มที่ทำเกษตร

บันทึกกิจกรรม

นัดรวมพลที่บ้านของนำศรี เวลา 12.30 น. ระหว่างรอรถ พี่เลี้ยงให้คนที่มาแล้วลงทะเบียนก่อน รวมถึงแจกน้ำดื่มไว้กินบนรถคนละขวด สังเกตเห็นความตื่นตัวของบรรดาแม่บ้านทั้งหลายที่ได้เดินทางออกไปข้างนอก บรรยากาศคึกครื้นดี การเดินทางไปศึกษาดูงานในครั้งนี้ได้นัดกับทีมหาดยาวด้วย ซึ่งหาดยาวก็มีโครงการที่จะทำเกษตรเหมือนกัน ทีมหาดยาวเดินทางมาด้วยรถตู้ 1 คัน มาพร้อมกันที่บ้านนำศรี และออกเดินทางไปด้วยกัน

เริ่มออกเดินทางที่ทีมวิจัยก็เริ่มทำกิจกรรมที่ได้เตรียมไว้ เริ่มที่ผู้ใหญ่จิตเล่าที่มาของโครงการ และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาดูงานในครั้งนี้ แต่มีปัญหาอุปสรรคตรงเครื่องเสียงบนรถมีปัญหา ไมโครโฟนติดๆดับๆ ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมตามลำดับอย่างต่อเนื่องได้ นำศรีอาศัยช่วงที่ไม่คิดเล่าให้ฟังเกี่ยวกับสถานที่ที่จะไปศึกษาดูงานว่าเป็น บ้านของนายจรัส บวชชุม หรือบึงรัส หมู่ 8 ต.สุโสะ อ.ปะเหลียน เป็นพื้นที่ที่เด่นเรื่องการปลูกพริกไทย และผูกผักในมุ้ง ซึ่งปลอดสารเคมีทั้งหมด จากนั้นพี่เลี้ยงได้ให้ผู้เข้าร่วมแนะนำตัว และให้ผู้ใหญ่จิตเล่าที่มาของโครงการคร่าวๆ

เมื่อเดินทางไปถึงบ้านของนายจรัส ต้องเดินเท้าเข้าไปประมาณ 100 เมตร เนื่องจากเป็นซอย เล็กกรๆ ไม่สามารถเข้าไปได้ นายจรัสและทีมงานรออยู่ก่อนแล้ว ไปถึงก็ได้เชื้อเชิญให้หนึ่ง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ที่ 8 รวมถึงอดีตผู้ใหญ่และเพื่อนบ้านแถวนั้นมาร่วมต้อนรับด้วย พักหายเหนื่อย ผู้ใหญ่จิตก็ได้ชวนคุย โดยในเริ่มแรกได้ให้นายจรัสเล่าถึงแนวคิดที่มากำหนดอินทรีย์ให้ทุกคนที่มาฟัง

การปลูกผักที่สำคัญที่สุด คือ ทำปรีอให้ผู้บริโภคเชื่อมั่นเรา ถ้าเราสร้างความเชื่อถือไม่ได้เราก็ ทำยาก ทำปรีอให้ผู้บริโภคเชื่อเราว่าเราทำผักปลอดภัยจริงๆ แล้วพี่น้องจะอยู่ได้เหมือนที่นายกว่าอย่าง ยังยืนเลย หมายความว่ายังผักอะไรออกขายคนซื้อเขาจะมาล้อมเลยทันทีเลย ตอนนี่ของในแปลงออกไป ตลาด คิดว่าไม่ขายไม่พอเลย เมื่อก่อนวิ่งอยู่ที่ทับเที่ยงตรงหน้าจวนผู้ว่าฯ ตอนนี่ไม่ได้วิ่งแล้วเฝ้าอยู่ที่ ตลาดทุ่งยาว ที่โรงพยาบาล ไม่ได้ไปไหนแล้ว ไม่พอแล้ว ก็เลยคิดว่าจะสร้างองค์กรใหม่ขึ้นมา มีสระอยู่ ประมาณ 5 ไร่ 1 แห่ง จะทำอีกประมาณ 50 มุ้ง ต่อไป คือ เพื่อการส่งออกโดยเฉพาะ แนวทางนี้ถ้าใคร เอาไปคิดผ่าน ผมพูดตรงนี้ ผมขอสัก 5 คนได้หรือไม่ ที่กลับไปฟื้นฟูตัวนี้ขึ้นมา สร้างมุ้งไปหา บประมาณมาทำให้ได้ หลังจากนั้นกลับไปแล้วก็ให้กลับมาที่นี้อีก ที่ต้องการจะทำเพื่อไปเผยแพร่ต่อ อย่างล้มกลับมาศึกษาไม่ต้องการคนมากมาย เพราะรายละเอียดผักในมุ้งรายละเอียดมาก ดินลูกได้สี่ห้าปี ไม่ต้องเปลี่ยน แต่รายละเอียดมันลึกซับซ้อน รายละเอียดมาก คนไหนที่ได้ตรงนี้ไปไม่จน ผมมาซ้ำไป แล้ว ถ้ามาตอนสามสิบตอนนี้อาจจะส่งออกต่างประเทศก็ได้ ตอนนี่หกลีบสี่แล้ว ใครเอาก็เอา ใครไม่เอาก็ พาดายได้ ลูกไม่มีใครเอาเลย ไม่มีใครสนใจ อย่าล้มกลับไปทำเอง เดียวก็รู้เรื่อง ขอให้ทุกคนอย่าล้ม เรา สามารถทำได้หรือไม่ เพราะคำว่าอินทรีย์ คือ อินทรีย์จริงๆ ไม่ใช่อินทรีย์ผสมเคมี เราต้องคำนวณชี้ไป ใส่เท่าไร ส่วนประกอบหลายอย่างลึกซับซ้อน อยากได้คนที่ทำจริง กลับมาอีกครั้ง ถ้ามวันนี้อธิบาย ก็ไม่เข้าใจหรอก ผมทำมาเจ็ดปีแล้ว ไม่เคยเปลี่ยนดิน มุ้งราว พันสามพันสี่ มุ้งยาวสามกวางสี่ กิโลละ เจ็ดแปดสิบ หนักมาก สังเกตว่าคนที่มาซื้อเป็นคนที่มีอันจะกิน เขามีกำลังในการซื้อ

ต่อมาเป็นเรื่องพริกไทย อันนี้ก็น่าสนใจ ตอนนี่ขายตันละร้อย แต่ไม่พอให้เขาแล้ว ตอนนี่โควตา มาแปดพันตัน ทำไม่ทัน เพื่อนแล้ว ไม่รู้เอาปรีอ ถึงเวลาแล้วเอาไม่ได้ ส่วนไหลขาย 40 บาท เขาพาขึ้น กทม. เราไม่ได้สอน เขาทำเป็นไม่เป็นไม่รู้ ถ้าเป็นคนบ้านเรา เราก็นำให้ พอทำราวเสร็จเราเอาไหล มาผูก ไหลที่มันแตก ถึงเอามาตั้งราวเลย พยายามผูกให้ดี พอขึ้นไปสักพักก็แตกก็ง เราพาลงกลับมาฝั่ง ดิน เทียมที่มันแตก พอมันแตกราก ถ้าไปปลูกไกลก็ลงถุง ปลูกแค่นี้ฝั่งดิน ส่วนพันธุ์ต้องดูว่าเป็นพันธุ์

ปะเหลียนแท้หรือไม่ นี่คือตัวหลัก ถ้าได้พันธุ์แท้ไปปลูกบอกเลยว่ากิโละห้าร้อย ถ้าสนใจก็ปลูกได้ แต่ต้องลงทุนสูง เสอปูนต้นละร้อย พันธุ์ปะเหลียนเกาะปูน พันธุ์อื่นไม่เกาะ พันธุ์ปะเหลียนในเป็นของแท้ เมื่อก่อนเคยส่งออกไปจีน หอม ร้อน พาไปทำสมุนไพรมันได้ เมื่อก่อนคนปลูกอ่อนเขาที่มกับเคยกิน พอหลังจากเขารณรงค์เรื่องพริก เอามาจากลังกาวิบ่าง ส่งไปจีน ส่งกลับหมดเพราะเน่า คุณภาพต่างจากของปะเหลียน หลังจากนั้นได้แลกเปลี่ยนในประเด็นต่างๆ โดยให้ผู้เข้าร่วมสอบถามนายจรัส ทั้งในเรื่องของรายได้ แนวคิด และประเด็นอื่นๆ ทำยุคนายจรัสได้ให้ข้อคิดว่าหากเราคิดที่จะปลูกผักขาย เราต้องคิดว่าอะไรที่ปลูกหนเดียวแล้วได้หลายหน อะไรที่อยู่ได้นานๆ ไม่ตายง่ายๆ และเป็นที่ต้องการของตลาด โรงแรมเขาสั่ง ส้มเฒ่า หักเหมียง ไข่ไก่ สามตัวนี้พี่น้องอย่าลืม ส้มเฒ่าหน้าแล้งขายดีกว่าผักเหมียง

ต่อด้วยการพักรับประทานอาหารว่าง และแบ่งกลุ่มเดินชมสวน โดยมีนายจรัส ภรรยา และผู้นำในพื้นที่คอยตอบข้อสงสัยให้กับคณะศึกษาดูงาน

หลังจากเดินชมสวนทั้งหมดได้มานั่งสรุป กล่าวขอบคุณและมอบของที่ระลึกให้กับเจ้าของบ้าน ต่อด้วยการแจกเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทานซึ่งพี่เลี้ยงได้รับแจกมาจากจังหวัดกระบี่ ได้แก่ กระหน้า กระเจี๊ยบ บวบหอม ถั่วพู โดยแจกจ่ายคณะดูงาน คนละเล็กละน้อยเพื่อนำไปปลูกเพื่อเป็นสิริมงคล ก่อนกลับได้ถ่ายรูปพร้อมกันเป็นที่ระลึก ขณะเดินทางกลับทางทีมพี่เลี้ยงได้ชวนคุย ว่าได้อะไรบ้างหรือประทับใจอะไรจากการศึกษาดูงานที่นี่ สรุปได้ดังนี้

- คณะดูงานสนใจการปลูกพริกไทย เพราะเห็นว่าทำแล้วได้ผลจริง เนื่องจากพันธุ์ปะเหลียนเป็นพริกไทยที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียง
- สนใจแนวคิดเรื่องการจัดการพื้นที่เพาะปลูก การจัดลำดับขั้นในการปลูก เพื่อให้พืชเอื้ออาศัยกัน เช่นการปลูกผักเหมียงใต้ร่มต้นไม้อื่น
- ส่วนการปลูกผักในมุ้งนั้น คณะดูงานเห็นว่าได้ผลจริง แต่ต้องลงทุนมาก ไม่เหมาะสำหรับการเริ่มต้น และสำหรับคนที่ไม่มีเงินทุน

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- ทีมวิจัยและกลุ่มครอบครัวนาร่อง ได้ศึกษาเรียนรู้การทำเกษตรจากการดูพื้นที่รูปธรรมจริง
- ได้เรียนรู้แนวคิด วิธีการทำเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี
- เกิดความอยากที่จะนำแนวคิดหรือวิธีการมาปรับใช้กับพื้นที่ของตัวเอง

ปัญหาอุปสรรค

- ไม่สามารถจัดกระบวนการในรถได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากเครื่องเสียงมีปัญหา ดิดๆดับๆ ทำให้ต้องพูดกันปากเปล่า คนข้างหลังไม่ได้ยิน เป็นอุปสรรคในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กิจกรรม วางแผนเก็บข้อมูลและทดลองทำแบบสอบถาม

วันที่ 5 พฤศจิกายน 2558 เวลา 13.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง หมู่ที่ 4 (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/ทีมชุมชน	23	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	25	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำความเข้าใจและทดลองทำแบบสอบถาม “ครอบครัวเกษตรต้นแบบ”
2. เพื่อวางแผนเก็บข้อมูลต่อ

บันทึกกิจกรรม

เริ่มด้วยหน้าศรีชี้แจงว่าวันนี้เป็นการทดลองเก็บข้อมูลแบบสอบถาม แต่ก่อนที่จะไปถึงตรงนั้น
อยากจะชวนทุกคนสรุปการไปศึกษาดูงานเมื่ออาทิตย์ที่ผ่านมา พี่เลี้ยงได้สอบถามว่าทุกคนที่มาในวันนี้
ได้ไปดูงานกันทุกคนหรือไม่ ปรากฏว่ามีเพียงสามคนที่ไม่ได้ไป พี่เลี้ยงชวนคุยว่าหลังจากไปดูงานวัน
นั้นกลับมาทำอะไรบ้าง แล้วก็พันธุ์ผักที่ได้รับแจกในเวที ปลูกกันบ้างหรือยัง

“แนะนำตัวเอง จากหมู่ไหน ดูงานได้อะไรบ้าง ได้พันธุ์ผักพระราชทานอะไรบ้าง ตอนนี้ปลูกหรือยัง”

- นายสมิง ปานพรหม จากหมู่ 4 ได้กระเจียบขาว 3 เม็ด บวบ 2 เม็ด ปลูกแล้ว กระเจียบขึ้น 3 เม็ดบวบขึ้น 1 เม็ด ตอนนี้คืบหนึ่งแล้ว ไปดูงานอย่างทำเหมือนกับบั้งริส สนใจเรื่องการปลูก พริกไทยเป็นพิเศษ
- นายชัยนันท์ ไผขาว จากหมู่ 4 ได้กระเจียบ ค่ะน้ำ ตอนนี้เพาะแล้ว กระเจียบขึ้นแล้ว แต่ ค่ะน้ำยัง สนใจเรื่องการปลูกพริกและอยากมากลับทำ
- นายอรุณ สิทธิรักษ์ จากหมู่ 4 ตัวเองไม่ได้ไป แต่ภรรยาไปดูงาน ชื่อพริกมา 1 ต้น ตอนนี้ยัง อยู่ในกระถางเหมือนตอนที่ซื้อมา
- นายสมยศ เพชรเอียด จากหมู่ 4 ได้คะน้ำ กระเจียบ ยังไม่ได้เพาะ ยังอยู่เหมือนเดิม สนใจการ ปลูกพริกอยากเอามาปลูกบ้าง
- นายสุบิน จันทะแขก จากหมู่ 4 ได้กระเจียบ ค่ะน้ำ เพาะแล้วแตกมาสองใบแล้ว แยกไม่ออกมา เป็นคะน้ำหรือกระเจียบ ยังไม่เกิดความคิดว่าจะกลับมาทำ ตอนนี้ปลูกโตเต๋ซุดมาจากบนเขา ประมาณร้อยต้น เก็บกินได้แล้ว
- นายสมญา ภาชีรักษ์ จากหมู่ 4 ไปวันนั้นได้พริกมา 1 กระถาง ถั่วพู 1 เม็ด กระเจียบเขียว เพิ่งเพาะตอนเช้า หน้าศรีบอกว่าวันนี้เขามาซุ่มเลยต้องรีบเพาะตอนเช้า
- นางแจ้ แก้วลาย หมู่ 4 ไม่ได้ไปด้วย วันนั้นติดธุระ
- นางเอียด สองเมือง จากหมู่ 2 ได้กระเจียบ ค่ะน้ำ รุ่งเช้าเพาะเลย งามแล้ว ไปแล้วรู้สึกว่าได้ ดีมาก ที่บ้านยังสิ่งละเล็กละน้อย ทำกินเองเลี้ยงครอบครัว ไม่ได้ขาย อยากปลูกผักเหมียง ผัก กางมุ้งทำไม่ได้ เหนื่อย อยากปลูกผักที่ไม่ต้องดูแลมาก ใช้น้ำน้อย
- นางทัศนีย์ สองเมือง จากหมู่ 3 ชอบผักเหมียง ไปบ้านบั้งริสได้ผักเหมียง ได้กระเจียบ ค่ะน้ำ ยังทำที่อยู่อีก ยังไม่ได้เพาะ
- นางอาพร เพ็ชรเอียด จากหมู่ 4 ชอบพริก ชื่อมาปลูกแล้ว ได้กระเจียบกับถั่วพู ให้น้องเพาะให้ ขึ้นแล้ว
- นางวรรณ โทธรรม จากหมู่ 4 ได้กระเจียบ ค่ะน้ำ ยังไม่ได้ปลูก ตอนนี้อยากปลูกส้มเมา ขุด มาในป่าข้าง มาปลูกที่บ้านสืบทอดันเหมือนของบั้งริส เป็นแถวๆ
- นางวิมล ฮ้อยี่ชี จากหมู่ 4 ไม่ได้ไปเพราะไปกทม. ตัวเองชอบปลูกผัก ต้นไม้ผสมผสาน สนใจ พริกเป็นพิเศษ คนที่ไปเล่าให้ฟัง การปลูกพริก
- นางสมพิศ เจะหมั่ง จากหมู่ 4 ได้คะน้ำกับกระเจียบ ยังไม่ได้ปลูก ไปบ้านบั้งริสชอบพริก วันนั้น ชื่อมา 1 กระถาง ยังไม่ได้ปลูก

- นางสาวจินต์ เต็งเจียง จากหมู่ 5 สนใจทุกอย่าง เขามีความพร้อมอยู่ตรงนั้น เราตื่นขึ้นมาเข้าป่า ยางก่อน แยกได้อยู่ตรงนั้น แต่เราหันรอบตัว ตอนนี้นำปลุกผักกาด ถั่วแดง ทำที่อยู่
- นางฉิ้น ชีรงค์ จากหมู่ 4 ไม่ได้ไปด้วย ไปงานศพที่พัทลุง
- นางหลี่ ไชยฤทธิ์ จากหมู่ 5 สนใจผักที่ปลูกง่าย ๆ เช่น เหมียง ส้มเฒ่า ข่าไก่ ปลูกอยู่ แต่การจัด กระจาย ได้ถั่วพู 1 เม็ก ถั่วฝักยาว 2 เม็ด บวบ 2 เม็ด ให้เพื่อนบ้านไปเพาะ ค่อยเอาพันธุ์ ครอบหลัง
- นายบุญฤทธิ์ เมืองทิว จากหมู่ 4 ไปเอง ไปก่อน กลับก่อน ดิดใจขาไก่กับพริกไทย
- นายพอม หมั่นหมื่น จากหมู่ 3 ภูมิใจประทับใจ ผักเหมียง ส้มเฒ่า เราสูงอายุ หวันเที่ยง ๆ ดัม กะทิ แกงเลียงเคยชอบมาก ๆ ได้พันธุ์ผัก กระเจี๊ยบ บวบหอม กระเจี๊ยบงอกแล้ว บวบยังไม่ออก
- นายศรี แก้วลาย จากหมู่ 4 ไปปะเหลียนไม่ใช่ให้ทำตาม แต่เราต้องเอามาปรับใช้กับของเรา เราคิดปรีว่าต้องลดต้นทุน เขามีนงบประมาณสนับสนุน เราเหมือนเด็กที่เพิ่งหัดก้าวเดิน พอเรา ไปเป็นแหล่งรวมของงานที่เกิด ตอนนีเกิดไอเดียใหม่ๆ ไปเห็นมาแล้วไปกระจาย คนที่ไม่อยาก ทำเขาจะได้กระตือรือร้นในการทำงาน ต้องมาประชุมร่วมเพื่อให้เห็นว่าเราต้องการพัฒนาตัวเอง ทำสะเปะสะปะไม่ค่อยมีความรู้ ไม่ค่อยมีข้อมูล บางคนมีข้อมูลมากแต่ปากปิดอยู่ อยากให้เอา ความรู้มาแจ่มกัน มาละลายให้มันอยู่เข้าแห่งเดียวกัน ให้คนอื่นได้รู้ไปด้วย ทำปรีให้ตำบล คลองชีล้อมขับเคลื่อนด้วยพลังของคน อยากให้คนที่เข้ามาร่วมกันทำโครงการทำจริง อย่าง น้อยๆ ให้เราได้กินในครัวเรือนก่อน เหลือจากนั้นค่อยมาขาย ลดต้นทุน ไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมี นี่คืออยากให้เกิดขึ้นตรงนี้ วันนี้พี่เลี้ยงเอาแบบสอบถามมาให้ลองทำกันก่อน ลองเขียนและจะได้ กลับไปทำถูก แกนนำอยู่ต่อ ตัวอย่างกลับไปก่อนได้เลย เป้าหมายหมู่ละ 10 ครัวเรือน ผมคิดว่าที่นี้อาจให้เป็นธนาคารความคิด อยากให้มีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน อยากให้เกิดขึ้น ในอนาคต

จากนั้นพี่เลี้ยงชี้แจงรายละเอียดแบบสอบถาม “ครอบครัวเกษตรต้นแบบ” โดยใช้วิธีให้จับคู่กัน เขียน เพื่อฝึกการเขียน การถาม ผลัดกัน ให้เวลาทั้งหมด 10 นาที แบบสอบถามมีทั้งหมด 4 หน้า มี ทั้งหมด 10 ข้อดังนี้

1. ข้อมูลของหัวหน้าครอบครัว และสมาชิกในครัวเรือน
2. จำนวนที่ดินที่ถือครอง
3. ผักที่ปลูก
4. ในครอบครัวของท่านมีทรัพย์สิน
5. ในครัวเรือนของท่านมีทรัพย์สินอะไรบ้าง
6. ในครัวเรือนของท่านเป็นสมาชิกกลุ่มอะไรบ้าง
7. ในครัวเรือนของท่านมีรายได้มาจาก
8. ในครัวเรือนของท่านมีหนี้สิน

9. ถ้าท่านต้องการเป็นครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ท่านต้องการการสนับสนุนอะไรบ้าง เพราะอะไร

10. ในครอบครัวของท่านประสบปัญหาเรื่องเร่งด่วนอะไรบ้าง

อยากให้ตอบข้อมูลที่เป็นจริง เพื่อนำมาวิเคราะห์ว่าการที่จะเป็นครอบครัวต้นแบบต้องปรับปรุงหรือว่าเพิ่มเติมอะไรบ้าง ส่วนมากเป็นการขีตัญญู มีเขียนในช่วงท้ายเล็กน้อย เพื่อความรวดเร็วในการทำ จากนั้นมาสรุปจากการทำแบบสอบถาม ดังนี้ ปัญหาคือ เขียนหนังสือไม่ได้ทุกคนโดยตัวแทนเขียนไม่คล่อง ข้อมูลเยอะเกิน จากนั้นเป็นการจัดลำดับขั้นของการปลูกไม้ และผักต่างๆ

สรุป

- แกนนำสะท้อนว่าสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงานคือ ได้เห็นว่าการทำเกษตรอินทรีย์หรือผักปลอดสารพิษนั้นเป็นอย่างไร สิ่งที่ชอบ คือ การปลูกผักในมุ้ง ซึ่งจะป้องกันศัตรูพืชได้ และไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมี แต่มีข้อเสีย คือ ต้องลงทุนสูง อีกอย่างที่ชอบ คือ การปลูกพริกไทย ซึ่งสามารถนำเทคนิควิธีการที่ได้เรียนรู้มาปรับใช้ได้จริง และไม่ต้องลงทุนมาก
- การศึกษาดูงานทำให้แกนนำและกลุ่มเป้าหมาย เกิดความตื่นตัวและสนใจเรื่องการทำเกษตรพึ่งตนเองหรือการปลูกผักปลอดสารพิษ แต่เนื่องด้วยบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทำให้ต้องมาคิดโจทย์ต่อว่าการทำเกษตรแบบไหนที่เหมาะสมกับพื้นที่ตำบลคลองชีล้อม และวิถีชีวิตของคนคลองชีล้อม
- การจับคู่กันทำแบบสอบถาม ทำให้ฝึกทักษะการถามและการจดบันทึกได้ หากแต่แกนนำบางท่านไม่สามารถเขียนหนังสือได้ บางท่านก็อายุมากทำให้อ่านหนังสือไม่สะดวก อย่างไรก็ตามการทดลองทำในครั้งนี้ สามารถนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประโยชน์ได้จริง
- วางแผนเก็บข้อมูลและทดลองเก็บข้อมูลหมู่ 4 นัดเอาแบบสอบถามและทดลองเก็บได้ดังนี้ เลือกหมู่ 4 เพราะว่าเป็นจุดศูนย์กลาง เพราะเราต้องมาเอาแบบสอบถาม และทดลองเก็บข้อมูลด้วย นัดวันเสาร์ที่ 7 พฤศจิกายน 2558 นัดประมาณบ่ายโมง เทียงมากินข้าวกันก่อนที่บ้านของน้ำศรี น้ำศรีไปนัดบ้านที่จะลงไปเก็บข้อมูลก่อน นัดให้อยู่บ้าน
- ในแบบสอบถามมีข้อมูลบางส่วนที่ผู้ตอบแบบสอบถามอาจจะไม่อยากเปิดเผยมากนัก เช่น เรื่องหนี้สิน อยู่ที่ดุลยพินิจของคนถามว่าจะถามอย่างไร ที่ถือว่าไม่เป็นการละลาบละล้วงจนเกินไป

ปัญหาและอุปสรรค

- เขียนหนังสือไม่ได้ทุกคน
- ทีมวิจัยค่อนข้างกังวลกลัวได้ข้อมูลไม่เป็นไปตามความจริง
- บางคนยังไม่เข้าใจแบบสอบถามบางข้อว่าเก็บไปเพื่ออะไร เอาไปใช้ประโยชน์อย่างไร

กิจกรรม แจกแบบสอบถามและทดลองเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างหมู่ที่ 4

วันที่ 7 พฤศจิกายน 2558 เวลา 13.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง หมู่ที่ 4 (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/ทีมชุมชน	12	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	14	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแจกแบบสอบถามให้กับแกนนำทุกหมู่
2. ทดลองเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหมู่ที่ 4
3. วิเคราะห์ความยาก ง่าย หรือความเหมาะสมของแบบสอบถาม

บันทึกกิจกรรม

ก่อนทำกิจกรรมนัดกินข้าวเที่ยงด้วยกันที่บ้านน้ำศรี โดยนำพรรณรายของน้ำศรีได้รับหน้าที่ทำกับข้าวเลี้ยงทีมงานที่มาประชุมในวันนี้ กับข้าวน่ากินมาก โดยเฉพาะผักลวกกะทิตี่กินกับน้ำพริกและปลาทอด ตอนที่นั่งกินพวกเราก็มาวิจารณ์กันว่าระหว่างขาไก่กับเหมียงอะไรรสชาติดีกว่ากัน บางคนก็ชอบเหมียง บางคนก็ชอบขาไก่ สรุปแล้วเป็นผักที่รสชาติดีทั้งสองชนิดอยู่ที่คนชอบ

กินข้าวเสร็จนั่งพักอาหารย่อย ต่อด้วยการวางแผนเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องมาจากวันพฤหัสบดีที่แล้ว แบ่งคนที่มาเป็น 2 ทีม พี่เลี้ยงไปทีมละคน ดังนี้

ทีมพี่เลี้ยงแก้ว ประกอบด้วย

1. น้ำหลี่
2. สุผอม
3. น้ำจืด
4. พี่แมว
5. มะเอี้ยด

ทีมพี่เลี้ยงนิตประกอบด้วย

1. ลุงสม
2. ป้าจิ้น
3. ผญ.จิต
4. น้ำศรี
5. น้ำฉิ้น
6. พี่มล

หลังจากที่แบ่งทีมกันเรียบร้อยแล้ว จากนั้นวางแผนการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทีมแก้ว ลงเก็บข้อมูลบ้านประกอบ คิต มีนา และแกน รวม 4 บ้าน ทีมพี่นิตลงเก็บข้อมูลบ้านยุตะ สมิง แดง เตี้ย ช้วนจิ่ง แยกย้ายกันไป ทั้งหมดเดินทางไปด้วยรถจักรยานยนต์เนื่องจากสะดวกในการเดินทาง ทีมแก้วไปที่บ้านของประกอบก่อนเป็นหลังแรก เจ้าของบ้าน คือ นายประกอบ เป็นสามีของพี่พิศ ซึ่งมาประชุมเมื่อวันก่อน บ้านของพี่พิศอยู่ใกล้กับบ่อขยะของทางเทศบาลเมืองกันตัง ไปถึงพี่ประกอบกับพี่พิศอยู่บ้านทั้งสองคน พี่แมวได้บอกว่าพวกเรามาทำอะไรกัน หลังจากนั้นก็ลงมือสอบถามข้อมูลกันเลย โดยพี่แมวรับผิดชอบในการบันทึกข้อมูล ส่วนคนอื่นๆ ขอเดินเที่ยวรอบๆบ้านและสวนยาง บ้านพี่พิศอยู่ใกล้สวนยาง ในสวนปลูกผักกูด เนื่องจากมีที่ลุ่มสามารถปลูกได้ จำนวนไม่มาก สามารถกินภายในครัวเรือนได้ นอกจากนี้ยังมีใบเตย และหมากประมาณ 10 ต้น อยู่ในสวนยางด้วย รอบๆบ้านปลูกผักสวนครัว อาทิ ผักหวาน ตะไคร้ มะเขือพวง พริก เล็บครุฑ บอน กระเจี๊ยบแดง และมีผลไม้ เช่น ขนุน มะม่วง มะยม ซึ่งยังไม่ออกผล เนื่องจากเพิ่งปลูกไม่นาน หน้าบ้านมีมะพร้าวน้ำหอม จากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลว่าครอบครัวนี้อยู่ด้วยกัน 4 คน คือ พ่อแม่และลูก 2 คนซึ่งเป็นฝาแฝดกัน อาชีพหลัก คือ การทำสวนยางพารา ส่วนการเกษตรเพิ่งเริ่มทำ เป้าหมายคือลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เนื่องจากราคาขายตกต่ำ รายได้ลดน้อยลง หากแต่ไม่ได้ปลูกอย่างจริงจัง ปลูกอย่างละเล็กละน้อย เพื่อกินในครอบครัวเท่านั้น เมื่อถามถึงว่าต้องการปลูกผักเพื่อขายหรือไม่ ต้องการเพราะอยากเพิ่มรายได้ แต่มีปัญหาตรงที่ไม่มีเวลาในการดูแล แต่ก็อยากจะทำเท่าที่ทำได้ เพื่อลดภาระรายจ่ายภายในบ้าน

บ้านหลังที่สอง เจ้าของบ้านคือ นายบุญฤทธิ์ เมืองทวิ เจ้าของไม่อยู่บ้าน ไปประชุมครั้งก่อนเหมือนกัน เจอภรรยา บ้านพี่บุญฤทธิ์เป็นบ้านที่มีการจัดสรรและตกแต่งพื้นที่ได้สวยงามมาก สอบถามข้อมูลจากภรรยาได้ความว่า ปลูกผักเหมียงไว้หลายร้อยต้น พี่แมวทำหน้าที่จดบันทึกข้อมูล โดยคนอื่นๆช่วยกันถาม

บ้านหลังที่สามของนายสมญา ภาชีรักษ์ หรือน้ำแกน อยู่เยื้องกับบ้านของน้ำศรี อาศัยอยู่กับภรรยาเพียงสองคน บุตรเรียนหนังสืออยู่ที่กทม. เป็นบ้านอีกหลังหนึ่งที่สามารถจัดสรรพื้นที่ได้อย่างสวยงาม นอกจากจะมีไม้ประดับ หรือผักสวนครัวแล้ว บ้านน้ำแกนยังเลี้ยงปลาตู้อีกด้วย พี่แมวยังคงทำหน้าที่บันทึกข้อมูลเหมือนเช่นเคย ส่วนคนอื่นๆช่วยกันถาม และเดินสำรวจรอบๆบริเวณบ้าน

หลังจากลงพื้นที่กันเสร็จทั้งสองทีมได้มารวมตัวกันที่บ้านของน้ำศรี เป็นการสรุปการลงพื้นที่ว่ารู้สึกอย่างไร เห็นอะไร เกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง

ความรู้สึกของทีมงาน

- ความคุ้นเคย ความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือของผู้สอบถาม
- การเตรียมข้อมูล เป้าหมายที่ชัดเจนของทีมงาน
- การให้ข้อมูลที่ชัดเจน ใช้คำพูดที่เข้าใจง่าย
- เลือกเวลาที่เหมาะสม
- การเข้าบ้านให้ถูกกาลเทศะ
- การเข้าใจของกลุ่มเป้าหมายในการให้ข้อมูลมากน้อยแค่ไหน

ได้อะไรมาบ้าง

- รู้ข้อมูลเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่าย พี่ชที่ปลูก เนื้อที่
- เห็นความต้องการที่จะทำอาชีพเสริมของแต่ละครัวเรือน
- รู้ถึงปัญหาของแต่ละครัวเรือน

ปัญหาในการเก็บข้อมูลของทีมงาน

- การแบ่งงานกันทำยังไม่ชัดเจน
- การเขียน การกรอกข้อมูล บางข้อยังถามไม่ค่อยถูก
- คำถามบางข้อ กลุ่มเป้าหมายไม่สะดวกในการให้ข้อมูล เช่น หนี้สิน
- ไม่ได้นัดกลุ่มเป้าหมายล่วงหน้า ทำให้มีบางรายที่ไม่อยู่บ้าน ทำให้ต้องเสียเวลาในการเดินทางไป

สรุปกิจกรรม

- แกนนำได้ฝึกทักษะการสัมภาษณ์ การจดบันทึก และการใช้แบบสอบถามจากการลงพื้นที่จริง
- ได้รับทราบปัญหาการเก็บข้อมูลและหาแนวทางแก้ไขปัญหา

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- ทีมวิจัยทุกคนให้ความร่วมมือดี แสดงให้เห็นถึงความพร้อมของทีมวิจัย

กิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

วันที่ 10 มกราคม 2559 เวลา 13.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง หมู่ที่ 4 (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยตำบลคลองชีล้อม	10	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	13	คน

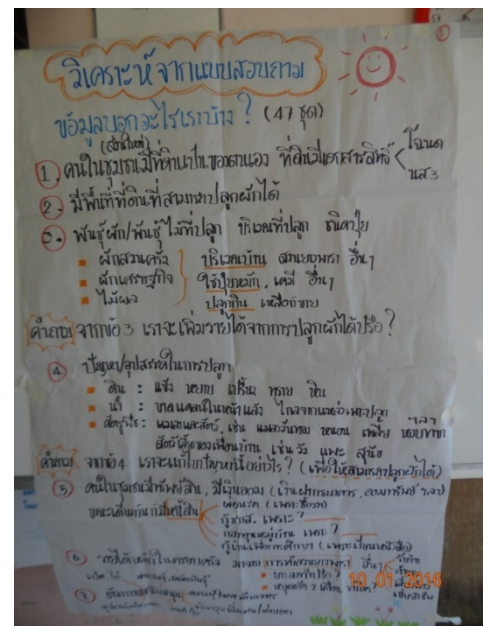
วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์แบบสอบถาม คร่าวๆ
2. เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

เริ่มต้นด้วยพี่เลี้ยงนำเสนอข้อมูล ที่วิเคราะห์จากแบบสอบถามในภาพรวม จากข้อมูลแบบสอบถาม 47 ชุด ข้อมูลบอกอะไรเราบ้าง

- 1) คนในชุมชนส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง ที่ดินมีเอกสารสิทธิ์ โฉนดและน.ส.3
- 2) มีพื้นที่ที่ดินที่สามารถปลูกผักได้

- 3) พันธุ์ผัก/พันธุ์ไม้ที่ปลูก
  - ผักสวนครัว
  - ผักเศรษฐกิจ
  - ไม้ยืนต้น ไม้ผล
- 4) บริเวณที่ปลูก คือ บริเวณบ้าน สวนยางพารา
- 5) ชนิดปุ๋ย มากที่สุด คือ ปุ๋ยหมัก รองลงมาเป็นเคมี
- 6) ปลูกเพื่อกิน เหลือจากกินจึงค่อยขาย
- 7) ปัญหา/อุปสรรคในการปลูก
  - ดิน : แข็ง หยาบ เปรี๊ยะ ทวาย หิน
  - น้ำ : ขาดแคลนในหน้าแล้ง อยู่ไกลจากแหล่งเพาะปลูก
  - ศัตรูพืช : แมลงวันทอง หนอน เพลี้ย หอยทาก และสัตว์เลื้อยของเพื่อนบ้าน เช่น วัว แพะ สุนัข
- 8) คนในชุมชนมีทรัพย์สิน เงินออม (เงินฝากธนาคาร, ออมทรัพย์) มีหนี้สิน ดังนี้ ผ่อนรถยนต์/จักรยานยนต์ กู้กส. กองทุนหมู่บ้าน กยศ.
- 9) รายได้หลักในครอบครัว มาจากการทำสวนยางพารา รองลงมาเป็นรับจ้าง ค้าขาย เลี้ยงสัตว์ และเบี้ยยังชีพของผู้สูงอายุ
- 10) ต้องการสนับสนุนเรื่อง
  - ต้นพันธุ์ เมล็ดพันธุ์
  - ความรู้ ความเข้าใจในการทำเกษตร
  - พันธุ์สัตว์ เช่น ไก่ไข่ เป็ด
  - เงินทุนในการเริ่มต้น/ต่อยอด
  - การทำปุ๋ย
  - อุปกรณ์ในการทำเกษตร
  - ดินสำหรับปลูกในกระถาง

หลังจากนำเสนอที่วิจัยสรุปว่าปัญหาที่สำคัญในการทำเกษตร คือ การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรช่วงหน้าแล้ง จึงวางแผนกันว่าจะจัดเวทีหารือกับนายกอบต.คลองชีล้อมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว

แผนการทำงานต่อ

- จัดเวทีหารือแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำในการเกษตรกับนายกอบต.คลองชีล้อม
- จัดเวทีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- สรุปข้อมูลเป็นตัวเลขเพื่อนำเสนอในเวทีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- แกนนำมีความตั้งใจจริงในการหาทางออกปัญหาเรื่องน้ำขาดแคลนในการทำเกษตร \

กิจกรรม เตรียมความพร้อมเวทีหารือนายทพปัญหาขาดแคลนน้ำทำเกษตรช่วงหน้าแล้ง

วันที่ 13 มกราคม 2559 เวลา 13.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง หมู่ที่ 4 (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	4	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพูดคุยเค้าโครงเนื้อหาการนำเสนอในเวทีคร่าวๆ
2. ติดตามความพร้อมเรื่องการจัดการ สถานที่ ของว่าง และการเชิญชาวบ้านมาร่วมเวที

บันทึกกิจกรรม

นัดทีมวิจัย นายศรี ผู้ใหญ่จิต พูดคุยถึงเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ เป้าหมายของการจัดเวที สอบถามความพร้อมเรื่องเชิญคน สถานที่ และของว่าง ทีมวิจัยสะท้อนว่าเป้าหมายของการจัดเวที คือ ต้องการชี้แจงรายละเอียดโครงการ ให้นายกอบต.คลองชีล้อมรับรู้ และหารือในประเด็นเกษตรฟุ้งตน กรณีประสบปัญหาขาดแคลนน้ำทำเกษตรในหน้าแล้ง ปัญหาขาดแคลนน้ำในหน้าแล้งเป็นปัญหาใหญ่ ในการทำเกษตรของคนคลองชีล้อมที่ต้องประสบทุกปี การจัดเวทีเป็นการสะท้อนปัญหานี้ไปยังผู้นำ เพื่อหารือแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

รูปแบบการนำเสนอ

1. ผู้ใหญ่จิตเล่าที่มาของโครงการ
2. ตัวแทนหมู่ละ 1 คนนำเสนอปัญหาขาดแคลนน้ำในการทำเกษตร
3. หารือแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

สถานที่จัดประชุม คือ บ้านของนายศรี ระยะเวลา 13.00 น. โดยนายศรีเป็นคนรับผิดชอบจัด สถานที่ รวมถึงเตรียมของว่างสำหรับการประชุมในครั้งนี้ด้วย

กิจกรรมที่ 8 หารือนายทพ.เพื่อแก้ไขปัญหารื้อเรื่องขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรช่วงหน้าแล้ง

วันที่ 14 มกราคม 2559 เวลา 13.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง หมู่ที่ 4 (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/ทีมชุมชน	18	คน
นายกอบต.	1	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	21	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอข้อมูลปัญหาในการทำเกษตรต่อนายกอบต.
2. เพื่อหารือแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

บันทึกกิจกรรม

ผู้ใหญ่จิตชี้แจงว่าโครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจาก 2 แหล่งทุน ดำเนินการควบคู่กัน คือ จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และจากมูลนิธิสยามกัมมาจล ตำบลคลองชีล้อมดำเนินการ 2 เรื่อง คือ เรื่องป่าชายเลน กับเรื่องเกษตร และทั้งสองเรื่องเกิดมาจากความคิดที่ว่าทำอย่างไรให้เกิดประโยชน์กับบ้านเราท่ามกลางราคายางพาราตกต่ำ ทั้ง 2 เรื่องนี้เราทำในนามของสภาชุมชนบริหารจัดการตนเองตำบลคลองชีล้อม เรื่องป่าชายเลนเราเก็บข้อมูลอาชีพ จะเห็นว่าสัตว์น้ำลดลงไปมาก ก็น่าเป็นห่วงในเรื่องของอาชีพประมงว่าเราจะอยู่ได้กันได้อย่างไร ส่วนของเกษตร เริ่มต้นด้วยการหาสมาชิกหมู่บ้านละ 10 ครัวเรือน เป็นคนที่ชอบด้านนี้ บางคนก็ทำอยู่แล้ว มารวมกลุ่มกัน เราได้เก็บข้อมูลพื้นฐานของแต่ละครัวไปแล้ว แบบสอบถามก็ค่อนข้างละเอียดพอสมควร เราพอรู้ว่าแต่ละครัวมีที่ดินเท่าใด มีพื้นที่ที่ปลูกผักได้เท่าใด แต่ละครัวตอนนี้ประสบปัญหาอะไรบ้าง ที่เห็นก็คือตอนนี้ทุกคน

อยากจะทำให้จริงจัง เพื่อเป็นอาชีพเสริม เพราะว่าเราไม่มั่นใจว่าจะขึ้นหรือไม่ หรือว่าจะลงต่ำไปอีก ทุกคนอยากสร้างรายได้เสริมจากตรงนี้ แต่มาติดปัญหาคือเข้าหน้าแล้ง เราไม่มีน้ำในการปลูก ถ้าเราจะปลูกในช่วงนี้เราจะบริหารจัดการน้ำอย่างไร อยากให้มาช่วยระดมกัน แล เพื่อใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นายอดิศักดิ์ สองเมือง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองชีล้อม ชี้แจงว่าเรื่องน้ำกินน้ำใช้อบต.จัดหา

ให้ทุกปีในช่วงหน้าแล้ง เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของชาวบ้าน แต่นี่เป็นการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาตอนนี้ คือ การใช้น้ำฟุ่มเฟือย ทั้งห้าหมู่บ้านจ่ายค่าน้ำเกินหมื่นกว่าบาท แต่พอไปเก็บค่าน้ำ บางคนไม่จ่าย หว่านน้ำไม่มี ผมกำลังทำข้อมัญญัติของอบต.ให้ติดมาตรการจัดการใช้น้ำทุกบ้าน เพื่อที่จะคิดค่าน้ำ นี่คือน้ำใช้ น้ำประหาไม่สามารถไปรดผักได้ เพราะเป็นน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคไม่ใช่เพื่อการเกษตร ที่บ้านกำนันหมู่ 1 กำนันทำเกษตร ผมไปคุยกับกำนัน ก็ต้องหยุดเพราะว่าน้ำใช้อุปโภคบริโภค ไม่ใช่เพื่อการเกษตร แยกต้องหาวิธีการของแก ถ้าทุกบ้านทำแบบแกน้ำก็ไม่พอ ถ้าเอาน้ำไปรดผัก คนอื่นก็ทำแบบแก น้ำขาด ไม่พอใช้กันอีก เพราะว่าเราใช้ฟุ่มเฟือย เปิดทิ้งไว้เต็มหมด ปัญหาคือการบริหารจัดการน้ำ ไม่ใช่ไม่มีน้ำ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องคุยกันที่อบต. ส่วนเรื่องนี่คือการปลูกผักเป็นอาชีพเสริม ถ้าไม่มีน้ำทำปรี๊ด ต้องมาคิดหาวิธี เพราะน้ำคือปัจจัยสำคัญ ต้องใช้น้ำมาก คนที่มีความพร้อมในเรื่องน้ำสามารถทำได้ ต้องเริ่มจากคนที่มีความพร้อมก่อน

ผู้ใหญ่จิตสรุปว่า จะเห็นปัญหาเรื่องน้ำกินน้ำใช้ ว่าน้ำมีเพียงพอในช่วงหน้าแล้ง ถ้าเราใช้กันอย่างประหยัด แต่เราขาดวินัย เปิดน้ำทิ้งไว้บ้าง รดต้นไม้บ้าง น้ำเลยไม่พอในช่วงหน้าแล้ง สำหรับบางบ้านที่มีบ่อก็ช่วยได้มาก ถ้าเราแก้ปัญหาน้ำกินน้ำใช้ได้ เราก็มองต่อไปยังน้ำที่จะมาทำเกษตร ต้อง

แก้ปัญหาไปที่ละขั้น น้ำศรีเพิ่มเติมว่าโครงการนี้วางแผนกับทีมพี่เลี้ยงไว้แล้วว่าจะแจกต้นไม้ พันธุ์ไม้ พันธุ์ผัก ในช่วงเดือนพฤษภาคม เพราะคิดว่าฝนลงพอดี ถ้าแจกตอนนี้ก็ไม่ได้ปลูกอยู่ดี เพราะที่ไม่มีน้ำ พี่เลี้ยงเพิ่มเติมว่าควรปลูกต้นไม้เพิ่มเติมด้วย เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับดิน ควรที่จะปลูกควบคู่กันไป เพราะไม้เศรษฐกิจเหล่านี้แทบไม่ต้องดูแลเลย และเป็นไม้ที่มีมูลค่า สามารถขายได้

วันนี้ที่เชิญนายกมาเพื่อให้รับรู้ว่าตอนนี้เราทำโครงการอะไรอยู่บ้าง ซึ่งนอกจากโครงการนี้แล้ว ยังมีโครงการของสกว. ของพัฒนาชุมชน ที่เรียกว่าโครงการ เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนต้นแบบ ลงมาที่หมู่ 4 ตำบลคลองชี ล้อม หลายคนที่พออย่างราคาสูง จากที่เน้นยางอย่างเดียวก็มา คิดปลูกผัก มาสะดวกตรงไม่มีน้ำ คนที่มีน้ำปลูกได้ วันนี้ที่เชิญ นายกมาหารือว่าถ้าคนที่คิดจะปลูกผักแต่ไม่มีน้ำช่วยอย่างไร ได้บ้าง เพราะว่าถ้าหน้าพอเข้าหน้าแล้งก็คงไม่มีอีก นายก บอกว่าปี 2560 จะมีการสร้างเขื่อนที่ตำบลวังวน ซึ่งติดกับ ตำบลคลองชีล้อมหมู่ 4 หมู่ 5 คนคลองชีล้อมน่าจะได้ใช้ประโยชน์จากตรงนี้ น้ำศรีบอกว่านั้นก็เป็นอีก ทางเลือกหนึ่ง เพราะเราต้องมาคิดกันว่าต่อไปทุกปี ทำปรีอให้ทุกหมู่มีน้ำในการทำเกษตร เพราะคน อยากรมีอาชีพเสริมจากยาง ต่อจากวันนี้เราได้วางแผนว่าจะจัดประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อมา ปรึกษาหารือเรื่องนี้โดยเฉพาะ

ผู้ใหญ่.จิตชนวางแผนต่อ ในเมื่ออย่างราคาตกต่ำ เรามีกลุ่ม จำเป็นต้องมารวมกลุ่มเพื่อคิดงาน ต่อ ปลูกผักก็ไม่มีน้ำ ลงคลองก็สัตว์น้อย สิ่งที่เราทำได้ตอนนี้ คือ การเตรียมที่ปลูก มาแล้วเรามีที่ดินที่ พอจะปลูกผักได้หรือไม่ ต้องเตรียมตัวให้พร้อม เราต้องหาความรู้ ระหว่างที่รอฝน โครงการนี้สนับสนุน เรื่องความรู้อยู่แล้ว ปีหน้าเราต้องเปลี่ยนแล้ว ถ้าไม่เปลี่ยนไปไม่รอด พื้นที่ว่าง ๆ รอบบ้าน เราต้องเอามา ใช้ พื้นที่รวมอาจทำเป็นโครงการเพื่อการเกษตร โรงปุ๋ย หน่วยงานเขามิงบประมาณให้ ถ้าเราคิดและ รวมกลุ่มกันได้ สรุปสิ่งที่ทำได้ตอนนี้ระหว่างรอฝน คือ

- เตรียมพื้นที่เพาะปลูก บ้านไหนที่มีความพร้อมในเรื่องน้ำสามารถปลูกได้
- อบรมหาความรู้เพิ่มเติม เข้ากลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ศึกษาดูงานนอกพื้นที่
- ติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอพันธุ์ไม้ พันธุ์พืช ที่เป็นความต้องการและสามารถปลูก ได้ง่าย ดูแลไม่ยาก เช่น เหมียง ขาไก่ ผักกูด เพราะใช้น้ำน้อย เป็นที่ต้องการของตลาด และต้องใช้สารเคมี
- คัดเลือกบ้านตัวอย่างหมู่ละ 2-3 ครัวเรือน ลงเยี่ยมบ้าน
- จัดเวทีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ก.พ.59)

กิจกรรม เยี่ยมบ้านชมแปลงเกษตรฟุ้งตนตัวอย่างหมู่ที่ 1

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 10.00 น.

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	11	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	13	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเยี่ยมบ้าน และชมแปลงเกษตรบ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นบ้านตัวอย่าง “เกษตรฟุ้งตน” หมู่ที่ 1 จำนวน 3 บ้าน คือ บ้านของลุงสม พี่แมว และน้ำไม้
2. เพื่อสร้างความตื่นตัวให้กับคนในพื้นที่หมู่ 1 เรื่องการทำเกษตร
3. เพื่อให้แกนนำในหมู่ 2,3,4,5 ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการลงพื้นที่จริง

บันทึกกิจกรรม

ทีมพี่เลี้ยงและทีมวิจัยที่เป็นแกนนำหมู่ที่ 2,3,4,5 หมู่ละ 2-3 คน เดินทางไปยังบ้านตัวอย่างหมู่ที่ 1 เริ่มต้นที่บ้านของนายละม้าย สองเมือง หรือน้ำไม้ ต่อด้วยบ้านหลังที่สองของนายสุพรชัย หมุนเวียน หรือพี่แมว จากนั้น มาบ้านหลังที่สามคือ บ้านของนายสมนึก รุ่งสมบัติ หรือลุงสม ชมสวน และกินข้าวเที่ยง ต่อด้วยสรุปงานและวางแผนการทำงานต่อในช่วงบ่าย

ทีมวิจัยได้เยี่ยมชมแปลงเกษตรแต่ละบ้าน ดังนี้บ้านของพี่ไม้ จุดเด่น คือ มีความพร้อมด้านพื้นที่ปลูกผักในสวนยางพารา เนื่องจากยางยังเล็ก อายุประมาณ 1 ปีกว่าๆ พืชผักที่ปลูกได้แก่ พริก บวบ พักเขี้ยว ผักบุ้ง ผักหวาน มันสำปะหลัง ใช้น้ำบ่อ และน้ำจากสระใกล้บ้าน ซึ่งขุดไว้ในที่ดินของตัวเอง ประสบปัญหาในเรื่องดิน เนื่องจากดินแข็ง ต้องใช้น้ำมาก ยิ่งช่วงหน้าแล้งน้ำไม่เพียงพอ ต้องสูบน้ำมาพักไว้ที่ถังเก็บน้ำขนาดใหญ่สำรองไว้ ลงทุนกับเรื่องน้ำมากพอสมควร นอกจากนี้ยังเลี้ยงไก่ไข่ ประมาณ 50 ตัว วันหนึ่งสามารถเก็บไข่ได้วันละ 1-2 แผง

หลังที่สองบ้านของพี่แมว จุดเด่น คือการนำของเหลือใช้ภายในบ้านมารีไซเคิลใหม่ อย่างเช่น เครื่องซักผ้าเก่า เอามาเป็นอ่างเก็บน้ำ เศษไม้เก่าๆ ในคลองเอามาทำโต๊ะ เก้าอี้ สวนอยู่ติดบ้าน พื้นที่ไม่มาก แต่ใช้สอยได้คุ้ม ผักที่ปลูกเน้นผักสวนครัว เช่น พริกไทย พริก ผักเหมียง ฯลฯ นอกจากนี้ยังเลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เก็บไข่ขายได้ทุกวัน ส่วนน้ำใช้น้ำประปา ไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องน้ำ เนื่องจากพื้นที่ไม่มาก และผักที่ปลูกก็สามารถเอากันเองได้

หลังที่สามบ้านของลุงสม พื้นที่เกษตรอยู่ห่างจากบ้านประมาณ 100 เมตร เป็นเนินสูงที่เหลือจากการขายหน้าดิน ดินเป็นหินลูกรัง แข็ง และปลูกพืชผักยาก แต่มีข้อดี คือ อยู่ใกล้แหล่งน้ำทั้งประปา หมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีสระน้ำที่ขุดเอง ในสระเลี้ยงปลาตุ๊ก และหอยไวกู๋ ลุงสมเพิ่งเริ่มทำสวนที่ตรงนี้ ตอนนี้อยู่ปลูกกล้วย เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับดิน ปลูกทุเรียน พริก ถั่วฝักยาว และอยู่ระหว่างหาข้อมูลว่าสภาพที่ดินแบบนี้จะปลูกพืชชนิดใด และสามารถปรับปรุงดินได้อย่างไรให้เหมาะสำหรับการปลูกพืช

สรุปการทำกิจกรรม

- การสัญจรไปเยี่ยมและชมบ้านตัวอย่างหมู่ที่ 1 ทำให้พี่เลี้ยงและแกนนำในแต่ละหมู่เห็นพื้นที่จริง รับทราบปัญหา เห็นโอกาสและศักยภาพของการต่อยอด หรือพัฒนาของแต่ละบ้าน เพื่อเป็น บ้านตัวอย่างต่อไป ทั้งนี้เกิดการแลกเปลี่ยนในประเด็นที่ว่า แต่ละบ้านมีความแตกต่างกัน ค่อนข้างมาก การที่จะเป็นบ้านตัวอย่างไม่จำเป็นต้องมีความเพียบพร้อม หรือต้องทำตามอย่าง คนอื่น แต่ต้องวิเคราะห์ตัวเองให้ได้ว่า เรามีต้นทุนอยู่แค่ไหน พื้นที่เราเป็นอย่างไร เราต้องการ พัฒนาในด้านไหน และเรามีอะไรให้เพื่อนได้เรียนรู้ได้

กิจกรรม เยี่ยมบ้านชมแปลงเกษตรฟุ้งตนตัวอย่างหมู่ที่ 5

วันที่ 20 มีนาคม 2559 เวลา 9.00 -16.00 น.

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/ทีมชุมชน	17	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	20	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเยี่ยมบ้าน และชมแปลงเกษตรบ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นบ้านตัวอย่าง “เกษตรฟุ้งตน” หมู่ที่ 2 จำนวน 3 บ้าน คือ บ้านป่าจืด บ้านผู้ช่วยธนพล และบ้านป่าจืด

2. เพื่อสร้างความตื่นตัวให้กับคนในพื้นที่หมู่ 5 เรื่องการทำเกษตร
3. เพื่อให้ทีมวิจัยที่เป็นแกนนำในหมู่ 1,2,3,4, ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการลงพื้นที่จริง

บันทึกกิจกรรม

นัดรวมตัวกันที่บ้านของน้ำศรี เมื่อพร้อมแล้วได้เดินทางต่อไปยังหมู่ 5 บ้านหลังแรก คือ บ้านของนางประจิต มะนะโส หรือป้าจิต ซึ่งเป็นหอมสมุนไพรพื้นบ้าน ใช้บ้านเป็นสถานที่รักษา ใช้ชื่อว่า “ศิริโรโรคาสถาน” สอบถามป้าจิตได้ความว่าตนเองได้สืบทอดการรักษาโรคนี้นี้มาจากสามี เมื่อสามีเสียชีวิตตนและบุตรเขย คือ ผู้ช่วยชนพล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 จึงรับช่วงต่อ จุดเด่นของบ้านป้าจิต คือ สมุนไพร ที่นำมาทำเป็นยารักษาโรค ได้แก่ แก่นตะวัน หม่อน และอีกหลายชนิด ป้าจิตได้นำใบหม่อนและดอกคำฝอยมาตากแห้ง ทำเป็นชา ยกมาต้อนรับคณะที่ไปเยี่ยมบ้านด้วย

ป้าจิตนำสมุนไพรที่ปลูกไว้รอบ ๆ บ้านมาผลิตเป็นยารักษาโรค ได้แก่ เบาหวาน ความดัน หัวใจ ยาบำรุงเลือดสำหรับสตรี และอีกสารพัดโรค มีคนทั้งในและนอกจังหวัดมารักษาที่น้อยไม่ได้ขาด เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ใกล้เคียงกัน คือ บ้านของผู้ช่วยชนพล บุตรเขย ที่บ้านของผู้ช่วยมีแปลงผักด้านหลัง ได้แก่ กวางตุ้ง ผักบุ้ง ปลูกขาย ผักสวนครัวปลูกไว้กินในครอบครัว ในสวนยางพาราหลังบ้านมีผักเหมียงและสับปะรด ภรรยาของผู้ช่วยเล่าให้ฟังว่า แม้รายได้จากการปลูกผักขายจะไม่มาก แต่อย่างน้อยก็ลดรายจ่ายในครอบครัวได้มาก ตอนนี้บุตรชายแฝดทั้งสองคนศึกษาอยู่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับทุนการศึกษาทั้งสองคน ภูมิใจที่ได้เห็นลูกเรียนสูงๆ คิดว่าลูกคงได้รับการถ่ายทอดมาจากตายายและพ่อ ซึ่งได้คลุกคลีมาแต่เด็ก ๆ

บ้านหลังต่อมา คือ บ้านของนางสุจินต์ เต็งเจียง หรือป้าจินต์ เป็นบ้านที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากหลังอื่นๆ ล้อมรอบด้วยบ่อกึ่ง ป้าจินต์ใช้ที่ดินรอบ ๆ คันบ่อกึ่งให้เกิดประโยชน์โดยการปลูกพริก ซึ่งสังเกตเห็นว่างามมาก แม้ว่าดินแถบนั้นจะเป็นดินเค็มเพราะว่าอยู่ใกล้ป่าชายเลน ดินคลอง หลังบ้านเป็นคอกวัว บ่อเลี้ยงปลา ข้างบ้านเป็นแปลงผัก ได้แก่ กวางตุ้ง ผักบุ้ง ยอดมัน ซึ่งเก็บไปขายที่ตลาดนัดเกือบหมดแล้ว ปลูกใหม่ นอกจากจุดเด่นเรื่องการบริหารจัดการที่ดินรอบ ๆ บ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุดแล้ว จุดเด่นอีกอย่างของบ้านป้าจินต์ คือ เป็นพื้นที่ที่สามารถปลูกมะขามหวานได้ รสชาติไม่แตกต่างจากมะขามหวานเพชรบูรณ์เลย ป้าจินต์ได้สอยให้ชิม หลายคนได้เก็บเมล็ดกลับไปทดลองปลูกที่บ้าน แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะหวานเหมือนที่บ้านป้าจินต์หรือไม่ เพราะว่าดินไม่เหมือนกัน บ้านป้าจินต์เป็นดินเค็มน่าจะปลูกได้ดี

เสร็จจากบ้านป่าจิ้งดีได้เดินทางมารับประทานอาหารเที่ยงที่บ้านของนำหลี่ ทีมวิจัยหมู่ 5 เมื่อนี้มีแกงไตปลาใส่ไข่นกกระทา ต้มกะทิผักเหมียงกึ่งสด ปลาทอด และยำมะม่วง ตบท้ายด้วยแตงโมหวานๆ เหมาะกับหน้าร้อน หลังจากรับประทานอาหารเสร็จพี่เลี้ยงได้ชวนคุยถึงการลงเยี่ยมบ้านในวันนี้ หลายคนสะท้อนตรงกันว่าบ้านที่ลงไปเยี่ยมทั้ง 3 หลัง ต่างมีจุดเด่นที่แตกต่างกันออกไป เช่น บ้านป่าจิ้งดีก็มีจุดเด่น

เรื่องสมุนไพร ซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญในการผลิตยารักษาโรค บ้านผู้ช่วยชนพลก็เด่นในเรื่องการปลูกผักเพื่อขายและการใช้ที่ดินรอบๆบ้านหรือสวนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่นเดียวกับบ้านของป่าจิ้งดี ที่ใช้ที่ดินรอบๆบ่อกึ่งให้เกิดประโยชน์ แทนที่จะปล่อยให้ว่างเปล่า สิ่งที่คณะเยี่ยมบ้านได้เรียนรู้ในวันนี้คือไม่มีอะไรที่ทำไม่ได้ อยู่ที่ว่าจะทำหรือไม่เท่านั้นเอง ถ้ามีแต่คิดถึงปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ ก็คงไม่ได้ลงมือทำ ข้อค้นพบอีกอย่างในการลงเยี่ยมบ้านครั้งนี้คือ พื้นที่หมู่ 5 เคยทำนามาก่อน เพราะเรียกบ้านแถบนี้ว่าบ้านทุ่งนา แต่เมื่อมีสวนยางพารา สวนปาล์ม และบ่อกึ่งเข้ามา ทุ่งนาก็ค่อยๆหายไปจนไม่มีเหลือ ปัจจุบันแทบทุกหลังคาเรือนต้องซื้อข้าวกิน พี่เลี้ยงตั้งข้อสังเกตและชวนคิดชวนคุยต่อว่า จะเป็นไปได้หรือไม่ที่จะรื้อฟื้นการทำงานขึ้นมาอีกครั้ง อาจจะเริ่มจากการทำข้าวไร่ เหมือนที่แปลงของยายเจือ หมู่ที่ 1 เป็นประเด็นที่ฝากให้ทีมแกนนำและเครือข่ายไปคิดต่อ

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- นางนฤมล ชัยณีย์ หรือสุปุ๋ยบอกว่าตนเองอยู่คลองซีล่อมมานานแต่ไม่เคยได้เข้ามาหมู่ 5 เลย นี่เป็นครั้งแรก รู้สึกดีใจที่ได้มารู้จักคนหมู่ 5 เห็นพื้นที่หมู่ 5 ถ้าไม่มีโครงการนี้ ตนเองคงไม่มีโอกาสดี ๆ แบบนี้ รู้สึกประทับใจมาก
- ทุกคนประทับใจแกงไตปลาไข่นกกระทาของนำหลี่ อร่อย ไม่เคยกินมาก่อน

กิจกรรมที่ เวทีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วันที่ 25 มีนาคม 2559 เวลา 14.00 น. ณ ห้องประชุม อบต.คลองซีล่อม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	7	คน
ทีมวิจัย/ทีมชุมชน	15	คน
พี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	25	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้แจงและนำเสนอโครงการในพื้นที่ตำบลคลองชีล้อมแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อหารือแนวทางการบูรณาการการทำงานหนุนเสริมตำบลคลองชีล้อม

บันทึกกิจกรรม

ผู้ประสานงานสกว.ตรัง คุณชนิษฐา จุลบล วิทยากรชวนคุยในครั้งนี้ได้แนะนำหน่วยงานสกว. ว่ามาขับเคลื่อนงานในตำบลคลองชีล้อม มีนายศรีเป็นหัวหน้าโครงการ สำหรับวันนี้เป็นเวทีสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่เชิญไปวิเคราะห์แล้วว่าจะเกี่ยวข้องกับสองประเด็นนี้เป็นหลัก มาดูว่าคลองชีล้อมขับเคลื่อนอะไรอยู่บ้าง เราจะมีส่วนร่วมในการมาหนุนเสริมอย่างไร นายอดิศักดิ์ สองเมือง นายกอบต.คลองชีล้อม ได้กล่าวต้อนรับนายอำเภอ และผู้เข้าร่วมเวทีทุกท่าน รวมถึงขอบคุณที่มีส่วนร่วมในการมาร่วมคิด ร่วมสนับสนุนการแก้ไขปัญหาของตำบลคลองชีล้อม

นายศรี แก้วลาย นำเสนอโครงการ ที่เชิญหน่วยงานมาวันนี้เพื่อต้องการให้หน่วยงานรับรู้ ตอนนี้เราทำโครงการ 5 หมู่บ้าน มีกลุ่มตัวอย่างหมู่ละ 10 คน มีสนับสนุนจากสกว.หลังจากลงเก็บข้อมูลแล้ว พบว่าเราติดปัญหาเรื่องน้ำ หลังเก็บข้อมูลมาคิดกันว่า ถ้ารอพึ่งหน้าฝนอย่างเดียว หน้าแล้งเราต้องหยุด ทำอย่างไรให้ปลูกช่วงหน้าแล้งได้ พอติดเรื่องนี้ ก็เลยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาคุย เพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ตอนนี้เราตัดยางเป็นหลัก เป็นอาชีพหลัก เป็นต้นทุน อาชีพรองไม่มี ตัดยางเสร็จนอน เล่นการพนัน ทำอย่างไรให้เราอยู่ได้ภาวะเศรษฐกิจแบบนี้ เชิญมาเพื่อให้รับรู้ปัญหาของเรา ผักที่เราคิดจะทำเป็นผักที่ว่าท้องตลาดไม่ปลอดภัย แต่เราก็ต้องกิน เพราะว่าเราไม่ได้ปลูกเอง จากการที่เขาเอาผักไปตรวจ พบสารเคมี แต่เราก็ต้องกิน เราทำตรงนี้เพื่อต้องการให้เขาปลูกกิน ปัญหาตรงนี้ก็ลดลงหน่อย ถ้าเราไม่ใส่สารเคมี สุขภาพเราก็ดีขึ้น

วิทยากรเสริมว่าทำกิจกรรม เชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ เพื่อให้รู้ว่าคนบ้านเราลุกอะไรอยู่เท่าไร ก็ชนิด นอกจากนี้เรายังทำปฏิทินฤดูกาลในเบื้องต้น คลองชีล้อมไม่ไกลจากตลาดส่งออกไปได้ ไม่ต้องหวังพึ่งยางพาราอย่างเดียว ดูงานแล้ว วิเคราะห์สถานการณ์แล้ว ขยายเครือข่ายไปตามหมู่ต่างๆ ศูนย์ย่อยแต่ละหมู่ มีเพื่อนต่างจังหวัด สตูล ระนอง ตรัง และการพัฒนาศักยภาพของผู้นำ กิจกรรมตอนนี้ทำกิจกรรมเยี่ยมบ้านหมู่ละ 3 บ้าน จากสิบหลัง รู้ว่าแต่ละบ้านทำอะไรบ้าง ความหลากหลายเกิดขึ้นในคลองชีล้อม ไม่เด่นเฉพาะหน้าศรี บ่อกุง การใช้ประโยชน์ จากคันทนาบ่อกุง ปลูกมะขามหวานได้ การเยี่ยมบ้านสร้างพลังให้กับทีมและเจ้าของบ้าน เชิญหน่วยงานมาเยี่ยมบ้านกับเราด้วยก็ได้ มากินผักพื้นบ้าน บรรยากาศธรรมชาติเกิดการเคลื่อนไหวในชุมชน หน้าศรีมีปัญหอะไรอีกบ้าง

หน้าศรี ระบบการขับเคลื่อนของเกษตรมีปัญหายุ่งยากอยู่พอสมควร เพราะว่าบางคนก็ยังไม่เชื่อ ไม่เข้าใจ ตรงนั้นไม่เป็นไร บางคนทำการเกษตร ไม่เชื่อในเรื่องที่ไม่ใช้สารเคมี คิดว่าต้องใช้สารเคมี เราต้องพยายามชวนให้เขาเข้ามา เริ่มเปลี่ยนความคิด

วิทยากร เรื่องน้ำไม่ใช่แค่การขุดบ่อ ขุดสระ ต้องคิดว่ามาเพิ่มความชุ่มชื้นในดินได้อย่างไร การเยี่ยมบ้านในช่วงหน้าแล้ง ทำให้เราได้เห็นปัญหาจริง ๆ พบว่าเรื่องน้ำแล้ว ยังเป็นเรื่องของความรู้ คลองชีล้อมถูกปรับไปกับเกษตรแผนใหม่ ภูมิปัญญาเดิมหายไป เพราะทำแต่อาชีพยาง ปลูกยาง ต้องหาความรู้ในการปลูก การดูแลรักษา ตัวอย่าง ต้องการความมั่นใจ ตอนนี้ลั้งแล้วถ้าไม่ทำอย่างไร เป็นไปได้

หรือไม่ ตัวอย่างที่ดี ดินที่ดี ดินแบบนี้เหมาะสำหรับการปลูกอะไร ต้องขอความรู้จากส่วนที่เกี่ยวข้อง อีกอย่าง คือ เรื่องพันธุ์ผักที่เหมาะสมกับดิน ตรงไหนมีต้นพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ที่ดี เราก็อยากได้ บางทีจากศูนย์ฯ ยังไม่แข็งแรงพอ อยู่ระหว่างการปรับให้อยู่ได้

แลกเปลี่ยน

- ส.อบต. หมู่ 4 นายย้วน อิทธิปัญญากุล ติดปัญหาเรื่องน้ำ
- นายสมนึก รุ่งสมบัติ ปัญหาการทำเกษตร อยากเรียนว่าอดีตเป็นผู้นำท้องถิ่น 12 ปีเต็มๆ ออกจากตรงนั้นมาทำเศรษฐกิจพอเพียง รู้ว่าการทำเกษตรต้องใช้ภูมิปัญญาของตัวเอง ผมว่าจริงๆ ผมขายมะพร้าวได้ 880 ดีใจมาก เพราะขายไม่ได้ตัด ดีใจมาก เพราะเราไม่ได้สนใจเลย มีมะพร้าว 5 ต้น ขายได้หลายบาทแล้ว ใช้น้ำหยดรดเรียน มันไม่พอ ปัญหาเรื่องน้ำ
- ปลูกพันธุ์ไม้ยืนต้น คือ เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้น น้ำมี แต่อยากรู้วิธีการจัดการน้ำ

ผู้ใหญ่จิตนาเสนอ ข้อมูลประเด็นป่าชายเลน ขอขอบคุณหน่วยงานที่เข้ามาร่วม อยากชี้แจงที่มาของโครงการอีกโครงการที่ทำความเข้าใจกัน ชื่อว่าโครงการว่าสภาพบริหารจัดการตนเองตำบลคลองชีล้อม สนับสนุนโดยมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ ใ้งบประมาณมาเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนบริหารจัดการตนเอง ให้เกิดความเข้มแข็งและเกิดความยั่งยืน ถ้าชุมชนอ่อนแอปัญหาก็เกิดขึ้นได้ง่าย เล็งเห็นว่าเรื่องของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง วัตถุประสงค์ ชุมชนเข้มแข็ง ปัญหาคลี่คลาย คนถูกพัฒนา คิดเป็น พูดเป็น แก้ปัญหาเป็น ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ต้องก็โดยคนในชุมชนเอง คลองชีล้อมแบ่งเป็น 2 ประเด็น เกษตรพึ่งตน เศรษฐกิจตกต่ำ ตัดยางนอน ไม่ได้คิดเรื่องการเพิ่มรายได้ ลำบากแน่ หลายที่เห็นปัญหาแล้วพัฒนาไปก่อนเรา ทำอย่างไรให้สวนยางมีพืชแซม เราน่าจะมาคิดกันว่าเราจะทำอะไรกันบ้าง

ส่วนเรื่องป่าชายเลน ตำบลคลองชีล้อมทั้งห้าหมู่บ้านมีเนื้อที่ติดต่อป่าชายเลนทั้งหมด มีเนื้อที่ห้าพันไร่เศษ ป่าสมบูรณ์หลังหยุดสัมปทานเมื่อปีพ.ศ. 2535 แต่สิบปีให้หลังป่าลดลงอย่างน่าวิตก คิดว่ามาทำอย่างไร อาชีพของเราจะสูญหาย รายได้จากวันพื้นที่เหลือวันละสองสามร้อย ป่าของเราก็มี ถ้าเราไม่มาคิด ไม่มาพูดคุยกัน ทำอย่างไรให้เกิดการบริหารจัดการสูงสุดในเรื่องของอาชีพ การบริหารจัดการป่าที่ยั่งยืน สำหรับวิธีการทำงาน มีประมาณ 10 คน นี่เป็นระยะที่ 2 โดยการเก็บข้อมูลในชุมชนที่ทำประมง หนองเสม็ด ท่านาว ป่ายาง หัวสะพาน ที่ลงไปแล้วมีท่านาว หนองเสม็ด ป่ายาง ไปถึงก็สัมภาษณ์คนที่ทำประมง สักรวจป่าและคลองพูดคุยกันไปพลาง พบป่าสมบูรณ์ แต่พื้นที่ป่าลดลง บ่อกึ่งเข้ามา ปูปลาลดลง สาเหตุน้ำเสียจากบ่อกึ่ง ชีเลน จับปูเล็ก คนเพิ่มมากขึ้น จากสิบลำเป็นสิบห้า แย่งกันทำมาหากิน คือ ปัญหาที่พี่น้องอาชีพประมงประสบอยู่ตอนนี้

แลกเปลี่ยน

- เจ้าหน้าที่จากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 30 (วังวน ตรัง) เรียนนายอำเภอ ยินดีที่หน้า ศรี เขิญมา ตามที่เราคุยกัน จากเรื่องเศรษฐกิจยางราคาไม่ดี ลดความสำคัญของป่าเลน ตอนนี้ราคายางลง หารายได้ชดเชย ก็ลงเลใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนมากขึ้น ปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเพิ่มขึ้น คือ ปัญหาการบริหารจัดการ ต้องเรียนว่าที่ผ่านมาในตำบลคลองชีล้อม มีกลุ่มเครือข่าย

อยู่ แต่ไม่ได้ครอบคลุมทั้งตำบล ส่วนใหญ่จะอยู่ที่หมู่ 4 ที่ผ่านมาเราจัดกิจกรรมอยู่เรื่อย กระจาย
ใน 4 ตำบลที่มีป่าชายเลน บ่อน้ำร้อน กันตั้งได้ ว่างวน คลองซีล่อม ปัญหาเรื่องการบุกรุกจะน้อย
มาก สภาพป่าสมบูรณ์ 29 นี้ เราจะจัดที่คลองซีล่อม การอนุรักษ์ของเก่าไว้ ปลูกฟื้นฟูในส่วนที่
เสื่อมโทรม ปลอยสัตว์น้ำมาปล่อย ให้เพิ่มขึ้น

วิทยากรเสริมว่า ถ้าชาวบ้านไม่มั่นใจในแนวเขตของป่า จับจีพีเอสได้หรือไม่ ป่าเลนประกาศ
ตามมติป่า 30 มีเสาปูน มีป้ายบอก ชาวบ้านจะรู้

- นายอำเภอกันตัง ขอเสริมนิดหนึ่ง เคยบอกในที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านแล้ว กำนันผู้ใหญ่ก็คง
ทราบ เรากำลังทำโครงการ วันแม่พ ใช้มาตราส่วนหนึ่งต่อ สี่พัน ตอนนี้นำปลัดจังหวัดเป็นเลขาอยู่
หมายความว่าเขาเอาข้อกฎหมายที่ทำประกาศ มาขีดเส้นในแผนที่หนึ่งต่อสี่พัน ว่าอุทยาน ป่า
ชายเลน ป่าสงวน สปก. มันอยู่ตรงไหน ถ้าใช้เป็นเส้นเดียว เขาจะทำเพื่อให้เห็นว่าในประเทศไทย
ไทยนี้ ในกฎหมายต่างๆ เส้นอาณาเขตที่ประกาศเป็นของทางราชการ ที่เข้าไปดูแล ของคนไทย
ถ้าเราไม่ได้กันไว้ สร้างวินัยไว้ เราไม่ยอม เพราะถ้าพูดกันตรงๆ คือเราคิดระบบทุน คิดว่าฉัน
บายกว่า ขับโตโยต้ากับเบนถัมขับเร็วก็ตายเหมือนกัน ก็เช่นเดียวกัน คือ อย่างเกาะลิบงบอก
บายที่ผมยี่สิบล้าน ผมเป็นข้าราชการเอาเงินมาจากไหน แต่อะไรก็ตามพอคนนิยมก็จะแพง
อย่างเพชรผมไม่เคยใส่เพชรเลย พอเสร็จจะเห็นเลยว่าประเทศไทยมีอะไรบ้าง เมื่อได้วันแม่พ
แล้วต่อไปก็ต้องมาดูว่า แล้วชาวบ้านเข้าไปอยู่แคไหน ขีดเส้น บางอย่างถ้าหนักเกินไปก็ให้ไม่ได้
แต่คสช. ถ้าคนยากจนเขาไม่ดำเนินการ แต่ถ้าเป็นนายทุนเขาดำเนินการ ถ้าแผนที่ตรงนี้เสร็จจะ
รู้ว่าอาณาเขตอยู่ตรงไหน แล้วเราเข้าไปเทียบไหน ถึงเทคโนโลยีตอนนี้มีหมดแล้ว แต่ชาวบ้านรู้
หรือไม่ รู้ จิตสำนึกมันพูดไม่ได้ ทำไมคนต้องขายยาบ้า เพราะว่าอยากรวย คิดหนี้เขาไว้มาก
เพื่อนอี่ฆ่า เป็นวัฏจักรแก้ไม่ได้ ถ้าเริ่มแก้ต้องเริ่มแก้จากตัวบุคคล เพราะว่ามันจะดีที่สุด ถ้า
บุคคลมีความเข้าใจอย่างแท้จริง ที่นี้ใช้ศูนย์เรียนรู้จากพระราชดำริ ระดับตำบล ถ้าทำตรงนี้มัน
จะได้คุณธรรมด้วย เพราะคนเราเอาอะไรไปไม่ได้ ทำนเสียชีวิตไป ตายไปเอาไปไม่ได้ แต่ทำไม
ต้องไปทำให้คนอื่นเดือดร้อน เบียดเบียนทั้งตัวเอง และผู้อื่น ถ้าทำตรงนี้ได้ แผนที่นี้ถ้าทำเสร็จ
จะรู้เลย สองท่านเห็นอยู่แล้วว่าตรงนี้เป็นป่า ถ้าเอาใจมาวัดตรงนั้นแล้วมันไม่ใช่แล้ว เอา
คุณธรรมมาจับเพราะมันไม่ใช่ของเรา แต่ถ้าไม่มีที่ทำกินเลย อย่างที่กันตังได้เพิ่งให้ที่ทำในที่
สาธารณประโยชน์

ผู้ใหญ่จิต ถามเรื่องขุดคูห้ากิโลเมตร ฝั่งขวาของทางเข้าคลองท่าใคร

- เจ้าหน้าที่ป่าเลน มีกำลังไม่มาก แต่ต้องดูแลพื้นที่หลายหมื่นไร่ เราต้องมาสร้างจิตสำนึกของพี
นอง การบริหารจัดการ ไม่ดีเท่าที่พี่น้องดูแลเอง อย่างของคลองซีล่อมพื้นที่ป่าชายเลนไหนที่
สมบูรณ์เราอาจจะกันเป็นเขตอภัยทานหรือเขตเพาะพันธุ์สัตว์น้ำก็ได้ กันไว้บางส่วนเพื่อให้สัตว์
น้ำได้อยู่ ได้ขยายพันธุ์ก็มีกติกาห้ามใช้เครื่องมือที่ทำลายล้าง อย่างเช่นยาเบื่อ ปิดอ่าว เป็นต้น
มีกติกาของชุมชน มีกลุ่มที่รองรับ เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน เพราะว่าถ้าไม่มีการควบคุม
เท่ากับมือใครยาวสาวได้สาวเอา มันก็ละ ก็ทั้งหมดมีการทะเลาะเบาะแว้งกัน

- นายอำเภอ ผู้ว่าให้แนวทางไว้เลยว่า ถ้าจัดการเรื่องท้องเที่ยวชุมชนให้บอกในที่ประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หนึ่ง มีกรรมการ ตั้งตามผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน ต้องมีการประชุมสรุปสาระสำคัญของเรื่องอะไรบ้าง สามคือ ต้องมีแผน ได้แต่พูดเท่านั้นเอง สี่ปฏิบัติ เป็นหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ต้องรู้เพื่อนที่ ไปดูแล้วรายงานผม ถ้าใครบุงกุก ผมก็สั่งให้เขาจับ ห้าติดตามประเมินผล ถ้าทำแบบนี้ได้ จะขับเคลื่อนได้ เพราะว่าเราจะบอกได้เลย ที่นี้ต้องนับหนึ่ง เรามีอยู่คืออะไร อะไรที่เป็นจุดขายของเรา ถ้ามีปัญหาอะไรให้บอก แต่ที่บอกว่าชุมชนเข้มแข็งมากที่สุด เพราะว่ามันอยู่ใกล้ตัวเรามาก พวกเราเองไม่ได้เข้ามา ถ้าท่านสะท้อนภาพขึ้นมาผมก็ต้องให้คนมาแล เรามีชุดปฏิบัติการระดับตำบล มีศูนย์ดำรงธรรม ประมาณ 10 กว่าคน มีเรื่องร้องเรียนขึ้นมาก็ให้ชุดนี้เข้าไปดู เมื่อเขามีเรื่องร้องเรียนมาสามเรื่องผมก็ให้ชุดนี้เข้าไปดูเลย จะได้ตอบคำถามถูก บางเรื่องต้องใช้ทหาร ตำรวจ ฝ่ายปกครอง บางกรณีต้องจับกุม อย่างที่ตรังเรือนจำรับได้ 1300 จำนวนนักโทษ 2600 คน หมายความว่าความเข้าใจของคน ยังไม่ยอม เราก็ต้องมาทำ อย่างกรณีเงินตำบลละห้าล้าน ผมมอบให้กำนันผู้ใหญ่บ้านไปทำเลย เพื่อดูว่าสามารถทำได้หรือไม่ ของกันตั้งต้องคืนเงินไป 6 โครงการ หมายความว่าไม่ได้ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ชาวบ้านประท้วงไม่เห็นด้วย คัดค้าน เพราะว่าเราผู้นำเองสารที่จะส่งไปถึงชาวบ้านมันไปไม่ถึง เราไม่ได้ติดตามข่าวสารเลย ตามไม่ทัน เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้ พอสารที่ส่งไปไม่ถึง ก็มีรบกวนเรื่องการเมืองมั่ง ผู้นำไม่ถูกกันมั่ง เงินนี้ผมก็เลยต้องคืน เพราะว่าท่านทำไม่ได้ มองถึงศักยภาพหรือความพร้อมของเรา ถ้ามว่าหน่วยงานราชการจะทิ้งท่านหรือไม่ ตอบได้เลยว่าไม่มี ในส่วนของกำนันผู้ใหญ่บ้านเรา เหมือนที่เค้าถามว่าทำไมต้องใช้ประจักษ์เพราะว่าท่านจำไว้ว่าหมู่บ้านที่เข้มแข็งที่สุดในประเทศไทยนี้จะขาดข้าราชการไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราต้องสร้างข้าราชการที่มีสำนึกพร้อมที่จะทำงานรับใช้ประชาชน ต้องเข้าถึง เข้าใจเข้าถึง เพราะฉะนั้นข้าราชการต้องแท้กทีมให้ได้ อย่างวันนี้ เรามีกันครบทีม เหมือนข้าราชการไม่ได้อยู่เหนือประชาชน แต่เราทำปรีอให้ชาวบ้านเข้าใจ เพราะว่าชาวบ้านเขาไม่รู้เหมือนเรา อย่างเมื่อพูดถึงเรื่องป่า ท่านต้องไปดูว่าในหมู่บ้านที่ติดเขตป่า ท่านมีกรรมการหรือยัง ได้คุยเรื่องนี้มั่งมาย เราจะต้องวิเคราะห์สวนที่มีเป้าหมาย มีทิศทาง เพราะถ้าไม่มีทิศทางท่านจะเดินไปไหน เป้าหมายคือ สิ่งแวดล้อมของเรา ต้องอุดมสมบูรณ์ เราต้องหาจุดเด่นให้ได้ ของคลองซีล่อม เรียนทางลัด เอาสิ่งที่เพื่อนทำแล้วสำเร็จมาเป็นบันไดในการเดิน โดยรวมกันแบบประจักษ์ รัฐบาลนี้ใช้สูตรของประจักษ์ขับเคลื่อนหลักสูตรของเกษตรหัวข้อ การขับเคลื่อนการเกษตรโดยประจักษ์ ทุกภาคส่วนกำลังรณรงค์เรื่องคุณธรรม ต้องควบคุมคุณธรรม อำเภอคุณธรรม ผมจะประกาศว่าอำเภอกันตั้งเป็นอำเภอคุณธรรมได้ ก็ต่อเมื่อหน่วยงานต่าง ๆ หมู่บ้าน ต้องมีคุณธรรม คำว่าคุณธรรมไม่เสียเบี้ย แต่ต้องมาพูดตรงนี้เพื่อให้ท่านเข้าใจว่าเราจะเดินไปด้วยกัน ผมมาอยู่กันตั้งก็ต้องตั้งเป้า หมู่บ้านนี้ต้องตั้งเช่นเดียวกัน ต้องมีวิสัยทัศน์ คือ สิ่งที่อยู่จะเป็นหรือว่าความฝัน ในความฝันต้องมีองค์ประกอบ ผู้นำต้องมี 3 ข้อ มีองค์ความรู้ในหน้าที่ที่ท่านรับผิดชอบ ต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการ การบริหารจัดการที่ง่ายที่สุด มี 4 ข้อ คือ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ตรวจสอบว่ามีปัญหาหรือไม่ เอาปัญหานั้นมาปรับปรุงและทำใหม่ และวงจรนี้จะเดินตลอด สุดท้ายของ

ผู้นำคือ ต้องสร้างการมีส่วนร่วมได้ ตำบลคลองชีล้อมได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนต้นแบบ บ้านพีศรี ส่งการผ่านมาทางกรมพัฒนาชุมชน ซึ่งจะมีหน่วยงานเข้ามา เราต้องทำเรื่องนี้ให้เป็นเรื่องเดียวกัน ไม่แยกหน่วยงาน ทำให้เป็นท่อนเดียวกัน

ปัญหาและอุปสรรค

- หน่วยงานมาไม่ครบตามที่ได้เชิญไป ทำให้ไม่สามารถสรุปแนวทางการทำงานร่วมกันได้

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้รับทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินโครงการในพื้นที่ตำบลคลองชีล้อม

กิจกรรม เยี่ยมบ้านชมแปลงเกษตรฟุ้งดินตัวอย่างหมู่ 3

วันที่ 2 เมษายน 2559 เวลา 9.00 -16.00 น.

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/ทีมชุมชน	13	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	16	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเยี่ยมบ้าน และชมแปลงเกษตรบ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นบ้านตัวอย่าง “เกษตรพึ่งตน” หมู่ที่ 3 จำนวน 3 บ้าน คือ บ้านของนายผอม หมั่นหมื่น นายบันลือ เกษศิริ และนางนฤมล ชัยณีย์
2. เพื่อสร้างความตื่นตัวให้กับชาวบ้านพื้นที่หมู่ 3 ในเรื่องการทำเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง
3. เพื่อให้ทีมวิจัยที่เป็นแกนนำในแต่ละหมู่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมความสัมพันธ์ และเสริมกำลังใจซึ่งกันและกัน

บันทึกกิจกรรม

หมู่ที่ 3 บ้านหนองเสม็ดตำบลคลองชีล้อม เป็นชุมชนมุสลิม มีไทยพุทธไม่กี่ครัวเรือน ระหว่างทางไปบ้านนายผอม หมั่นหมื่น หรือที่พวกเราเรียกติดปากว่าสุผอม (สุแปลว่าลุง) เห็นบ่อกึ่ง 2-3 เจ้า เป็นพื้นที่ที่มีบ่อกึ่งมากกว่าหมู่อื่นๆ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสอนศาสนาขนาดใหญ่ รองรับนักศึกษาจากต่างจังหวัด และต่างประเทศ วันนี้อากาศค่อนข้างร้อน ไม่นานก็เดินทางมาถึงบ้านของสุผอม มาถึงจึงรู้ว่าที่จริงสุผอมไปรอพวกเราอยู่ที่บ้านของพี่บันลือ อยากให้เราแวะเยี่ยมที่นั่นก่อนเป็นหลังแรก แต่ด้วยการสื่อสารที่ไม่ตรงกันทำให้เราขับรถเลยผ่านมา สักพักสุผอมเลยต้องตามพวกเราไปที่นี้

เมื่อสุผอมมาถึงก็ไม่พูดพร่ำทำเพลง ลงมือเดินกันเลย โดยมีสุผอมคอยตอบข้อสงสัยในฐานะเจ้าของบ้าน พื้นที่การทำเกษตรของสุผอมมีประมาณ 1 ไร่เศษ รวมทั้งที่เป็นบ้านพักอาศัยด้วย อยู่ใกล้กับบ่อกึ่ง

จุดเด่นของพื้นที่ คือ มีสระน้ำไม่ใหญ่นักค่อนข้างไปทางหลังบ้าน ในสระตอนนี้ น้ำแห้งขอด มีแต่ผักบุงเหี่ยวๆ คุลมดินกันสระ สุผอมบอกว่า ช่วงนี้แล้งมาก ต้องรอหน้าฝนน้ำขึ้นมาเกือบขอบสระ ปลูกกล้วยได้ ผักบุง ผักกระเฉดงามมาก สุผอมบอกว่าถ้าเป็นช่วงหน้าฝนจะงามมาก น้ำจะขึ้นมาเกือบถึงขอบสระ ตรงบริเวณขอบสระตอนนี้ปลูกพริกกับมะเขือไว้รอบๆ มะเขือเพิ่งปลูกไม่นาน เพาะเมล็ดพันธุ์เอง ก่อนหน้านี้เคยปลูกมาแล้ว 2 รุ่น ประมาณ 60 ต้น ในเวลาประมาณ 2 เดือนเศษ สามารถเก็บผลผลิตขายได้ประมาณ 4,000 บาท นอกจากนี้ยังมีมะละกอพันธุ์ฮอลแลนด์ ชะอม และผักกวางตุ้ง ที่เลือกปลูกมะเขือเพราะสุผอมบอกว่าดูแลง่าย เป็นที่ต้องการของตลาด และที่สำคัญเหมาะกับสภาพดินที่เป็นดินทราย มะเขือทนแล้งได้ดีบางต้นอยู่ได้เป็นปีกว่าจะตาย ส่วนศัตรูพืชก็ไม่มาก จะมีก็แต่พวกเพลี้ย ซึ่งสุผอมบอกว่าเอาอยู่ กำจัดไม่ยาก แค่อายัดเส้นกับยอดเทียม แชน้ำทิ้งไว้ 1 อาทิตย์ หลังจากนั้นกรองเอาแต่น้ำ แล้วมาฉีดพ่น ก็สามารถแก้ได้ ทั้งยังไม่เป็นอันตรายด้วย ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่าง คือเรื่องน้ำ สุผอมใช้น้ำประปากับน้ำบ่อ ซึ่งมีเพียงพอในช่วงหน้าแล้ง หากใช้อย่างประหยัด ของสุผอม นี้เป็นปัญหาทั้งสองหน้า เพราะบริเวณนี้เป็นที่ลุ่ม หน้าฝนน้ำท่วมเต็มคูปาล์ม แถมน้ำเค็มขึ้นถึง เลยเลือกปลูกปาล์ม พอหน้าแล้งก็แห้งสนิท

หลังจากเดินชมสวนพวกเราได้มาพักกินน้ำที่หลังบ้าน และพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีผู้ใหญ่จิตเป็นคนถามและชวนคุยในประเด็นที่สำคัญ เช่น

- คิดว่าชาวบ้านหมู่ที่ 3 มีคนที่เข้าใจการทำเกษตรแบบสุมอมมากน้อยแค่ไหน และจะชวนมาเข้าร่วมได้อย่างไร สุมอมบอกว่าตอนนี้เป็นเพียงการเริ่มต้น เริ่มชวนกันมา เป้าหมายคืออยากให้คนในชุมชนหันมาปลูกผักกินเอง ได้กินผักที่ปลอดภัยไร้พิษ แต่ตอนนี้เป็นเพียงแค่การรับฟัง แต่ยังไม่มีการลงมือทำกันที่ สุมอมบอกว่ากำลังเพาะมะเขือ เพื่อไว้สำหรับแจกเครือข่ายด้วย นี่เป็นกลยุทธ์สำคัญในการชวนเพื่อน
- เศรษฐกิจพอเพียงในความเข้าใจของสุมอม เป็นอย่างไร สุมอมบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่แค่การปลูกผัก แต่มันลึกไปถึงจิตสำนึก คือ เราต้องรู้ว่าเรามีรายรับ-รายจ่ายอย่างไร เราต้องทำบัญชีครัวเรือน และปลูกจิตสำนึกให้กับแม่บ้าน (ภรรยา) ในเรื่องนี้ เพราะว่าจะได้มีแนวคิดที่สอดคล้องไปในทางเดียวกัน เมื่อครอบครัวพร้อมเข้าใจ ก็สามารถช่วยกันทำได้
- อยากพัฒนาเป็นอาชีพหรือไม่ เพราะตอนนี้ราคาขายพาราตกต่ำ สุมอมบอกว่าตัวเองมีสวนยางพาราเป็นของตนเอง ปลูกผักเหมีียงแซมประมาณ 10 ต้น กรีดยางขายน้ำยางสด รายได้ประมาณ 300-400 บาทต่อวัน ซึ่งตรงนั้นก็ยังไม่ได้ แต่การปลูกผักมันเป็นความสุขอย่างหนึ่งที่ได้ผ่อนคลาย เมื่อเห็นผักเจริญเติบโตเราก็กสบายใจ นี่คือสิ่งที่เราได้รับนอกเหนือจากรายได้

เสร็จจากบ้านสุมอมเราได้เดินทางต่อไปยังบ้านของนายบันลือ เกษศิริ หรือบังลือ และนางเหาะหะ เกษศิริ หรือจ๊ะหญิง ที่บ้านเลขที่ 74/2 หมู่ 3 ตำบลคลองขี้ล่อม เมื่อเดินทางมาถึงสองสามีภรรยาได้รอต้อนรับอยู่ก่อนแล้ว และได้เชิญเชิญที่นั่ง แต่พวกเขาขอเดินชมบริเวณบ้านก่อน บ้านของบังลือ มีจุดเด่นอยู่ที่การจัดสรรพื้นที่ประมาณครึ่งไร่ในการทำเกษตรรอบๆบ้านอย่างสวยงาม ปลูกผักเป็นไม้ประดับบ้าน ได้ประโยชน์สองทาง คือ นอกจากจะสวยงามแล้วยังเป็นอาหารได้อีกด้วย พวกเราเดินไปรอบๆ สังเกตเห็นมีพืชผักหลายชนิดได้แก่ มะเขือ พริก มะละกอ ยี่หระ(ราแดง) ส้มเฒ่า มะระขี้นก จ๊ะหญิงบอกว่าถ้ามาช่วงหน้าฝนผักจะมีมาก อย่างผักบุ้ง ตำลึง ผักกาดนกเขา อ้อ(คุณ) แต่ตอนนี้แล้ง ทำให้เหี่ยวตายไปมาก หลังจากนั้นได้มานั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ในช่วงแรกหน้าศรีเป็นคนชี้แจงที่มาที่ไปของการมาเยี่ยมบ้านในวันนี้ว่า ตอนนีเรารวมกลุ่มกันทำเกษตร กำลังสร้างเครือข่าย หมู่ละ 10 ครัวเรือน วันนี้เป็นคิวของหมู่ที่ 3 ซึ่งมาเยี่ยม 3 บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างในการทำเกษตร จากนั้นได้ให้บังลือเล่าความรู้สึกที่ได้ทำเกษตร บังลือเล่าว่าทำมานานแล้วเป็นสิบปี กรีดยางด้วยประมาณ 300 ต้น รายได้ประมาณ 400 บาทต่อวัน ในสวนยางไม่ได้ปลูกอะไรแซม เนื่องจากยางอายุมากแล้ว กะว่าจะปลูกหลังจากที่โค่นแล้ว หากว่างเว้นจากการกรีดยางก็จะรับจ้างทั่วไป ส่วนปลูกผัก ทำด้วยกันทั้งครอบครัว พ่อ แม่ ลูก เพราะอยากให้ลูกเห็นประโยชน์ ไม่ใช่ให้เรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว แต่พ่อแม่ต้องให้ความรู้กับลูกในเรื่องนี้ด้วย อยากให้ลูกได้เห็นเงินทุกบาททุกสตางค์นั้นมีค่ามากกว่าจะหามาได้ การปลูกผักช่วยเราประหยัดได้มาก แทนไม่ต้องซื้อผักจากข้างนอกมากิน ที่เหลือจากกินก็สามารถขายแม่ค้าหรือเพื่อนบ้านได้ อย่างน้อยวันละ 30 บาท เราได้อยู่แล้ว ของที่เราต้องซื้อคือจำพวกข้าวสาร อาทิตยละ 5 กิโลกรัม เป็นเงิน 140 บาท และพวกเนื้อสัตว์อย่างปลา เป็นต้น ตอนนีลูกเรียนอยู่ทั้งสองคน บังลือบอกว่าเรากรีดยางอย่างเดียวอยู่ไม่ได้ แต่ถ้าเราลดรายจ่ายด้วยการปลูกผักกินเอง มันช่วยเราได้ครับ อีกอย่างเราได้กินผักที่ปลอดภัยซึ่งเป็นผลดีกับสุขภาพ เราไม่ใช่เคมี แต่ใช้ชีวะซึ่งหาได้

ง่าย ปัญหาเหมือนเดิม คือ เรื่องน้ำที่ไม่เพียงพอในหน้าแล้ง ไหลบ้างไม่ไหลบ้าง เอาแน่นอนไม่ได้ ต้องหาจังหวะในการเปิดร่องไว้ บังลือบอกว่าที่ท่าเพราะใจรัก และที่ผ่านมาก็เกิดผลดีมาก ลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ได้จริง อยากจะทำต่อไปเรื่อยๆ จากนั้นได้เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ซักถามแลกเปลี่ยนกัน มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

- ลงสมสนใจเรื่องบ่อปลาตก ถามว่าเลี้ยงอย่างไร ประมาณกี่ตัว และบ่อนี้ได้มาปรี้อ บังลือเล่าว่า เคยเลี้ยงมาแล้ว 2 รุ่น รุ่นนี้รุ่นที่ 3 ประมาณ 200 ตัว กินอาหารเป็นส่วนมาก แต่ก็มีบ้างที่ให้กินร่วมกับเศษข้าว เลี้ยงประมาณ 2 เดือนก็จับขายได้ ได้ประมาณ 2,000 บาท ถือว่าเรายังได้กำไร เพราะได้เป็นอาหาร และได้แบ่งขายให้เพื่อนบ้าน ส่วนบ่อปลาได้มาจากโองใส่หน้าที่แตก เอามาตัดครึ่ง ดัดแปลงเป็นบ่อเลี้ยงปลาตก ทุกคนสนใจมาก ว่าบังลือคิดได้อย่างไร
- ผู้ใหญ่จิตถามว่าทำปรี้อให้เพื่อนเขามาคิดเหมือนเรา หรือดึงเขาเข้ามาช่วยอย่างไร คิดว่ายาก ใหม่ บังลือบอกว่าเรื่องแบบนี้ยาก เพราะคนที่ทำด้วยใจรัก ถ้าเขาไม่รัก ก็ยากที่จะดึงเขาเข้ามา ตอนนี้จะเห็นว่าคนในชุมชนใช้ชีวิตแบบพอเพียงน้อย

ผู้ใหญ่เพิ่มเติมเรื่องการชวนมาเข้ากลุ่มเครือข่ายเกษตร บอกว่าการรวมกลุ่มต่อจากนี้อาจจะมีการประชุมกันบ้าง เพื่อนัดเจอแลกเปลี่ยนเพิ่มเติมความรู้กัน และชื่นชมบังลือกับจะหญิงในด้านความพร้อมของครอบครัว ทั้งเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพอเพียง การเลี้ยงดูบุตร และการประพฤติตนที่เป็นแบบอย่างให้กับครอบครัวอื่นๆได้

คุยกันจนเลยเที่ยง ได้เดินทางต่อมาที่บ้านนางสาวนฤมล ชัยฉิษฐ์หรือสุปุ๋ย ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ 3 ตำบลคลองชีล้อม ซึ่งเป็นหลังสุดท้ายของกิจกรรมเยี่ยมบ้านในวันนี้ บ้านของสุปุ๋ยอยู่ใกล้กับท่าเรือหนองเสม็ด เมื่อไปถึงเจ้าของบ้านรออยู่ก่อนแล้ว สุปุ๋ยบอกว่า เมฆวันนี้ประกอบด้วย แอ่งกะทิ กุ้ง สับปะรด ปลา ทับทิมทอด ปูต้ม เคยฉลุดอกกับไข่ และต้มกะทียอดปาล์ม ซึ่งหลายคนเคยกินเป็นครั้งแรก การนั่งกินข้าวพร้อมกันเป็นบรรยากาศที่ดีมาก ทำให้กับข้าวอร่อยขึ้นไปอีก สุปุ๋ยบอกว่ากับข้าวในวันนี้ชื่อไม่ก็อย่าง เพราะปูเลี้ยงเอง ปลาเลี้ยงเอง ยอดปาล์มพื้นเอง เคยฉลุดอกเพื่อนบ้านทำเอง

หลังกินข้าวมีแถมโมหวนๆตบท้าย อิ่มทั้งกาย อิ่มทั้งใจ ผู้ใหญ่จิตเสนอนานาจะให้เวลาไปสืบกันก่อน หลายคนเห็นด้วย แต่เอาเข้าจริงก็ไม่มีใครไปแอบสืบสักคน ทุกคนเดินย่อยไปดูรอบๆ พื้นที่ของสุปุ๋ยมีจุดเด่นตรงเด่น มีบ่อกุ้งร้างอยู่ 2 บ่อ บ่อแรกถูกแปลงเป็นบ่อเลี้ยงปลาและปูที่เอามาทำอาหารให้เรากินในวันนี้ ส่วนอีกบ่อยังคงรกร้าง สุปุ๋ยบอกว่าวางแผนว่าจะปลูกมะม่วงหิมพานต์ เพราะไม่ต้องดูแลมาก พวกเรายังคงเดินต่อไป สังเกตรอบๆ มีต้นจากขึ้นมาก น้ำตริบอกว่าจากนี้เขาตัดขายใบละบาทเลยทีเดียว จะเห็นได้ว่าทุกอย่างเป็นเงินเป็นทองหมด เราเดินไปถึงบางเล็กๆ ที่พี่แมวบอกว่าชื่อบางสุปุ๋ย ซึ่งใช้เรือแล่นออกไปยังคลองท่าหนาวได้ ป่าโกงกางอุดมสมบูรณ์มาก พี่แมวชี้ให้แล้ขนาด และบอกว่ายังไม่นานเท่าไร ผู้ใหญ่จิตเกิดความคิดว่าน่าจะทำเป็นที่ท่องเที่ยว เพราะเห็นความเป็นไปได้ในอนาคต

บ่ายสามโมงเรามาพบตัวพูดคุยกันอีกครั้ง หลังจากที่ได้ให้เวลาทุกคนในการพักผ่อนเดินเล่น การพูดคุยยังคงเป็นไปแบบไม่เป็นทางการเหมือนทุกครั้งที่ผ่านมา เริ่มต้นด้วยสุปุ๋ยกล่าวต้อนรับอย่างเป็นทางการ และสอบถามถึงอาหารการกินว่าถูกปากหรือไม่ พี่เลี้ยงได้บอกให้สุปุ๋ยแนะนำพันธุ์ไม้ว่าปลูก

อะไรบ้าง สุปุ๋ยบอกว่าที่นี่มีต้นตะขบน้ำ ซึ่งเป็นไม้ที่หายาก น้อยคนที่จะปลูก ลูกตะขบน้ำมีสรรพคุณทางยา ใช้รักษาโรคเบาหวาน กินแล้วน้ำตาลจะลด นอกจากนี้ยังมีละมุด สะตอ ชมพู มะปริง เป็นต้น จากนั้นได้ให้ทุกคนสะท้อนสิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในวันนี้

- นำศรีบอกว่าสิ่งที่ได้ คือ การจุดประกายในเรื่องการทำเกษตร แต่ปัจจัยสำคัญในการทำเกษตรคือ ต้องมีน้ำ ต้องมีใจรัก และต้องมีที่ดิน ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ได้ เป้าหมายในอนาคตคืออยากให้ทุกหมู่บ้านมีศูนย์เรียนรู้เกษตร จากที่ตอนนีเราพยายามที่จะสร้างเครือข่ายหมู่บ้านละ 10 ครัวเรือน ต่อไปหมู่บ้าน 3 จะเคลื่อนงานในพื้นที่ต่ออย่างไร ชวนคนเข้ามาร่วมปรี๊ด ต่อไปอาจจะมีการแข่งขันบ้านตัวอย่างที่พอจะเป็นศูนย์เรียนรู้ได้ รางวัลค่อยมาคิดกันว่าจะให้อะไร คิดว่าอาจเป็นแรงจูงใจให้คนหันมาทำเกษตรมากขึ้น ต้องนิยามคำว่าศูนย์เรียนรู้ให้ชัดเจนในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งคำว่าศูนย์เรียนรู้อาจไม่จำเป็นต้องเพียบพร้อม แต่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือให้บทเรียนกับคนที่มาดูได้
- ผู้ใหญ่จิตขอสรุปจากการลงพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้าน ครั้งแรกที่หมู่ 1 หมู่ 5 และมาวันนี้หมู่ที่ 3 ว่าสิ่งที่เห็นได้ชัด คือ ผ่านมาสามครั้งแต่ทีมของเรายังคงเหนียวแน่นเหมือนเดิม ทุกคนเสียสละเวลาในการทำกิจกรรมนี้ สิ่งที่ได้จากการไป 3 บ้านในวันนี้ คือ เรื่องการจัดการครอบครัวตัวเอง ทั้งในเรื่องรายรับรายจ่าย ความเป็นอยู่ พฤติกรรมบางอย่างที่ปรับเปลี่ยนไป การผ่อนคลายทางด้านจิตใจ จะเห็นได้ว่าในภาพรวมเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงแล้ว แต่ก็ต้องมาคิดต่อว่าเราพร้อมจะเป็นตัวอย่างให้เพื่อนหรือไม่ อยากให้มองไปข้างหน้า ตอนนีเรารอฝนกันอยู่ เลยไม่ได้ทำอะไรมาก แต่อยากให้เกิดไปถึงตอนที่เราปลูกได้ เราจะรวมกลุ่มกันขายอย่างไร อาจเป็นกลุ่มอาชีพ เราต้องเริ่มจากทำเล็กๆในครัวเรือนก่อน แล้วค่อยขยายไปสู่ระดับที่ใหญ่ขึ้น แล้วก็หาวิธีการว่าทำอะไรให้ยั่งยืนด้วย ที่สำคัญอยากให้มีข้อมูลของชุมชนว่าใครปลูกอะไรบ้าง จำนวนกี่ต้น บางทีมีคนสั่งดีปลีผมมา 3 กิโลกรัม แต่ผมมีแค่ 1 กิโลกรัม ถ้าเรารู้ว่าคนบ้านเราปลูกกี่คน เราก็มีสินค้าที่จะส่งไปยังข้างนอก
- ลุงสม บอกว่ารู้สึกไม่โดดเดี่ยว เพราะว่ามีกลุ่ม แต่เราต้องเริ่มทำจากตัวเอง ทำให้เพื่อนเห็นก่อนแล้วชักชวนคนอื่นเข้ามา
- พี่แมว บอกว่าเราไปหลายบ้าน หลายหมู่บ้าน สิ่งที่ได้เรียนรู้ คือ ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ทำให้แต่ละที่เราได้เรียนรู้วิธีการจัดสรรพื้นที่ที่หลากหลาย รวมถึงวิธีคิดที่หลากหลาย เราเก็บเกี่ยวจากแต่ละที่ไม่เหมือนกัน และอยากฝากว่าถ้าเราไปเยี่ยมบ้านไหน อยากให้เอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในบ้านนั้นมาทำกับข้าว อย่างบ้านของสุปุ๋ย ที่ใช้ของที่มีที่บ้าน
- นำหลี่ คิดว่าตอนแรกไม่ได้มาแล้ว เพราะว่าติดธุระที่กันตังและพุงนี้ก็ต้องแข่งเม้ง แต่ก็คิดว่าถ้าไม่ได้มาก็จะเสียดาย เพราะว่าตอนไปหมู่บ้านยังประทับใจที่หลายคนอุทิศส่วไปไปถึงที่โน่น ถ้าเราไม่มาสุปุ๋ยจะคิดอย่างไรที่ไม่มา เพราะการไปเยี่ยมบ้านมันเหมือนเป็นการไปให้กำลังใจ อีกอย่างคือ เราได้เห็นแนวคิดที่หลากหลาย
- ป้าจินต์ บอกว่าดีใจมากที่ได้มาในวันนี้ รู้สึกประทับใจมาก

- น้ามล มีคนถามว่าออกไปทุกวัน ไปหาก็กีเออ เราก็ได้บอกว่าเราได้ไปเยี่ยมบ้านคนโน้นคนนี้มาก เห็นความแตกต่างแต่ละที่ เราไปชวนเขาทำ ไปบอกต่อว่ามันดีปรีอ จากที่เราไปเห็นมาหลายที่ อีกร้อยอย่างคือมันเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- จะหญิง บอกว่ารู้สึกดีใจที่หลายคนไปเยี่ยมบ้าน และได้รับคัดเลือกเป็นบ้านตัวอย่าง

หลังจากนั้นได้วางแผนการเยี่ยมบ้านสัญจรไปที่ หมู่ 2 ซึ่งผู้ใหญ่จิตเป็นเจ้าภาพ แต่ยังไม่สามารถกำหนดวันได้ เนื่องจากติดช่วงสงกรานต์ ผู้ใหญ่จิตบอกว่าน่าจะต้องหลังสงกรานต์ไปแล้ว ต่อด้วยการปิดเวทีโดยสุพอมและสุปุยเจ้าภาพ สุพอมบอกว่าอยากให้เราอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนแบบนี้ คนอื่นเขาเห็น เขาก็เข้ามาเอง เพราะว่าความเป็นกลุ่มก้อน ความผูกพัน ความมีน้ำใจ มันเป็นเรื่องที่สำคัญมาก อยากให้เราคำนึงถึงตรงนี้ และรู้สึกดีใจที่ทุกคนได้มาเยี่ยมบ้าน สุปุยบอกว่าถ้าไม่ได้เข้าร่วมโครงการ ไม่ได้เป็นเครือข่าย เราอยู่ตำบลเดียวกันก็จริง แต่ก็คงไม่ได้ไปมาหาสู่กันแบบนี้ รู้สึกประทับใจที่ทุกคนมาเยี่ยม ที่ทำตรงนี้ทำด้วยใจรักจริงๆ ก่อนกลับทุกคนได้ถ่ายรูปร่วมกันเป็นที่ระลึก

ระหว่างเดินทางกลับได้แวะบ้านสุพอม เพื่อเอาของฝาก คือ ต้นมะเขือ ที่สุพอมเพาะไว้ และตั้งใจจะแจกจ่ายให้ทุกคนเป็นที่ระลึกที่มาเยี่ยมบ้าน ด้วยความเกรงใจ พวกเราจึงเอากลับบ้านกันคนละต้นสองต้น เป็นต้นมะเขือที่หาซื้อที่ไหนไม่ได้ พวกเราตั้งชื่อมันว่ามะเขือพันธุ์สุพอม ทุกคนเดินทางกลับบ้านด้วยหัวใจที่อิ่มเต็ม ต้นมะเขือจะเติบโตไปพร้อมกับความเป็นกลุ่มก้อนของพวกเราที่ค่อยๆเติบโตขึ้นเช่นกัน

กิจกรรม เยี่ยมบ้านชมแปลงเกษตรฟุ้งตนตัวอย่างหมู่ 2

วันที่ 18 เมษายน 2559 เวลา 9.00 -16.00 น.

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/ทีมชุมชน	15	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	18	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเยี่ยมบ้าน และชมแปลงเกษตรบ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นบ้านตัวอย่าง “เกษตรฟุ้งตน” หมู่ที่ 2 จำนวน 3 บ้าน คือ บ้านของนางสาส์ ศิริรัตน์ นายหนันทร มิดหน้อย และนายก่อเสียม หนูนกิง
2. เพื่อสร้างความตื่นตัวให้กับชาวบ้านพื้นที่หมู่ 2 ในเรื่องการทำเกษตรแบบฟุ้งพาตนเอง
3. เพื่อให้ทีมวิจัยที่เป็นแกนนำในแต่ละหมู่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมความสัมพันธ์ และเสริมกำลังใจซึ่งกันและกัน

บันทึกกิจกรรม

เยี่ยมบ้านหมู่ 2 หลังแรกได้ไปที่บ้านนายหนันทร มิดหน้อย หรือน้ำต้อย เข้าไปในซอยป่ายางประมาณ 300 เมตร บ้านของน้ำต้อยมีบริเวณรอบ ๆ บ้านไม่มาก แต่ก็ใช้พื้นที่รอบ ๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ซ้างบ้านเป็นบ่อเลี้ยงปลาตุ๊ก หลังบ้านเป็นพื้นที่ปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง อีกด้านเป็นสวนยางที่เพิ่งล้มยางเพื่อรอปลูกยางใหม่ น้ำต้อยเล่าว่ามีคนมาขอใช้พื้นที่เพื่อปลูกแตงโม แต่ตนเองยังไม่ได้ตกลง

บ้านหลังที่สอง คือ บ้านของนางสาส์ ศิริรัตน์ อยู่เยื้องกับโรงเรียนบ้านหนองเสม็ด บ้านของป้าสาส์ปลูกผักและผลไม้หลากหลายชนิด เพราะที่บ้านเป็นร้านค้าด้วย สามารถขายที่หน้าร้านได้ และขายส่งได้ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ ถั่วฝักยาว พริก แตงกวา ตำลึง มะนาว และผักสวนครัวอื่นๆ ผลไม้ได้แก่ กล้วย สับปะรด ทุเรียน มังคุด ลองกอง มะพร้าว แม้ว่าจะเป็นหน้าแล้ง แต่เห็นได้ชัดว่าพืชผักชุ่มชื้นดี สอบถามป้าสาส์ได้ความว่ารดน้ำอยู่ตลอด

ตอนเที่ยงได้เดินทางมาที่บ้านของนายก่อเส้ม หนูนกิง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 เพื่อรับประทานอาหารเที่ยงร่วมกัน ก่อนกินข้าวได้เดินสำรวจรอบๆบริเวณบ้าน ผู้ช่วยเฟิงล้มยางปลูกใหม่ประมาณ 2 ปี ยางจึงยังมีขนาดเล็ก จึงได้ปลูกพืชแซมระหว่างร่อง ได้แก่ ข้าวโพด มะเขือ ตะไคร้ กัลฉ่าย ฟริก หลังบ้านปลูกมะนาว ฝรั่ง มะละกอ และผักสวนครัวอื่นๆ ผู้ช่วยเล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนตอนที่ยังไม่ล้มยางไม่ค่อยปลูกผักมากนัก เพราะคิดว่าไม่มีที่ดินปลูก แต่เมื่อล้มยางก็เปลี่ยนความคิด เริ่มหันมาปลูก เห็นประโยชน์ของการปลูกผักกินเอง หนึ่งคือครอบครัวของตัวเองได้กินผักที่ปลอดสารพิษ สองคือได้แบ่งปันให้ลูกบ้าน เหลือจากกิน แบ่งปันก็นำไปขายสร้างรายได้ให้ครอบครัว หนึ่งอื่นใด คือ การเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกบ้านให้ทำตามครอบครัวของตัวเองในฐานะของผู้เฒ่า

หลังจากรับประทานอาหารเที่ยง ผู้ใหญ่จิตได้ชวนคุยสรุปการเยี่ยมบ้านหมู่ 2 ในวันนี้ โดยบอกว่าหมู่ 2 มีการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน หลายคนทำอยู่แล้ว บางคนเริ่มทำ เพราะเริ่มเห็นแล้วว่าไม่สามารถพึ่งยางได้แล้วในตอนนี้ ที่คิดไว้ คือ หากต่อไปมีการรวมกลุ่มที่เหนียวแน่นอยากให้เกิดกลุ่มอาชีพขึ้นมา เช่น กลุ่มเครื่องแกง ที่เอาวัตถุดิบจากในชุมชน หลายคนปลูกตะไคร้ ฟริก ขมิ้น อยู่แล้ว อยากให้เกิดกลุ่มอาชีพที่สร้างรายได้ให้คนในชุมชน และใช้ของที่เรปลูกกันเอง ผู้ช่วยก่อเส้ม เสริมว่า ก่อนหน้านี้ตัวเองไม่ค่อยได้สนใจที่จะปลูกมากนัก แต่เมื่อปลูกแล้ว ครอบครัวตัวเองก็ได้กิน เพื่อนบ้านก็มาขอแบ่งปันบ้าง ที่เหลือก็ได้ขาย ทำให้เห็นว่าสร้างรายได้ได้จริงๆ และที่สำคัญคือได้กินของที่ปลูกเอง ไม่เจียวยา หลายคนเห็นตรงว่าทุกหมู่ต้องวางแผนการทำงานระดับหมู่บ้าน เพื่อขับเคลื่อนงานให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง และแต่ละหมู่ต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่าหมู่บ้านของตัวเองมีอะไรดี จุดแข็งคืออะไร จุดอ่อนคืออะไร อะไรคือปัญหาอุปสรรค เพื่อให้การขับเคลื่อนงานระดับหมู่บ้านเกิดขึ้นได้ไม่หยุดนิ่ง

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- เห็นความร่วมมือของทีมีวิจัยพี่น้องเครือข่ายเกษตรกรพึ่งตน หมู่ 2 ในด้านการบริหารจัดการในฐานะหมู่บ้านเจ้าภาพ

กิจกรรม เยี่ยมบ้านชมแปลงเกษตรฟุ้งตนตัวอย่างหมู่ที่ 4

วันที่ 20 เมษายน 2559 เวลา 9.00-16.00 น.

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/ทีมชุมชน	15	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	18	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเยี่ยมบ้าน และชมแปลงเกษตรบ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นบ้านตัวอย่าง “เกษตรฟุ้งตน” หมู่ที่ 4 จำนวน 3 บ้าน คือ บ้านของนายวิจิตร ชิตพงษ์ นายอรุณ ตักดีรักษ์ และนายตะโหระย คำเผือก
2. เพื่อสร้างความตื่นตัวให้กับชาวบ้านพื้นที่หมู่ 4 ในเรื่องการทำเกษตรแบบฟุ้งพาตนเอง
3. เพื่อให้ทีมวิจัยที่เป็นแกนนำในแต่ละหมู่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมความสัมพันธ์ และเสริมกำลังใจซึ่งกันและกัน

บันทึกกิจกรรม

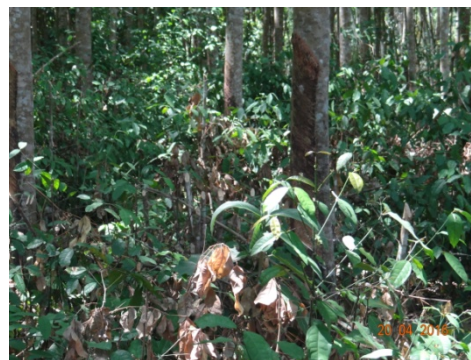
หมู่ 4 เป็นหมู่สุดท้ายของกิจกรรมเยี่ยมบ้าน ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์จนถึงเดือนเมษายน รวม 3 เดือน หลังแรกไปที่บ้านของนายวิจิตร ชิตพงษ์ หรือสุจูด จากที่ดินบ่อกึ่งที่เคยรกร้าง สุจูดได้พัฒนาเป็นสวนปาล์ม โดยได้รับการสนับสนุนจากสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดตรัง ขุดลอกให้ ระหว่างร่องปาล์ม สุจูดเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ ปลูกพริกไทย และผักสวนครัวอื่นๆ จุดเด่นของบ้านสุจูด คือ การปลูกมะนาวในท่อที่ได้ผลดี ลูกใหญ่ มีกินตลอดปี แบ่งปันเพื่อนบ้าน บ้างก็มีคนมาซื้อ สุจูดเล่าให้ฟังว่าก่อนหน้าที่จะมาทำเกษตรแบบผสมผสาน เมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว ตนเองทำบ่อกึ่ง เช่นเดียวกับหลายคนในตำบล ช่วงหนึ่งกุ้งราคาดี ได้กำไรงาม จึงลงทุนเพิ่ม แต่ก็ต้องขาดทุน เนื่องจากกุ้งเป็นโรค ขายไม่ได้ราคา เป็นเหตุให้ต้องเป็นหนี้หลายแสนบาท จึงตัดสินใจเลิกทำบ่อกึ่ง และแปลงบ่อกึ่งเป็นสวนปาล์ม และทำเกษตรแบบผสมผสาน ทายอใช้หนี้เรื่อยมา แม้ปัจจุบันหนี้จะยังไม่หมด แต่ชีวิตครอบครัวมีความสุข พออยู่ พอกิน และได้ทำในสิ่งที่ตัวเองรัก

ต่อมาได้เดินทางมาที่บ้านของนายตะโหระย ดำเผือก หรือสุตะโหระย ที่บ้านอยู่กันสองคนกับ ภรรยา คือ นางสุปิน อินทะแขก มีอาชีพรับซื้อของเก่า จึงเห็นได้ว่าของใช้หลายอย่างในบ้านเป็นของรีไซเคิล เช่น การปลูกมะเขือในตู้เย็นเก่า ข้างบ้านเลี้ยงไก่ไว้ราว 20 ตัว หลังบ้านและหน้าบ้านปลูกผักสวนครัวไว้กินในครัวเรือน เหลือจากกินได้แบ่งขาย สุตะโหระยและภรรยาให้การต้อนรับแก่นำและเครือข่ายที่ไปเยี่ยมบ้านเป็นอย่างดี ไปสอยมะพร้าวอ่อนมาผ่ากินกันอย่างสนุกสนาน พูดคุยกับสุตะโหระย บอกว่าตนเองมีความสุขดีไม่ทุกข์ร้อนอะไร พออยู่พอกิน ชีวิตไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่กันตามอัตภาพ

เสร็จจากบ้านสุตะโหระยได้เดินทางต่อไปที่บ้านของนายอรุณ ศักดิ์รักษา หรือน้ำรุณ จุดเด่นของบ้านน้ำรุณ คือ ผักเหมียงที่ปลูกแซมในสวนยางหลายพันต้น เป็นแหล่งผลิตผักเหมียงรายใหญ่รายหนึ่งในตำบลคลองชีล้อม และมีรายได้จากการเก็บผักเหมียงขายเกือบทุกวัน ทั้งในและนอกชุมชน รอบ ๆ บ้านปลูกผักสวนครัว เลี้ยงไก่ สอบถ่านน้ำเอี้ยง ภรรยาของน้ำรุณบอกว่ามีแผนจะขยายผักเหมียงไปปลูกที่สวนอื่นๆอีก เพราะผักเหมียงดูแลง่าย แมลงไม่กิน เพียงตัดแต่งกิ่งบ้างก็เท่านั้น อีกทั้งผักเหมียงมีผลผลิตตลอดปี ราคาดี และเป็นที่ต้องการอยู่ตลอด

ช่วงเที่ยงได้เดินทางมากินข้าวที่บ้านของน้ำศรี ส่วนช่วงบ่ายไม่ได้สรุปการเยี่ยมบ้าน เนื่องจากสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรังได้จัดกิจกรรมชี้แจงโครงการ “โครงการสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรเกษตรกรรายสินค้าเกษตร” มีหัวหน้าสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรัง คุณธวัชชัย ฤกษ์เกลี้ยงมาชี้แจงรายละเอียดโครงการกับพี่น้อง สนับสนุนโครงการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับพี่น้องต่อไป

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตนเองเข้าใจแนวความคิดการพึ่งตนเอง นำไปสู่การปฏิบัติในครัวเรือน
- ก่อนกลับบ้านศรีได้มอบต้นวอเตอร์เกตส์ให้กับแกนนำและเครือข่ายด้วย เพื่อนำไปปลูก คนละ 2 ต้น

ปัญหาและอุปสรรค

- ไม่ได้สรุปกิจกรรมร่วมกันเหมือนทุกครั้งที่ผ่านมา เนื่องจากทีมวิจัยมีประชุมต่อกับสำนักงานสภาเกษตรจังหวัดตรัง

กิจกรรม สรุปกิจกรรมเยี่ยมบ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน

วันที่ 6 พฤษภาคม 2559 เวลา 9.00-16.00 น. ห้องประชุมโรงเรียนบ้านหนองเสม็ด

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/ทีมชุมชน	22	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
วิทยากรจากสกว.สตูล	2	คน
รวมทั้งหมด	27	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสรุปกิจกรรมการเยี่ยมบ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน
2. เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

กิจกรรมสรุปการเยี่ยมบ้านจัดขึ้นหลังจากทำกิจกรรมเยี่ยมบ้านครบทั้ง 5 หมู่บ้าน ได้เชิญทีมวิทยากรจากสตูลมาช่วยจัดกระบวนการถอดบทเรียนให้ ทีมวิจัยที่เป็นแกนนำจาก 5 หมู่บ้านเข้าร่วมหมู่ละ 5 คน เริ่มแรกวิทยากรได้เปิดวิดีโอโครงการวิจัยการจัดการหนี้สินครัวเรือนที่บ้านสามขา จ.ลำปางให้ทุกคนได้ดู จากนั้นได้สอบถามความคิดเห็นว่าดูวิดีโอแล้วรู้สึกอย่างไรบ้าง

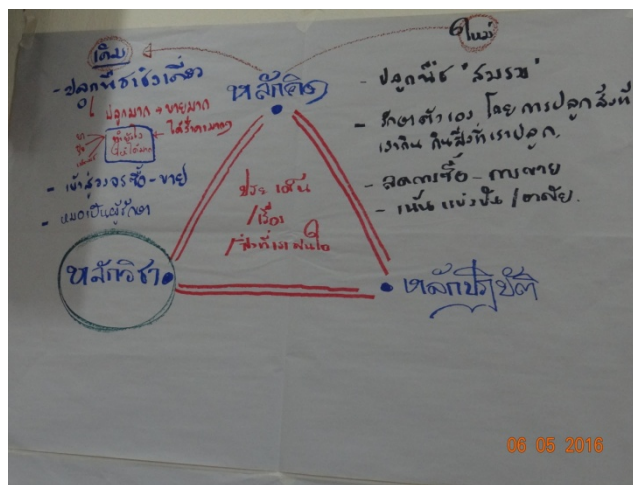
- ชีวิต คือ การวางแผนผ่านข้อมูลที่เป็นจริง
- ลดรายจ่ายเกินจำเป็น
- เกษตรพึ่งตนเอง คือ ปลูกสิ่งที่เรากิน กินสิ่งที่เราปลูก
- ทำบัญชีครัวเรือน (สรุป วิเคราะห์ รายรับ รายจ่าย)
- ส่งเสริมฐานอาชีพ
- รู้สาเหตุของปัญหา/ทางออกปัญหา
- ลดความอยากได้ อยากมี
- เรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

- ที่ผ่านมามีในอดีตเราอยู่กับมาอย่างไร
- เราอยู่บนฐานความหลากหลาย
- บ้าน/บุคคลต้นแบบการพึ่งตนเอง

หลักคิด คุณภาพชีวิตที่ดี คือ

- อยู่บนความหลากหลาย
- มีทางเลือกให้ชีวิต ป้องกันความเสี่ยง
- คิดแบบองค์รวม

คำถาม เราเปลี่ยนตนเอง เปลี่ยนอะไรบ้างแล้ว อยากเปลี่ยนอะไรอีกบ้าง

แนวคิด

- ปลูกพืชรอบบ้านมากกว่า 4 ชนิด ไม่ใช้ยาอันตราย ใช้ปุ๋ยชีวภาพเป็นหลัก
- เปลี่ยนความคิดจากเคยจ่ายมากมาจ่ายน้อยลง ข้อแต่ของที่จำเป็น
- อยากให้คนในอำเภอกันตั้งลดความฟุ่มเฟือย
- การเปลี่ยนแปลงตัวเองเริ่มมาจากประหยัด ปลูกผักกินเอง อย่างเช่น ตะไคร้ พริก เหมียง ชะอม
- หลักคิด คือ เปลี่ยนตัวเองไปสู่สิ่งที่ดี คิดอย่างเป็นระบบ
- หลักคิด การปลูกพืชที่ไม่มีสารพิษ
- การปลูกผักกินเอง ปลูกผักหลากหลาย เลี้ยงไก่ไข่เพื่อให้ได้กินในครัวเรือน และที่เหลือจากกินก็ได้ขาย
- ปลูกผักผสมผสาน
- ปลูกพริก มะเขือ บริเวณบ้าน ปลูกผักสวนครัว
- การเปลี่ยนวิธีคิด คือ ทำอย่างไรให้ทุกคนไม่เป็นโรค ช่วยคิดและช่วยทำ ทำในสิ่งดี ๆ และมีประโยชน์ต่อชุมชน
- เปลี่ยนตัวเอง คิดแบบมีเหตุผล

- ปลุกผักไม่ต่ำกว่า 4 ชนิด เช่น มะเขือ พริกชี้ฟ้า ตะไคร้ ผักบุ้ง ฯลฯ
- ปลุกพืชผสมผสาน
- เปลี่ยนการดำเนินชีวิตของตนเอง อยู่อย่างประหยัด ปลุกผักสวนครัว
- การเปลี่ยนแปลงตัวเองเริ่มจากการคิดก่อนทำ
- การเปลี่ยนแปลงต้องเริ่มจากตัวเอง ต้องขยัน อดทน ประหยัด
- อยู่อย่างพอเพียง รู้จักประหยัด ปลุกผักที่เรากิน
- เปลี่ยนความคิด คิดแบบพึ่งตนเอง อยู่แบบคนที่เป็นผู้รู้จักพอ
- ตอนนี้อย่างไรก็เปลี่ยนแปลงงานที่ทำอยู่ 1 อย่าง ต้องเพิ่มเป็น 2-3 อย่าง เพราะรายได้น้อย ใช้จ่ายไม่พอ เลยต้องเพิ่มรายได้ขึ้นให้มาก

หลักปฏิบัติ

- ปลุกผัก ปลุกผลไม้ ปลุกยางพารา ผลไม้ก็มีเงาะ มังคุด ลองกอง ทุเรียน กระท้อน ละมุด
- ปลุกผักเหมียงข้างบ้าน ปลุกมะนาวบริเวณบ้านจะได้ไม่ต้องซื้อ ปลุกผักบุ้งข้างบ้านเพราะจะได้กินผักที่ปลอดภัย รับประทานอาหารที่ปลอดภัย
- ทำแล้วและเกิดผลดี ขยายผลได้ ต่อยอดสร้างเครือข่าย
- เปลี่ยนอะไรบ้าง สิ่งที่เปลี่ยนคือ วางแผนก่อนลงมือทำ มองไปวันข้างหน้า ต่อยอดและตอบโจทย์
- ปลุกกล้วยข้างบ้าน ปลุกผักเหมียงในสวนยาง เลี้ยงไก่ไว้เก็บไข่ไว้รับประทานเอง เลี้ยงปลาปลูกปลุกผักหวานไว้เก็บยอด กินผักปลอดสารพิษ
- กินไม่หมด แบ่งปันเพื่อนบ้าน ขาย
- เศรษฐกิจของชุมชนบนความพอ ดีกว่ารองบมาหมุนเงินหนา มีข้อมูลที่สังเกตเห็นความเป็นมา เกิดความคิดเพื่อรักษาสุขภาพตน ในวันนี้เอาอินทรีย์ชีวภาพ บอกให้ทราบไว้สารพิษคือเหตุผล
เราทำการเกษตรแบบตนพึ่งตน อยู่แบบคนที่เป็นผู้รู้จักพอ
- เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่
- เริ่มจากปลุกผักกินเอง เลี้ยงไก่ กินไข่เองไม่ต้องซื้อ
- เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ปลุกผักเพื่อพักผ่อนสมอง
- พอเพียง ทำยาสระผม น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า สบู่ ทำบัญชีครัวเรือน ปลุกผักอย่างละ 2 ต้น ไข่เอง มีไก่ไข่ 6 ตัว ไก่บ้าน 6 ตัว ผักเหมียงในสวนยาง
- การทำให้เกิดผลประสบความสำเร็จ ประกอบอาชีพทำเศรษฐกิจพอเพียง
- เปลี่ยนตัวเอง จากการเล่นการพนัน กินผักซื้อเปลี่ยนเป็นไม่ซื้อ
- ปลุกเองกินเอง ปลอดภัยกับตัวเอง

- จัดบริเวณบ้านเป็นสัดส่วนปลูกผักหลายชนิด
- ปลูกพริกไทยในสวนปาล์ม
- ปลูกพืชไร้สารพิษ ไร้ปุ๋ยคอก
- ยังปฏิบัติไม่ได้ เนื่องจากวัฒนธรรม สังคมยังหลงผิด เป็นตัวบีบ กำหนดให้ต้องปฏิบัติตาม

วางแผนการทำงานต่อ

- วางแผนระดับครัวเรือน
- แผนตำบล/ชุมชน/กลุ่ม

ในเรื่องต่างๆ เช่น แผนสุขภาพ แผนลดรายจ่าย แผนเพิ่มรายได้

กิจกรรม ศึกษาดูงานการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และการบริหารจัดการน้ำ อ.ปากพอง จ.นครศรี

วันที่ 14 พฤษภาคม 2559 เวลา 8.00-18.00 น. ณ อำเภอปากพอง จ.นครศรีธรรมราช

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/ทีมชุมชน	60	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	63	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อพาทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตนไปเรียนรู้การทำเกษตรทฤษฎีใหม่และการบริหารจัดการน้ำ นำแนวคิด ความรู้ที่ได้มาปรับใช้กับพื้นที่ตำบลคลองชีล้อม

บันทึกกิจกรรม

คณะดูงานได้เดินทางไปด้วยรถบัส ที่แรกที่ไป คือ สวนเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ของนาย เชาวรัตน์ รักษาพล หรือที่รู้จักกันในนามของสวนครูเชาว์ไชว ในพื้นที่ 15 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่ทำนาปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง ข้าวพันธุ์ไข่มดรีน สระน้ำ ที่อยู่อาศัย พื้นที่ปลูกพืช พื้นที่เลี้ยงสัตว์

- สระน้ำเลี้ยงปลาชนิด ปลาตะเพียน ปลาสลิด ปลากระดี่
- เลี้ยงสัตว์ เป็ดไข่ ไก่ไข่ ไก่เตี้ย
- ปลูกพืช 29 ชนิด เช่น มะพร้าว ส้มโอทับทิมสยาม ส้มโอทองดี ขนุน มังคุด กัลย ใผ่ มะนาว ฯลฯ

แนวคิดของครูเชาว์ คือ ต้องการพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับพี่น้องเกษตรกร เป็นการเรียนรู้ไปพร้อมๆกัน มีการเชิญปราชญ์ทุกสาขามาสอนทุกขั้นตอนกระบวนการ เกิดเป็นเครือข่ายผู้รู้ในด้านต่างๆ ที่กระจายอยู่ทั่วภาคใต้ และมีคนสนใจเดินทางมาศึกษาดูงานสวนของครูเชาว์เป็นจำนวนมาก เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เสร็จจากสวนครูเซาว์ได้เดินทางต่อไปยังไร่ทรัพย์ทวี ซึ่งอยู่ไม่ไกลกันมา ไร่ทรัพย์ทวีปลูกเรียนเทศหรือทุเรียนน้ำ นำไปมาแปรรูปเป็นชา เป็นสบู่ และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับสุขภาพ ซึ่งผ่านงานวิจัยรองรับว่าทุเรียนเทศเป็นพืชที่มีสรรพคุณและมีประโยชน์จริง สิ่งที่ได้เรียนรู้จากไร่ทรัพย์ทวี คือ การเพิ่มมูลค่าสินค้า การแปรรูป รวมถึงความเชื่อในสิ่งที่ทำ และทดลองทำอย่างจริงจัง ไม่กลัวความล้มเหลว

ต่อมาได้เดินทางมาที่วัดถลุงทอง ดูเรื่องการบริหารจัดการน้ำ โดยการทำฝายมีชีวิต วิธีการคือใช้ไม้ไผ่มามัดล้อมเป็นคอก เพื่อชะลอการไหลของน้ำ เห็นความร่วมมือของชาวบ้านในพื้นที่ ความเข้มแข็งของผู้นำในการระดมทุนเพื่อสร้างฝายให้สำเร็จ เป็นการลุกขึ้นมาจัดการปัญหาด้วยตัวเอง หลายนคนกล่าวว่าปัญหาไม่ได้อยู่ที่ไม่มีน้ำ แต่อยู่ที่ไม่มีการบริหารจัดการน้ำต่างหาก ทั้งหมดจึงเป็นที่มาของปัญหาการขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง และน้ำท่วมในหน้าฝน

สรุปกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตนได้เรียนรู้การทำเกษตรตามทฤษฎีใหม่ และการทำเกษตรในเชิงพาณิชย์ ที่แม้จะแตกต่างกับการทำเกษตรของคนคลองชีล้อม แต่สิ่งที่ได้ คือ แนวคิดของเจ้าของสวน การหาตลาด และการเพิ่มมูลค่าของสินค้า การสร้างแบรนด์ของตัวเอง

กิจกรรม วางแผนเพาะเมล็ดพันธุ์ เตรียมต้นพันธุ์ และเรียนรู้วิธีการทำปุ๋ยหมัก

วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 13.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/เครือข่ายเกษตรพึ่งตน	31	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	33	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวางแผนการเพาะเมล็ดพันธุ์ และเตรียมต้นพันธุ์ เพื่อแจกจ่ายให้กับครอบครัวเกษตรกร ตัวอย่างทั้ง 50 ครอบครัว
2. เพื่อให้ทีมวิจัยที่เป็นแกนนำและตัวแทนครอบครัวเกษตรกรตัวอย่างทั้ง 5 หมู่บ้าน ได้เรียนรู้วิธีการทำปุ๋ยหมัก

บันทึกกิจกรรม

ช่วงแรกนางสาวจอมแก้ว เสนี หรือน้องแก้ว พี่เลี้ยงจากสกว.ตรังได้ชี้แจงว่ากิจกรรมในวันนี้เป็นการมาพูดคุยหารือเพื่อวางแผนเพาะเมล็ดพันธุ์ผัก หรือเตรียมต้นพันธุ์ผักที่จะปลูก โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจาก 2 หน่วยงาน คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)และมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ เน้นการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดวงพูดคุยแลกเปลี่ยน อย่างกิจกรรมที่ผ่านมาได้พาคณะทำงานและตัวแทนครอบครัวเกษตรกรฯไปศึกษาดูงานพื้นที่เกษตรต้นแบบที่จังหวัดนครราชสีมาเป็นกระบวนการเรียนรู้วิธีหนึ่ง เนื่องจากโครงการนี้เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรจึงสนับสนุนเมล็ดพันธุ์หรือต้นพันธุ์สำหรับครอบครัวตัวอย่างทั้ง 5 หมู่บ้านด้วย เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับเครือข่ายครอบครัวเกษตรต้นแบบทั้ง 50 ครอบครัว ซึ่งมีทั้งที่ทำอยู่แล้วและเพิ่งเริ่มลงมือทำ ภาวะเศรษฐกิจแบบนี้จำเป็นต้องมีรายได้สองทาง เนื่องจากรายอย่างไม่แน่นอนผันผวนตามเศรษฐกิจโลก

สำหรับกิจกรรมในวันนี้ต่อเนื่องมาจากการประชุมครั้งก่อนที่ได้ข้อสรุปว่าผักที่จะแจกจ่ายให้กับครอบครัวเกษตรต้นแบบมีทั้งผักที่เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ระยะสั้นได้แก่ มะเขือ และพริก ระยะยาว ได้แก่ เหมียง ขาไก่ และผักหวาน ซึ่งที่ประชุมมีความเห็นว่าควรจะต้องซื้อต้นพันธุ์ เพราะสามารถนำมาปลูกได้เลย นายศรีและทีมพี่เลี้ยงจึงรับหน้าที่สำรวจราคาต้นพันธุ์ผักที่จะปลูกทั้งหมด จากการสำรวจราคาทำให้รู้ว่าผักที่เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ระยะยาว อย่างเหมียง ขาไก่ ต้นพันธุ์มีราคาสูง แต่เมื่อคำนวณแล้วคุ้มค่า เนื่องจากเก็บเกี่ยวผลผลิตได้นาน เป็นที่ต้องการของตลาด ไม่ต้องดูแลรักษา มาก ศัตรูพืชจำพวกแมลงก็ไม่กิน ส่วนผักที่เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในระยะสั้น อย่างมะเขือ และพริก เห็นควรเพาะพันธุ์เอง เพราะไม่ยุ่งยากมากนักและหลายคนมีความชำนาญ เช่น สุ่มอม

จากนั้นจึงได้วางแผนการเพาะเมล็ดพันธุ์ ได้ข้อสรุปดังนี้ มะเขือเปราะ หมู่ 1 รับผิดชอบเพาะเมล็ดสำหรับแจกจ่าย โดยเลือกบ้านพี่แมวเป็นสถานที่เพาะ มะเขือยาว หมู่ 4 รับผิดชอบเพาะเมล็ด ใช้สถานที่บ้านนายศรี พริก หมู่ 3 ใช้สถานที่บ้านสุ่มอม ซึ่งแต่ละหมู่จะนัดสมาชิกมาช่วยกันเพาะเพื่อให้เสร็จทันเวลาที่กำหนดแจกภายใน 1 เดือน นอกจากนี้ยังมีเมล็ดพันธุ์ผักเขียว ถั่วฝักยาว และแตงกวาลูก

เล็ก(แดงไข่เข้) แต่สมาชิกมีความเห็นตรงกันว่าทั้งสามชนิดไม่ต้องเพาะเมล็ด สามารถหย่อนเมล็ดลงปลูกได้เลย หมู่ 2 และหมู่ 5 จึงมีหน้าที่ช่วยขนส่งต้นพันธุ์จากทุกหมู่ เพื่อมารวมไว้ที่บ้านของน้ำศรี ในวันที่จัดกิจกรรมแจกจ่ายต้นไม้และพันธุ์ผัก ซึ่งคาดว่าน่าจะจัดขึ้นช่วงปลายเดือนกรกฎาคม หากแต่ยังไม่ได้กำหนดวันที่แน่นอน

หลังจากได้ตกลงเรื่องการเพาะเมล็ดพันธุ์เรียบร้อยแล้ว ได้แบ่งกลุ่มย่อยเป็นหมู่ เพื่อให้แต่ละหมู่ได้เช็ครายชื่อสมาชิกที่แน่นอนทั้ง 10 ครัวเรือน รวมถึงคำนวณจำนวนต้นพันธุ์ผักที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ระยะยาว ซึ่งจำเป็นต้องสั่งซื้อ น้ำศรีได้ชี้แจงราคาต้นพันธุ์ผักแต่ละชนิดดังนี้

1. เหมียง   ต้นละ 25   บาท
2. ขาไก่   ต้นละ 50   บาท
3. ผักหวาน   ต้นละ 5   บาท
4. ใฝ่กิมซุง   ต้นละ 40   บาท

น้ำศรีชี้แจงต่อว่าเพิ่มใฝ่กิมซุง(ตงลิมแล้ง)มาเพื่อเป็นทางเลือก เนื่องจากเป็นพืชที่น่าสนใจ น่าจะเหมาะกับพื้นที่บ้านเรา นอกจากหน่อแล้ว ยังสามารถเจาะน้ำจากปล้องขายได้ ซึ่งวิเคราะห์มาแล้วว่ากินแล้วดีกับสุขภาพ ตนเองกำลังศึกษาอยู่ว่ามีวิธีการขึ้นตอนอย่างไรบ้าง

พี่เลี้ยงได้ชี้แจงว่าทุกคนสามารถเลือกผักได้ทั้ง 4 ชนิดคละกันได้ ภายในวงเงินครอบครัวละ 300 บาท ซึ่งแต่ละคนเลือกตามความต้องการของตนเอง และจากต้นทุนเดิมที่มีอยู่ ซึ่งสามารถสรุปจำนวนต้นพันธุ์แต่ละชนิดได้ดังนี้

หมู่ ชนิดผัก	หมู่ 1	หมู่ 2	หมู่ 3	หมู่ 4 18 ครัว	หมู่ 5 10	รวม (ต้น)
1. เหมียง	1	36	56	36	-	129
2. ขาไก่	37	22	26	46	40	171
3. ผักหวาน	31	36	28	4	-	99
4. ใฝ่กิมซุง	24	21	4	49	20	118

หมายเหตุ ยังไม่รวมหมู่ 5 เนื่องจากสมาชิกมาน้อย แกนนำหลักติดภารกิจ ทำให้ไม่สามารถคำนวณจำนวนรวมได้ ต้องลงไปพูดคุยวงย่อยในระดับหมู่บ้านอีกที

เสร็จเรื่องเมล็ดพันธุ์ ต้นพันธุ์ ต่อด้วยการทำปุ๋ยหมัก ซึ่งน้ำศรีเป็นวิทยากรอธิบายวิธีการทำโดยใช้เอกสารประกอบ จากนั้นได้ชวนผู้เข้าร่วมเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง ซึ่งทุกคนให้ความสนใจและช่วยกันทำอย่างสนุกสนาน น้ำศรีแจ้งว่าปุ๋ยหมักที่ทำได้ในวันนี้จะแจกจ่ายให้ทุกคนนำกลับไปใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูก เป็นต้นทุนในการเริ่มต้น และอยากให้กลับไปทำใช้เองที่บ้าน หลังจากที่ได้เรียนรู้วิธีการทำในวันนี้แล้ว

สรุปการทำกิจกรรม

- การเพาะเมล็ดพันธุ์เป็นหน้าที่ของหมู่ที่ 1 หมู่ 3 และหมู่ 4 ส่วนหมู่ 1 และหมู่ 5 มีหน้าที่ช่วยในการขนส่ง ซึ่งคาดว่า การเพาะเมล็ดทั้งหมดจะใช้เวลาประมาณ 1 เดือน
- ได้จำนวนต้นพันธุ์ที่ต้องสั่งซื้อคร่าว ๆ ซึ่งมาจากความต้องการของผู้เกี่ยวข้องโดยตรง โดยนำศรีเป็นคนรับผิดชอบในการสั่งซื้อ
- ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้วิธีการทำปุ๋ยหมักผ่านการปฏิบัติจริง และเกิดความคิดที่จะรวมกลุ่มกันทำในระดับกลุ่มบ้าน หรือหมู่บ้าน

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

กิจกรรมในวันนี้เห็นความเป็นเครือข่ายครอบครัวเกษตรตัวอย่างที่ชัดเจนมากขึ้น ทุกคนได้มาพบปะและได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดความตื่นตัวทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ได้ลงแรงทำปุ๋ยด้วยกัน พี่น้องมุสลิมที่ถือศีลอด แม้ว่าจะไม่ได้ทานอะไรเลยทั้งวัน แต่ก็ช่วยกันอย่างเต็มที่ เป็นภาพที่น่าประทับใจมาก

ปัญหาอุปสรรค

หมู่ 5 ยังไม่สามารถสรุปจำนวนต้นพันธุ์ได้ เนื่องจากแกนนำหลักติดภารกิจ สมาชิกที่มาไม่กล้าตัดสินใจแทน คงต้องนัดในระดับพื้นที่อีกที

กิจกรรม พบปะเครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตน 5 หมู่บ้าน

วันที่ 13 สิงหาคม 2559 เวลา 13.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรกรพอเพียง (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/เครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตน	58	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	61	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตนจากทุกหมู่บ้านได้พบปะพูดคุยและทำความรู้จักกัน
2. เพื่อแต่งตั้งประธานศูนย์เรียนรู้เกษตรกรฟุ้งตนแต่ละหมู่บ้าน
3. เพื่อทบทวนการทำงานที่ผ่านมาและวางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

เริ่มแรกนำศรีได้กล่าวต้อนรับในฐานะประธานเครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตนตำบลคลองชีล้อม จากนั้นพี่เลี้ยงได้ชี้แจงที่มาของโครงการแก่สมาชิกเครือข่ายว่า โครงการเกษตรกรฟุ้งตนเป็นโครงการเกิดขึ้นภายใต้

2 โครงการ คือ 1 โครงการสภาชุมชนบริหารจัดการตนเอง ตำบลคลองชีล้อม ภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ ขับเคลื่อนงานใน 2 ประเด็น คือ ประเด็นเกษตรกรฟุ้งตนและประเด็นทรัพยากรป่าชายเลน ส่วนอีก 1 โครงการ คือ โครงการแนวทางการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤติราคา ยางพารา ต.คลองชีล้อม อ.กันตัง จ.ตรัง สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกษตรฟุ้งตน เกิดจากแนวคิดดังนี้

สถานการณ์ปัญหา

- ราคายางพาราตกต่ำ (ขึ้น-ลงไม่แน่นอน)
- รายได้ไม่พอรายจ่าย
- เกิดหนี้สินในครัวเรือนเพิ่ม
- ผักในท้องตลาดไม่ปลอดภัย

จุดแข็ง/ปัจจัยเกื้อหนุน

- คนในชุมชนมีที่ดินที่จะพอจะปลูกผักได้
- มีปราชญ์เกษตร มีศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่
- อยู่ในกระแส สอดรับกับนโยบายของรัฐบาลแนวทางการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงร.9

ปฏิบัติการ

- คัดเลือกแกนนำหมู่ละ 2 คน
- สร้างเครือข่ายหมู่ละ 10 ครัวเรือน
- จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่าย เยี่ยมบ้าน
- เติมความรู้ แนวคิด กิจกรรมศึกษาดูงาน อบรมต่างๆ
- เก็บข้อมูลและนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนการทำงาน
- ช่วยกันทำ ช่วยกันปลูก ให้กำลังใจกัน
- เชื่อมต่อหน่วยงานและภาคีเครือข่าย

เป้าหมาย

- เกิดอาชีพทางเลือก
- คนในชุมชนหันมาปลูกผักกินเอง
- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- จัดสรรและใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างคุ้มค่า
- ใต้กินผักที่ปลอดภัย
- เกิดศูนย์เรียนรู้ระดับหมู่บ้าน
- เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย
- เกิดตลาดผักปลอดภัยในชุมชน
- เป็นแหล่งผลิตต้นพันธุ์

หลังจากนั้นผู้ใหญ่จิตได้ทบทวนกิจกรรมโครงการที่ผ่านมาคร่าวๆ ต่อด้วยให้สมาชิกเครือข่ายแต่ละหมู่ออกมาแนะนำตัวเองเพื่อทำความรู้จักกัน เมื่อครบทุกหมู่บ้าน จึงได้ชวนคิดชวนคุยเพื่อวางแผนการทำงานต่อ

ทำอะไรต่อ

- ทำแผนครัวเรือน
- ฝึกปฏิบัติจริง เช่น การทำปุ๋ย การเพาะต้นพันธุ์

ปัญหา

- ดินไม่ดี แก้ไขอย่างไร
- ผักเป็นโรค แก้ไขอย่างไร
- ปลูกแล้วราคาถูกทำอย่างไร
- หน้าแล้งไม่มีน้ำทำอย่างไร
- จะวางแผนการปลูกอย่างไร
- ถ้าไม่ปลูกยางปลูกอะไรดี

- มีกิน มีใช้ แล้วทำอย่างไรให้มีเก็บ

เป้าหมาย

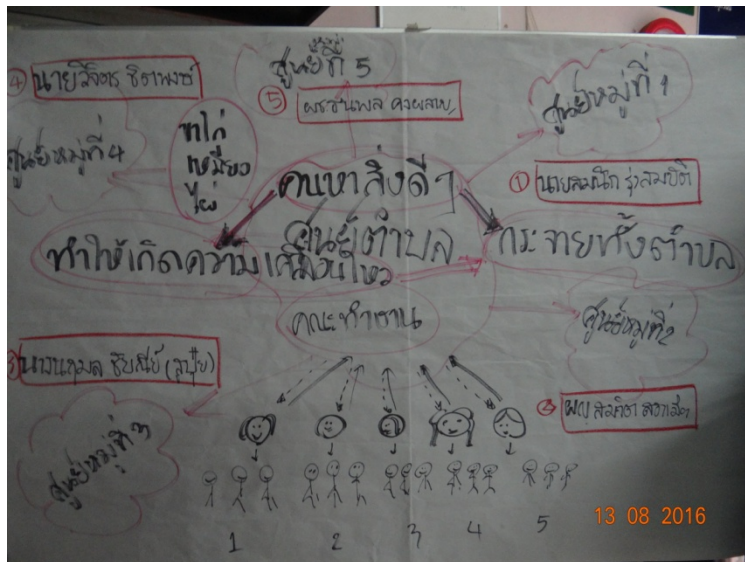
- แก้ปัญหาราคายางพาราตกต่ำ
- ทำงานแบบเครือข่าย
- เน้นผักปลอดสารพิษ เน้นสุขภาพ
- ลดรายจ่าย ปลูกอะไรกินอย่างนั้น
- วางแผนปลูก ช่วยกันแก้ปัญหา
- สร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แต่งตั้งประธานศูนย์เรียนรู้แต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ 1 นายสมนึก รุ่งสมบัติ
- หมู่ 2 นายสมจิต สองเมือง
- หมู่ 3 นางนฤมล ชัยณีย์
- หมู่ 4 นายวิจิตร ชิตพงษ์
- หมู่ 5 นายธนพล คงผลฉาย

แผนการทำงานต่อ

- กำหนดวันจัดเวทีหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน

กิจกรรม เวทีระดับหมู่บ้านหมู่ที่ 1

วันที่ 23 สิงหาคม 2559 เวลา 13.00 น. ณ บ้านของนายจรัส อะเส็ม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	8	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	11	คน

วัตถุประสงค์

พบปะพูดคุยระดับหมู่บ้าน เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

พี่เลี้ยงได้ชวนทบทวนกิจกรรมพบปะเครือข่ายเกษตรพึ่งตนเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม ที่ผ่านมา ตัวแทนสมาชิกได้เล่าบรรยากาศในวันนี้ว่ารู้สึกอบอุ่นที่ได้พบและรู้จักกับเครือข่ายอีก 4 หมู่บ้าน และรู้สึกว่าเป็นโครงการที่ดีมาก เพราะทำให้คนได้รู้จักประหยัด ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ อยู่อย่างพอเพียง สำหรับของหมู่ 1 จุดเด่นที่นำเสนอในวันนั้น คือ การปลูกข้าวไร่ที่สวนยางของยายเจือ เนื่องจากเป็นแปลงที่เพิ่งล้มยาง จึงได้ตกลงกันว่าหากข้าวสุก เครือข่ายเกษตรพึ่งตนทั้ง 5 หมู่บ้านจะไปช่วยเก็บข้าวด้วย เพราะที่คลองซีล่อมไม่มีนาแล้ว มีแปลงข้าวไร่ของยายเจือเพียงที่เดียวเท่านั้น

จากนั้นจึงได้ชวนคิดชวนคุยว่าหมู่ 1 สมาชิกแต่เดิมมีอยู่ 10 คน ตอนนี้อยู่เพิ่ม 3 คน คือ นายประพล สองเมือง นางเปี่ยมขวัญ นาคแท้ และนายอำนาจ ทองใย รวมเป็น 13 คน ประธานหมู่ที่ 1 คือ นายสมนึก รุ่งสมบัติ ได้ชวนกันวางแผนว่าสามารถทำอะไรในนามกลุ่มได้บ้าง โดยเริ่มให้ทุกคนเขียนข้อมูลพื้นฐานของตัวเอง ว่าตอนนี้ปลูกอะไรอยู่บ้าง ทั้งผัก ไม้ผล ไม้ยืนต้น สัตว์เลี้ยง และอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นฐานข้อมูลของหมู่ที่ 1 ในการนำมาวางแผนสำหรับการทำกิจกรรมในหมู่บ้านต่อไป

สมาชิกหมู่ที่ 1 ได้สะท้อนปัญหา คือ ตอนนี้หากทำกินในครัวเรือนได้ แต่ไม่มีที่ดินที่จะปลูกขายได้ในปริมาณที่มาก ๆ เนื่องจากไม่มีทุน ไม่มีที่ดิน และตลาดไม่แน่นอน สรุป คือ การทำกินภายในครัวเรือน เหลือจากเก็บไว้กินก็แบ่งปัน ขาย แต่ไม่มีศักยภาพพอที่จะส่งไปยังภายนอกได้

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

ที่สวนหลังบ้านของนายจรัส อะเส็ม พี่จรัส ได้หาต้นไม้ พันธุ์ไม้แปลกๆมาปลูกไว้ เป็นไม้หายาก เป็นสมุนไพรท้องถิ่น หลายชนิด พี่จรัสได้ให้คนที่ไปเยี่ยมบ้านไปแขวนซื้อต้นไม้ เป็นกิจกรรมเล็กที่น่ารัก ได้ประโยชน์ และสร้างการมีส่วนร่วมได้ดีทีเดียว

กิจกรรม เวทีระดับหมู่บ้านหมู่ที่ 3

วันที่ 24 สิงหาคม 2559 เวลา 13.00 น. ณ บ้านนายผอม หมันหมื่น

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย/เครือข่ายเกษตรพึ่งตน	10	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	12	คน

วัตถุประสงค์

พบปะพูดคุยระดับหมู่บ้าน เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

พี่เลี้ยงได้ทบทวนกิจกรรมเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม ที่ผ่านมา เช่นเดียวกับหมู่ที่ 1 ทุกคนเห็นด้วยว่าการรวมกลุ่มเป็นสิ่งที่ดี เพราะการรวมกลุ่มทำให้

- สามารถพึ่งตนเองได้
- เข้าใจตัวเอง ภูมิใจในตัวเอง
- ปลูกสิ่งที่กิน กินสิ่งที่ปลูก
- ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่ม
- เป็นแรงบันดาลใจให้คนอื่น
- ทำเป็นตัวอย่าง ให้คำแนะนำคนอื่นได้
- วางแผนการผลิต
- ติดตามการทำงาน
- สร้างแรงกระตุ้น ประชุมบ่อยๆ ได้ความรู้
- ปัญหา เรื่องน้ำ

พี่เลี้ยงได้ยกตัวอย่างการทำบัญชีครัวเรือน กรณีการเลี้ยงเป็ดของนายสมปอง โออินทร์ เพื่อยกตัวอย่างให้สมาชิกได้เห็นประโยชน์ของการบันทึกการลงทุนในแต่ละครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผักหรือซื้อต้นพันธุ์ จากนั้นได้เก็บข้อมูลพื้นฐานของแต่ละคนว่าเครือข่ายเกษตรพึ่งตนหมู่ 3 ว่าปลูกอะไรอยู่บ้าง เลี้ยงอะไรอยู่บ้าง เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนการทำงานระดับหมู่บ้าน

กิจกรรม เวทีระดับหมู่บ้านหมู่ที่ 5

วันที่ 31 สิงหาคม 2559 เวลา 13.00 น. ณ บ้านนางหลี่ ไชยฤทธิ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	10	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	12	คน

วัตถุประสงค์

พบปะพูดคุยระดับหมู่บ้าน เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

พี่เลี้ยงชวนทบทวนกิจกรรมพบปะเครือข่ายเกษตรพึ่งตนทั้ง 5 หมู่บ้าน เมื่อวันที่ 13 สิงหาคมที่ผ่านมา สมาชิกหมู่บ้านได้สะท้อนมาว่ากิจกรรมนี้ดีมาก ทำให้ได้รู้จักกันมากขึ้น จากที่เมื่อก่อนรู้จักกันเฉพาะแต่หมู่บ้านของตัวเอง ก็ทำให้รู้จักเพื่อนต่างหมู่บ้านมากขึ้น ได้แลกเปลี่ยนกัน พี่เลี้ยงได้ชวนคิดชวนคุยเรื่องการรวมกลุ่มว่าดีอย่างไร หลายคนสะท้อนตรงกันว่า การรวมกลุ่มทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ทั้งเรื่องความรู้ เมล็ดพันธุ์ เกิดการแบ่งปัน ช่วยคิดช่วยทำกัน ทำให้เกิดความศรัทธา เชื่อมมั่นในสิ่งที่กำลังทำมากขึ้น สำหรับหมู่ที่ 5 สมาชิกส่วนมากเป็นผู้หญิง คิดเห็นตรงกันว่าไม่สามารถปลูกเพื่อขายภายนอกได้ แต่สามารถปลูกขายในชุมชน ตลาดนัด และปลูกไว้กินในครัวเรือนได้

หลังจากนั้นได้ทบทวนสมาชิกหมู่ 5 สรุปมีเพิ่มมา 1 คน คือ นางมูเหรียม หมวดหล้า รวมเป็น 11 คน ได้ให้แต่ละคนเขียนข้อมูลพื้นฐานที่กำลังทำอยู่ ว่าปลูกอะไรบ้าง เลี้ยงสัตว์อะไรบ้าง เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนระดับหมู่บ้านต่อไป

กิจกรรม เวทีระดับหมู่บ้านหมู่ที่ 4

วันที่ 1 กันยายน 2559 เวลา 13.00 น. ณ บ้านนายวิจิตร ชิตพงษ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	15	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	18	คน

วัตถุประสงค์

พบปะพูดคุยระดับหมู่บ้าน เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

ในช่วงแรกพี่เลี้ยงได้นำเสนอปฏิทินเทศกาลของจังหวัดตรัง ว่าตลอดทั้งปีมีเทศกาลอะไรบ้าง ที่เครือข่ายเกษตรพึ่งตนสามารถรวมตัวกันปลูกผักเพื่อส่งได้ เทศกาลมีดังนี้

- งานวิวาท์ใต้สมุทร 13-15 ก.พ.ของทุกปี
- ตรุษจีน ก.พ.
- งานมหกรรมอาหารดี ศรีตรังบาน ปลายมี.ค.ของทุกปี
- งานเทศกาลขนมเค้ก ต้นเดือน ส.ค.ของทุกปี
- สารทจีน ส.ค.ของทุกปี
- งานเทศกาลหมูย่าง ก.ย.ของทุกปี
- เดือนสิบ ก.ย.-ต.ค.ของทุกปี
- งานเทศกาลถือศีลกินเจ ต.ค.ของทุกปี (ปีนี้ คือ วันที่ 1-9 ต.ค.59)
- เทศกาลอนุรักษ์หอยตะเภา พ.ย.ของทุกปี

เมื่อพิจารณาเทศกาลสำคัญของจังหวัดตรัง ทีมช่วยกันวิเคราะห์ว่า เทศกาลที่ใช้ผักมากที่สุด คือ เทศกาลกินเจ แต่เมื่อมาวิเคราะห์ศักยภาพการผลิตในหมู่บ้าน ในตำบลคลองชีล้อม ก็พบว่าไม่สามารถรวมตัวกันผลิตผักจำนวนมากได้ เนื่องจากไม่มีที่ดินแปลงใหญ่ ทุน และคนที่จะมาดูแล สรุปคือ ยังไม่มีความพร้อมมากพอที่จะผลิตจำนวนมากได้

จากนั้นได้ช่วยกันวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานต่อไป ผ่านการช่วยกันวางแผนระดับหมู่บ้าน พี่เลี้ยงชวนคิดชวนคุยผ่านคำถาม หมู่ 4 มีอะไรดี สรุปได้ดังนี้

- คนดี ช่วยเหลือ รวมกลุ่ม มีน้ำใจ แบ่งปัน
- แก่นนำดี คนพัฒนาตัวเอง
- ดิถถนนใหญ่ ไปมาหาสู่ง่าย สะดวก ทำอะไรคนได้เห็น มีอะไรตั้งขายได้
- ของดี ป่าชายเลน ผักมาก เหมียงมาก มีเกือบทุกบ้าน
- สวนสมุนไพร แพทย์แผนไทย นวดแผนไทย

- มีศูนย์เรียนรู้เกษตรกรพอเพียง

- บ้านเกษตรผสมผสานหลายบ้าน เป็นตัวอย่างได้

จากการระดมได้ข้อสรุปว่า หมู่ 4 มีทรัพยากรในหมู่บ้านที่หลากหลาย มีจุดเด่น จุดขายได้ จึงได้
ลองวางแผนจัดเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงชุมชนดู คร่าว ๆ ดังนี้

- สวนป่า บึงเที่ยง

- สวนสมุนไพร ลุงสิทธิ์

- เหมียงในสวนยาง น้ำหนา/น้ำรูน

- สวนผักกางมุ้ง นิว

- เกษตรผสมผสาน น้ำศรี/สุจุด

กำหนดการคร่าว ๆ วันที่ 10 กันยายน 2559

9.30 พร้อมกันบ้านน้ำศรี

10.00 สวนสมุนไพรลุงสิทธิ์

11.00 สวนป่าบึงเที่ยง

12.00 กินข้าวเที่ยงบ้านสุจุด

13.00 ผักเหมียงในสวนยาง บ้านน้ำรูน/น้ำหนา

15.00 บ้านนิว

16.00 สรุปงานบ้านน้ำศรี

กิจกรรม ทดลองนำเที่ยวเชิงวนเกษตรหมู่ 4

วันที่ 10 กันยายน 2559 เวลา 9.00 น.

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรกรพึ่งตน	15	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
ทีมสกว.สตูล	2	คน
รวมทั้งหมด	20	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อทดลองเที่ยวเชิงวนเกษตร สํารวจของดีหมู่ที่ 4 เป็นฐานข้อมูลสำหรับการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนในอนาคต

บันทึกกิจกรรม

สถานที่แรกที่ไป คือ ที่บ้านของนายสิทธิพงษ์ วังเมือง หรือลุงสิทธิ์ เป็นแพทย์แผนไทยในตำบล
ได้รับการอนุญาตจากคณะกรรมการวิชาชีพสาขาแพทย์แผนไทย มีห้องเก็บยาสมุนไพรหลากหลายชนิด

รอบๆบ้านของลุงสิทธิ์ปลูกสมุนไพร ไว้สำหรับเป็นตัวยา เช่น ยาบำรุงเลือด ยาแก้เมื่อย แก้เคล็ด ยาแก้เบาหวาน ความดัน แก้เครียด เป็นต้น มีคนทั้งในและนอกตำบลมารักษากับลุงสิทธิ์ไม่ได้ขาด ตรงข้ามบ้านลุงสิทธิ์ เป็นบ้านของนายนิกร ฮ้อยี่ชี เปิดเป็นร้านนวดแผนไทย ซึ่งใช้สมุนไพรจากบ้านของลุงสิทธิ์ด้วย และที่หาจากที่อื่นด้วย คิดค่านวดชั่วโมงละ 300 บาท ทำให้เห็นว่าทั้งสองบ้านมีการเอื้อเฟื้อกันอยู่ และเห็นทิศทางการต่อยอดในอนาคต

ต่อมาได้เดินทางไปที่บ้านของนายเที่ยง ไผ่ขาว จุดเด่นของบ้านบังเที่ยง คือ ต้นไม้หน้อยใหญ่ที่รอบล้อมตัวบ้านอยู่ เนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ ต้นไม้หลายต้นอายุราว 50-100 ปี ประเมินค่าไม่ได้ เช่น ไม้เทพธำโร ไม้พะยอม ไม้ตะเคียน ไม้จิกนม รวมถึงสมุนไพรต่างๆ ป่าของบังเที่ยงถูกล้อมรอบไปด้วยสวนยาง สอบถามบังเที่ยงว่าทำไมถึงรักษาป่าผืนนี้ไว้ บังเที่ยงบอกว่าตัวเองเกิดในเมือง แต่มาเติบโตในป่า จึงรักและผูกพันกับต้นไม้ทุกต้นมาก “ใครมาตัดป่านี้ออก ผมตายเสีย” เป็นคำพูดที่แสดงให้เห็นถึงความรักของบังเที่ยงที่มีต่อป่าผืนนี้ หลายคนที่เป็นเพื่อนต้องกันว่าควรทำป่าผืนนี้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนทั้งในและนอกชุมชน อาจจะเริ่มจากกลุ่มนักเรียนในชุมชนก่อน เพราะถือว่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีค่ามาก และก่อนหน้านี้บังเที่ยงไม่เคยเปิดป่านี้ให้หน่วยงานไหนได้เข้ามาก่อน

เที่ยงได้แวะกินข้าวที่บ้านของสุจูด จากนั้นได้เดินทางไปที่บ้านของนายอรุณ ศักดิ์รักษ์ นายปรารถนา นาคเล็ก ซึ่งเป็นสวนยางของพี่น้องที่อยู่ติดกัน คณะทั้งหมดได้เดินทางจากบ้านนายอรุณ เรือมาจนถึงที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตลอดทางที่เดินมาที่เป็นสวนยางนั้น ระหว่างร่องยางได้ปลูกหมี่ขงแซมไว้ประมาณ 5,000 ต้น เป็นแหล่งผลิตผักหมี่ขงรายใหญ่ของตำบลคลองชีล้อม นายปรารถนาได้ตอนกิ่งผักหมี่ขงขายด้วย ราคาต้นละ 25 บาท เป็นรายได้ที่นอกเหนือจากการขายยอด แม้ว่าตอนนี้จะผลิตได้ไม่ยาก แต่หากมีการรวมกลุ่มของคนที่ปลูกผักหมี่ขงอย่างจริงจัง อนาคตคลองชีล้อมจะเป็นตำบลที่ผลิตทั้งยอดและกิ่งพันธุ์ผักหมี่ขง ให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชนได้ เป็นช่องทางในการประกอบอาชีพอีกทางหนึ่ง

ทั้งหมดได้มานั่งคุยกันที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านปากอ ที่นี่มีกลุ่มจักสานตะกร้าจากเชือกพลาสติก นวดเท้าเพื่อสุขภาพ นายบุญฤทธิ์ เมืองทวี หรือน้ำซิด ส.อบต.หมู่ 4 ได้ต้มถั่วเขียวไว้เพื่อมาเลี้ยงต้อนรับคณะที่มาด้วย ขณะที่บางคนทดลองนวดฝ่าเท้า ก็นั่งกินถั่วเขียวไปพลาง คุยกันไปพลาง เพื่อเป็นการหยุดพัก ก่อนที่จะเดินทางไปที่บ้านของนายทวีเกียรติ เอ็งย่อง หรือนิว คนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจ การทำเกษตร หลังจากทีกลับมายังบ้าน จุดเด่นของบ้านนิว คือ การปลูกผักกางมุ้งปลอดสารพิษ มีบ่อเลี้ยงปลา นาข้าวขนาดจิ๋ว เลี้ยงไก่ นิวบอกว่าในช่วงที่เริ่มทดลองทำ เลยอยากทำอะไรหลายๆอย่าง แม้พื้นที่จะไม่มาก โดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากลุง คือ นายศรี แก้วลาย

หลังจากไปครบทุกบ้าน ได้มานั่งสรุปทิศทางการขับเคลื่อนงานต่อที่บ้านของน้ำศรี ได้ข้อสรุปว่า หากจะจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคต มีทิศทางดังนี้

- สุขภาพฟิตเนส สมุนไพร นวดแผนไทย ผลิตภัณฑ์ คือ ผลิตภัณฑ์
- เกษตรฟิตเนส กลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มผักหมี่ขงปลอดสารพิษ ต้องหาตลาดร่วม
- การอยู่ร่วม ฟังพาทรีพยากรณ์ ป่าชายเลน ป่าบก แหล่งเรียนรู้ พันธุ์ไม้ ธนาคารต้นไม้

สรุป คือ หมู่ 4 มีของดีมาก ต้องการรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม เพื่อยกระดับไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวนเกษตรต่อไป

กิจกรรม เวทีระดับหมู่บ้านหมู่ 2

วันที่ 17 กันยายน 2559 เวลา 13.00 น. บ้านผู้ใหญ่สมจิต สองเมือง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	13	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	15	คน

วัตถุประสงค์

พบปะพูดคุยระดับหมู่บ้าน เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

ผู้ใหญ่สมจิตได้เล่าถึงโครงการต่างๆที่ลงมายังหมู่ 2 ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน 5 แส่นบาท โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของพัฒนาชุมชนอำเภอกันตัง และอีกหลายๆโครงการที่กำลังจะลงมาในชุมชน เป้าหมาย คือ สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ มีสุขภาพดี ลดรายจ่ายในครัวเรือน สิ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืน คือ ต้องมีกิจกรรมทำอย่างต่อเนื่อง ต้องมีศูนย์เรียนรู้ระดับหมู่บ้านให้คนได้มาพบปะพูดคุยกัน เป็นสถานที่กลาง และต้องนำเรื่องนี้เข้าประชุมประจำเดือนลูกบ้านทุกครั้งที่เดือนละ 1 ครั้ง

ผู้ใหญ่สมจิตได้พูดถึงความเป็นไปได้ในการรวมกลุ่มอาชีพของคนในหมู่ 2 เช่น กลุ่มเครื่องแกง โดยเอาวัตถุดิบจากคนในชุมชน จำพวกตะไคร้ พริก ขมิ้น เป็นต้น และเป็นเครื่องแกงที่เครื่องหมายฮาลาล นอกจากสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนแล้ว ยังเป็นการสนับสนุนให้คนในชุมชนหันมาปลูกผักมากขึ้น เพราะมีกลุ่มเครื่องแกงรองรับ มีตลาดที่แน่นอน

สรุปกิจกรรม

แม้จะยังไม่สามารถวางแผนการทำงานในระดับหมู่บ้านได้ แต่กิจกรรมนี้ทำให้เครือข่ายเกษตรพึ่งตนหมู่ 2 เข้าใจโครงการมากขึ้น

กิจกรรม เวทีนำเสนอ “เกษตรพึ่งตน คนคลองซีล้อม”

วันที่ 29 กันยายน 2559 เวลา 13.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	78	คน
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	10	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	91	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแจกไม้เศรษฐกิจ พันธุ์ผัก แก่สมาชิกเครือข่ายเกษตรพึ่งตน
2. เพื่อนำเสนอผลการดำเนินโครงการ

บันทึกกิจกรรม

หลังจากที่เข้าสู่หน้าฝน ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตนได้ร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อเตรียมการเพาะปลูก เช่น การทำปุ๋ยหมัก การเพาะและเตรียมต้นพันธุ์ไว้เพื่อแจกจ่ายให้กับสมาชิกเครือข่ายกิจกรรมในวันนี้จัดขึ้นเพื่อแจกจ่ายต้นพันธุ์ ซึ่งมีทั้งพันธุ์ไม้เศรษฐกิจ ผักกินยอด ผักที่แต่ละบ้านนำมาแจกและแลกเปลี่ยนเพื่อนสมาชิก รวมถึงมะเขือและพริกที่สมาชิกช่วยกันคัดแยกเมื่อสองเดือนก่อนด้วย ในวันนี้ได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกตำบลเข้าร่วม และได้รับเกียรติจากนายอำเภอกันตังเป็นประธานในพิธีเปิด และมอบต้นพันธุ์ให้กับตัวแทนเครือข่ายเกษตรพึ่งตนทุกหมู่บ้าน

ที่มาของกิจกรรมในวันนี้แกนนำและพี่เลี้ยงได้ช่วยกันคิดว่า อยากเปลี่ยนแนวคิดของเครือข่ายในเรื่องของการรับ อยากให้แตกต่างกับบรรยากาศการแจกต้นไม้ พันธุ์ผัก ที่หน่วยงานนำมาแจกให้กับชาวบ้าน เริ่มตั้งแต่การสร้างการมีส่วนร่วมในช่วงสองสามเดือนที่ผ่านมา ได้แก่ การเรียนรู้วิธีการทำปุ๋ยหมักด้วยกัน การช่วยกันคัดแยกต้นพันธุ์ลงถุงดำ เพื่อแจกจ่ายสมาชิก รวมถึงการจัดรูปแบบการนำเสนอเอง การสร้างการมีส่วนร่วมเหล่านี้ทำให้แกนนำและเครือข่ายรู้สึกเป็นเจ้าของงาน ไม่ได้มาเพื่อรับแจกต้นไม้เหมือนที่ผ่านมา

กิจกรรมนี้ตัวแทนแกนนำทุกหมู่ได้นำเสนอผลการทำงานต่อหน้าสมาชิกเครือข่าย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนายอำเภอกันตัง หลายคนตื่นเต้นเพราะไม่เคยจับไม้ค้พุดต่อหน้าคนร่วมร้อยมาก่อน แต่ก็สามารถสื่อสารสิ่งที่คิด ที่ทำ ออกมาได้เป็นอย่างดี

- ผู้ใหญ่สมจิต สองเมือง เล่ากิจกรรมที่ผ่านมา ได้แก่ การเก็บข้อมูล คราวเรือนำร่องบ้านละ 3-4 หลังไปกันทั้งทีม ได้อะไรหลายสิ่ง ได้รู้จักกัน ได้เยี่ยมกัน ได้กินข้าว ได้แลกเปลี่ยนความรู้ พันธุ์ผัก แจกจ่ายกันตลอดเวลา จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ทั้ง 5 หมู่บ้าน ศึกษาดูงาน ทำปุ๋ย ประชุมกลุ่มย่อยเป็นประจำ
- นายวิจิตร ชิตพงษ์ (สูงสุด) นำเสนอแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่า ถ้าทำไม่ง่าย ไม่ยาก ไม่เฉพะการปลูกผักกินเอง มีวงจรพอประมาณ มีเหตุ มีผล มีภูมิคุ้มกัน ใ้รู้ควบคุมคุณธรรม

ถ้าทำได้ตามที่พูด คิดว่าคงพาครอบครัวอยู่รอด ไม่ต้องกังวลกับราคาขาย เพราะเรามีกิน มีใช้ มีภูมิคุ้มกัน

- นายจรัส อะเส็ม(พี่จรัส) ผมเป็นตัวแทนของกลุ่ม เรียกตนเองว่ากลุ่มคนพึ่งตนเอง เมืองไทยเราตั้งแต่โบราณกาล เป็นเมืองทำเกษตร สุขุขทัย อยุชยา การทำเกษตรดึงเอาความรู้มาใช้ตามอัตภาพของแต่ละคน มีเวลาได้นั่งพูดคุยกัน คนให้ได้มากกว่าผู้รับ คิดว่าน่าจะจริง เพราะผมแจกต้นไม้อยู่ตลอด มีคนบอกว่ากินไม่ได้ เขาไม่เอา ผมเคยได้ยืมมาแต่ผมอยากที่จะให้ การเข้าร่วมกลุ่มทำให้เปิดรับความรู้ที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ตัวเอง ผมรักงานตรงนี้มาก ที่สำคัญอยากจะทำเพื่อในหลวงรัชกาลที่ 9
- นายธีระศักดิ์ เฟ็งเทพ (บังแจ๊ค) เมื่อก่อนผมทำงานบริษัทลาออกมาอยู่ที่บ้านมาทำเกษตร มาเรียนรู้ ว่าปลูกยังไง การตลาด การแปรรูป มันสามารถเพิ่มรายได้ให้เราได้ ถ้าเราทำจริง รายได้ไม่น้อยกว่าทำงานบริษัทเลย ที่สำคัญอยู่บ้านสงบไม่วุ่นวาย ไม่ต้องแข่งขันเหมือนอยู่ในเมือง
- นางสาววิมล ฮ้อยซี่ (น้ำมล) น้ามลอยู่คนเดียว ลูกทำงาน 1 คน เรียน 1 คน มาพูดเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ รุ่งทำกับข้าวจากผักที่ปลูกเอง วันนี้เอาผักมาโชว์ และอยากให้ทุกคนเอาไปปลูก ทั้งหมดเก็บมาจากที่บ้าน ได้แก่ กระเจต ผักหวาน ตำลึง เหมียง ข่า ทือ สะพลู มะเขือ ถั่วพู ขมิ้น ตะไคร้ กล้วย เอาหน่อมาให้ มังคุด ลองกอง ส้มโชกุน ส้มเฒ่า มะละกอ รวม 17 ชนิด กินของตัวเอง ซ้อมแค่กะปิ เกลือ ข้าวสาร ตอนนี้อายุ 56 ปี 10 เดือน ไม่มีโรค เบาหวาน ความดัน โรคอ้วน ไม่เป็น เพราะกินของที่ปลูกเอง ไม่ฉีดยา
- นายเที่ยง ไผขาว บ้านผมมีแต่ป่า มีพันธุ์ไม้หลายชนิด เว้นไว้เพราะว่ารัก “ใครมาตัดป่านี้ ออก ผมตายเสีย” เกือบ 35 ปีแล้ว คนอื่นเขาโค่นปลูกยาง แต่ผมไม่โค่นต้นไม้ไว้เนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ มีสมุนไพรมากมาย ป่าไม้เบญจพรรณ มากหมก ดุเต้ ของกินได้ เวลาไม่มีอะไร ลงไปเก็บมาแกงเลี้ยงได้ ไม่ต้องไปหาที่อื่น
- นายสิทธิพงษ์ วังเมือง(ลุงสิทธิ์) แพทย์แผนไทยตำบล ผมทำยา ไม่ค่อยรู้เรื่องเกษตร ผมปลูกสมุนไพรร้อยชนิด เอาเหมียงบ้านน้ำศรีไปแซมยี่สิบกว่าต้น ตอนนี้นำแพทย์แผนไทย มียา ใครมีปรึกษาปรึกษาได้ 24 อย่างจัดตั้งชมรมแพทย์แผนไทยตำบล
- นายผอม หมันหมื่น (สูผอม) ภูมิใจมากที่ได้มาตรงนี้ เรียนนายอำเภอ หัวหน้าส่วน สมาชิกโครงการเราทำเพื่อ เพิ่มรายรับ ลดรายจ่าย ทำอย่างไร คือ ของที่ใกล้ตัว พริก 10 ต้น ไคร(ตะไคร้) สี่ห้าต้น ขาสองสามต้น อย่างน้อยๆเราทำได้ทำเครื่องแกง ถ้ามองถ้าไปซื้อก็ลำบากต่อหนึ่งมือ เดือนหนึ่งเท่าไร ปีหนึ่งเท่าไร เราต้องพยายามทำให้รายรับเหลือกว่ารายจ่าย วิธีการปลูกผักสวนครัว ทำเอง เพาะเอง คำว่าเกษตรพึ่งตนเอง คือ ต้องไม่ไปซื้อเมล็ดพันธุ์เพื่อน ผมทำได้ ต้องพบปะอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อการกระชับมิตร ประทับใจบ้านที่ไปเยี่ยม ได้กินข้าวกันครบทั้งห้าหมู่บ้าน ต่อไป คิดว่าคงเหนียวแน่นกว่านี้
- นายศรี แก้วลาย (น้ำศรี)อยากให้มีศูนย์เรียนรู้เกิดขึ้นในทุกหมู่บ้าน ขับเคลื่อนต่อ 1 คน 1 แปลง ต้องทำจริงเป็นรูปธรรม คนยังไม่นิ่ง ตอนนี 62 คน หลังจากได้รับต้นไม้ไปแล้ว ต้องมี

การติดตามประเมินผล เป้าหมาย คือ เป็นตำบลที่ผลิตผักในชุมชน ปลอดภัยไร้เสี่ยงคนในชุมชน ทำตลาดชุมชน แต่ยังไม่ได้เปิดตลาด อยากให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วย เพราะมีป้าชายเลนที่สมบูรณ์มาก และติดทั้ง 5 หมู่บ้าน

- นายกมล ประเสริฐกุล นายอำเภออำเภอกันตัง ทิศทางการทำงานของแต่ละหน่วยงานที่ทำเกษตรพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ ชื่อของแต่ละหน่วยงานอาจจะต่างกัน แต่เป้าหมายเดียวกัน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับโครงการวิจัยที่ลงมาทำ จะขยายแนวทางนี้ไปสู่ครัวเรือนให้มากที่สุด เพื่อให้กันตังเป็นเมืองแห่งความสุข

นายอำเภอเห็นความสำคัญและให้เกียรติพี่น้องชาวตำบลคลองชีล้อมมาก แม้ว่าจะติดภารกิจ แต่ก็เลือกที่จะเลื่อน และมาเยี่ยมพี่น้องที่นี่ นายอำเภอพูดให้กำลังใจและพร้อมที่จะสนับสนุนอย่างเต็มที่ เพื่อให้คลองชีล้อมเป็นตำบลที่ผลิตผักปลอดภัย เป็นหมู่บ้าน เป็นตำบล เกษตรพอเพียง พึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง อย่างที่หลายคนวาดฝันไว้

สิ่งที่น่ารักอีกอย่าง คือ ของว่างในงาน ที่ล้วนแล้วแต่เป็นของในชุมชนด้วยกันทั้งหมด หมู่ 1 ทำน้ำมะพร้าวที่สอยสด ๆ ลงมาจากต้น หมู่ 2 ทำขนมครก แคะกินกันร้อน ๆ เข้ากับบรรยากาศฝนพรำ หมู่ 3 นำขนมลา ไอ้ท็อปของหมู่บ้าน หมู่ 4 ทำขนมจากมะพร้าวอ่อนรสชาติหอมหวานละมุนลิ้น หมู่ 5 ไม่ยอมแพ้ ทำข้าวโพดบวชใส่เม็ดสาธู ของว่างทั้ง 5 อย่าง จาก 5 หมู่บ้าน เป็นผลลัพธ์ของความร่วมมือร่วมใจของพี่น้องเครือข่ายทุกหมู่บ้าน ทำให้บรรยากาศในงานมีชีวิตชีวา เรียกภาพเก่าๆ ของสังคมบ้านๆ กลับคืนมา นายอำเภอก็ไม่ถือตัวเลย นั่งกินขนมจาก ขนมครก กับพี่น้องเครือข่ายอย่างเป็นกันเอง ทำให้บรรยากาศอบอุ่น แม้ว่าฝนจะตกหนักก็ตาม

สิ่งที่ทุกคนได้กลับบ้านไปในวันนี้ นอกจากต้นไม้ ต้นพันธุ์ผักแล้ว ยังได้ความสุขใจที่ได้เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในคราวเดียวกัน แขนงบางท่านเตรียมต้นไม้ ต้นพันธุ์ผักมาจากบ้าน เพื่อแจกจ่ายให้กับสมาชิก ด้วยความรู้สึกที่อยากจะให้ อยากแบ่งปัน เป็นมุขตลกๆ ที่ยังมีให้เห็นท่ามกลางสังคมสมัยใหม่ที่หาได้ยาก แต่พี่น้องชาวตำบลคลองชีล้อมแสดงให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ยังมีอยู่ และพวกเขาและเธอเหล่านั้นกำลังรื้อฟื้นกลับขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสรับรู้และสัมผัสแง่มุมที่งดงามนี้

การปลูกผักด้วยพืชผักของพื้นบ้าน
 เศรษฐกิจที่ตกต่ำสุดซ่ำใจ
 คิดเอาไว้มั้ไม่ทำลายภูมิปัญญา
 ทางข้างหน้าถึงแม้ว่ายากลำบาก
 ทำอย่างไรให้คลองชีมีสีเขียว
 สักวันหนึ่งเพื่อช่วยดึงคนเข้ามา
 วัฒนธรรมอันล้ำค่ามาขาดหาย
 เก็บข้อมูลของทุกอย่างที่ผ่านมา
 นำนักคิดมาวิเคราะห์และวิจัย
 ยังอีกทีมขอความร่วมมือการพัฒนา
 ความเข้มแข็งพร้อมทั้งแรงที่ยืนสู้
 ยึดตามหลักความพอเพียงลดเสี่ยงกัน
 ฝึกปลอดภัยทำเป็นการอนุรักษ์
 ทำบัญชีทั้งรายรับและรายจ่าย
 ณ วันนี้คนที่มมีความสุข
 ฝั้ทั้งหลายหลีกเลี่ยงได้จึงพันตัว

มันเป็นงานต้องพื้นฟูหรือไม่
 หางานใหม่มาช่วยเสริมเพิ่มเติมพลัง
 ปลูกผักหญ้าช่วยแก้จนพอมองเห็น
 จุดประเด็นสู่ประตูเรียนรู้อมา
 ได้ทั้งกินมีทั้งเที่ยวผ่นไว้ว่า
 หวังนำพาพืชมากมายที่หายไป
 เราจะทำให้กลับกรายขึ้นมาหนา
 เพื่อให้รู้อะไรไ้เป็นทุน
 พร้อมนักทำที่รู้ได้ของคุณค่า
 ที่คิดว่ายืนได้จริงไม่ทิ้งกัน
 ให้ได้รู้การเป็นทีมไช่แข่งขัน
 ถือคำมั่นเพื่ออยู่รอดและปลอดภัย
 ไม่ยากนักกรวมเพื่อนพ้องคิดลองใหม่
 จะรู้ได้ผลกำไรของครอบครัว
 ลดอบายลดยมุขไม่ปวดหัว
 พาครอบครัวพาชุมชนให้พ้นภัย
 นางหลี่ ไชยฤทธิ์ ทีมวิจัย ประพันธ์

กิจกรรม วางแผนกิจกรรมถอดบทเรียนการทำงาน

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2559 เวลา 14.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	7	คน
พี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	9	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนจัดกิจกรรมถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา

บันทึกกิจกรรม

ทีมวิจัยร่วมวางแผนกิจกรรมถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา ด้วยเห็นว่าทำงานมาพักใหญ่ๆ แล้ว อยากจะทบทวนการทำงาน และวางแนวทางการขับเคลื่อนงานต่อ ได้ข้อสรุปว่าจะจัดกิจกรรมถอดบทเรียนในวันที่ 16-17 พฤศจิกายน 59 ที่ชมรมประมงพื้นบ้าน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล ตัวแทนหมู่ละ 5 คน รวม 25 คน จาก 5 หมู่บ้าน กิจกรรมถอดบทเรียนในครั้งนี้ทีมพี่เลี้ยงจาก สกว.สตูล เป็นวิทยากรถอดบทเรียนให้

กิจกรรม ถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา

วันที่ 16-17 พฤศจิกายน 2560 ณ ชมรมประมงพื้นบ้าน ศูนย์ประสานงานวิจัยจังหวัดสตูล

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	25	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
ทีมวิทยากรจากสกว.สตูล	5	คน
รวมทั้งหมด	33	คน

วัตถุประสงค์

1. ทบทวนการทำงานที่ผ่านมา
2. เชื่อมความสัมพันธ์ทีมวิจัยและเครือข่ายทุกหมู่บ้าน
3. วางแผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม

วันที่ 16

วิทยากรเปิดเทปให้ฟัง ประมาณ 5 นาที

คำถาม ฟังแล้วเข้าใจอย่างไร

ได้อะไรจากการฟัง

- สิ่งที่ยากได้ตั้งไว้เป็นเป้าหมาย แล้วลงมือทำ จะสำเร็จ ชัยชนะ ชันติ อดทน เราก็ได้ตามฝัน
- ไม่ว่าเรานับถือศาสนาไหน เราก็เอาไปเป็นหลักในการไปสู่ความสำเร็จได้
- พลังความคิดเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันสู่ผลสัมฤทธิ์
- พลังเป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันไปสู่ความคิด
- คิดก่อนทำ อย่าทำก่อนคิด
- ความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่จุดเล็กๆ สำเร็จตั้งแต่สิ่งเล็กๆ จะนำไปสู่สิ่งใหญ่ๆ ได้
- จิตสำนึก อย่าใฝ่สูงจนเกินไป
- ให้รู้จักตนเอง
- ทำอะไรให้ทำจริง
- ต้องรู้ขั้นตอนการทำงาน
- ลงมือทำอย่างบริสุทธิ์
- สร้างความเปลี่ยนแปลงในตัวเองในทางที่ดี สม่่าเสมอ
- เป้าคือสิ่งที่เราพึงเล็ง หมายถึงสิ่งที่เราต้องการให้เป็นไป ถ้าทำสิ่งที่น่าสำเร็จจะเกิดพลังในการต่อสู้
- ต้องรู้จักค้นคว้าหาความรู้ เพื่อตอบใจหทัยตัวเองให้ได้
- เราต้องรู้ว่าเราจะทำอะไรให้สำเร็จ
- ตัวเราต้องกำหนดเป้าหมายด้วยตัวเอง จะลงมือทำตรงไหนก่อน นอยู่ที่เรา
- ต้องตั้งใจ มีสติ ความรอบคอบ
- บางทีเป้าหมายของเราไม่ใช่เงินทอง เราต้องอยู่กับความพอเพียงของเราเอง เราเป็นคนรู้ว่าตรงไหนพอเพียง
- ทำสิ่งที่เราพอใจ
- ทำในสิ่งที่ตัวเองทำได้ก่อน ไม่รู้ก็ไปหาผู้รู้
- ทบทวนเป้าหมายของตัวเองเสมอๆ
- เป็นตัวของตัวเอง มีจิตวิญญาณของตัวเอง
- อย่าลืมความสุขของตัวเอง
- ทุกคนมีความอยาก จะไปให้ถึงเป้าหมายได้
- อยากได้นั้นนี่ แต่ไม่วางแผน ไม่ลงมือทำ ยากสักหืด ที่จะได้สิ่งที่อยากได้
- เราต้องมีความฝัน
- ให้เรารู้ว่า ตัวความพอดีของเราอยู่ตรงไหน

- ทบทวนเป้าหมายของตัวเองเสมอๆ
- ตั้งเป้าหมายให้สูงสักนิดเพื่อเป็นแรงผลักดัน จะทำให้เรากระตือรือร้น มีพลังในการทำงาน

เราจะไปไหน ส่วนตัว จะไปไหน ส่วนรวม หรือกลุ่มจะไปไหน เราพร้อมที่จะไปทิศทางเดียวกันหรือยัง จะไปกันแบบไหน มีพลัง หรือความรู้อะไร อยู่ตรงไหนบ้าง พลัง ความคิด ความเชื่อ จิตวิญญาณ ความรู้ ของทีมที่มีอยู่ตรงไหน อะไรบ้าง ผู้ว่าฯ พุดเชิชนโยบายให้ข้าราชการฟัง ในวันที่ 8 ในงานวันฝนหลวง ว่า ได้จ้างคนเป็นแปลงสาริต นายอำเภอได้ไปบ้านน้ำศรี อ.กันตัง มี 14 ศูนย์ จะเอาซีลล่อมเป็นศูนย์แรกของกันตัง บ้านเรามีหลายเรื่อง นายอำเภอบอกว่า หลังวันที่ จะเข้าไปคุยกับนายกฯ ก็พร้อม หนังสือแต่งตั้งจากนายอำเภอ แกเขียนไว้เรียบร้อยแล้ว จะประชุม เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการ โดยนายกเป็นประธาน ขับเคลื่อนต่อ (นายอำเภอเข้าไปเมื่อวันที่ 15 พ.ย.59)

วิทยากรชวนคิดเรื่องมุมมอง ให้เลข คุณณ ถามผิดก็ข้อ นี่คือปกติของคนส่วนใหญ่ เราทำเลขถูก 6 ข้อ ผิดแค่ข้อเดียว ก็มาโจมตี เพราะฉะนั้น เราต้องเอาคนที่คิดแบบนี้มาเป็นพลังให้ได้ คนที่เห็นเราทำไม่เหมือนเขา บางทีเรามองว่าคลองซีลล่อมไม่มีอะไร ถามว่าใครมอง ก็คนบ้านเรา แล้วก็เรากัน เพราะเราคุ้นเคย พอเราจะทำอะไร คนอื่นก็ทัก อย่าไปๆ เราก็กไม่ไป หลายเรื่องอยู่ที่มุมมอง วิธีคิดของเรา ผมจะชวนคิดเรื่องการเปิดมุมมอง อย่าเอามุมมองที่เขามองเรา เพราะไม่ได้อะไร เราต้องเปิดมุมมองเป้าหมายที่อยู่ไกลๆ ความสำเร็จที่เกิดขึ้น

ภาคบ่าย

แยกตามหมู่

โจทย์

- เราทำอะไรมาบ้าง
- เป้าหมายที่เราทำ
- ทำไม่ถึงทำ แรงบันดาลใจคืออะไร เราคิด เราเชื่ออะไร

นำเสนอ

หมู่ 1

- คุณสม ปลุก 20 พันธุ์พืช ผักยืนต้น ผักล้มลุก ผัก ผลไม้ เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ทำมาประมาณ 2 ปี ก่อนหน้านั้นไม่ได้ทำอะไร ปัจจุบันไปดูที่บ้านได้เลย
- ปลุกพืชผักสวนครัว ประมาณ 1 ปีมาแล้ว เพราะเศรษฐกิจไม่ดี แรกก่อนเป็นสวนยางพารา
- ปลุกไม้ยืนต้น แปลกๆ ผักสวนครัว ปลุกเชิงอนุรักษ์ เป้าหมายเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว สบายใจที่ ทำ ชอบธรรมชาติ เป็นแรงบันดาลใจให้อยากทำ เชื่อว่า อยากรทำสิ่งดีๆ สิ่งสร้างสรรค์ จะได้รับผลที่ดีมีค่าไม่มีวันจบ

- มีทุกอย่าง ไม่ต้องซื้อ ผักสวนครัว ชีพรั้า น้ำเต้า ข่า ขิง มะระ ปลูกทุกอย่าง ไม่ต้องซื้อเลย ในครัวซื้อแต่เกลือกับกะปิ เพิ่งทำแรกเข้ากลุ่ม เมื่อก่อนไม่ได้ทำ เริ่มต้นกับโครงการนี้ ได้รวมกลุ่มได้เรียนรู้ เลยปลูกมาเรื่อยๆ
- หมู่ 1 ปลูกหลากหลาย ทำด้วยตัวเอง ทำเมื่อร่วมโครงการ ทำเพื่อกลุ่ม เรียนรู้ ลงมือทำ ปลูกเพื่ออนุรักษ์ ปลูกเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในครัว ปลูกเพื่อรองรับเศรษฐกิจที่ไม่ดี

หมู่ 2

- สาหรี่ เราทำเกษตรพึ่งตน ไข่ ปลาจุก ปลูกทุกสิ่งที่กิน แก้ปัญหาทรัพยากร ป่าชายเลน อนุรักษ์ กุ้งหอยปูปลา
- เป้า เพื่อสร้างรายได้ ลดรายจ่าย ได้กินผักปลอดสารพิษ เกิดกลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มอนุรักษ์ ป่าชายเลน
- เกิดประโยชน์แก่ตัวเอง ชุมชน
- ที่ทำเพราะต้องการแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ถ้าไม่ทำ รายจ่ายเราสูง รายรับเราน้อย เราเชื่อว่าทำแบบนี้จะอยู่รอด
- ใหญ่จิต เชื่อว่า ถ้าเราทำแบบนี้เราจะอยู่รอด เรามีฐานอยู่บ้างแล้วเรื่องเกษตร พอทำโครงการนี้ เราเห็นความเปลี่ยนแปลงในครอบครัวเรา เห็นว่ามันลดค่าใช้จ่ายได้จริง มีคนเพื่อนบ้านมาเอาไปปลูก มีเอาพันธุ์มาแลกเปลี่ยน 1 ปี เรารู้ตัวเอง และได้แก้ปัญหากันเองแล้ว ในส่วนทรัพยากรก็เหมือนกัน เรามีแต่เราไม่ค่อยได้เหลียวแล แรกก่อนเอาแต่หาผลประโยชน์กันอย่างเดียว ตอนนี้เราคิดกันเรื่องอนุรักษ์มากขึ้น คิดถึงผลกระทบมากขึ้น คิดถึงลูกหลานมากขึ้น ของป่าชายเลน ช่วงแรกให้เด็กเยาวชนในหมู่บ้านไปรู้จักคลอง ได้เรียนรู้ สัมผัสในคลอง
- และเรื่องอาชีพ รายได้ แรกก่อน เราหาปูหาปลา มี แต่ตอนหลังคนลงไปหามากขึ้น ไม่รู้จักการอนุรักษ์ ปลูกดองอย่างรวดเร็ว ทำให้ทุกคนรู้จัก เราใช้ประโยชน์มันอย่างเดียวโดยไม่คิดถึงการอนุรักษ์ไม่ได้แล้ว
- ตอนราคายางตก รายได้น้อย เกิดความคิดว่า ปลูกผัก จะทำให้เราไม่ต้องซื้อ ลดรายจ่าย
- แรกก่อนปลูกเพื่อกิน ตอนหลังได้ขายแล้ว
- ผู้ช่วยก่อสร้าง แรกก่อนผมไม่ปลูก นำศรีมาชวน ก็เริ่มปลูกทีละเล็กละน้อย แต่ตอนนี้คนข้างบ้านมาซื้อบ้านผมเพ ผมไม่ขาย แบ่งปันให้ชาวบ้าน ที่ไม่ขายเพราะอยากแบ่งปัน ให้พอได้กินกัน

หมู่ 3

- เราทำอะไร เล็กหรือใหญ่เราให้นิยามไม่ได้ จะให้นิยามรายละเอียดเบ็ดเสร็จให้ไม่ได้ แต่ขอบอกว่า
- เชื่อในตัวเองก่อน แล้วคิด แล้วเชื่อ เชื่อแล้วต้องอดทน ถ้าเราจะปลูกเหมียงสักต้น เราเชื่อว่าเหมียงที่เราปลูก ทำได้หลายๆ อย่าง สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดพลังของเรา ถ้ามว่า ทำทำไมให้เกิดพลังของเรา เพราะเราต้องต่อสู้ ค้นคว้า ถ้ามารู้ หลายๆ คน มาประยุกต์ แล้วลงมือทำ เพื่อหาเป้าหมายของเรา
- สุขุม ที่ได้อยู่ในกลุ่มนี้ ประมาณปีเศษๆ เพราะสกว. ไปจุด รู้สึกภูมิใจมาก จุดไฟ ไปประจวบเหมาะกับรายทาง มีจิตสำนึก ห่วงใย ผูกพัน เป็นกลุ่มทั้ง 5 หมู่บ้าน การชวนไปกินข้าว เราพากันไป ถ้าไม่มีโอกาสนำร่องตรงนี้คงยาก ผมภูมิใจมาก ถู่ว่าโครงการนี้ได้ชุบชีวิต ปลื้มใจมากๆ ที่ได้มีการจุดประกายตรงนี้ ได้ฟังในหลวง ปลื้มใจจนแหล่งเกือบไม่ออก วันนี้มาด้วยความเต็มใจ สมัครงใจ จิตสำนึก ว่าชีวิตนี้ เศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเองมีความหมาย และดีจริงๆ ยกตัวอย่างง่ายๆ ว่า เราปลูกผักสวนครัว ไตรที่ไม่หวงเหมือนหวงขี้เียง เราปลูกไม่กี่วัน ผักบุงเราได้กินแล้ว ยางนี้ต้นทุน 7 ปี กว่าเราจะได้เก็บ เฉลี่ยต้นละ 100 กว่า ที่เราลงทุน ปลูกผักบุงเราปันกันได้ วันนี้เราเกษตรพอเพียง แต่สักวันเราอาจทำเกษตรแบบธุรกิจก็ได้ คนเราต้องเดินหน้า สุดท้าย ชนะอะไรก็ไม่สู้ชนะใจตัวเองไม่ได้
- เศรษฐ์ถามว่า อยากไปข้างหน้าแบบไหน
- สุขุม อยากให้กลุ่มเจริญไปหน้า วันนี้เรานำร่องหมู่บ้านละ 10 ครัว แต่โอกาสข้างหน้าอยากให้ขยายคนเพิ่มเป็น 20-30 ครัว ได้พออยู่พอกินกันทุกครั้ง ทุกคน วันข้างหน้าเราก็ทำเชิงธุรกิจได้ก็มาวางแผนกัน
- พงษ์ ปลูกยางทำไมไม่ชวนเพิ่ม
- สุขุม คิดจะโค่นยางสัก 3 ไร่ ปลูกผักสัก 3 ไร่ เก็บข้อมูล แข่งกับตัวเอง นี่เป็นการแข่งกับตัวเอง ชนะตัวเอง

หมู่ 4

- สุขุม ก่อนปี 49 ทำอวนกุ้ง สามแสนสี่หมื่นบาท เลี้ยงกุ้ง จนถึงปี 47 ก็ยังเหมือนเดิม มีหนี้เหมือนเดิม ทรัพย์สินเหมือนเดิม ปี 49 เริ่มทำไร่นาสวนผสม ปลูกปาล์มในนาทุ่ง และเริ่มทำพอเพียง ตามรอยพระราชดำริ ตัดยาง หลังจากนั้นปีสองปี ปาล์มมีลูก ขายปาล์ม ผักไม่ต้องซื้อ สร้างภูมิคุ้มกันของตัวเอง ครบ 11 ปี หนี้สามแสนสี่หมื่นบาท หลุด ติดหนี้ประมาณ 30 กว่าปี เฉพาะดอกเบี้ย ห้าแสนกว่า แม่สามแสนสี่ ทำงานให้เพื่อน หลังจากทำพอเพียง ได้อยู่กับหมู่ 4

- ทำกิจกรรมร่วมกันมาเรื่อยๆ เป้าหมายคืออะไร ก็ตอบว่า พอเราอยู่รอด ก็อยากให้เพื่อนอยู่รอดด้วย ก็เลยอยู่ในกลุ่ม มาตลอด
- ทำไม่ถึงทำ เราทำแล้ว มีความสุข เราก็อยากให้มีความสุขกัน สบายใจ ทุกคนสบายก็ไม่ต้องแย่งกัน ถ้าทำคนเดียว เพื่อนก็รู้มกินเรา (ตอนนี้เหลือหนี้ สามหมื่นกว่า)
  - มล ทำพอเพียง พึ่งพาตัวเอง ผสมผสาน บัญชีครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย ทำทุกวัน ทำมา 5 ปีแล้ว เรื่องการทำบัญชีส่วนตัว ทำปุ๋ยเอง หมักปุ๋ยเอง ที่ทำเพราะชอบทำ ชอบปลูก เพราะทำแล้วได้กิน ไม่ต้องไปซื้อ ได้กินในครัว ปลอดภัยด้วย สิ่งใดไม่กิน ก็ไม่ปลูก ลดรายจ่ายไปมาก ไม่ต้องซื้อของตามร้าน
  - บังเที่ยง บ้าไม่เหมือนเพื่อน บำรักษาป่า เพื่อนว่า ยางแพง ไตรไม้ดินป่า ผมว่า ดินป่าผมตายเสีย เว้นมา 35 ปี ปลูกผลไม้แทรก ลองกอง เงาะ มังคุด ผักในป่าก็มี
  - หมอ ปลูกยาสมุนไพร กำลังจะตั้งชมรมสมุนไพรพื้นบ้าน เป้าหมาย เพื่อเป็นที่ศึกษาเรียนรู้ผู้ที่สนใจในชุมชนและคนนอก ทำเพื่ออย่าให้สมุนไพรสูญหายไปจากแผ่นดินไทย
  - หน้าศรี ราวปี 37 ผมทำเรืออวนอ่าว หากินในตามประมงชายฝั่ง จนปี 42 เข้ามาช่วยเหลือชุมชนเล็กทำเรือ เป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ หลังจากนั้นการทำอวนอ่าวทำให้เราพลังถดถอย เพราะอายุมากขึ้นเรื่อย ก็เลยคิดใหม่จะทำอะไรที่เป็นฐานที่มั่นคงสำหรับตัวเอง ปลูกยางคนอื่นก็ปลูกมาก ก็น่าจะทำสิ่งที่คนอื่นไม่ทำ ก็คิดว่า ทำเรื่องสมุนไพร เพราะไม่มีใครทำ วางแผนในใจว่า ตอนนั้นถนนเป็นดินแดง ผมปลูกผักไปส่งกันตั้ง การทำเกษตรมีขั้นมีตอนมาก ตอนนั้นใช้เคมีทั้งหมด ถั่ว แดงกว่า กะหล่ำดอก หลังจากนั้น สาธารณสุขตรวจในเลือดมีสารเคมีอยู่ เพราะเราเชื่อว่า เราจะขาดทุนไม่ได้ เราก็ต้องใช้เคมี แต่เลือดเรามีเคมีอยู่ข้างใน ก็เริ่มคิดว่า เราไม่ต้องใช้เคมีได้มาย ก็เปิดวงชวนเพื่อนคุยตอนเย็นๆ เพื่อให้เกิดงาน ขับเคลื่อนเรื่อยๆ
  - ปี 50 สกว. ลงไปทำเรื่องยุทธธรรมชุมชน มีตัวแทนแต่ละหมู่เข้ามาเป็นกรรมการ
  - ปี 51 สภาองค์กรชุมชนเข้ามา
  - ตอนสกว.เข้ามา เป็นการรื้อฟื้นการไกล่เกลี่ย ปีที่ 2 เราทำเรื่องขยะ พอปี 58-59 ก็คุยกับสกว. ใหม่ ว่า ตำบลเรามาทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงได้หรือไม่ ตอนนั้นไม่คิดว่าจะผ่าน พอโครงการผ่านเราก็ได้ทำ และได้ทำกับสยามกัมมาจลด้วย ตอนนี้อย่างไม่ค่อยชัด แต่เราจะขับเคลื่อนอย่างไร อนาคต เราจะเอาเงิน 500000 ไปทำเรื่องการตลาด พอเราปลูกผัก เหลือจากกิน แล้วขาย
  - ตอนนี้คนในชุมชนรู้จักกินผัก

หมู่ 5

- นำหลี่ แรกก่อนคนทำนา คนมีความเป็นพี่เป็นน้องกันมาก ช่วยเหลือกัน เพราะต้องใช้แรงด้วยกัน เราอยู่แบบแบ่งปันทุกอย่าง อยู่กันเหมือนเป็นครัวเดียวกัน พอแย่งแย่งกัน คนเริ่มคิดว่า เราซื้อข้าวสารเดือนไม่ก็บาท ถ้าเรามีตังค์เยอะๆ เราก็มาซื้อสารเอาเอง ก็ลดนา ปลุกยางทำให้เราล้มตัว ล้มญาติ คนไม่ค่อยรู้จัก เพราะถือว่ายังเงิน รวย ก็ไม่ค่อยสามัคคี ไม่ค่อยรักกัน ต่างคนต่างอยู่ ทีหลัง ราคาตก ยางไม่มีราคา เราคิดว่าทำปรีอให้อยู่ได้ ในญาติพี่น้อง ลูกหลาน ไม่มีใครรู้จักกันแล้ว หลานถามว่านี่คือต้นอะไร สวยจัง ต้องพาหลานลงไปไร่ข้าว แล้วอธิบาย ข้าวที่เรากินทุกวันเคลือบสารพิษให้เรากินเข้าไปทุกวัน
- ตอนนี้เราหันกลับมาใหม่ อนุรักษ์ ฟื้นฟู ให้สิ่งเหล่านี้กลับมาใหม่ ภูมิปัญญาที่อยู่แล้ว แต่หายไปนาน พอมีสกว. เข้ามาหนุน เราก็เริ่มคิดว่า การรวมกลุ่มจะมีประโยชน์แบบไหน แรกก่อนเราต่างคนต่างทำ
- พอรวมกลุ่มรวมคน หลายคนเริ่มหันเข้ามา คนมีความรัก เห็นยวแน่นทั้ง 5 หมู่บ้าน ตอนนี้ภูมิใจว่า เราเกิดกลุ่มที่เหนียวแน่น ค่อยแลกันไปว่าจิเข้มแข็งได้อย่างไร
- นอกจากปลูกแล้ว ยังรวมกลุ่มทำอย่างอื่น จักสาน นวด เพื่อพากันไปข้างหน้า ให้อยู่ได้ พออยู่พอกิน ปลูกผัก กินเอง
- พี่สาว แรกก่อนไม่รู้จักว่าการทำนาอยู่ปรีอ มาช่วงนี้ สมาชิกในกลุ่มก็แนะนำ ให้ปลูกไทรต่อให้ร่มากมาย พอกิน พอขายเล็กๆ น้อยๆ หามาปลูก

วิทยากรสรุป

- เห็นว่า แต่ละหมู่ทำอะไรกันอยู่ และในภาพรวมจะยกระดับไปอย่างไร
- มีหลายอย่างที่เคยมทำ แต่ไม่เคยเอาเศรษฐกิจมาเป็นตัวขับเคลื่อน พอแล เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเป้าหมายใหญ่สุด เพื่อแบ่งปัน เพื่อการอนุรักษ์ เพื่อลดรายจ่าย เป็นการแสดงความห่วงใยผูกพัน เป็นแหล่งเรียนรู้ และยังมีเป้าหมายเรื่องของสุขภาพ เป็นอาหารใจ คลายเครียด ทำเพื่อเอาชนะตัวเอง พิสูจน์พลังตัวเอง
- วันนี้อาจมองต่างระดับกันอยู่ แต่ทุกคนมีความเชื่อในการมองนั้น เชื่อในตัวตน บางเรื่องยังหาเหตุผลไม่ได้ เช่นการปลูกป่า รวมกลุ่มจะเกิดพลัง ยิ่งเหนียวแน่นยิ่งมีพลัง ยิ่งกระจายพลังนี้สู่คนอื่น ๆ ในชุมชนในตำบล
- บางเรื่องเราบ้ำกันหลายคน บางเรื่องบ้ำไม่กี่คน เราพากันบ้ำ แล้วมันจะดี เพราะเรามีความหลากหลายในการบ้ำครั้งนี้มาก
- คึนนี้ไปคุยกันว่า แล้วตกลงคลองซีล่อมทำอะไรที่เรื่อง ก็สิ่ง ในอนาคต ในความเป็นกลุ่ม ในการทำเป็นทีม

- หลังจากนั้นซีล่อมจะไปทางไหน คิดกันให้ชัด จะได้ไม่สะเปะสะปะ
- คลองซีล่อมจะสร้างพื้นที่สีเขียว คือพื้นที่หัวสวน กลางสวน ริมรั้ว มีต้นไม้ที่หลากหลาย หรือไม่ใหญ่ เพื่อรักษา อนุรักษ์ พื้นที่ฟู และเป็นแหล่งเรียนรู้ เรื่องป่าเลน เรื่องป่าบก
- ฐานเราบางคนป.1 บางคน ป.7 ทำอย่างไรให้คนป.1 เรียนเร็ว ไปให้ทันๆ กับป.7 แล้วทำอย่างไรให้ป.7 ได้สร้างการเรียนรู้ พาคน ป.1 ไปด้วยกัน
- ต่อเข้า ต้องรู้ว่า คลองซีล่อมจะไปไหน ไปอย่างไร ใครทำอะไร ทำเมื่อใด

โจทย์ ทำอะไรมาแล้วบ้าง ทำแล้วได้อะไรบ้าง ประทับใจอะไร

หมู่ 1

- คุณสม สมาชิกจริง 10 คน เพิ่มมา 3 เพราะเขาเป็นผู้นำ ผู้ใหญ่บ้านตั้งใหม่ ผู้ช่วย เขาอยากเรียนรู้ อยากสร้างฐานความรู้ เพราะเขาประชุมลูกบ้าน เขามีโอกาสชักชวนลูกบ้านได้ วันนี้ผู้ช่วยมา ผู้ใหญ่ไม่ได้มา
- ทำไมผู้ช่วยเข้ามาร่วม ศักยภาพมี อยากพัฒนาหมู่บ้าน อยากเรียนรู้
- ความประทับใจ เพราะแต่ละกลุ่มมีการรับผล ประเมินผล อย่างแรกคือเจ้าหน้าที่ บ้านผมเจ้าหน้าที่ก็ลงมา เขาถามว่ามีสิ่งไหนแปลกใหม่บ้าง ต้องยอมรับว่า การทำไร่ข้าวแทบไม่มี แต่หมู่ 1 มี แต่วันนี้มาได้เพราะกลั่นกินข้าว ข้าวกำลังออกรวง เป็นผลสำเร็จที่เห็นภาพชัดเจน ทำข้าวไม่กี่วันได้ข้าวกิน ปลุกมะพร้าว ไม่นานได้กิน มีมะพร้าว 3 ต้น ไม่ได้ตัดยาง สอยมะพร้าวขายได้ 300-400 บาท ตอนนี้นำปลุกมะพร้าวเพิ่มหลายต้น มะพร้าวแพง ในหมู่บ้านไม่มีมะพร้าวขายเลย ประทับใจที่มันได้เงินจริง
- ผู้ช่วย ประทับใจเจ้าหน้าที่ และสมาชิกเครือข่าย เป็นสิ่งดี ประทับใจ
- ประทับใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายนี้อย่างจริงจัง ได้ความรู้เพิ่มเติม ให้เรียนรู้เพิ่ม ประทับใจตอนไปแลงาน
- ประทับใจบทบาทของเจ้าหน้าที่ ที่เข้าไปช่วยกันคิดให้คนที่บ้านมาร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน
- ประทับใจสมาชิก ช่วงที่มีประชุม ชอบเรียนรู้
- เป็นแนวคิดของในหลวงที่เราเอามาทำได้จริง

หมู่ 2

- มี 10 ครั้ว จะเพิ่มอีก 2-3 ครั้ว มีรายชื่อแล้ว
- เหตุผลเพราะเห็นการทำงานของกลุ่มที่มีการแลกเปลี่ยน ช่วยเหลือแก้ปัญหา มีเพื่อนเพิ่มมีความสุขในการทำงาน
- ประทับใจที่เยี่ยมบ้าน ให้กำลังใจ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ พี่พันธ์ฯ ตลอดเวลา
- เห็นว่ามีการใช้พื้นที่ข้างบ้านเกิดประโยชน์มาก

- มีความผูกพัน สัมพันธ์ ร่วมแก้ปัญหาแบบพี่น้อง
- ทำให้สังคมในหมู่บ้านดีขึ้น

หมู่ 3

- เห็นหมู่ 4 ไปได้ดี
- เรามี 10 ครัว ได้เพิ่มอีก 2 คน มีชื่อ ผมเป็นครั้งแรก (ศุภกานต์ ประธานทบ.หมู่ 3)
- ทำไมมาร่วม มองมาหลายครั้ง โดยเฉพาะที่นายศรีทำ สุปุ้ย แนะนำ คิดอยู่ครึ่งปี สังเกตมา เขาแนะนำว่า มาร่วมกลุ่มพอเพียงตะ ให้เราช่วยกันทำงาน เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย
- “เมียดับ.. ถ้าผมเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มนี้ว่าปรีอ” เขาบอกว่า “แล้วบังไปไหน “ ถามว่าไปไหน ก็ตอบว่า “มาร่วมกิจกรรมสกว. ว่าพันปรีอ มั่ง อี้ได้ไหมมั่ง” บอกเมีย บอกลูก
- มาแล้ว เราได้เรียนรู้ทุกกลุ่ม และได้เรียนรู้กลุ่มของผมก่อน ให้เข้าใจในกลุ่มก่อน ความคิดแตกต่างกันได้ แต่อย่าขัดแย้ง
- มีความสามัคคี ยิงได้มาพูดมาคุย ยิงประทับใจ
- กลุ่มนี้เราอยู่กันอย่างพอเพียง พูดคุย เปิดใจ แบ่งปัน อยู่กันอย่างพี่น้อง มีใครทะเลาะกัน รักตรงนี้ เราอยู่กันแบบพอเพียง ชอบที่มีการแบ่งปัน
- สุขุม ภูมิใจที่ได้เข้ามาที่ตรงนี้ ล่าสุด ได้เรียนรู้ตอนก่อนมา คือการตอนต้นไม้ ผมมีมะนาว ไข่ไก่ มะนาวไร่เมล็ด ยินดีแบ่งปัน ตามหลักอิสลาม
- ได้เรียนรู้วิชา
- การเยี่ยมบ้านแต่ละครั้ง มีแรงจูงใจให้ปลูกพืชผักเพิ่ม

หมู่ 4

- คนที่มาร่วม เป็นคนที่มีแนวคิดเดียวกัน
- สมาชิก เริ่มต้น 10 ตอนนี้เป็น 22 คน
- หน่วยงานของรัฐ
- ทำไม เพราะเห็นว่า เรื่องนี้เป็นหนทางที่ทำให้เราอยู่รอดได้ในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ
- ไปกันถึงบ้าน ได้กินอาหารแต่ละบ้าน กับข้าวอร่อย
- รัก สามัคคี เห็นชัด
- นำศรีประทับใจที่มีคนเพิ่ม แรกก่อนทำอยู่คนเดียว ตอนนี้มีคนมาเพิ่ม 60 กว่าคน ประทับใจ
- มีคนเข้าร่วมมากกว่าหมู่อื่น

หมู่ 5

- น้ำหลี่ ในพื้นที่มีหลายคนที่ยากเข้ามาร่วม ตอนนี้นำมาปรึกษา เข้ามาถาม อยากรู้ว่า เข้ากลุ่มทำอะไรกันบ้าง เข้าปรีอ มีอยู่แล้ว 11 คริว มีคนพร้อมเดินไปด้วยกันอีก 5 คน คนเข้ามาถามอยู่เรื่อย บางทีก็มาหาความรู้ หาคำแนะนำ
- ทำให้คนอื่นเชื่อมั่นในตัวเรา
- ออกเยี่ยมบ้าน พบปะ
- คน 2 ศาสนา ไม่มีปัญหาเลย เหมือนพี่น้องกัน ไม่ได้แบ่งแยก
- ได้ข้อคิดที่ดี
- ประทับใจการให้กำลังซึ่งกันและกัน

โจทย์

คนนอก มองพวกเราอย่างไร? คนที่ไม่เข้ามา หน่วยงาน คนต่างตำบล

- มองว่าพวกนี้ทำอะไรกันหนักแรง เทียวแห่กัน
- หน่วยงานภาครัฐบอกว่าดี
- แต่ชาวบ้านบอกว่า พวกนี้บ้า เสียเวลา นี่เรื่องจริง แต่คนนี้มาถามว่า ทำไมไม่บอกกัน
- มีคนสนใจซีล้อมมาก
- หน่วยงานรัฐ เป็นนโยบายรัฐที่เน้นเรื่องนี้เราทำเข้าทางพอดี ในอนาคตหลีกเลี่ยงเรื่องนี้ไม่ได้ เป็นฐานรากจริงๆ ที่ทำให้คนอยู่ได้ เข้มแข็ง พวกเราพยายามช่วยกันขับเคลื่อนให้งานชัด แต่ตอนนี้ออเดอร์มาเราทำให้เขาไม่ได้
- ก่อเส้ม บางคนว่าบ้า ชุมกันถี่มาก สองวันสามวันชุม ชุมอะไรกันหนักหนา บางคนก็บอกว่า ดี
- คนเริ่มรู้ว่าบ้านใครมีอะไร จะไปเอาอะไรตรงไหน
- สิ่งที่เราไม่เคยดี กะดีขึ้นมา คนในหมู่บ้านแหล่ง ดินควนบ้านผม ใช้การไม่ได้แล้ว แต่ตอนนี้ทำแล้วดินดีขึ้น
- ใหญ่จิต บางคนว่า ทำเพื่องบประมาณ อีกข้อคือ ที่ชุมกันบ่อยเพื่อผลประโยชน์ เช่น วันก่อน ที่แจกต้นไม้ เขามองเราด้วยภาพลบ แต่ส่วนที่มองว่า ทำเพื่อขบประมาณ กลุ่มองค์กรที่อยู่ในชุมชนมองว่าเรามีขบมาก แต่พอเขาเข้ามาสัมผัสจริงๆ มาประชุม มาทำกิจกรรมกับเรา เขาเปลี่ยนความคิดทันที
- วันก่อนที่เรามอบต้นไม้ มีนายอำเภอ มีเจ้าหน้าที่มาร่วม เขาถาม คนที่เข้ามาประชุมตอบว่า กิจกรรมดี เลยมา คนที่เข้ามาร่วมกิจกรรม
- น้ำลี้ มีคนถามว่า ใช้เงินเท่าใดไปจ้างนักข่าวทำข่าว

- อบต.บอกว่า คนที่มาทำงานตรงนี้เป็น ถามว่า เวลาประชุมไตรไม่บอกเรา เวลาเราประชุมไตรไม่มา เขาอยากได้ข้อมูลอย่างเดียว ไม่ได้เข้ามาร่วม แม้จะเชิญทุกครั้ง
- สดๆ ร้อนๆ ฝ่ายปกครองมาถามผมว่า งบฯที่ได้เท่าใด ทำไมไม่แจ้งชาวบ้าน เราเลือกคนที่เป็นตัวแทนหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน แล้วมีขยายคนเข้ามา ทุกคนรู้ว่ากิจกรรมไหน เท่าใด
- แต่คนนอกพูด ก็ไม่สมควรไปอะไร ถ้าเขาอยากรู้ เขาต้องมาถามเราเอง
- คนต่างตำบล คนนอก
- ทางทุ่งค่ายบอกว่า เป็นเรื่องดี มีงาน มีกิจกรรม ให้คนในหมู่บ้านตลอดเวลา
- คนที่ไปเริ่มพัฒนาตัว
- หลายคนเริ่มจะเข้ามา แต่ไม่กล้าบอกเพราะบัตสี
- นายอำเภอพูดเมื่อสวดที่วัดตรังคภูมิ อบต.คลองซี้ล้อมเป็นเจ้าภาพ ว่าของซี้ล้อมดี มีหลายสิ่ง เขาทำ มีหลายอย่าง

พวกเราเองมองกันเองอย่างไร

- ดี ดีมาก
- น้ำศรี มองว่า เรามองว่า รวมตัวกันแล้วอย่าให้เกิดการแตกแยก รั้วกะช่วยกันปะ ช่วยกันอุด
- ถ้าไม่ดีไม่มีใครมาร่วม
- ใต้กล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็น
- เป็นตัวของตัวเอง
- มีส่วนร่วมต่อกัน
- ใต้จับไม้ค้
- ถ้าเป็นขี้เมฆเริ่มเกาะกลุ่ม สักวันหนึ่งจะตกเป็นฝนแน่นอน

วิทยากรสรุป

- วงในเป็นพวกเรา
- วงนอก คือคนอื่น
- อีกรวง คนนอกตำบล และหน่วยงาน
- ทำปรีหรือเราดึงคนดีๆ เข้ามาเพิ่ม คนที่มองเราเป็นบวก
- เราต้องชวนคนดีมาทำงานเพิ่ม (ให้ได้เท่าอายุในหลวงที่)
- ต้องวิเคราะห์ปัจจัยแห่งการทำงานให้เกิดความสำเร็จ
- การเยี่ยมบ้าน ได้กิน ได้พันธุ์ ได้ของหลบ ได้ความรัก จะทำให้เราได้ใจคน ได้คนเพิ่ม
- เอาความรู้ที่ได้ กลับไปปรับปรุงที่บ้านตัวเอง
- มีการปรึกษาหารือเรียนรู้กันเรื่อยๆ ประชุมต่อเนื่อง ได้ความรู้เพิ่มเรื่อยๆ หลายวิชา หลายแขนง

- สร้างเครือข่ายก่อนเมฆให้ใหญ่ขึ้น ใกล้เคียงมากขึ้น
- สร้างความแปลกใหม่ สร้างความประทับใจ ให้เกิดขึ้นเรื่อยๆ
- ให้เห็นกรณีตัวอย่าง แบบบ้านบังเที่ยง เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ตอนนี้ เอสดีจี คือการพัฒนาที่ยั่งยืน 20 ปีข้างหน้าประเทศไทยต้องทำอะไรที่สิ่ง นายกษได้ทำไว้ แล้วคือตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน มีอะไรมั่ง เช่น ป่า สมุนไพร ความสุข สิ่งที่เราทำคือตัวชี้วัดประเทศไทย สอดคล้องกับที่นายกษไปเซ็นไว้กับต่างประเทศ ทำอย่างไรให้เขารู้ เรากำลังทำอะไรเล็กๆ น้อย ๆ แต่เราทำเรื่องใหญ่ระดับโลก ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน ใน 20 ปีที่ทุกประเทศต้องทำ

วันที่ 17

เริ่มเวลา 8.30 น. วิทยากร นายพิเชษฐ เบญจมาศ (เชษฐ) ชวนเช็คอินตอนเช้า

การเช็คอิน คือ การเข้าสู่กระบวนการเตรียมความพร้อมของตัวเอง อยากเชิญชวนให้ทุกท่านสุดลมหายใจลึกๆ ให้เต็มปอด แล้วค่อยผ่อนออก หลักการทางวิทยาศาสตร์บอกว่าถ้าช่วงเช้าเราได้หายใจลึกๆ สมองทำงานได้เต็มที่ ออกซิเจนในสมองมากขึ้น ทำให้รู้สึกสดชื่น บางทีในหนึ่งวันเราไม่เคยหายใจเต็มปอดเลย แต่หายใจโดยอัตโนมัติ เป็นการทำหน้าที่โดยธรรมชาติ เราไม่มีเวลาได้สังเกตลมหายใจของตัวเอง

คำถามเช็คอิน

- หลังจากที่เรากิจกรรมร่วมกันเมื่อวาน “เมื่อคืนกลับไปฝันอะไรบ้าง?”

วิธีการ พูดทีละคน ให้เวลาทบทวนตัวเองคนละ 1 นาที แนะนำชื่อตัวเองก่อนพูด พูดจบให้บอกว่าเช็คอิน

กติกา เพื่อนพูดเราต้องฟัง

- นายศุภกานต์ หมิ่นหลัง ม.3 (บังเลาะห์) เมื่อคืนไม่ได้ฝันอะไรเลย เพราะเวลาที่ได้นอนกับเวลาที่ไม่ได้นอนเท่ากัน
- นายผอม หมิ่นหมิ่น ม.3 (สูผอม) เมื่อคืนนอนไม่มาก หลับสนิทประมาณ 2 ชั่วโมง ไม่ฝันใคร สมองคิดว่าบทรูปวันนี้เป็นพันปรีอ
- นายสมนึก รุ่งสมบัติ ม.1 (ลุงสม) เมื่อคืนสามหนุ่มหล่อ นั่งคุยประมาณตีหนึ่ง พอไปนอนหลับๆ ตื่นๆ พอหลับไป ฝันว่าขับรถ ขับไปเห็นดินพรุ เห็นเป็นทาง ขับต่อไปไม่ได้ เลื่อนรถออกมา เบรกไม่ดี ต้องไปพิจารณารถที่ขับอยู่ว่าเป็นพันปรีอ
- นางนිරนาท รักไทย ม.1 (พีนาท) นอนคุยกับพี่มจนหลับไป ตีสี่ได้ยินเสียงพี่มละเมอ หลังจากนั้นรู้สึกกลัวนอนไม่หลับ ก็เรียกพี่มมาให้ตื่น แล้วก็นอนคุยกันตั้งแต่ตีสี่จนถึงเช้า
- นางเหระหะมะ เกษศิริ ม.3 (จะหญิง) เมื่อคืนไม่ฝันใคร
- นางสาวนุ้ย หมิ่นหมิ่น ม.3 (สูนุ้ย) นอนตีสิบ ตื่นตีสี่ ไม่ฝันใคร
- นางนฤมล ชัยณีย์ ม.3 (สูปุย) นอนหลังเพื่อน คิดว่ารุ่งขึ้นเขาถามอะไร เราตอบปรีอ ตื่นตอนละหมาด

- นางรวัน จันทร็อบ ม.5 (ป้ารวัน) ผันว่าไปเจอเด็กอายุประมาณ 3 ปี ไม่ใส่เสื้อผ้า ฉวยมือ ไปตามถนน ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ
- นางจิน อ่อนแก้ว ม.5 (ป้าจิน) เมื่อคืนไม่ฝันไหน
- นางมูเหรียม หมวดหล่า ม.5 (สูบี้) เมื่อคืนไม่ฝันไหน
- นางจำปี สระหมาด ม.5 (สูหืด) เมื่อคืนไม่ฝันไหน
- นางวิมล ฮ่อยี่ซี่ ม.4 (น้ามล) ตาปิดแต่ไม่หลับ พอหลับฝันดีบ้างร้ายบ้าง ละเมอ น้องนาถเรียกพี่มลๆ ก็ตื่นมาคุยกัน
- นางหลี่ ไชยฤทธิ์ ม.5 (น้าหลี่) หลับไปได้สามชั่วโมง ตื่นขึ้นมาตอนตีหนึ่ง ตั้งใจว่าจะลุกขึ้นมาเขียนบทกลอน เขียนไม่ได้ นึกไม่ออก เลยมาเขียนตอนเช้า
- นายศรี แก้วลาย ม.4 (น้าศรี) ผันว่าอยากให้คลองซีล้อมมีฝักปลอดสารพิษ
- นายสาหรี ยังชุม ม.2 (ผช.สาหรี) เมื่อคืนไม่ฝันไหน
- นายก่อเสียม หนูนกิง ม.2 (ผช.ผิว) เมื่อคืนไม่ฝันไหน
- นายสมจิต สองเมือง ม.2 (ผญ.จิต) เมื่อคืนไม่ฝันไหน
- นายหนนทกร มิดหนอย ม.2 (น้าต๋อย) หลับบ้างไม่หลับบ้าง
- นายธีระศักดิ์ เฟ็งเทพ ม.2 (บั้งแจ๊ค) นอนเร็ว ตื่นเช้า รู้สึกตอนตีสี่
- นายวิจิตร ชิตพงษ์ ม.4 (สูจูด) นั่งฟังเขาโม้กัน ไม่หลับ มาหลับแค่หัวรุ่ง ผันว่าเลื่อนรถให้เขา รถคันสีด้ามาจอดขวางหน้าบ้าน ขูดของเขาหมด
- นายเที่ยง ใผขาว ม.4 (บั้งเที่ยง) เมื่อคืนไม่ฝันไหน
- นายเล็ก พูลภิรมย์ ม.1 (ลุงเล็ก) หลับหัวค้ำ จำรัสตียุงให้
- นายจำรัส อะเส็ม ม.1 (พี่จำรัส) ไม่ค่อยได้หลับ เห็นยุงที่ไหนฆ่าหมด เพราะลูกผมเป็นไข้เลือดออกเฟ็งหาย ผมตื่นเป็นเวลา เพราะว่าตัดยาง ไปนั่งฟังเขาคุยกัน ไม่อยากนอนเร็ว นอนเร็ว ตื่นเร็ว นอนตีหนึ่งกว่า ไม่ได้ฝันไหน
- นายสิทธิพงษ์ วังเมือง ม.4 (ลุงสิทธิ์) นอนหลับดี ไม่ได้ฝันไหน เสี่ยงว่านอนกรน คำคมของเช้าวันนี้ “ดีช่วยอยู่ที่ตัวทำ สูงต่ำอยู่ที่ทำตัว”

กระบวนการเช็คอิน เป็นการทบทวนสิ่งที่ตกค้าง เรียกความพร้อม มาถึงไม่ใช่พูดในเนื้อหาสาระเลย เพราะมีหลายเรื่องที่ต้องคิด ต้องวางสิ่งเหล่านั้นลงก่อน ก่อนนำไปยังสิ่งที่เราต้องการคุย คุยกับนำหลี่ที่ต้องเอาหลานมา เพราะว่าหลานเป็นโรคลมชัก ต้องกินยาตลอด ไม่อยากทิ้งไว้ที่บ้าน ก็ทำให้รู้ว่าคนที่มาโดยตรงนี้ มีหลายเรื่องที่ต้องดูแล ไม่ใช่เฉพาะเรื่องของชุมชนอย่างเดียว ต้องดูแลสิ่งเหล่านี้ด้วย ฉะนั้นต้องเอาสิ่งเหล่านี้มาแชร์กัน และสร้างโอกาสที่จะพูดคุยเรื่องแบบนี้กันด้วย

นายสมพงษ์ หลีเคราะห์ วิทยากร

ตอนเช้าตื่นขึ้นมา นั่งคนเดียว ทบทวนว่าเมื่อวานทำอะไร วันนี้จะทำปรี๊ดต่อ เพราะช่วงเช้าเป็นช่วงที่เกิดความคิดสร้างสรรค์ หลายเรื่องคิดได้ ความคิดดีๆ เกิดขึ้นในช่วงนั้น จากที่คุยเมื่อวาน มีสิ่งที่ค้าง และต้องขยับต่อ ขอโทษที่คำถามเมื่อคืนทำให้เครียด ถามลึกมาก วันนี้ถามลึกลงไปกว่าเมื่อวานอีก จากเมื่อวานพอที่จะสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยความสำเร็จของเครือข่าย

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผ่านการลงเยี่ยมบ้าน แบ่งปัน ให้กำลังใจ เรียนรู้สิ่งใหม่ และประเมินผล ที่ไม่ใช่การจับผิด แต่สามารถบอกกันได้ แนะนำกันได้
2. ประชุมปรึกษาหารือ มีเรื่องใหม่ มีความรู้ใหม่ๆ มาแลกเปลี่ยนกัน วางแผนกันก่อนทำกิจกรรม
3. ประสานงานคนนอกช่วยในการสื่อสารให้ข้อมูลหน่วยงาน/องค์กร เวลาทำกิจกรรม คนนอกมาช่วยสื่อสารกับคนใน เช่น นายอำเภอมาเห็น เวลาบิบบประมาณมา หน่วยงานต้องวิเคราะห์แล้วว่าต้องได้ผล ต้องให้คนที่ทำจริง คนนอกกลับไปเล่า เป็นคำยืนยัน ว่าที่พวกเราทำถูกแล้ว
4. บุคคลพัฒนาตัวเองในด้านต่างๆ ไม่มีใครหยุดอยู่กับที่

การคลี่คลายข้อสงสัย

1. งบประมาณ
2. ผลประโยชน์

ทั้งสองข้อนี้อย่าให้พวกเราสงสัยกันเอง เพราะว่าเป็นบ่อเกิดของปัญหา คนข้างนอกมีสิทธิ์สงสัย เพราะเราไม่รู้จะทำอะไร แต่เราต้องไม่สงสัยพวกเราด้วยกันเอง ทำแล้วประโยชน์ลงตรงไหน ต้องตอบคำถามพวกเราเองให้ได้ องค์กรของเราจะไปได้อย่างไร ไม่ต้องตอบคนข้างนอก เวลาคนนอกถามพวกเราจะได้ตอบถูกเหมือนกัน เช่น เงินมัสยิด โต๊ะอิหม่ามบริหารจัดการเงินไว้คนเดียว คนอื่นไม่รู้ เวลาคนถามไม่มีคนช่วยตอบ ทำให้คนอื่นเกิดความคลางแคลง ต้องคลี่คลายกับคนวงใน ต้องให้รู้ข้อมูลเท่าเทียมกัน งบประมาณของหน่วยงานลงมาเรื่อย คนวงในต้องรับรู้ ต้องคลี่คลายข้อสงสัยนี้อยู่เรื่อยๆ

เครือข่ายภายนอก

1. คนต่างตำบลที่เห็นเหมือนกันกับเรา
2. คนใกล้เคียงที่เห็นเหมือนกันกับเรา

คนแบบนี้ชวนมาทำกับเรา มาประชุมกับเราได้หรือไม่ เช่น คนทุ่งค่าย ที่แดนติดกัน เขตการปกครองไม่ใช่ตัวแบ่งเรา ยุทธศาสตร์เมื่อวานบางอันมันใหญ่กว่าตำบลคลองชีล้อม คนต่างตำบลบางคนคิดเหมือนเรา อยากทำเหมือนเรา การชวนเขามาทำเป็นตัวยุทธศาสตร์การทำงานได้ดี คนที่มาจากข้างนอกจะกระตุ้นคนในให้อยากมาทำเพิ่มมากขึ้น เพราะคนนอกมาทำให้เห็น คนในจึงต้องมาด้วย หากคนเหล่านี้ขอมาร่วมด้วยอย่าปฏิเสธ จุดสูงสุดเราไม่ได้แค่ทำคลองชีล้อม เพราะเราต้องการขยาย ความสำเร็จ การแบ่งปัน ความรู้ และภูมิปัญญา ซึ่งเป็นความเชื่อของเรา บางคนอยากทำด้วย เพราะบ้านตัวเองไม่มี เราไม่สามารถไปทำในพื้นที่ของเขาได้ แต่ชวนเขามาทำกับเราได้ เพราะถ้าทำได้ดี เขาจะไปขยายกับคนในพื้นที่ของเขาเอง อย่าคิดว่าเขามาขอบิบบประมาณ อย่าคิดแต่เรื่องของตัวเอง เราล้าหน้าไป

มากแล้ว ต่อไปในอนาคตอาจจะมีสำนักงานเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาก็ได้ เหมือนกับการยางแห่งประเทศไทย เป็นการเฉลิมพระเกียรติในหลวงรัชกาลที่ 9 ตั้งขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญว่าเรื่องนี้ต้องทำกันอย่างจริงจัง ไม่ใช่เป็นแค่การทดลองหรือนำร่องเหมือนที่ผ่านมา

คำถามชวนคิดแผนขับเคลื่อนงานในอนาคต

วิธีการ ให้เขียนตอบลงในกระดาษขอละ 1 แผ่น วิทยากรสรุปเป็นประเด็น

1. พัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งผลิตสินค้าปลอดภัย ต้องทำอย่างไร หรือให้คำนิยามว่าอย่างไร
  - พัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งอาหาร ทุกคนต้องช่วยกันทำสวนครัว ไม่ใช่เป็นเศรษฐกิจ แต่ได้ช่วยเป็นอาหารให้ครอบครัว ปลูกไปหลายปี อาจจะเป็นธุรกิจได้
  - พัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งอนุรักษ์กุ้ง หอย ปู ปลา ในท้องทะเล ปลูกผักปลอดภัย
  - เริ่มจากตัวเองเป็นหลักและครอบครัว จากที่ไม่เคยทำก็หันมาพัฒนา ชัยบขยาย จากที่ดินว่างๆ ก็ปลูกเพิ่มขึ้น
  - การพัฒนาพื้นที่สีเขียว คือ การปลูกทุกอย่างในแปลงนั้นๆ สามารถเป็นแหล่งอาหารไปโดยปริยาย
  - สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างตลาดชุมชนขึ้นมา แปรรูปอาหาร
  - เพิ่มกำลังการผลิตอาหาร ผัก ผลไม้ ให้มีคุณภาพ ปลอดภัย เป็นที่ไว้วางใจของตลาดและผู้บริโภค
  - ผลิตผักที่ไม่ใช้สารเคมีปลอดภัยต่อสุขภาพ ปราบศัตรูพืชด้วยวิธีดีจากธรรมชาติ
  - รวมคน รวมพล ร่วมกัน ปลูกผักปลอดภัย
  - คัดผลิตภัณฑ์เด่นๆหรือของขึ้นชื่อสัก 1-2 อย่าง ให้มีความสำคัญกับสิ่งนั้นให้มาก
  - จัดตั้งกลุ่มอาชีพ เช่น ปลูกผักปลอดภัยจำนวนกี่คน ชนิดเดียวกัน มีผักอะไรบ้าง เลี้ยงสัตว์ สัตว์อะไรบ้างที่เป็นที่ต้องการของตลาด แบ่งกันเลี้ยง นำมาขายร่วมกัน ที่ตลาดผักชุมชน ตลาดสัตว์ชุมชน ตลาดอาหารทะเลชุมชน
  - อนุรักษ์ป่าชายเลน ช่วยกันรักษากุ้ง หอย ปู ปลา ปลูกผักปลอดภัย
  - อนุรักษ์กุ้ง หอย ปู ปลา และป่าชายเลน ผัก ผลไม้ สมุนไพร ที่มีอยู่เพื่อเป็นทุนและสะสมฟื้นฟูขึ้นมาใหม่
  - พัฒนาค้นก่อนพัฒนางาน พัฒนาค้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ แล้วขยายต่อในการทำเศรษฐกิจพอเพียง กินเอง แบ่งปัน ขาย ทำการท่องเที่ยวชุมชน
  - ปลูกผักสวนครัว ปลูกผักกินเอง เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย
  - สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างตลาดชุมชนขึ้นมา มีผักปลอดภัย ทำปุ๋ยหมักขึ้นมาใช้เอง
  - พัฒนาและกระตุ้นให้คนคลอ้งซื้อผักปลอดภัย

- ต้องมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 5 หมู่บ้าน มีการรวบรวมเมล็ดพันธุ์พืชไว้เป็นส่วนกลาง เพื่อการพัฒนาพันธุ์พืชและแลกเปลี่ยนกัน มีการรวบรวมภูมิปัญญาของคนในชุมชนและเขียนเป็นตำราเอาไว้
- พัฒนาพื้นที่ให้มีผักต่างๆ

จากคำตอบในข้อ 1 สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้ ประเด็นที่ 1 การผลิตผัก สัตว์น้ำ ที่ปลอดภัยไร้สารพิษได้แก่

- 1) การค้นหาพื้นที่/คน
- 2) คัดเลือกผลิตภัณฑ์ ผักและอาหารทะเล
- 3) จัดตั้งกลุ่มอาชีพ (อาชีพเฉพาะ)
- 4) พัฒนาพื้นที่ปลูก/ระบบปลูก

ประเด็นที่ 2 ระบบการตลาด มาตรฐานอินทรีย์

ฮาลาล

- 1) สร้าง PGS (Participatory Guarantee System)
- 2) ตลาดชุมชน
- 3) การแปรรูป
- 4) พัฒนาความรู้คน

2. พัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและพืชพันธุ์กรรม สมุนไพร รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น สู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องทำอะไร หรือให้นิยามว่าอย่างไร

- ต้องมีกลุ่มอาชีพทางการเกษตรที่เข้มแข็งและยั่งยืน ต้องมีการแปรรูปสินค้าการเกษตรภายในชุมชนเอง มีการบริหารจัดการในเรื่องของตลาดเอง
- รวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน
- เราไปศูนย์เรียนรู้ เรารู้จักสมุนไพร ได้รู้เรื่องปลูกผัก
- จัดตั้งศูนย์ให้มีคุณภาพทำงานอย่างมีระบบระเบียบ สมุนไพร ภูมิปัญญา เรียนรู้ ส่งต่อ
- รวมกลุ่มกันทำกิจกรรม เช่น ทำปุ๋ย การขยายพันธุ์ไม้ การทำน้ำมันจากสมุนไพร
- มีครอบครัวที่เป็นแบบอย่างการใช้ชีวิตแบบพอเพียงให้เห็น มีตัวเลขเปรียบเทียบชัดเจนเรื่อง การลดรายจ่าย
- ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ กินเอง เหลือก็ขาย แบ่งปัน
- พัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้มีตลาดชุมชน มีพืชผักมาขาย
- ต้องพัฒนาคนให้มีจิตสำนึก ถึงจะรวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น
- เข้ากลุ่มพัฒนาตนเอง
- เราต้องสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ให้คนในชุมชนมีเศรษฐกิจพอเพียงทุกครัวเรือน จึงจะเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- หาพันธุ์พืชสมุนไพรมาปลูกเพิ่ม

- อนุรักษ์และส่งเสริมให้เยาวชน ประชาชน หันมาดึงเอาภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่ามาทำเป็นข้อมูล ทั้งสมุนไพรพื้นบ้าน ทั้งพืชอื่นๆ ที่ใช้ประโยชน์ได้ เพื่อการสืบทอด
- ส่งเสริมให้มีความรู้เรื่องสมุนไพร เสริมการปลูก การใช้ สรรพคุณ โทษ ประโยชน์ให้คนในชุมชน และขยายต่อไปนอกชุมชน
- ต้องอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หมอตำแย หมอแตงชันหมาก หมอเอ็น
- เป็นศูนย์กลางสมอง เป็นแหล่งรวบรวมต้นไม้ พันธุ์พืชสมุนไพรและผักพื้นบ้าน และสืบทอดจาก บรรพบุรุษสู่ลูกหลาน
- เมื่อใครไม่รู้ไปปรึกษาศูนย์เรียนรู้ เราจะได้เรียนรู้เรื่องสมุนไพร การปลูกผัก เลี้ยงไก่ และการทำ ปุ๋ยหมัก
- มีการจัดกลุ่มแปรรูปสมุนไพร
- แหล่งเรียนรู้ประจำหมู่บ้าน
- เน้นถึงคุณภาพของศูนย์ คุณภาพของบุคลากร การจัดการบริหารด้านสมุนไพร อบรมให้ความรู้ และมีความเข้าใจ รักษาและหวงแหน ส่งต่อคนรุ่นหลัง

จากคำตอบในข้อ 2 สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลพันธุกรรม ไม้ พืช สมุนไพร สัตว์น้ำ และภูมิปัญญาชุมชน
  - 2) กลุ่มจัดการพันธุกรรม พืช สัตว์ ด้านต่างๆ กลุ่มภูมิปัญญาชุมชน
  - 3) กระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชน คนสนใจ
  - 4) จัดระบบการท่องเที่ยวเชื่อมโยงการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและกิจกรรมชุมชน
3. พัฒนาพื้นที่สีเขียว อนุรักษ์ฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ส่งการเป็นปอดของคนตรัง ต้องทำอย่างไร หรือให้นิยามว่าอย่างไร
- ต้องรณรงค์ให้ปลูกต้นไม้ 3 ชั้นเพื่อลดโลกร้อน
  - จัดระบบให้เป็นสัดส่วน ปลูกเพิ่มเติม เป็นที่เรียนรู้สมุนไพร
  - อนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพร ผักพื้นบ้าน และพันธุ์ไม้พื้นบ้าน ถ้าไม่อนุรักษ์ไว้ อนาคตจะมีแต่ชื่อ
  - พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชนบท เพื่อเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจในชุมชน
  - สร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เป็นทุนเดิม และเพิ่มส่วนที่กำลัง ขาดหายไป
  - มีต้นไม้มาก มีพืชผักหลายชนิด บรรยากาศดี

- เราต้องปลูกต้นไม้ให้ร่มเย็น มีต้นไม้มาก อย่าทำลายต้นไม้ ช่วยกันปลูกไม้ต่อไปจะกลายเป็นพื้นที่สีเขียวอย่างแน่นอน
- พัฒนาพื้นที่สีเขียว ปลูกต้นไม้ยืนต้น ได้ประโยชน์ 3 อย่าง สมุนไพร อาหาร สร้างบ้านได้
- ปลูกต้นไม้ในหมู่บ้าน และรักษาดูแลธรรมชาติ
- ต้องช่วยกันรณรงค์พื้นที่บ้านของเราให้เป็นธรรมชาติให้มาก จะได้มีอากาศบริสุทธิ์อยู่ตลอดเวลา
- ต้องร่วมด้วยช่วยกันปลูกต้นไม้ในพื้นที่และช่วยกันดูแลรักษา
- หาแนวร่วมรักษารัฐธรรมนูญ และนำความรู้ ให้ความสำคัญ และเพิ่มเติมพื้นที่สีเขียวด้วยการปลูกต้นไม้ สิ่งมีชีวิตที่เกื้อกูลธรรมชาติ
- ในชุมชนต้องช่วยกันปลูกต้นไม้ และช่วยกันดูแลธรรมชาติให้คงามอยู่เสมอ เราก็จะมีอากาศที่บริสุทธิ์
- พัฒนาพื้นที่สีเขียว ทุกครัวเรือนต้องมีแปลงผักสีเขียว
- ร่วมรณรงค์กันในหมู่บ้าน ช่วยกันป้องกันรักษา ดูแลธรรมชาติ เพราะธรรมชาติเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ สัตว์ พืชพรรณต่าง ๆ
- ร่วมกันทำกิจกรรมสร้างสรรค์ หากคนที่ชอบเหมือนเรา
- ถ่ายทอดความคิดส่งต่อไปให้รุ่นลูก ทำเป็นแบบอย่าง
- ปลูกไม้เศรษฐกิจ ปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้มีพื้นที่สีเขียวและสร้างรายได้
- รณรงค์ให้มีการปลูกป่า
- ทุกครัวเรือนต้องมีแปลงผักสีเขียว บริเวณบ้านต้องมีการจัดสวน ปลูกต้นไม้ตามความเหมาะสมของพื้นที่ ตามหัวไร่ปลายนาให้ปลูกต้นไม้
- พัฒนากลุ่มช่วยกันปลูกต้นไม้ หรือปลูกสมุนไพร
- หาหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเขาให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรากำลังทำอยู่

จากคำตอบในข้อ 3 สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้ ประเด็นที่ 1 ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู

- 1) ปลูกต้นไม้หลากหลายเต็มพื้นที่
- 2) รักษาทุ่ง หอย ปู ปลา
- 3) ทำป่าชุมชน

ประเด็นที่ 2 ด้านการรณรงค์

- 1) ปลูกผักปลอดสารพิษ
- 2) ทุกครัวเรือนมีแปลงผักสีเขียว
- 3) มีกิจกรรมสร้างสรรค์
- 4) ถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน
- 5) การจัดการขยะถูกวิธี

ประเด็นที่ 3 ประสานภาคี

- 1) หาหน่วยงานมาร่วม

2) หาแนวร่วม

ภาคีร่วมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์

1. พอช. สำนักสัมมาชีพ (ดร.จ้อง)
2. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรจังหวัดตรัง
3. สำนักงานเกษตร
4. อุตสาหกรรมจังหวัด
5. สภาเกษตรกรกรฯ
6. ท้องถิ่น (อบต. อบจ.)
7. ส่วนส่งเสริมป้าชุมชน
8. ป้าชายเลน
9. ท้องเที่ยวกีฬาจังหวัด
10. สาธารณสุข
11. ประมงน้ำกร่อย

เป้าหมาย

แหล่งอาหารปลอดภัยบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลคลองชีล้อม

ต้องมีความเชื่อ

1. เรื่องคิดดี ทำดี ได้ดี
2. การแบ่งปัน ช่วยเหลือ
3. เรื่องความรู้ ภูมิปัญญา
4. เรื่องการรวมกลุ่ม

เราทำเรื่องนี้ไม่ใช่แค่พิษจากเศรษฐกิจแล้ว แต่เราเห็นภาพเชื่อมร้อยกันทั้งหมด หลังจากนั้นต้องแบ่งงานกันทำว่าจะทำกันอย่างไร ต้องวางแผนและเคลื่อนที่ละเรื่อง เชื่อมต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาหนุนเสริมเรา ไม่ใช่ทำตามที่หน่วยงานมาสั่งให้เราทำเหมือนที่ผ่านมา แต่หน่วยงานต้องมาช่วยเราทำ นี่เป็นหัวใจของการจัดการตนเอง เป้าหมาย คือ คนในตำบลเป็นคนคิด ออกแบบ วางแผน และจัดการตนเองได้ ถ้าเราคิดแค่ต่างคนต่างปลูก ต่างคนต่างทำ ห้าสิบปีก็ไม่เห็นผล มันต้องร่วมกันทำ สำคัญคือตั้งใจหรืออยากหรือไม่ ถ้าตัวเราทำอยู่แล้วจะทำอย่างไรให้คนอื่นทำตาม

หลังจากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้อ่านที่สรุป ตั้งคำถามและเสนอความคิดเห็น ดังนี้

- บังเลาะห์ สองวันนี้ชี้ให้เห็นไปที่เป้าหมาย ทุกคนเชื่อในจิตอาสา เราต้องมีความเชื่อ ทำดีได้ดี ไม่มีใครทำดีแล้วได้ชั่ว ต้องมีความช่วยเหลือกันในทีมเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้มาก
- ลุงสม ปลูกผักที่มีประโยชน์ ทั้งกินได้และให้ร่มเงา ให้ความสดชื่น ตามหัวไร่ปลายนา ถ้าหลายคนร่วมกันทำเศรษฐกิจพอเพียง สร้างเศรษฐกิจจากสิ่งที่เราปลูก เราเลี้ยง สู้การบริโภค สู้การตลาด การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมันต้องคู่กับการพัฒนาพื้นที่ การคมนาคม การเรียนรู้เชิงระบบ

นิเวศ ไม่ว่าจะทำอะไรเราต้องรวมคนเป็นหนึ่ง ภูมิปัญญาในคลองซีล้อมมีมากแต่ไม่ได้หยิบยกมาเรียนรู้และเผยแพร่

- **หน้าศรี** พื้นที่สีเขียวของชุมชนยังมีน้อย ยางพาราเป็นพืชชั้นเดียว ต้องสร้างพื้นที่สีเขียวให้หลายชั้นร่วมกับยางพารา เรื่องอาหารปลอดภัยเริ่มเห็นคน เห็นองค์กรเข้ามามีส่วนร่วม1-2ปี น่าจะเป็นรูปธรรม การเคลื่อนงานของชุมชนในพื้นที่สีเขียว ผักปลอดภัย เป็นเป้าหมายที่ชุมชนอยากทำ เชื้อการร่วมกลุ่มสามารถทำอะไรได้หลายอย่างง่ายกว่าทำคนเดียว ตำบลคลองซีล้อมน่าจะมีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่รู้ทำได้หรือไม่
- **ลุงสิทธิ์** มีกลุ่มแพทย์แผนไทยที่เข้าเรียนรู้ในชุมชน ส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในชุมชนเพื่อส่งมาขายในกลุ่ม

กิจกรรมเช็คเอาท์

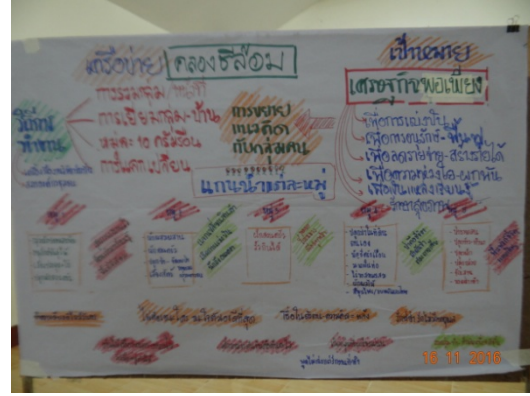
กติกา พูดคนละ 3 คำ พูดเสร็จให้บอกว่าเช็คเอาท์

- ให้โชคดี
- ขอบคุณมาก
- ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ
- คิดแล้วทำ
- ดีใจมาก
- คิด ทำ ปฏิบัติ
- รวมคนดี
- ขอลาก่อน
- ทำให้ดี
- ดีใจสุขใจ
- คิดดี ๆ
- สามัคคี
- ปรัชญาหรือ
- สวัสดิ์ดี

ตัวแทนกล่าวขอบคุณที่มวิทยากรและปิดเวที 12.00 น.

มาสองวันนี้ได้ของดีกลับบ้านทั้งเนื้อหาสาระกับตัวเองกับชุมชน นำกลับบ้านไปทำให้เกิดประโยชน์ ขอขอบคุณที่มวิทยากรทุกคนที่ให้ความรู้กับพวกเรา รู้สึกอบอุ่น อาหารอร่อย ที่ประชุมสบาย และขอให้เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

กิจกรรม วางแผนกิจกรรม “ออกปากเก็บข้าว”

22 พฤศจิกายน 2559 เวลา 17.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง (บ้านนายศรี แก้วลาย)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	5	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	8	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนกิจกรรมออกปากเก็บข้าว

บันทึกกิจกรรม

สืบเนื่องจากกิจกรรมเยี่ยมบ้าน ทำให้ทีมวิจัยแลเครือข่ายค้นพบว่าที่หมู่ 1 มีการทำข้าวไร่ จึงได้ตกลงกันตอนนั้นว่า เมื่อข้าวสุกจะช่วยกันไปเก็บข้าวที่นั่น วันนี้ได้รับแจ้งจากเจ้าของแปลงข้าวไร่ว่าข้าวสุกแล้ว จึงได้ชวนเจ้าของไร่มาวางแผนเพื่อจัดกิจกรรม “ออกปากเก็บข้าว” ซึ่งแปลงข้าวไร่นี้ เจ้าของ คือ ยายเจือ ศรีปรารงค์ เป็นแปลงข้าวเพียงแปลงเดียวในตำบลคลองชีล้อม ซึ่งทางทีมวิจัยเห็นว่ากรณีของยายเจือสามารถเป็นตัวอย่างให้กับคนในชุมชนเรื่องการไ้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะที่ที่ยายเจือปลูกข้าว เป็นสวนยาง แต่ยายยังเล็ก ยายเจือกับลูกๆจึงทำแปลงข้าวไร่ ร่วมกับปลูกผักอื่นๆเต็มพื้นที่ไม่ได้ปล่อยให้ที่ดินว่างเปล่าโดยไร้ประโยชน์ ทำให้คนที่ผ่านไปมาเห็นว่าสามารถปลูกข้าวได้ และได้ผล

เพียงพอที่จะเก็บไว้กินในครอบครัว สร้างความตื่นตัวให้กับคนในชุมชน จึงเห็นควรว่าน่าจะจัดกิจกรรม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชน ได้ข้อสรุปว่า จะจัดกิจกรรม “ออกปากเก็บข้าว” ขึ้นในวันที่ 25 พ.ย.59 ที่จะถึงนี้ โดยในงานจะเชิญผู้ว่าฯ มาเป็นประธาน เชิญนายอำเภอ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งใน และนอกตำบล สื่อมวลชน และชาวบ้านในตำบลทั้ง 5 หมู่บ้าน โดยพี่เลี้ยงสกว.รับผิดชอบประสานเชิญ ผู้ว่าฯ ส่วนนายอำเภอและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เจ้าของแปลงข้าวไร่จะเป็นคนเชิญเอง และจะนัด เตรียมความพร้อมอีกครั้งในวันที่ 24 พ.ย.59

กิจกรรม กิจกรรม “ออกปากเก็บข้าว”

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2559 ณ หมู่ที่ 1 ตำบลคลองชีล้อม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและชาวบ้านตำบลคลองชีล้อม	100	คน
หน่วยงานราชการ	15	คน
พี่เลี้ยงสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	118	คน

วัตถุประสงค์

1. ฟื้นฟูกิจกรรม “ออกปากเก็บข้าว” ทำความดีถวายในหลวงร.9 ร่วมกัน
2. นำเสนอผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ
3. สร้างความสัมพันธ์คนในชุมชน

บันทึกกิจกรรม

หนึ่งในข้อค้นพบสำคัญที่เกิดจากกิจกรรมเยี่ยมบ้าน คือ ในอดีตตำบลคลองชีล้อมเกือบทุก หมู่บ้านเคยมีนาข้าว ผู้คนทำนาปลูกข้าวกินเอง แต่ปัจจุบันแทบทุกหลังคาเรือนต้องซื้อข้าวกิน ท้องนา กลายสภาพเป็นสวนยางพารา สวนปาล์ม และบ่อกึ่ง ไม่สามารถกลับไปทำนาแบบเดิมได้อีกแล้ว นอกจากการทำข้าวไร่ ที่ทั้งตำบลพบเพียง 1 แปลงเท่านั้น คือ ที่หมู่ 1 เจ้าของเป็นหญิงชราอายุเกือบ 80 ปี ชื่อนางเจือ ศรีปรารงค์ หรือยายเจือ ยายเล่าว่าเพิ่งล้มยางและปลูกใหม่ไม่นาน จึงอยากทำข้าวไร่ และปลูกผักชนิดอื่นร่วมด้วย ขณะที่ยางยังไม่โตมาก ไม่อยากปล่อยให้ที่ดินว่างเปล่าโดยไร้ประโยชน์ ข้าวไร่ของยายใช้วิธีการปลูกแบบดั้งเดิม หรือที่คนใต้เรียกว่าการ “หน่าข้าว”⁷ ข้าวพันธุ์ที่เลือกมาปลูก ต้องเป็นพันธุ์ที่ทนแล้งได้ดี ให้ผลผลิตเร็ว หรือเรียกว่าข้าวเบา เพราะใช้น้ำฝนเป็นหลักไม่มีชลประทาน หรือแหล่งน้ำอื่น ลูกสาวของยายเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายเกษตรพึ่งตนเองหมู่ที่ 1 แกนนำและเครือข่าย จึงได้ตกลงกันว่าหากข้าวสุกจะต้องไปช่วยกันเก็บข้าวแปลงนี้ หลายคนเกิดความอยาก เพราะไม่ได้ใช้

⁷ การหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าวลงในหลุมที่ลึกประมาณ 2-3 ซม. กว้างประมาณ 1 นิ้ว แต่ละหลุมห่างกัน 25 ซม. โดยหยอดหลุมละ 5-8 เมล็ด หยอดเสร็จใช้กระบอกลูกข้าวที่ทำจากไม้ไผ่กดดินกลบปากหลุม ข้อมูลจาก www.oamc.ku.ac.th

แกระ⁸ เก็บข้าวนานแล้ว อยากให้ภาพลงแขกเก็บข้าวเกิดขึ้นที่คลองซีล่อมอีกครั้ง และอยากให้เด็กๆ ได้เห็นว่ากว่าจะได้ข้าวสักหนึ่งเมล็ดต้องเหนื่อยยากลำบากเพียงใด

กลางเดือนพฤศจิกายน 2559 ข้าวไร่แปลงของยายเจือ เริ่มสุกเหลืองส่งกลิ่นหอมไปทั่วไร่ รวงข้าวปลิวไหวไปตามแรงลมหนาวที่พัดมาเยือน คนตรังเรียกว่า ลม“งานเหลิม”⁹ เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการเก็บเกี่ยว จึงได้ตกลงนัดแนะกับเจ้าของไร่เพื่อช่วยกันเก็บข้าว โดยได้จัดกิจกรรม “ออกปากเก็บข้าว” ขึ้น การออกปาก คือ การขอแรง ญาติ คนรู้จัก หรือเพื่อนบ้านให้มาช่วย แม้รู้ว่าไม่มีค่าจ้าง แต่คนที่ถูกออกปากจะมาช่วยด้วยความเต็มใจ ตามวิถีถ้อยทีถ้อยอาศัย ฟังพาช่วยเหลือกัน เจ้าของนาเตรียมอาหารคาวหวานไว้ต้อนรับ เพื่อตอบแทนน้ำใจคนที่มาช่วย เผยให้เห็นแง่มุมที่สวยงามของสังคมที่ให้ความสำคัญกับคุณค่ามากกว่ามูลค่า ซึ่งไม่สามารถหาได้ในสังคมปัจจุบัน

กิจกรรมออกปากเก็บข้าวจัดขึ้นในวันที่ 25 พฤศจิกายน 2559 เป็นกิจกรรมเล็กๆ ที่จัดขึ้นอย่างเรียบง่าย ไม่มีพิธีการที่ยุ่งยาก ได้รับเกียรติจากผู้ว่าราชการจังหวัดตรังเป็นประธานในพิธีเปิด ร่วมกับนายอำเภอกันตัง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกตำบล ผู้ว่าฯ ได้โชว์ฝีมือการเก็บข้าวด้วยแกระทิมข้าวเม่าโดยใช้ครกโบราณ สร้างรอยยิ้มและเสียงหัวเราะให้กับแขกเหรื่อและพี่น้องชาวตำบลคลองซีล่อมที่มาร่วมงานเป็นอย่างมาก พี่น้องที่มาร่วมกิจกรรมพร้อมใจช่วยกันเก็บข้าวไม่เฉพาะแต่ผู้หญิงเท่านั้น ผู้ชาย คนแก่ แม้กระทั่งเด็กก็ร่วมด้วย ทุกคนมีความสุขที่ได้ช่วยกัน ภาพที่ทุกคนยื่นเรียงหน้ากระดานเริ่มเก็บเกี่ยวข้าวที่ละรวง เป็นภาพที่สวยงามและน่าประทับใจมาก หลายคนมีความสุขที่ได้มีโอกาสใช้แกระเก็บข้าวอีกครั้งหลังจากที่ทิ้งร้างไปนาน เด็กๆ ได้รู้จักต้นข้าวและเรียนรู้วิธีการเก็บข้าวผ่านการทดลองเก็บจริง เป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่คุ้มค่าและหาโอกาสได้ยากยิ่ง สิ่งที่น่าประทับใจอีกอย่าง คือ ความร่วมมือร่วมใจของพี่น้องหมู่ที่ 1 ที่ช่วยเตรียมงาน จัดหาอาหารมาต้อนรับ โดยเฉพาะครอบครัวของยายเจือเจ้าของนา หลังจากจบงานหลายคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าเหนื่อย แต่มีความสุขและรู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างมากที่นาของยายเจือ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นต้นแบบ และเป็นแรงบันดาลใจให้กับคนอื่นๆ เห็นอ้อในใจคือการได้เดินตามรอยพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ถือว่าการเก็บข้าวครั้งนี้เป็นการทำความดีถวายเป็นพระราชกุศลแต่พระองค์ท่านร่วมกัน กิจกรรมออกปากเก็บข้าวจุดประกายให้หลายคนคิดกลับมาทำนาอีกครั้ง แม้ว่าที่นาจะแปลงสภาพเป็นสวนยางไปหมดแล้วก็ตาม กรณีของยายเจือเป็นตัวอย่างให้หลายคนเห็นความเป็นไปได้ที่จะทำนาอีกครั้ง ขอเพียงตั้งใจจริงและไม่ย่อถ้อ

⁸ เครื่องมือที่ใช้ในการเกี่ยวข้าว โดยใช้ตัดรวงข้าวที่ละรวง ประกอบขึ้นด้วยไม้และเหล็ก ข้อมูลจาก วิกิพีเดีย th.wikipedia.org

⁹ งานเฉลิมพระชนมพรรษาในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นงานใหญ่ประจำจังหวัดที่จัดขึ้นร่วมกับงานกาชาด ระหว่างวันที่ 5-15 ธ.ค. ของทุกปี

กิจกรรม เตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่กระทรวงพัฒนาสังคมฯ ลงพื้นที่ศึกษาดูงานคลองซีล่อม
วันที่ 18 ธันวาคม 2559 เวลา 14.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านนายศรี แก้วลาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
พี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	12	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเตรียมความพร้อมนำเสนอการทำงาน

บันทึกกิจกรรม

ได้รับการประสานงานจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ว่าสนใจเลือกพื้นที่ตำบลคลองซีล่อมเป็นพื้นที่นำร่องระดับประเทศในประเด็น “การเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” จึงขอลงมาดูงานในพื้นที่และพูดคุยกับทีมวิจัยในวันที่ 21 ธ.ค.59 ที่จะถึงนี้ จำนวน 5 ท่าน พี่เลี้ยงได้นัดทีมวิจัยพร้อมกันเวลา 13.30 น.ที่บ้านของนายศรี แก้วลายและแจ้งว่ารูปแบบการพูดคุยคงเป็นแบบไม่เป็นทางการ ทีมวิจัยจึงไม่ได้เตรียมตัวนำเสนอมาก แต่นำเสนอในสิ่งที่ทำอยู่ ในช่วงแรกอาจให้ดูวีดีโอแนะนำงานที่ทำก่อนคร่าว ๆ ก่อนพูดคุยกัน

กิจกรรม เจ้าหน้าที่จากกระทรวงพัฒนาสังคมฯ ลงพื้นที่คลองซีล่อม

วันที่ 21 ธันวาคม 2559 เวลา 14.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านนายศรี แก้วลาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	20	คน
เจ้าหน้าที่จากกระทรวงพม./พมจ.	4	คน
พี่เลี้ยงสกว.	3	คน
รวมทั้งหมด	27	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเสนอผลการดำเนินโครงการต่อเจ้าหน้าที่จากกระทรวงพัฒนาสังคมฯ

บันทึกกิจกรรม

เจ้าหน้าที่จากกระทรวงพัฒนาสังคมฯ และพมจ. จำนวน 4 ท่าน ได้เดินทางมายังพื้นที่ตำบลคลองซีล่อม ในช่วงแรกได้นายวีดิโอแนะนำการดำเนินโครงการที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเห็นภาพการทำงานคร่าว ๆ จากนั้นนายศรี แก้วลาย หรือน้ำศรี ได้กล่าวต้อนรับและชี้แจงที่มาของโครงการ การดำเนินงาน และผลที่เกิดขึ้นตลอดเกือบ 2 ปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่จากกระทรวงได้แนะนำตัว และบอกเล่าที่มาของการลงพื้นที่ในครั้งนี้ ว่ากระทรวงพม. มีภารกิจสำคัญในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ในทุกด้าน ไม่ว่าจะ

เป็น กาย ใจ ชุมชน สังคม ทรัพย์สิน สุขภาพ ดังที่ทราบกันดีว่าปัจจุบันมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนมากมาย ชุมชนเกิดความไม่เข้มแข็ง ไม่มีภูมิคุ้มกัน งานของกระทรวงคือจะสร้างภูมิคุ้มกันแต่ละด้านได้อย่างไร จะน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาปรับใช้ได้อย่างไร

ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง ได้เล่าถึงกระบวนการทำงานในพื้นที่คลองชีล้อม การพัฒนาคน การคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงการสร้างและขยายเครือข่ายการเรียนรู้ในตำบล การสร้างพื้นที่รูปธรรม การปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมของคน สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นหลังจากที่หลายคนได้เข้าร่วมกระบวนการในโครงการ และร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน ทีมวิจัยหลายท่านได้ช่วยเสริมให้เห็นภาพเพิ่มเติม เช่น นายธีระศักดิ์ เพ็งเทพ หรือบังแจ๊ค แกนนำหมู่ 2 ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ เคยไปทำงานและใช้ชีวิตในเมือง แต่ในที่สุดก็ตัดสินใจกลับมาอยู่บ้าน และทำเกษตรแบบเต็มตัว บังแจ๊ค บอกว่า “อยู่บ้านเราสบายกว่าอยู่ในเมือง อยู่ในเมืองต้องเร่งรีบแข่งขันกัน ไม่มีความสุข” ทุกวันนี้บังแจ๊คเป็นเกษตรกรเต็มตัว อาศัยความรู้ที่ตัวเองร่ำเรียนมา และภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมา รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตน เช่นเดียวกับบังเที่ยง หรือนายเที่ยง ไผขาว เครือข่ายหมู่ที่ 4 ที่เป็นแบบอย่างของคนในชุมชน ในเรื่องการอนุรักษ์ป่า บ้านของบังเที่ยงตั้งอยู่ในเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ แวดล้อมไปด้วยต้นไม้ใหญ่ๆชนิด หลายต้นอายุรวม 100 ปี เหตุที่บังเที่ยงเว้นป่าผืนนี้ไว้ เพราะรักและเห็นคุณค่าของป่า เหมือนที่ทุกครั้งบังเที่ยงบอกใครต่อใครว่า “ถ้าตัดป่าผืนนี้ออก ผมตายเสีย” เป็นวลีที่กินใจมาก และรับรู้ได้ถึงความรักความผูกพันที่บังเที่ยงมีต่อป่าผืนนี้ บังเที่ยงเป็นตัวอย่างของคนที่มีความมั่นคงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกาย ใจ อาหาร สุขภาพ อย่างไม่ต้องสงสัย

หลังจากแลกเปลี่ยนกันในแต่ละประเด็นต่างๆ ได้ข้อสรุปว่ามีแนวโน้มที่ทางกระทรวงฯจะตัดสินใจเลือกพื้นที่ตำบลคลองชีล้อมเป็นพื้นที่นำร่อง เพราะมีรูปธรรมที่ค่อนข้างชัดเจน ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีความหลากหลายสูงมาก กลับไปแล้วจะประสานงานมาอีกครั้ง

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- ทีมวิจัยบอกเล่าการทำงานได้ดี มีความมั่นใจ และภาคภูมิใจ

ปัญหาอุปสรรค

- ยังนึกภาพไม่ออกว่ากระทรวงฯจะดำเนินการอย่างไรต่อไป

กิจกรรม ถอดบทเรียนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรฟิ่งตน

วันที่ 28 มกราคม 2560 เวลา 14.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านนายศรี แก้วลาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	13	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อทบทวนการทำงานและทำความเข้าใจแนวคิดเกษตรฟิ่งตน

บันทึกกิจกรรม

กิจกรรมถอดบทเรียนจัดขึ้นเพื่อทบทวนการทำงานที่ผ่านมา เพื่อให้ทีมวิจัยได้รับรู้ และเข้าใจอย่างเท่าเทียมกัน ช่วงแรกเป็นการระดมความหมาย ความเข้าใจคำว่า “เกษตรฟิ่งตน” เข้าใจว่าอย่างไร ดีอย่างไร ให้ตอบเป็นรายคน รายละเอียดดังนี้

- ฟิ่งตนเองได้
- ทำเล็กๆไม่ต้องลงทุนมาก ค่อยชยับขยาย
- ฟิ่งตนเอง ไม่พึ่งสารเคมี ทำแล้วปลอดภัย (รู้โทษของสารเคมี)
- หาวิธีการทำเกษตรให้เหมาะสมกับพื้นที่บ้านของตัวเอง
- คิด วางแผน หาความรู้ ปฏิบัติ
- สงสัย ไม่รู้ ถามผู้รู้
- เอาประสบการณ์ บทเรียนจากเพื่อนมาแก้ไขปัญหา
- มีภูมิปัญญาเป็นของตนเองด้านเกษตร ดิน น้ำ ปุ๋ย ผ่านการทำจริง
- ทำกิน แบ่งปัน ขาย
- ชอบ ถูกใจ อยากเรียนรู้ อยากดูงาน
- ต่อยอดแนวคิดได้หลากหลาย ไม่ทำแบบเดิม เช่น การปลูกข้าวไร่ การปลูกกล้วยในสวนยาง
- กินแล้วสุขภาพดี ไม่มีโรค หรือเป็นโรคน้อยลง
- สมาชิกเริ่มทำจริง ดิ้นตัว
- ทำกินในครัวเรือน ลดรายจ่าย
- ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย
- สูตรสำเร็จ คือ ต้องทำด้วยตัวเอง สร้างตำราขึ้นมาเอง
- ห่วงสุขภาพตัวเองมากขึ้น ทั้งกายและใจ
- หาความรู้ประกอบการตัดสินใจ

- ปลุกผักกินเอง ซื้อมักที่ตลาดกินน้อยลง
- ได้สุขภาพที่ดี
- ททท. ทำทันที
- เรียนรู้จากความล้มเหลว ยอมรับมันให้ได้
- อยู่รอด ลดต้นทุนการผลิต
- ต้องลองทำถึงจะรู้ว่าดี หรือไม่ดี
- แบ่งปันคนอื่น ไม่ใช่เหนียว

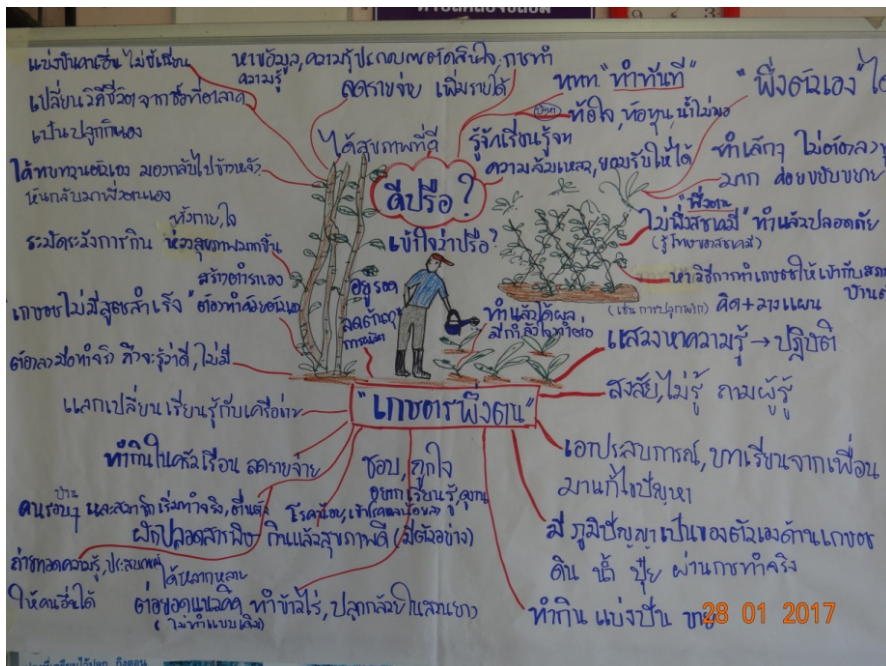
ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลง วิธีการ คือ ให้ทีมวิจัยเขียนความเปลี่ยนแปลงของตัวเองและเพื่อนลงในกระดาษที่เตรียมไว้ให้ ว่าหลังจากที่เข้าร่วมโครงการแล้ว ตัวเองเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และสังเกตเห็นเพื่อนแกนนำคนอื่นหรือเครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตนในหมู่บ้านของตัวเองเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างอย่างไร ทั้งเรื่องความคิด ความรู้ ทักษะต่างๆ ให้เขียนลงในกระดาษ และระบุเป็นชื่อเป็นรายคน เป็นการมองตัวเองและมองคนอื่น

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- ทีมวิจัยเข้าใจแนวคิดเกษตรกรฟุ้งตนและปฏิบัติอยู่แล้ว

ปัญหาและอุปสรรค

- ทีมวิจัยที่อายุมาก เขียนไม่คล่อง มองไม่ค่อยเห็น

กิจกรรม ทีมแพทย์จากโรงพยาบาลกันตัง ลงพื้นที่ศึกษาดูงานตำบลคลองชีล้อม

วันที่ 7 มีนาคม 2560 เวลา 13.00 น. ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านนายศรี แก้วลาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลกันตัง	13	คน
ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	25	คน
พี่เลี้ยง	1	คน
รวมทั้งหมด	39	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษารูปแบบการทำเกษตรปลอดภัยส่งผลกระทบต่อสุขภาพคนในชุมชน

บันทึกกิจกรรม

วันนี้คณะจากโรงพยาบาลกันตัง นำโดยคุณหมอยศกร ผู้อำนวยการโรงพยาบาลกันตัง ได้นำคณะทำงานเครือข่ายพัฒนาคุณภาพชีวิตลงพื้นที่ตำบลคลองชีล้อม บ้านนายศรี แก้วลาย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในช่วงแรกนำศรี ได้เล่ากระบวนการทำงานที่สนับสนุนโดยสกว.ตรัง และมูลนิธิสยามกัมมาจล จนเกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเกษตรพึ่งตน ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิก 62 คน จาก 5 หมู่บ้าน เป้าหมายหลักของโครงการ คือ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ คนในชุมชนมีสุขภาพดี เพราะได้กินผักที่ปลอดภัย ไม่เจ็บป่วยเป็นโรค และเข้าโรงพยาบาลน้อยลง จากนั้นนายมะหมุด ล้ำหลั่น ผอ.รพสต.คลองชีล้อมได้นำเสนอข้อมูลสุขภาพในตำบล หลังจากนั้นนายมะหมุด ล้ำหลั่น ผอ.รพสต.คลองชีล้อมได้นำเสนอข้อมูลสุขภาพในตำบล หลังจากนั้นนายมะหมุด ล้ำหลั่น ผอ.รพสต.คลองชีล้อมได้นำเสนอข้อมูลสุขภาพในตำบล หลังจากนั้นนายมะหมุด ล้ำหลั่น ผอ.รพสต.คลองชีล้อมได้นำเสนอข้อมูลสุขภาพในตำบล

ข้อสังเกตจากคณะดูงาน

- เจ้าหน้าที่ต้องปรับปรุงฐานข้อมูลให้ชาวบ้านให้ชาวบ้านรับรู้ว่ามีใครป่วยเป็นโรคอะไรบ้าง
- ต้องเริ่มคัดกรองตั้งแต่อายุ 15
- ใช้ข้อมูลที่บ่งบอกโรคให้เป็นประโยชน์
- ปลุกที่กิน กินที่ปลูก ใช้ข้อมูลในการเปลี่ยนพฤติกรรมของคน ถ้าคิดว่าคลองชีล้อมจะเป็นครัวตรัง สารเคมีก็จะกลับมา
- ต้องแก้ปัญหาเรื่องน้ำให้ได้
- ถ้าการท่องเที่ยวเข้ามา โดยชุมชนยังไม่พร้อม ชุมชนและแน่
- ทำกิน เหลือจากกินแจก แจก และขาย
- การขับเคลื่อนเรื่องสุขภาพไม่ได้ทำเพื่อตอบโจทย์ราชการ ให้คิดว่าทำเพื่อคนบ้านเรา ตอบโจทย์คนบ้านเรา
- จังหวัดตรัง มีคนเสียชีวิตด้วยโรคหัวใจและหลอดเลือดมากที่สุดเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ โรคมะเร็ง และอุบัติเหตุ

กิจกรรม เตรียมความพร้อมกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ “การเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” จัดโดย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
วันที่ 11 มีนาคม 2560 เวลา 14.00 น. ณ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านนายศรี แก้วลาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	12	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเตรียมความพร้อม เรื่องคนเข้าร่วม ข้อมูลที่ต้องแลกเปลี่ยน และสถานที่

บันทึกกิจกรรม

สืบเนื่องจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้เลือกพื้นที่ต.คลองชีล้อม เป็นพื้นที่นำร่องประเด็นเศรษฐกิจพอเพียงกับความมั่นคงของมนุษย์ เมื่อปลายปีได้ลงพื้นที่มาพบปะกับทีมวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้น ต่อมาแจ้งว่าวันที่ 16 มีนาคม 60 จะลงมาอีกครั้ง เพื่อจัดอบรมกลุ่มเป้าหมาย ในหัวข้อ “การเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง”

วันนี้พี่เลี้ยงได้ชวนทีมวิจัยทบทวนว่า “คลองชีล้อมมีอะไรที่คิดว่าดี ที่จะเป็พื้นที่นำร่องได้” ได้ข้อสรุปดังนี้

- คนรักกัน เห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน
- มีแกนนำทุกหมู่บ้าน กระจายทุกหมู่บ้าน
- มีเครือข่ายทุกหมู่บ้าน
- มีศูนย์เรียนรู้เกษตรฟิงตนทุกหมู่บ้าน
- แต่ละหมู่บ้าน แต่ละบ้านมีจุดเด่นไม่เหมือนกัน
- 1 คน 1 แปลง ที่ทำจริง
- ข้อมูลการทำงาน กระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง ยาวนาน
- ภูมิปัญญาเดิม+ความรู้สมัยใหม่
- สภามีดี คุยกันจนมีดีค่า
- สกว.เข้ามาขับเคลื่อนงานในพื้นที่

จากนั้นชวนวางแผนกิจกรรมวันที่ 16 มี.ค.60 นี้

กลุ่มเป้าหมายหมู่ละ 8 คน

สถานที่ใช้ห้องประชุมรพ.สต.คลองชีล้อม

อาหารหมู่ละ 1 อย่าง รวม 5 อย่าง

นัดเตรียมสถานที่วันที่ 15 พ.ค. 60 เวลา 15.00 น. ที่รพ.สต.คลองชีล้อม

กิจกรรม กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ“การเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง”
วันที่ 16 มีนาคม 2560 เวลา 8.30 น. ณ รพ.สต.คลองชีล้อม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	40	คน
เจ้าหน้าที่จากกระทรวงพม./พมจ.	9	คน
ทีมสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	52	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด การทำงาน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

บันทึกกิจกรรม

ช่วงเช้าเป็นเวทีเสวนาในหัวข้อ “ความมั่นคงของมนุษย์และวิถีเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีผู้ร่วมเสวนา ดังนี้

- น.ส.ศรีหัตยา ชูสุวรรณ พมจ.ตรัง
- น.ส.ขนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานสกว.ตรัง
- นายศรี แก้วลาย ตัวแทนชุมชน
- น.ส.พรประภา สินธุนาวา รักษาการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาตรฐานการพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์ ดำเนินรายการ

ช่วงบ่ายเป็นการแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย หมู่ 1,2 กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย หมู่ 3,4,5 โจทย์

1. ให้ออกเล่าประสบการณ์ของแต่ละคนที่เกี่ยวข้องกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้

2. แนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงได้สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม อย่างไร

- ต่อชีวิตตนเอง
- ต่อครอบครัว
- ต่อชุมชน
- ต่อสังคม

3. ปัญหาอุปสรรคที่พบเจอ

4. ข้อเสนอแนะ/วิธีแก้ไข

สรุปผลการแลกเปลี่ยนและตัวแทนกลุ่มนำเสนอ

กลุ่มที่ 1 นำเสนอโดยผู้ใหญ่สมจิต สองเมือง

ข้อ 1 ประสพการณ์ของแต่ละคนที่เกี่ยวข้องกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้

- พัฒนาจิตใจ ภาคภูมิใจ เสียสละ ความสุข ความสบายใจ
- คิดวิเคราะห์
- อาศัยการสอบถามจากปราชญ์ในชุมชน
- การดำรงชีวิตประจำวันเพียงพอ/พอเพียง
- อาชีพเสริมรายได้ เลี้ยงไก่ไข่
- เกิดความคล่องตัวในครอบครัว
- ใช้เวลาด้วยกันในครอบครัว
- ก่อนใช้จ่ายจะประเมินตัวเอง
- ไม่ทะเลาะทะเลาะ
- วิถีเกษตรพึ่งตนเอง ปลูกผักสวนครัว
- ร่างกายแข็งแรง ออกกำลังกายลดโรค
- ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
- เรียนรู้ ทดลองทำปุ๋ยหมัก จากศูนย์เรียนรู้
- วางแผนจัดสรรที่ดิน
- โรงเรียนของครอบครัว
- ใช้ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด
- แบ่งส่วนรายได้ใช้จ่าย ใช้หนี้ ออม
- มีการออม แบ่งปัน
- ลดรายจ่าย ทำเอง ปลูกเอง กินเอง
- พอมี พอกิน พอประมาณ

ข้อ 2 แนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงได้สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม อย่างไร

ต่อตนเอง

- พัฒนาจิตใจ
- ศีล 5 /คำสอนของศาสนา
- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ออมเงิน
- ใช้หนี้
- สุขภาพร่างกายแข็งแรง

- ฟังตนเอง
- ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
- ลด ละ เลิก อบายมุข
- ใช้ทรัพยากรมาเป็นหลักประกันชีวิต (ธนาคารต้นไม้ สร้างความมั่นคงในอนาคต)

ต่อครอบครัว

- ใช้เวลาร่วมกันในครอบครัว
- ครอบครัวอบอุ่น ไม่ทะเลาะ
- มีความสุข ลดการแตกแยก
- ใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่า
- มีแผนครอบครัวในอนาคต

ต่อชุมชน

- สวัสดิการชุมชน
- ความสามัคคี
- สินค้าเกษตรไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง
- การแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- ให้โอกาสซึ่งกันและกัน
- ฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนเดิม ๆ กลับมา เช่น หิ้วของฝากให้กัน นับญาติ เยี่ยมไข้
- คนต่างหมู่บ้านรู้จักกันมากขึ้น
- เพิ่มโอกาสให้หลาย ๆ หน่วยงานเข้ามาส่งเสริม
- สร้างวิทยากรจากผู้รู้จริง

ข้อ 3 ปัญหาอุปสรรคที่พบเจอ

- การให้ความสำคัญของการหนุนเสริมความเข้มแข็งกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงของอปท.
- มีคนนำสุนัขจรจัดมาปล่อยสร้างปัญหาในการเลี้ยงไก่ เป็ดของชาวบ้าน
- โรคของพืช
- ต้นทุนต้องใช้วิชาการองค์ความรู้มาช่วย
- น้ำ แห้งน้ำ

กลุ่มที่ 2 นำเสนอโดยผู้ใหญ่สวัสดิ์ หาบละ

ข้อ 1 ประสบการณ์ของแต่ละคนที่เกี่ยวข้องกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ทำอะไรบ้าง

- ปลุกผักสวนครัว ไม้ผล ไม้ยืนต้น
- บัญชีรายรับ-รายจ่าย
- เลี้ยงสัตว์ แพะ ไก่ ปลา
- การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล
- กลุ่มอาชีพเสริม จักรสาน ลอกจาก

เข้าใจคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงว่าอย่างไร

- ปลุกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก
- แบ่งปัน (เหลือจากแบ่งปันขาย)
- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล
- พึ่งตนเองได้
- รวมกลุ่ม สร้างมิตร สามัคคีกัน
- แลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ในกลุ่ม

ข้อ 2 แนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงได้สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม อย่างไร

ต่อตนเอง

- ไม่ซื้อผักกินเลย กินผักปลูกเอง
- ตรงต่อเวลา
- สุขภาพดีขึ้น
- รู้จักรับผิดชอบ รู้หน้าที่
- ความเป็นอยู่ดีขึ้น
- มีเพื่อนมากขึ้น

ต่อครอบครัว

- ความสุขเพิ่มขึ้น
- ความสัมพันธ์ดีขึ้น มีเวลาอยู่ด้วยกันมากขึ้น
- คนในครอบครัวได้กินผักที่ปลอดภัย
- ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
- ลดรายจ่ายในครัวเรือน

- เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในครอบครัว ช่วยกันปลูก รดน้ำ

ต่อชุมชน

- ช่วยเหลือเกื้อกูล ช่วยคิดช่วยทำ
- เกิดการรวมกลุ่มอาชีพ
- เป็นตัวอย่างให้กับชุมชนอื่นๆ
- แลกเปลี่ยนความคิด ความรู้
- ถ่ายทอดแนวคิดสู่ลูกหลาน คนรุ่นใหม่
- เกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- สามัคคี แบ่งปันกัน
- เป็นมิตร

ต่อสังคม

- น่ายุ่
- ปลอดภัยสะอาด คนบายนใจ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- โจรลักขโมยน้อย
- พอมีพอกิน
- เข้มแข็ง
- สังคมเอื้ออาทร

ข้อ 3 ปัญหาอุปสรรคที่พบเจอ และแนวทางแก้ไข

3.1 ปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงหน้าแล้ง แนวทางแก้ไข ได้แก่

- ขอความช่วยเหลือจากอบต. อบจ.
- ชื้อน้ำ
- ขุดบ่อ
- ชื้อโองไปใหญ่กักเก็บน้ำ
- ประหยัดน้ำ
- แบ่งโซนการใช้น้ำ ปิด-เปิด คนละวัน

3.2 พื้นที่เพาะปลูกอยู่ใกล้น้ำเค็ม

- ขุดคุ้ระบายน้ำรอบๆแปลงผัก (ระบายน้ำเค็มออก)
- ของบประมาณสนับสนุนขุดสระน้ำจืด ไล่น้ำเค็ม

3.3 หลายครอบครัวยังไม่เข้าใจคำว่าเศรษฐกิจพอเพียง

- หน่วยงานราชการ เอกชน องค์กรที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญ สนับสนุนให้ความรู้

กิจกรรม นายอำเภอกันตังชี้แจงรายละเอียดโครงการศูนย์เรียนรู้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ วันที่ 30 มีนาคม 2560 เวลา 13.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านนายศรี แก้วลาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมผู้นำชุมชนจากทุกหมู่บ้าน	20	คน
ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	13	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	35	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อชี้แจงการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้อันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ

บันทึกกิจกรรม

ศูนย์เรียนรู้อันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ ในอำเภอกันตังมีทั้งหมด 14 ศูนย์ ตำบลคลองชีล้อม คือ ที่บ้านของนายศรี แก้วลาย นายอำเภอได้ชี้แจงรายละเอียดของศูนย์เรียนรู้อันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ ดังนี้

1. ศูนย์ฯต้องมีองค์ความรู้ด้านต่างๆ
2. ศูนย์ฯต้องมีคณะกรรมการประจำศูนย์
3. ศูนย์ฯต้องมีแผนการดำเนินงาน/กิจกรรม

หน้าที่ของศูนย์ฯ

- เป็นศูนย์เรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้การเกษตร
- ศูนย์ฯฝึกอบรมด้านอาชีพ

จากนั้นจึงวางโครงสร้างคณะกรรมการศูนย์คร่าวๆ ดังนี้

- นายอำเภอเป็นที่ปรึกษา
- นายกอบต.เป็นประธาน
- ปลัดกอบต.เป็นเลขานุการ
- กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน กอบต. ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นคณะทำงาน

เป้าหมาย ของศูนย์ คือ ขับเคลื่อนการทำงานเรื่องเกษตรให้เป็นรูปธรรม ให้พี่น้องในตำบลพึ่งตนเองได้ ต่อยอดจากงานวิจัยที่ทำในพื้นที่ที่ทำในรูปแบบของเครือข่ายเกษตรอยู่แล้ว

กิจกรรม เยี่ยมบ้านตัวอย่างเกษตรฟุ้งตนหมู่ 2 (ครั้งที่ 2)

วันที่ 8 เมษายน 2560 เวลา 9.00 น. ณ หมู่ 2 ตำบลคลองขี้ล่อม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรฟุ้งตน	18	คน
ทีมพี่เลี้ยง	3	คน
รวมทั้งหมด	21	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเยี่ยมบ้านและชมแปลงเกษตรบ้านที่ได้รับเลือกเป็นบ้านตัวอย่าง “เกษตรฟุ้งตน” หมู่ที่ 2 จำนวน 2 บ้าน คือ บ้านของสุไซ ป่าดี และบังแจ๊ค
2. เพื่อให้ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรจากทุกหมู่ ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการลงพื้นที่จริง
3. สร้างความตื่นตัวให้กับคนในพื้นที่หมู่ 2 เรื่องการทำเกษตร

บันทึกกิจกรรม

เป็นการเยี่ยมบ้านครั้งที่ 2 ของหมู่ 2 ทีมวิจัยเลือกบ้านที่ไม่ซ้ำกับรอบแรก เพื่อให้ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรฟุ้งตนได้เรียนรู้อะไรที่แตกต่างไปจากเดิม บ้านเกษตรฟุ้งตนตัวอย่างที่เลือกมา 3 บ้าน ได้แก่ บ้านสุไซ บ้านป่าดี และบ้านบังแจ๊ค สรุปการเรียนรู้ได้ดังนี้

เยี่ยมบ้านวันนี้รู้สึก/เรียนรู้อะไร

- ทุกคนให้ความร่วมมือดี สนใจเรียนรู้
- แยกเปิดต่อรอย
- แนวคิดแตกต่างทุกบ้าน
- เจ้าของบ้านต้อนรับดี อธิบายชัดเจน
- ดีใจที่ได้ไปแลบ้านเพื่อน “อะไรที่เอาไปทำได้ก็จะลองทำ”

เรียนรู้อะไร บ้านสุไซ

- การอนุบาลของตัวอ่อน ไก่ แพะ
- ต้นกาแฟอายุหลายปี
- ผักเหมีียง
- สัตว์หลากหลาย ไก่ดำ ไก่ทวน ไก่พื้นเมือง ไก่เบตง ไก่ไข่ ไก่เนื้อ เป็ด ห่าน นกยูง ไก่วง แพะ ปลาตุ๊ก ปลาหมอ ปลาคาร์พ ปลามังกร นกเขา นกขุนทอง แมว
- การถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษ และความรู้จากคนรุ่นใหม่ รุ่นหลาน บ้านอยู่ห่างจากบ้านอื่นๆ เนื้อที่เหมาะสม ทำได้ ไม่รบกวนใคร เมื่อก่อนเป็นบ้านที่ทำขนมไทย ขนมจีน

เรียนรู้อะไร บ้านป่าติ

- ตั้งใจ ชอบ มีเวลา
- พื้นที่สะดวกไปมาง่าย
- กำไร คือ ความสุข แบ่งปันเพื่อนบ้าน ลูกหลาน
- เพิ่งเริ่มทำไม่นาน ไม่มีความรู้ ประสบการณ์การทำเกษตร ซ็อกกล้วยเถื่อนมาปลูก
- ใช้ปุ๋ยชีวภาพทำเองเป็นส่วนใหญ่
- มีไม้ยืนต้นมาก รอวันโต
- น้ำครี เสนอแนะให้ปรับดิน เนื่องจากดินขาดอินทรีย์วัตถุ ให้หว่านปอเทือง ปุ๋ยหมักสด แกลบ จากพืทลุง ชีวไว
- ปลูกแซมที่ว่างระหว่างร่อง ขมิ้น กะเพรา

เรียนรู้อะไร บ้านบังแจ๊ค

- คิดก่อนปลูก เป็นระบบ มีแบบแผน
- ตั้งใจ เป็นคนรุ่นใหม่ ไฟแรง
- ให้ความร่วมมือดี ทุกกิจกรรม
- มีประสบการณ์ เรียนรู้จากการทำจริง มะละกอ พริก กล้วย
- มีแผนที่จะปลูกแปลงใหญ่

ปัญหา/อุปสรรค

- อากาศร้อน

ข้อเสนอแนะ

- ตรงต่อเวลา กำหนดเวลาเผื่อไว้ทุกบ้าน
- วางแผนก่อนปลูก
- การเก็บเมล็ดพันธุ์ ถั่วฝักยาว ดีปลี ถั่วพู มะเขือเปราะ
- มีปัญหาปรึกษาทีม

จากนั้นพี่เลี้ยงชวนทบทวนเป้าหมายของการเยี่ยมบ้าน ได้ข้อสรุปดังนี้

- แลกเปลี่ยนความรู้ แบ่งปัน ฟังพา
- ให้กำลังใจ ทำต่อ
- ยกระดับบ้านต้นแบบ
- พัฒนาความรู้เอามาใช้กับตัวเอง
- เกิดความสัมพันธ์ ความรู้สึกที่ดีต่อกัน
- สามัคคีในชุมชน
- สร้างเครือข่ายคนทำเกษตร คนใจเดียวกัน
- ฝึกการทำงาน

- กิจกรรมกินข้าวครบ 5 หมู่

แนวทางการทำงานต่อ คนคลองซีล่อม “ตามรอยในหลวง”

- ขยายเครือข่าย “เกษตรพึ่งตน” เพิ่มเหมือนผึ้ง
- เก็บความรู้จากการทำเกษตรพึ่งตน
- บูรณาการไปสู่
  - การมีสุขภาพดี
  - การมีของดีกินในครัว ชุมชน
  - การประหยัดรายจ่าย
  - การสร้างรายได้
  - รื้อฟื้นภูมิปัญญา
  - รื้อฟื้นวิถีคนคลองซีล่อม
  - คนปรับพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ
  - การจัดการทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด
  - แลบ้านเรา แลบ้านเพื่อน
  - ความสุข อบอุ่น น่ารัก

นัดครั้งต่อไปเยี่ยมบ้านหมู่ 3 เสาร์ที่ 22 เมษายน 60

เจ้าภาพไปประชุมเพื่อจัดการ หนดเวลา

- ไปบ้านใคร
- เพราะอะไร
- กินข้าวบ้านใคร
- กินอาหารว่างบ้านใคร
- สรุปรงานบ้านใคร

กิจกรรม วางแผนกิจกรรมเจ้าหน้าที่จากกระทรวงพัฒนาสังคมฯ ลงพื้นที่เก็บข้อมูลบ้านเกษตรพึ่งตนเองตัวอย่าง ภายใต้โครงการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง วันที่ 20 เมษายน 2560 เวลา 14.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านนายศรี แก้วลาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	6	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	8	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนการลงพื้นที่ในวันที่ 25-27 นี้

บันทึกกิจกรรม

วางแผนกิจกรรมเจ้าหน้าที่จากกระทรวงพัฒนาสังคมฯ ลงพื้นที่เก็บข้อมูลบ้านตัวอย่างเกษตรพึ่งตนเองวันที่ 25-27 เม.ย.60 นี้ คัดเลือกบ้านแต่ละหมู่บ้านดังนี้

หมู่ 1 บ้านพี่แมว ลุงสม น้ำหยัง ลุงเล็ก

หมู่ 2 บ้านสุไช่ ป่าดี พี่เพ็ญ ป่าสาลี ผู้ช่วยก่อสร้าง

หมู่ที่ 3 สุนอม สุนุ้ย

หมู่ที่ 4 สุนุด น้ามล น้ำศรี น้ำรุณ บังเที่ยง

หมู่ที่ 5 ผู้ช่วยชนพล ป่าจิต ป่าจินต์ สุขมาน

วันแรกลงพื้นที่หมู่ 2 หมู่ 4

วันที่ 26 ลงพื้นที่หมู่ 1 กับหมู่ 5

วันที่ 27 ลงพื้นที่ หมู่ 3 และสำรวจป่าชายเลน

โดยการลงมาเก็บข้อมูลในครั้งนี้มีเจ้าหน้าที่จากกองมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงพัฒนาสังคมฯ ร่วมกับเจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดตรัง ทั้งนี้การเก็บข้อมูลเป็นส่วนหนึ่งของโครงการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งตำบลคลองชีล้อมได้รับคัดเลือกเป็นโครงการนำร่องระดับประเทศ

กิจกรรม กิจกรรมเยี่ยมบ้านตัวอย่างเกษตรกรฟุ้งตนหมู่ที่ 3 (ครั้งที่ 2)

วันที่ 22 เมษายน 2560 เวลา 9.00 น. ณ หมู่ 3 ตำบลคลองขี้ล่อม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรกรฟุ้งตน	17	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	19	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเยี่ยมบ้านและชมแปลงเกษตรกรบ้านที่ได้รับเลือกเป็นบ้านตัวอย่าง “เกษตรกรฟุ้งตน” หมู่ที่ 2 จำนวน 5 บ้าน คือ มะติ่ม ป้าหนู ผู้ใหญ่สวัสดิ์ ลุงเจิม และสุป๋วย
2. เพื่อให้ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรกรจากทุกหมู่ ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการลงพื้นที่จริง
3. สร้างความตื่นตัวให้กับคนในพื้นที่หมู่ 3 เรื่องการทำเกษตร

บันทึกกิจกรรม

เยี่ยมบ้านหมู่ 3 วันที่ 20 เมษายน 2560 หลังที่ 1 มะติ่ม หลังที่ 2 ป้าหนู อยู่ใกล้กัน มะติ่มเพิ่งทำ ปลูกกล้วย ลงทุนถมดิน แต่ยังไม่ได้ผล เป็นช่วงทดลอง มีปัญหาเรื่องดิน ไม่ได้ถมดิน และปรับปรุงดินก่อนปลูก ป้าหนูปลูกกล้วยในสวนยางที่เพิ่งปลูก กล้วยเล็บมือนางพันธุ์จากประจวบ ประมาณ 100 ต้น เมื่อก่อนอยู่ข้างนอก เพิ่งกลับมาอยู่บ้าน หลังที่ 3 ผู้ใหญ่สวัสดิ์ มีบ่อเลี้ยงปลา ดูกั๊กยาว เพิ่งเริ่มทำ ยังไม่เป็นแบบอย่างหรือเป็นตัวอย่างให้แก่ลูกบ้านได้ แต่เปิดใจที่จะเรียนรู้ หลังที่ 4 บ้านลุงเจิม อยู่ใกล้บ้านผู้ใหญ่ อายุ 75 ปี ปลูกอย่างละเล็กละน้อย แต่เป็นระเบียบเรียบร้อย เลี้ยงครอบครัวของตัวเองได้ หลังที่ 5 กินข้าวบ้านสุป๋วย รอบๆบ้านปลูกหลายอย่าง ต้นตะขบน้ำ หายาก ลูกตะขบแก่เบาหวาน หลังรับประทานอาหารเที่ยง ทุกคนแลกเปลี่ยนในประเด็นต่างๆดังนี้ กิจกรรมเยี่ยมบ้านเห็นอะไรบ้าง

วิทย์ เกษตรกรรุ่นใหม่

- อยากทำเกษตร ตอนนี้อยู่ปลูกกล้วยหอมทอง 1,200 ต้น กล้วยน้ำว้า กล้วยไข่ 400-500 ต้น มัลเบอร์รี่ 400 ต้น พริก ผักกูด ในเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่
- การเยี่ยมบ้านทำให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ซึ่งกันและกัน พัฒนาครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน เตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง คนรุ่นใหม่ได้แลกเปลี่ยนกับคนรุ่นเก่าๆ
- เห็นความบอบช้ำของทุกคน
- คนหลงเรื่องเดียวกัน มีความสุข

ผู้ใหญ่จิต

- กระแสเกษตรกรพอเพียงกำลังมา
- มีกลุ่มของตัวเอง ขยายยังงี้
- มีกลุ่มเป้าหมายของครอบครัวเศรษฐกิจพอเพียงของพช. ด้วย 30 ครัวเรือน
- การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำอย่างไร

- เป้าหมาย คือ ชุมชนเข้มแข็ง มีรายได้เสริม
- คนเข้ามาดูงาน คนในชุมชนมีอาชีพ มีเงินสะพัด
- เกษตรเชื่อมกับการท่องเที่ยวในป่าชายเลน walk way ได้อย่างไร
- การรวมกลุ่มขับเคลื่อนยาก หาค่าคีย์ยังง
- ข้อดีของการรวมกลุ่ม คืออะไร
- ชาวบ้าน องค์กรในพื้นที่ มีกี่กลุ่ม
- ทำอย่างไรให้คลองซีล่อมเป็นตำบลเศรษฐกิจพอเพียงให้ได้

ข้อเสนอแนะของผู้ใหญ่จิต

- ครอบครัวยุคใหม่แบบมีสมาชิกก็คน ซื่ออะไรบ้าง
- ทำทำเนียบครัวยุคใหม่ แนะนำแต่ละหมู่
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลักดัน เข้ามาร่วม
- การใช้คำสั่ง การใช้ใจเข้าไป คำสั่งสู้ใจไม่ได้
- การขยายคนให้ฝึกไปปลูก
- การจะเป็นตำบลเศรษฐกิจพอเพียงนาร่อง ตอนแรกคิดว่าไกล ตอนนี่คิดว่าไม่ไกลแล้ว
- การท่องเที่ยว คงไม่ใช่ความฝันลมๆแล้งๆแล้ว
- นำเสนอการทำงานกับภาคีเครือข่าย/องค์กรในตำบล

หน้าศรี

- 1 คน 1 แปลง ต้องเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง
- เขียนแผนการขับเคลื่อนตำบล เชื่อมงบประมาณ
- แต่ละหมู่บ้านต้องขยายคน
- พ.ค.นี้ได้รับงบจากอบต. 90 ครัวเรือน 5 หมู่บ้าน

ลุงสม

- เห็นความเปลี่ยนแปลง บ้านผู้ใหญ่หมู่ 3 เป็นการชักนำโดยไม่รู้ตัว เศรษฐกิจพอเพียงต้องฝังรากลึกให้คนบ้านๆ ไม่เบียดเบียนกัน

กิจกรรมเยี่ยมบ้าน ฝึกอะไรบ้าง

- ฝึกการบริหารจัดการ อาหาร การเลือกบ้าน
- ใต้สละเวลาเพื่อส่วนรวม
- อยากทดลอง
- สังเกต
- กระทู้หรือร่น
- ใต้รู้จักกัน
- แลกเปลี่ยนพันธุ์ แบ่งปัน
- แลกเปลี่ยนความรู้

ข้อเสนอแนะจากพี่เลี้ยง

ให้เขียนโครงการระดับจังหวัดเรื่องเกษตร ของบจากจังหวัดจริง

กิจกรรม เจ้าหน้าที่จากกระทรวงพัฒนาสังคมฯ ลงเก็บข้อมูลบ้านเกษตรพึ่งตนตัวอย่างภายใต้โครงการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง วันที่ 25-27 เมษายน 2560 เวลา 9.00 น. ณ ตำบลคลองชีล้อม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	22	คน
เจ้าหน้าที่จากกระทรวงพม./พมจ.	5	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	29	คน

วัตถุประสงค์

เก็บข้อมูลองค์ความรู้เกษตรพึ่งตนตำบลคลองชีล้อม ขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ

บันทึกกิจกรรม

เจ้าหน้าที่ของกระทรวงพัฒนาสังคมฯและจากพมจ. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลบ้านเกษตรพึ่งตนตัวอย่าง

- วันที่ 25 ลงพื้นที่หมู่ 2 กับหมู่ 4
- วันที่ 26 ลงพื้นที่หมู่ 1 กับหมู่ 5

- วันที่ 27 ลงพื้นที่ หมู่ 3 และสำรวจป่าชายเลน
จากนั้นมาสรุป ทั้ง 3 วัน จากการลงพื้นที่ตำบลคลองชีล้อม ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

คนคลองชีล้อม

- คนบ้า (บ้าทำสิ่งดีๆ)
- ผูกพัน รัก ดีต่อกัน
- ทำไมไม่เยี่ยมบ้านเรามั่ง
- เต็มใจ พร้อมใจ ใจกว้าง
- คนตื่นตัว นั่งรอ ชาวบ้านสนใจ
- ยินดีต้อนรับ ให้ข้อมูลดี
- ตอบคำถามเจ้าหน้าที่ได้ดี
- มีความเป็นทีมสูง
- พัฒนาการพูดของตัวเองดีขึ้น
- สละเวลาส่วนตัวได้
- ได้ฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน
- พัฒนาความรู้ของตัวเอง
- เกิดเครือข่าย คนเพิ่ม
- มีอะไรยกมาให้กิน
- ไม่มีใครปฏิเสธ
- ค่อยจนเคลียร์

เกษตรพึ่งตนคลองชีล้อม

- เห็นงานหลายแบบ จุดเด่นต่างกัน เยี่ยมบ้านสร้างแรงกระเพื่อม
- ประชุมบ่อยๆพัฒนาขึ้นมาก
- ทุกบ้านมีกิจกรรมในครัวเรือนของตัวเองมากขึ้น เปลี่ยนแปลงทางที่ดีขึ้นมาก
- บางบ้านมีการวางแผนการทำเกษตร
- เห็นความหลากหลายของพันธุ์พืช/ผัก ต่างๆในชุมชน
- ปัญหาลดลง
- แต่ละครอบครัวมีการเตรียมการในฤดูกาล
- ไร่ที่ดินอย่างคุ้มค่า
- เริ่มเห็นการขยาย พื้นที่ คน การปลูกผักชนิดเดียวกัน
- คนตั้งนั่งเคลียร์
- เยี่ยมบ้านหลังใหม่
- คนอยากให้ไปเยี่ยม

สิ่งดีๆ เห็น รู้ สัมผัส

- หน่วยงานเข้ามาต่อยอด
- ผลัดกันเป็นผู้ให้-ผู้รับ ไม่ใช่เป็นผู้รับเพียงฝ่ายเดียว
- แรกก่อนคนฟังแต่ยาง
- ทุกบ้านพัฒนาดีกว่ารอบแรก รอบสอง
- บางคนแยกไปทำงานของตัวเอง
- เห็นความเปลี่ยนแปลง เลิกกลัว ไม่หนี ไม่ตื่นเต้นแล้ว
- มีคนรุ่นใหม่ (ความรู้/เทคโนโลยี)
- ประสานงานง่ายขึ้น
- เตรียมความพร้อมของตัวเองได้ดี
- ได้ไปมาหาสู่กับคนในชุมชน/ตำบล
- เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทุกบ้าน
- บ้านใกล้เรือนเคียงก็เข้ามามากขึ้น
- บางบ้านได้เพิ่มตอนลงเยี่ยมบ้าน
- แบ่งปันพันธุ์ เมล็ดพันธุ์
- เริ่มมีแปลงใหญ่เข้ามาเป็นเครือข่าย
- เห็นความแตกต่าง ข้อจำกัดแต่ละคน
- เตรียมต้อนรับ

ข้อสงสัย/ปัญหา/สิ่งที่ไม่ ok

- หน่วยงานเข้ามามาก มั่ว สับสน
- คนที่ตกตัวชีวิตเรื่องราวได้ (ไม่มี)
- อยากเห็นคนลำบากเข้าร่วมเครือข่าย (คนที่ยังไม่เข้ามา)
- บางคนไม่ยอมช่วยตัวเอง รอการช่วยเหลือ
- ยังคิดไม่เป็น มองไม่ออกว่าการปลูกผัก จะปลดหนี้ได้อย่างไร
- ทำอย่างไรขยายคนเพิ่ม
- เขาวชนมีความไม่เสถียร
- คนมากจะลากให้ขบวนเรารวนหรือไม่
- แกนนำต้องทำให้เห็น เป็นตัวอย่างที่ดี
- เกษตรต้นแบบ แต่ละเรื่องทำให้ชัด
- วิเคราะห์ตัวเองได้
- ขาดแหล่งน้ำ
- นานๆไปจะเจียบ ฝ่อหรือไม่

คนคลองซีล่อม น่าจะทำอะไรต่อ/ต่อยอด

- ความรู้ภายใน ภายนอก
- คิดเรื่องการแปรรูป (เพราะวัตถุดิบจะออกมามากขึ้น)
- ทำแปลงใหญ่ รวมผลผลิตให้มากขึ้น ส่งออก PR
- การขยายสมาชิก ต้องเลือกพื้นฐานเขากัน
- ทำองค์ความรู้ให้ชัดเจน
- ให้แกนนำแต่ละหมู่บ้านคน ขยายงาน
- ทำแผนที่แหล่งเรียนรู้ให้ชัด
- จะถ่ายทอดคนรุ่นหลังยังไง ขยายคน ขยายงาน
- การฝึกอบรมจัดการ
- “กองทุนพึ่งตน” ที่เป็นแบบคนคลองซีล่อม
- เทศกาลอาหารดีคนคลองซีล่อม ของเก่า ของใหม่ ของดี นวัตกรรม การทดลอง
- แหล่งเรียนรู้ที่มีความชัดเจน ป่า ยาสมุนไพร
- หาความรู้ทางวิชาการ/หน่วยงานมาช่วยปัญหาที่เกิณกำลัง

อื่นๆ

- ความสัมพันธ์ คริวเรือน ชุมชน ผู้นำ
- สภาพเอื้อในการทำเกษตร
- มีสกว.เป็นพี่เลี้ยง
- หาแนวทางขยับภาคี
- แลความต้องการของชุมชน
- คนที่นี้ตั้งใจ
- มีแรงขับ จากแรงบันดาลใจ
- ภูมิทัศน์ สะอาด เรียบร้อย
- การเชื่อมโยง การโยงโยของเครือข่าย
- พม.หาต้นแบบที่คนมั่นคง ศึกษาชุมชนดูก่อน ธันวาคมมาดูพื้นที่ครั้งแรก มีนาเปิดเวที เมษาลงเยี่ยมบ้าน
- จะสนับสนุนอย่างไร เพราะว่าไม่ใช่ case เดือดร้อน ให้ชุมชนเข้มแข็ง ฟังตัวเองได้ มีหลักประกัน มีสวัสดิการชุมชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

กิจกรรม เตรียมกิจกรรมศึกษาดูงาน

วันที่ 9 พฤษภาคม 2560 เวลา 14.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านนายศรี แก้วลาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
พี่เลี้ยง	1	คน
รวมทั้งหมด	11	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนกิจกรรมศึกษาดูงาน

บันทึกกิจกรรม

กิจกรรมศึกษาดูงานจัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้ทีมวิจัยและเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการเห็นพื้นที่จริง เพื่อนำมาปรับใช้กับพื้นที่บ้านของตนเอง ก่อนหน้านี้คลองชีล้อมเคยไปศึกษาดูงาน 2 ครั้ง ครั้งแรกที่ตำบลสุโสะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และครั้งที่สองที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ละครั้งสร้างการเรียนรู้ที่แตกต่างออกไป สำหรับครั้งนี้พื้นที่ศึกษาดูงานที่เลือกส่วนใหญ่ คือ การทำเกษตรของคนรุ่นใหม่ ดังนี้

- การเลี้ยงผึ้งโพรง ต.ทุ่งค่าย อ.ย่านตาขาว
- สวนผสมผสาน young smart farmer ต.เขาวิเศษ อ.วังวิเศษ
- สวนกะหล่ำปลีปลอดสารพิษ ต.ควนกุล อ.สิเกา

กำหนดการคร่าว ๆ

8.00 น.	พร้อมกันที่บ้านนายศรี แก้วลาย
8.30 น.	ผึ้งโพรงทุ่งค่าย
9.30 น.	สวนผสมผสาน young smart farmer เขาวิเศษ
12.00น.	รับประทานอาหารเที่ยง
13.00น.	เดินชมสวน
14.00น.	สวนกะหล่ำปลีปลอดสารพิษ
16.00น.	เดินทางกลับ

กิจกรรม ศึกษาดูงานพื้นที่เกษตรตัวอย่าง
วันที่ 11 พฤษภาคม 2560 เวลา 8.00 น.

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพืงตน	25	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	27	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาดูงานพื้นที่เกษตรตัวอย่าง นำมาปรับใช้กับบ้านของตัวเอง

บันทึกกิจกรรม

เนื่องจากเจ้าของฟาร์มโพรงทุ่งค่ายติดภารกิจ ไม่สามารถอยู่ต้อนรับได้ ที่แรกจึงได้เดินทางไปยังสวนองุ่น ที่อำเภอห้วยยอดแทน เป็นสวนองุ่นที่แรกในจังหวัดตรัง เป็นแปลงทดลองปลูก กำลังได้รับความนิยมนจากคนในจังหวัดตรังและจังหวัดใกล้เคียงเป็นอย่างมาก จากนั้นได้เดินทางไปยังตำบลเขาวิเศษ อำเภอวังวิเศษ ร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์กับ นายจาตุรงค์ ต่วงนื้อย แกนนำ young smart farmer อำเภอวังวิเศษ รับประทานอาหารเที่ยง ช่วงบ่ายเดินทางต่อไปยังสวนเสาวรส และสวนกะหล่ำปลีปลอดสารพิษ

กิจกรรม สรุปกิจกรรมศึกษาดูงานที่ผ่านมา

วันที่ 17 พฤษภาคม 2560 เวลา 13.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านนายศรี แก้วลาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
นายอำเภอเกอตันตั้ง		
พี่เลี้ยง	1	คน
รวมทั้งหมด	12	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อสรุปกิจกรรมศึกษาดูงานที่ผ่านมา

บันทึกกิจกรรม

สรุปการดูงาน 11 พ.ค. 60

รู้สึกอย่างไร ได้อะไรบ้าง

- ดีใจที่ได้เห็นสวนอุ่นที่น้ำพราย แปลงทดลองปลูกเนื้อที่ 1 งาน มีต้นอุ่น 29 ต้น
- ไม่เชื่อว่าจังหวัดตรังจะปลูกอุ่นได้ เพราะต้นทุนสูง
- ที่บริเวณนั้นปลูกอุ่นได้ เพราะว่าเป็นหุบเขา ดินไม่มีหิน
- มีต้นทุนขยาดันละ 250 บาท แต่ไม่มั่นใจว่าถ้าซื้อมาปลูกที่คลองซีล่อมจะขึ้นหรือไม่ เพราะดินไม่เหมือนกัน
- ความรู้ในการปลูกเสาวรส การดูแลรักษา
- ความรู้ในการปลูกกะหล่ำปลีปลอดสารเคมี ต้นพันธุ์สั่งจากภาคเหนือ
- การเลือกปลูกผักให้เหมาะสมกับฤดูกาล หน้าฝนควรหลีกเลี่ยงผักใบ
- เปลือกไข่ไข่ใส่เป็นปุ๋ยต้นไม้ได้
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุนเต็มที่ (จากสวน young smart farmer)
- การทำเกษตรตามแบบ young smart farmer ต้องใช้ต้นทุนมากพอสมควร
- คนที่มาทำเกษตรแบบ young smart farmer ส่วนมากเป็นคนรุ่นใหม่ จบปริญญาตรี
- การทำแพ็คเกจ การสร้างแบรนด์สินค้า เพื่อเพิ่มมูลค่า
- เห็นความตั้งใจจริงของเจ้าของสวนแต่ละที่ หลายคนเรียนรู้จากบทเรียนและความล้มเหลว

ข้อสังเกต

- สวนกะหล่ำปลี แสงในสวนน้อยเกินไป

ปัญหา/อุปสรรค

- ฝนตกหนักเดินได้ไม่ทั่ว

มาปรับใช้กับคลองซีล่อมได้อย่างไร

- คลองซีล่อมต้องเลือกปลูกผักที่ใช้ให้น้อย

ในวันนี้นายอำเภอกันตังเข้าร่วมประชุมและได้พูดถึงศูนย์เรียนรู้อันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ ตำบลคลองซีล่อม คือ ที่บ้านของนายศรี แก้วลาย ทั้งหมด 14 ศูนย์ในอำเภอกันตัง มีเงื่อนไขดังนี้

- นายกอบต.เป็นประธาน
- ต้องประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
- การขับเคลื่อนศูนย์ต้องพัฒนาหลายๆด้าน สถานที่ ปราชญ์ชาวบ้าน การมีส่วนร่วม
- มุ่งองค์ความรู้ในด้านต่างๆ การโซวีลสินค้า ผลิตภัณฑ์ ผลผลิต คนที่มาดูงานต้องทำอะไรกลับไปจากศูนย์
- ต้องมีปราชญ์ประจำศูนย์ในแต่ละด้าน
- การจดบันทึก การเขียน เป็นฐานข้อมูล เครื่องมือ เครื่องฉาย พาวเวอร์พอยท์
- ศูนย์รวมความรู้ของเรื่องราว ข้อมูล link ต่างๆ แผนที่ความเชี่ยวชาญแต่ละด้าน
- ต้องหาให้ได้ว่าอะไร คือ จุดขายของคลองซีล่อม
- ฐานข้อมูลของแต่ละบ้าน แต่ละหมู่บ้าน
- เมื่อมีคนมาเรียนรู้ที่ศูนย์ ต้องบรรยายได้ พัฒนายกระดับ
- สร้างรายได้ เพิ่มผลผลิตให้ได้
- บทบาทศูนย์ฝึก
- การดูงานต้องมีเครือข่ายเอาไปทำต่อได้

บ้านน้ำศรี ทำฐานให้ชัดเจน ทำเส้นทางการเดิน 8 ไร่ 2 งาน ฐานเรียนรู้ที่ฐาน การบริหารจัดการ

กิจกรรม นักข่าวช่องโมเดิร์นไนน์ ลงทำข่าวพื้นที่ตำบลคลองชีล้อม

วันที่ 21 มิถุนายน 2560 เวลา 9.00 น. ณ บ้านนายศรี แก้วลาย และบ้านนายสุพรชัย หมุนเวียน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	3	คน
พี่เลี้ยง	2	คน
นักข่าว	1	คน
รวมทั้งหมด	6	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเสนอข่าวออกสู่สาธารณะ

บันทึกกิจกรรม

ลงพื้นที่ 2 บ้าน คือ ที่บ้านของนายศรี แก้วลาย การทำเกษตรผสมผสาน จุดเด่น คือ ผักพื้นบ้าน ระบายพันธุ์พื้นเมือง บ้านอีกหลัง คือ ที่บ้านของพี่แมว การเลี้ยงไส้เดือน เพื่อเอาฉีและไข่ไข่เดือนมาทำปุ๋ย ผลิตรายได้เรื่องปุ๋ย และได้กินผักที่ปลอดภัย โดยที่บ้านของพี่แมวนักข่าวได้ถ่ายทำขั้นตอนการเลี้ยงไส้เดือนและการผลิตปุ๋ยอย่างละเอียด พี่แมวได้พูดว่าแรงบันดาลใจในการเลี้ยงไส้เดือนเกิดจากการไปศึกษาดูงานที่จังหวัดสตูล ครั้งนั้นได้รับการแบ่งปันไส้เดือนมาจำนวน 8 ตัว เพื่อนำมาเป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ ตนเองได้พยายามหาวิธีเลี้ยงที่เหมาะสม ลองผิดลองถูก หาความรู้เพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ตและข่าวสารต่างๆ ทำให้เลี้ยงไส้เดือนสำเร็จ สามารถผลิตปุ๋ยจากฉีและมูลไส้เดือนได้ ถือว่าเป็นคนแรกของตำบลคลองชีล้อม ทุกวันนี้ยินดีแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน เครือข่ายเกษตรพึ่งตน และผู้คนที่สนใจ นำไปเลี้ยงเพื่อขยายพันธุ์ต่อ เพราะตนเองก็ได้รับการแบ่งปันมาเช่นกัน

ข่าวการทำปุ๋ยจากฉีและมูลไส้เดือนของนายสุพรชัย ทีมวิจัยในโครงการ ได้ออกรายการเล่าข่าวเสาร์-อาทิตย์ทางโมเดิร์นไนน์ทีวี และทางหนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ และกรุงเทพธุรกิจออนไลน์

กิจกรรม ประสานเจ้าหน้าที่สวนพฤกษศาสตร์ทุ่งค่าย ต.ทุ่งค่าย อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง
วันที่ 21 กรกฎาคม 2560 เวลา 10.00 น. ณ สวนพฤกษศาสตร์ทุ่งค่าย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	2	คน
พี่เลี้ยง	1	คน
รวมทั้งหมด	3	คน

วัตถุประสงค์

ติดต่อเจ้าหน้าที่ลงสำรวจป่าจำนวน 10 ไร่ในพื้นที่ของนายเที่ยง ไผ่ขาว เครือข่ายเกษตรพึ่งตน เพื่อทำเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชนและผู้สนใจต่อไป

บันทึกกิจกรรม

สืบเนื่องจากกิจกรรมเยี่ยมบ้าน ค้นพบว่าที่บ้านของนายเที่ยง ไผ่ขาว หมู่ที่ 4 มีต้นไม้อยู่เป็นจำนวนมากที่เจ้าของอนุรักษ์ไว้ มีมากจนสามารถเรียกว่าป่าได้ ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน จึงเห็นพ้องกันว่าควรพัฒนาป่าแห่งนี้เป็นที่เรียนรู้ของคนในชุมชน เยาวชน และบุคคลที่สนใจ

วันนี้พี่เลี้ยงและหัวหน้าโครงการได้เดินทางไปยังสวนพฤกษศาสตร์ทุ่งค่าย เพื่อขอความร่วมมือลงสำรวจพื้นที่ป่าจำนวน 10 ไร่ ของนายเที่ยง ไผ่ขาว เพื่อจัดประเภทของต้นไม้ และสมุนไพร สำหรับพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชนและบุคคลในชุมชน เจ้าหน้าที่ให้การต้อนรับและตอบข้อซักถามเป็นอย่างดี และให้ชุมชนช่วยทำหนังสือแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังหัวหน้าสวนฯ เพื่อมอบหมายเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต่อไป หัวหน้าโครงการได้ขอเบอร์โทรศัพท์ติดต่อ และนัดหมายเอาหนังสือไปให้ในวันจันทร์ ที่ 24 ก.ค.60 นี้

กิจกรรม เจ้าหน้าที่สำรวจป่าในพื้นที่บ้านนายเที่ยง ไผ่ขาว และนายศรี แก้วลาย หมู่ที่ 4
วันที่ 8 สิงหาคม 2560 เวลา 9.00 น. ณ บ้านนายเที่ยง ไผ่ขาว

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและเครือข่ายเกษตรพึ่งตน	15	คน
เจ้าหน้าที่จากสวนพฤกษศาสตร์ฯ	4	คน
ทีมพี่เลี้ยง	2	คน
รวมทั้งหมด	21	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจจำนวนต้นไม้ และจัดประเภท ทำป้าย พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไป

บันทึกกิจกรรม

เจ้าหน้าที่ป่าไม้จากสวนพฤกษศาสตร์ทุ่งค่าย จำนวน 4 คน ลงพื้นที่สำรวจต้นไม้ที่บ้านของนายเที่ยง ไผ่ขาวจำนวน 10 ไร่ และนายศรี แก้วลาย จำนวน 7 ไร่ จากการสำรวจในเบื้องต้น ได้ข้อสรุปดังนี้

- บ้านนายเที่ยง 137 ต้น ประมาณ 80 ชนิด
- บ้านนายศรี 37 ต้น ประมาณ 15 ชนิด

ใช้เกณฑ์วัดส่วนสูงต้นที่สูง 10 เมตรขึ้นไป และวัดเส้นรอบวงระดับอก สูงจากพื้นดิน 1.50 เมตร

คำถามแลกเปลี่ยน คุณสมหมายและเจ้าหน้าที่

เจ้าหน้าที่ฯเห็นอะไรจากป่าบ้านนายเที่ยง

- เห็นความหลากหลายของพันธุ์ไม้และสมุนไพร เป็นทรัพยากรที่ประเมินค่าไม่ได้ อยากให้คนในชุมชน เด็กๆได้เข้ามาเรียนรู้ มาใช้ประโยชน์จากป่าผืนนี้
- ป่านี้มีค่ามหาศาล ถ้าประเมินเป็นตัวเลขทางเศรษฐกิจ หากคำนวณไม่เป็นตารางนิ้ว ยังไม่นับสมุนไพร ไม้ต้นหนึ่งนอกจากเนื้อไม้ที่ใช้ประโยชน์ได้แล้ว ใบ เปลือก ดอก ยังใช้เป็นยาได้ ก็จะมีคุณค่าขึ้นไปอีก
- ตอนนี้มีสมุนไพรหลายตัว เช่น ปลาไหลเผือก มาเลเซีย จดสิทธิบัตร พรวานกุ่ม ญี่ปุ่น จดข้าวหอมมะลิ เวียดนามจด การจดสิทธิบัตร ถ้าชาวบ้านดำเนินการ รอเป็น 10 ปี ถ้าหน่วยงานก็จะเร็วหน่อย ผ่านการให้ทุนมาทำวิจัย
- ป่าบ้านนายเที่ยง สามารถจดทะเบียนเป็นป่าชุมชนได้
- พบสมุนไพรที่หายาก คือ มะเมื่อยนก ในประเทศไทยระบุว่าพบที่สงขลาเท่านั้น ที่ตรงพบที่นี่ที่แรก

ช่วงบ่าย ไปที่บ้านนายศรี สำรวจเช่นเดียวกับนายเที่ยง ไม้ที่พบมาก คือ เทพธำโร เจ้าหน้าที่ขอเวลาในการสรุปข้อมูล 1 เดือน ได้วางแผนร่วมกันว่า เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วจะนำมาสร้างการมีส่วนร่วมให้กับเด็กในชุมชนผ่านการจัดค่ายเยาวชน

กิจกรรม เตรียมข้อมูลนำเสนอเวทีเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นตรัง

วันที่ 12 สิงหาคม 2560 เวลา 13.00 น. ณ ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านนายศรี แก้วลาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	10	คน
พี่เลี้ยง	1	คน
รวมทั้งหมด	11	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเตรียมข้อมูลนำเสนอเวทีเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นตรัง วันที่ 21-22 สิงหาคม 60 นี้ ณ ปากเมงรีสอร์ท

บันทึกกิจกรรม

เตรียมข้อมูลนำเสนอ ในประเด็นต่อไปนี้

ผลการดำเนินงาน ทำแล้วได้อะไร

นักวิจัย

- ไปได้ตามรอยในหลวงรัชกาลที่ 9
- รู้จักตัวเอง/การฟังตนเอง
- รู้จักบ้านเพื่อน เรียนรู้จากบ้านเพื่อน
- ได้ข้อมูล/ความรู้
- รู้ปัญหาของตัวเอง
- รู้จักแก้ปัญหา
- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- สุขภาพใจกายดี
- พัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ คิด พูด ฟัง เขียน กล้าแสดงออกมากขึ้น
- ยอมรับความล้มเหลว เรียนรู้จากความผิดพลาด
- ได้กินอาหารครบ 5 หมู่
- ได้กินผักที่ปลูกเอง ปลอดภัยไร้พิษ
- ไม่ค่อยซื้อผักที่ตลาดกิน
- ได้เพื่อน

ทีม/เครือข่าย

- ไว้ใจกัน
- แลกเปลี่ยนวิชาความรู้
- แลกเปลี่ยนพันธุ์ผัก/ต้นไม้
- ผูกพัน รักใคร่ สามัคคีกัน

- อยู่แบบพี่น้อง
- หากคนเพิ่ม ขยายเครือข่าย
- ยอมรับความคิดที่หลากหลาย
- แบ่งปัน เอื้ออาทร สำคัญกว่าตัวเงิน

หน่วยงาน/ภาคีที่เกี่ยวข้อง

- สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดตรัง อบรมให้ความรู้ หน่วยงานกลางในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น
- สำนักงานพัฒนาชุมชน (พช.) โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนต้นแบบหมู่ 4 กับหมู่ 2 สนับสนุนงบประมาณ แจกพันธุ์ไม้
- (เหมียง) ไก่ไข่
- เกษตรอำเภอกันตัง ให้ความรู้ โครงการพระราชดำริ งบประมาณ 2.5 ล้าน
- กศน.ตำบลคลองชีล้อม ให้ความรู้ ฝึกวิชาชีพ เช่น การทำปุ๋ยหมัก การเพาะเห็ดนางฟ้า การทำอาหารไก่
- ธกส. สนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือน ธนาคารต้นไม้
- โรงพยาบาลกันตัง รพสต. ทั้งอำเภอกันตัง ศึกษาแนวคิด วัฒนธรรม เรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อให้คลองชีล้อมเป็นพื้นที่ต้นแบบเรื่องผักปลอดภัย
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ลงมาเก็บข้อมูลประกอบโครงการ เสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง คลองชีล้อมเป็นพื้นที่นำร่องระดับประเทศ
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ขับเคลื่อนงานผ่านสภาองค์กรชุมชน ฝึกอบรมการขยายพันธุ์ไม้ ตลาดชุมชน แจกพันธุ์ไม้
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองชีล้อม สนับสนุนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงฐานราก
- นายอำเภอกันตัง จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ
- เครือข่าย young smart farmer อบรมให้ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์
- เครือข่ายนักวิจัยจ.สตูล จ.ระนอง

ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินโครงการ

- ขาดความต่อเนื่องในการทำโครงการ ใช้เวลานาน เกี่ยวข้องกับฤดูกาล
- ผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน
- ยังไม่มีเครื่องหมายรองรับผลผลิตในชุมชน

แนวทางการทำงานต่อ/ต่อยอด

การตลาด/กระจายสินค้า

- หาแนวทางการบริหารจัดการตลาด เพื่อรองรับผลผลิต
- สร้างตลาดชุมชน เพื่อเป็นตลาดกลาง กระจายสินค้าในชุมชน

- ปรับปรุงและพัฒนาสินค้าให้ได้มาตรฐานและมีเครื่องหมายของรับ
- การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ (package)

การปลูกพืชร่วมยาง/ใช้ที่ดินสวนยางให้เกิดประโยชน์

- สนับสนุนการปลูกพืชร่วมยาง เช่น กาแฟพันธุ์ท้องถิ่น เพราะที่ใช้ให้น้อย อายุยืน ราคาดี

ปศุสัตว์

- สนับสนุนการเลี้ยงไก่บ้านเชื้อสายไก่ป่า เลือกบ้านที่เหมาะสม เช่น ป่าบ้านนายเที่ยง ไผ่ขาว พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวนเกษตร
- เป็นแหล่งผลิตไข่ไก่บ้านเชื้อสายไก่ป่า (ไข่ไก่ฟองละ 7 บาท) ส่งข้อมูลวิจัยหาสารอาหารในไข่ไก่ มีผลการวิจัยรองรับส่งเสริมการเลี้ยงเปิดเนื้อ เปิดไข่ พันธุ์พื้นบ้าน เลี้ยงง่าย ไม่ช้ำโรค มีภูมิคุ้มกันทานต่อสภาพอากาศในท้องถิ่นได้ดี (เลือกบ้านที่เหมาะสม

แกนนำ/เครือข่าย

- พัฒนาศักยภาพการสื่อสารต่อบุคคลภายนอก “ทำได้ สอนเป็น” ถ่ายทอดจากประสบการณ์ตรง

การท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน

- เตรียมความพร้อมคนในชุมชน/เจ้าของบ้าน ให้มีความรู้ความเข้าใจแนวทางการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน
- ปรับปรุงพัฒนาที่พัก/บ้านพัก ให้ได้มาตรฐาน สะอาด ปลอดภัย
- จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวสถานที่สำคัญในชุมชน เช่น ป่าบก ป่าชายเลน และเรียนรู้วิถีชีวิตคนในชุมชน อาหารการกิน อาชีพ

สมุนไพร

- ส่งเสริมการปลูกสมุนไพรพื้นบ้านในเชิงอนุรักษ์ (กรณีหายาก) ทำเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น ที่บ้านของ นายเที่ยง ไผ่ขาว นายศรี แก้วลาย นายสิทธิพงษ์ วังเมือง และนายธนพล คงผลาญ (หมู่ 4 และ หมู่ 5) และปลูกขาย กรณีเป็นสมุนไพรที่เป็นที่ต้องการของตลาด หรือโรงพยาบาล เช่น หัวไหล ขมิ้นชัน/ขมิ้นอ้อย ใบมะกรูด ตะไคร้ ส้มป่อย ใบมะขาม

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

ทีมวิจัยสามารถวางแผนการทำงานต่อได้ และมองเห็นภาพอนาคตของชุมชน

กิจกรรม เวทีเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นตรัง

วันที่ 21-22 สิงหาคม 2560 ณ ปากเมงรีสอร์ท อ.สิเกา จ.ตรัง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อำนวยการฝ่าย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ สกว.
- นักวิจัยจำนวน 6 โครงการ

รวม 60 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอกระบวนการ ผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ บทเรียนที่ได้รับ
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนการทำงาน/ชุมชนในระยะต่อไป
3. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง

บันทึกกิจกรรม

วันที่ 21 สิงหาคม 2560

กล่าวต้อนรับและชี้แจงวัตถุประสงค์ของเวที

ผศ. ดร.ชูพัชกร สุทธิสา “นับว่าเป็นเวทีที่ใหญ่ที่จะได้พบปะเครือข่ายนักวิจัย จ.ตรัง ตอนนี้อยู่ปีที่ 17 จากหลายๆโครงการ เราได้นักวิจัย เป้าหมายคือ ให้คนในท้องถิ่นลุกขึ้นมารวมตัว หาความรู้ เพื่อจัดการปัญหา จากคนที่ต่างคนต่างอยู่ ก็ได้มาร่วมกันทำงานวิจัย โจทย์ใหญ่ที่ต้องมองร่วมกันคือ ถ้าคนในพื้นที่ตั้งโจทย์ปัญหาในพื้นที่ตนเอง เวลาถึงบเข้ามา จะได้เสนอปัญหา เพื่อแก้ไขได้ถูกจุด ในอนาคตอาจจะมีเพื่อนๆจากกลุ่มอื่นแลกเปลี่ยนกัน เมื่อได้เครือข่ายแล้ว เราจะร่วมมือกันขับเคลื่อนบ้านเรา ให้แก้ไขปัญหาระดับพื้นที่ และให้กำลังใจกันในการทำงานตรงนี้ ”

พินิต “จะเห็นว่าบ้านเรา ชุมชนเราไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว ถ้าเราไม่เตรียมตัวรับมือให้ดีก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ดังนั้นเราต้องมาร่วมมือกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ในการจัดเวทีนี้เพื่อที่จะได้แลกเปลี่ยน หาแนวทาง เรียนรู้จาก สกว จากอาจารย์สมจิต เป็นที่ปรึกษา และอาจารย์สุนทรี สังข์อุทัย เป็นที่ปรึกษา ทีม พินิต เป็นที่ปรึกษา น้องบี ช่วยดูเอกสาร รายงานความถูกต้อง น้องกลาง ดูแลงานวิจัยภาคใต้ ซึ่งวัตถุประสงค์ในครั้งนี้คือ 1) เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ 2) นำเสนองานวิจัยของแต่ละพื้นที่ 3) กำหนดทิศทางในการทำวิจัยในอนาคต”

ทบทวนโครงการและนำเสนอ (กระบวนการที่ทำ – ผล – บทเรียนที่ได้)

โจทย์

- ให้แต่ละพื้นที่นำเสนองานวิจัยของตัวเอง สิ่งดี ๆ ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้น หน่วยงานที่เข้ามาทำงานด้วย เป็นอย่างไร
- หลังจากนั้นในกรณีที่ไม่มี สกว. แล้ว จะทำต่อหรือไม่ จะทำอย่างไรบ้าง

กลุ่มที่ 1 บ้านมดตะนอย “โครงการศึกษาวิถีชุมชนสู่การท่องเที่ยว”

บ้านมดตะนอย อยู่ม.3 เป็นฝั่งที่อยู่บนบก ของเกาะลิบง ประชากรประมาณ 300 หลังคาเรือน อาชีพหลักคือ ทำประมง บางครอบครัวที่ไม่มีเรือเป็นของตัวเองก็จะขั้บรถรับจ้าง จึงได้นำเสนอโครงการ กับ สกว. เพื่อเป็นโครงการให้กับคนรุ่นหลังได้รู้ว่าบ้านเกิดมีความเป็นมาอย่างไร จุดเด่นของที่นี่คือ แหล่งทรัพยากรอาหารทะเล (กุ้ง หอย ปู ปลา) ทั้งป่าชายเลนก็สมบูรณ์ บริเวณหน้าหมู่บ้านจะมีสันดอน ออกมา ในช่วงปีที่มีสึนามิ ถือว่าโชคดีมากที่มีสันดอนมาขวางไว้ ประเพณีวัฒนธรรมหลักๆคือ สุนัตหมู่ จะไม่มีการโกรธเกิดขึ้น เป็นการทดสอบว่าเราสามารถจะอดทนต่อสิ่งนั้น หรือคนนั้นได้หรือไม่ ซึ่งไม่ เหมือนกับที่อื่น เรื่องที่ทำอยู่ตอนนี้คือบ้านปลอดโฟม คือห้ามไม่ให้คนนอกนำกล่องโฟมเข้าหมู่บ้าน แต่ เรื่องพลาสติกยังคงอยู่ แต่ในอนาคตจะพยายามลดขยะประเภทนี้ด้วย เรื่องปลูกผักตอนนี้ก็ทำร่วมกับ โรงเรียน ตอนนี้ให้ความร่วมมือกว่า 50 ครัวเรือนแล้ว กลุ่มยังค่อนข้างกังวล เพราะยังใหม่อยู่ กังวลเรื่อง การท่องเที่ยว หากมีคนนอกเข้ามาเยอะๆ อาจทำให้ทรัพยากรลดลง เช่น หอยชักตีน บางคนเก็บหมด ตั้งแต่ตัวเล็กๆ อีกเรื่องคือกลัวว่าชาวบ้านจะไม่พร้อมที่จะรับมือการท่องเที่ยว กังวลว่าเทคโนโลยีจะเข้า มามากเกินไปจนทำลายวัฒนธรรมบ้านเกิด วันที่ 28 นี้จะมีการประชุมกรรมการชุมชนเพื่อปรึกษาและ นำเสนอกันเรื่องวันปีใหม่ของมุสลิม หรือวันฮารีรายอ ว่าแต่ก่อนเขาทำอะไรบ้างในช่วงปีใหม่นี้ ทางกลุ่ม ต้องการให้เด็กๆได้เรียนรู้ความสามัคคีของชุมชน อยากให้เป็นเหมือนเมื่อก่อน

โครงการนี้จึงเป็นโอกาสดีให้กับชุมชนในการมีความสามัคคี มีความภาคภูมิใจในบ้านเกิด ช่วยกันดูแลทรัพยากรให้อยู่อย่างยั่งยืน โดยการไม่จับสัตว์น้ำขนาดเล็ก สร้างความเข้มแข็งในชุมชน ชุมชนมีความสุข มีประเพณีเฝาคะลาหน้าบ้าน เด็กๆจะสนุกกันมาก ซึ่งปัจจุบันก็เริ่มหายไปแล้ว เครื่องดนตรีซอกก็เริ่มจะหายไปแล้วด้วย ถ้ากลุ่มไม่เริ่มสานต่อ คงจะหายไป ปัญหาหลักตอนนี้ คือ คนนอกเริ่ม เข้าไปท่องเที่ยว และทำในสิ่งที่ไม่ดี เกิดการแย่งชิงทรัพยากร

ข้อเสนอแนะจากผอ.ชูพัทธ์ และอ.สมเจตนา

- อยากให้นำเสนอให้ชัดเจนในเรื่องของสุนัตหมู่ เอาคนที่ไม่เข้าร่วมงาน ไม่ให้ความร่วมมือ ไป โยนทะเล ทำเพื่ออะไร
- อาจจะต้องมีการสำรวจว่ามีนักท่องเที่ยวมากี่คนต่อวัน มีเรือเข้ามากี่ลำต่อวัน เขามาดูอะไรที่นี่ เราอยากให้เขาดูอะไร ช่วงไหนชุมชนมีประเพณีอะไร กิจกรรมมีอะไรบ้าง จำเป็นต้องมีการเก็บ ข้อมูลในเชิงลึก เพื่อการจัดการชุมชนอย่างมีคุณภาพต่อการท่องเที่ยวในอนาคต

กลุ่มที่ 2 ตำบลบ้านควน โครงการ“แนวทางการบริหารจัดการที่สาธารณประโยชน์อย่างมีส่วนร่วมตำบลบ้านควน อ.เมือง จ.ตรัง”

โครงการนี้ต่อยอดมาจากโครงการถอดบทเรียนแก้ปัญหาที่ดินทำกินบ้านควน ที่ดินบ้านควนมี ปัญหาตั้งแต่ 2473 มีบรมราชโองการผ่านกระทรวงเกษตรฯ สำรวจทุ่งเลี้ยงสัตว์ ว่ามีการใช้ประโยชน์ เท่าไหร่ ต้องแจ้งสิทธิ์ครอบครองที่ดิน เพราะแต่ก่อนมีการเลี้ยงวัว ควายเยอะ แล้วไปเดินลงในทุ่งนา ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านเสียหาย จนต้องมีการกำหนดเขตปล่อยให้สัตว์อยู่ ผู้นำก็จะพาเดิน สำรวจว่าขอบเขตอยู่ตรงไหน ปี 2539 พอมีการลงทะเบียนที่ดินแล้ว บางบริเวณก็จะมีการสร้าง

หน่วยงาน ซึ่งไปทับกับที่ดินที่ชาวบ้านทำกิน หากใครไม่ให้ความร่วมมือจะถูกขับไล่ ทั้ๆที่ชาวบ้านก็อยู่กันมาก่อนตั้งนาน จึงรวบรวมสมาชิกประท้วงขอความเป็นธรรมเพื่อกอบกู้ที่ดินทำกินของตนเองคืนมา หลังจากประท้วงก็ได้มีการทำบันทึกข้อตกลงกับกรมที่ดิน ซึ่งผอ.กรมที่ดินรับปากว่าจะออกโฉนดให้ชาวบ้าน รอสักพักก็ยังไม่มื่ออะไรเปลี่ยนแปลง อ้างว่าที่ดินตรงนี้ทับกับของกรมทหาร ต่อมาก็ค้นพบเอกสารว่าทหารซื้อที่ดินของชาวบ้านไปอยู่จนประกาศเขตพื้นที่ชัดเจน พอตกลงอะไรกันแล้วก็รับปากอีกว่าจะออกโฉนดให้ แต่ก็ยังไม่คืบหน้า จนมาเสนอโครงการกับสกว. ขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ใครมีเอกสารที่ไ้ยืนยันได้ก็เอามารวบรวม ขับเคลื่อนผ่านงานวิจัย หลังจากนั้นก็รวบรวมเอกสารและทำข้อมูล ทำให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคีกับชาวบ้าน ประชุมร่วมกับกรมที่ดินว่าใครมาอยู่ก่อนอยู่หลังมาแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดิน ด้วยหลักการพิสูจน์สิทธิ์ อยู่ก่อน 2473 ซึ่งจะทราบได้โดยการตรวจสอบปีพ.ศ. ใดที่ดินตรงนี้มาอย่างไร เพราะบางคนได้รับจากมรดกของครอบครัวตั้งแต่ 2470 ตรวจสอบจากภาพถ่ายทางอากาศ 2510 โดยทหารอเมริกา ตั้งแต่นั้นก็ได้โฉนดมาจำนวน 12 ครัวเรือน และเพิ่มขึ้นเรื่อยมา แต่ที่ทำมานี้ยังไม่เพียงพอ จึงนำมาต่อยอดเพื่อยกระดับให้กว้างขึ้น ชัดเจนขึ้นในเรื่องการบริหารจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะของต.บ้านควน ซึ่งการมีส่วนร่วมเริ่มจาก 2540 รัฐบาลต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเขียนนโยบายอย่างจริงจัง เพื่อให้สอดคล้องกับผู้ใช้จริง ที่ดินประมาณ 6.7 ล้านไร่ ตอนนี้ยังคงมีปัญหา เพราะมีหน่วยงานราชการเข้าไปขอให้พื้นที่เป็นร้อยไร่ แต่ใช้จริงแค่ 20 กว่าไร่ เกิดคำถามว่าที่ดินที่เหลือเอาไปทำอะไร เกิดเป็นพื้นที่มากมายที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เพื่อให้มีการบริหารจัดการที่ดินให้เกิดประโยชน์โดยอาจจะแบ่งให้เท่าๆกัน เพื่อลดการใช้งบประมาณในการเช่าที่ดินของตำบลอื่น หลักการการบริหารการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์ ได้แก่ สมดุลทรัพยากร เพื่อให้ชาวบ้านสามารถสร้างรายได้ การจัดที่ดินให้ผู้ด้อยโอกาสให้เขาได้มีที่ทำกิน อาจจะให้เช่า เป็นต้น หลายๆที่ก็ยังคงมีปัญหาเหล่านี้ โดยหลักการของโครงการนี้คือ ต้องการให้ที่ดินว่างเปล่าเกิดประโยชน์สูงสุด ให้ชาวบ้านทุกคนมีเอกสารสิทธิ์ในการใช้ที่ดินอย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะจากผอ.ชูพัคตร์

ที่นี้ถือว่าประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับภาครัฐเป็นระยะเวลาาน เพราะมีหลักฐานชัดเจนไปยืนยันเพื่อกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล พื้นที่สาธารณะเจ้าบ้านก็มีสิทธิ์ที่จะใช้ประโยชน์เช่นกัน ซึ่งโครงการนี้เป็นลักษณะโครงการที่ดีที่พยายามกระจายสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์ของชุมชนให้ได้มากที่สุด อาจจะต้องวิเคราะห์การมีส่วนร่วมว่าใครมาใช้ประโยชน์บ้าง โดยการเอาชาวบ้านและเยาวชนมาเรียนรู้การใช้พื้นที่ หานักวิชาการกฎหมายมาช่วยในการยืนยันสิทธิ์

กลุ่มที่ 3 เกาะลิง “โครงการแนวทางอนุรักษ์พะยูน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ต.เกาะลิง อ.กันตัง จ.ตรัง”

เริ่มจากหัวหน้ามาโนช ได้ทำการวิจัยติดตั้งเครื่องติดตามพะยูน โดยการไล่ล่า นักวิจัยญี่ปุ่นก็เข้ามาใช้วิธีที่ไม่สมควร เครื่องมือประมงบางชนิดเช่นกัน เนื่องจากอาจทำให้พะยูนบาดเจ็บ ประชากรพะยูนลดลง ทำให้ชุมชนบางส่วนเกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ พื้นที่ทรัพยากรในบริเวณนี้ ไม่ใช่แค่พะยูน แต่รวมถึงทรัพยากรอย่างอื่นด้วย โดยเฉพาะหญ้าทะเลที่ควรทำควบคู่กันไปเพราะเป็นแหล่งอนุบาล และ

เป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ ทางกลุ่มจึงได้รวมตัวกันดำเนินโครงการ ช่วยกันศึกษาข้อมูล สอบถามจากผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน ว่าเริ่มต้นเดิมที่ชุมชนมีความเป็นมาอย่างไร ซึ่งในการเขียนรายงานก็ได้คำแนะนำจากสกว. ในการเขียนงานวิจัยเพื่อเผยแพร่ให้คนนอกได้รับรู้ บางคนยังคงเข้าใจผิดว่าพะยูนเป็นปลานานแค่นั้น แต่ปัจจุบันนี้เยาวชนในที่มีควมกล้าแสดงออกมากขึ้น ชาวบ้านตื่นตัวในการอนุรักษ์พะยูนมากขึ้น ซึ่งพะยูนถือเป็นจุดขายของลิบง แต่จะทำยังไงให้มันอยู่กับเราได้นานที่สุด ทั้งผู้นำ ชุมชน และไกด์ต้องเข้าใจว่าถ้าพานักท่องเที่ยวไปชมพะยูนนั้นต้องเข้าใจวิถีชีวิตของพะยูนด้วย อย่าเร่งเครื่องเรือให้ดังและเร็วเกินไป เพื่อป้องกันการทำให้พะยูนบาดเจ็บ หากพบเจอพะยูนหรือสัตว์ทะเลหายาก ก็ต้องช่วยกันแจ้งทางทีมให้มาช่วยเหลือ ซึ่งในส่วนนี้ทางศูนย์วิจัยที่ภูเก็ตก็ได้มาให้ความรู้ที่ถูกต้องกับทางทีมแล้ว หลังจากนั้นแจ้งให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองทราบว่าเป็นตรงไหน ก็เฝ้าระวังแล้วแจ้งความกับกรมตำรวจที่กันตัง หน่วยงานต่างๆต้องร่วมมือกัน เริ่มแรกหน่วยงานต่างๆยังไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก เพราะยังไม่เข้าใจถึงความสำคัญ แต่หลังจากนั้นก็เริ่มมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความร่วมมือ รวบรวมชาวบ้านมาร่วมสร้างกติกาสหชุมชนให้เหมาะสม เพราะมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตรงนี้ร่วมกัน ขอฝากทีมมตตะนอยไว้ด้วยเพื่อจะได้ร่วมมือกันในอนาคต การกำหนดโซนพะยูนต้องจัดแจงให้ชัดเจนเพื่อไม่ให้เรือเข้าไปรบกวนวิถีชีวิตของมัน ไปลิบงแล้วต้องเจอพะยูนให้ได้

ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน

ทีมยังต้องให้ความร่วมมืออย่างจริงจังกว่านี้ เพราะทีมอาจจะไม่ได้มีเวลาว่างตรงกัน บางครั้งที่มีการพบซากเกยตื้นนั้นทีมก็อาจติดภารกิจอื่นอยู่ อยากให้หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณในเรื่องของอุปกรณ์ช่วยเหลือเบื้องต้นที่สามารถซื้อให้ได้ ควรมีความเข้มงวดในการใช้เครื่องมือประมงมากกว่านี้ ยังมีบางที่ประมงข้างนอกเข้ามาทำประมงในบริเวณที่เป็นเส้นทางของพะยูน ซึ่งทางผู้นำต้องให้ความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ไปยังคนนอกให้มากกว่านี้ เขาจะได้ไม่เข้ามาในเขตโซนพิเศษที่กำหนดไว้ อีกทั้งชุมชนยังไม่แข็งแรงพอ เพราะชาวบ้านส่วนน้อยยังไม่เข้าใจกระบวนการ การประชุมเวทีชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำความเข้าใจให้ตรงกันกับชุมชน ให้เขาได้รู้ว่าทีมกำลังทำอะไรอยู่ อบรบเยาวชนเพื่อให้เป็นอาสาสมัคร จัดทำค่ายให้ความรู้กับเด็ก ๆ ที่สนใจ เพื่อสร้างทีมอาสาสมัครรุ่นใหม่ต่อไปเรื่อยๆ ปัจจุบันนี้ซากพะยูนหรือสัตว์ทะเลหายากไม่ต้องส่งไปภูเก็ตแล้ว เพราะตอนนี้มีหมอประจําอยู่ที่ม.ราชชมงคลศรีวิชัย จ.ตรัง

หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง

- สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- ศูนย์ปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ 3 จ.ตรัง
- อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม
- โรงเรียนบ้านบาตูปูเต๊ะ
- กรมการปกครอง

- อบต.เกาะลิบง
- สำนักงานบริหารจัดการทะเลและชายฝั่งที่ 7 จ.ตรัง
- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง

ศูนย์ปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ 3 จ.ตรัง เป็นกำลังหลักในการเก็บข้อมูลและให้ความรู้กับทีมผู้พิทักษ์ในเรื่องของทรัพยากรหญ้าทะเลในการเก็บข้อมูลตัวอย่างในบริเวณทำกินที่เป็นแหล่งกินอาหารของพะยูน ทางศูนย์เห็นความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกในเด็กเยาวชนให้ตระหนักถึงพะยูน หญ้าทะเล และทรัพยากรอื่นในท้องถิ่น ซึ่งโครงการจะดำเนินไปไม่ได้หากไม่มีงบประมาณหลักจากสกว.

กลุ่มที่ 4 คลองซีล่อม “เกษตรพึ่งตน คลองซีล่อม”

ตำบลคลองซีล่อม มี 5 หมู่บ้าน เมื่อก่อนตำบลคลองซีล่อมจะเน้นเรื่องของยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพหลัก 80 เปอร์เซ็นต์ ดีสิบชาวบ้านจะไปตัดยาง แต่เมื่อราคายางพาราตกต่ำ จึงได้มาคิดกันว่าจะทำอะไรเพื่อแก้ปัญหา เป็นที่มาของการพัฒนาคนในการหาอาชีพเสริม เศรษฐกิจพอเพียง ภายในหมู่บ้านจะมีปัญหาในเรื่องของน้ำ ถ้าปลูกผัก เช่น ผักกินใบ จะใช้น้ำมาก เลยหันมาปลูกผักเหริย ผักกูด เพราะใช้น้ำน้อย ที่มาวันนี้เพื่อที่จะบอกว่า เมื่อปี 50 ได้มีการรวมตัวหมู่บ้านละ 2 คน รวมเป็น 10 คน ต่อมาในปี 51 ได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น เป็นหมู่บ้านละ 4 คน เรื่อยๆมา จนปัจจุบันมีทีมและเครือข่ายรวม 62 คน “กินผักปลอดภัย” นำศรีเป็น อสม. ด้วย เมื่อสำรวจที่และหาพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านสำหรับทำแปลงเกษตรแล้วผลตอบรับที่ได้คือ คนสนใจกันมากขึ้น อุดหนุนผักปลอดภัยพิษกันมากขึ้นจนปลูกผักไม่ทัน

จุดประสงค์ในการทำวิจัยครั้งนี้คือ การปรับวิกฤติให้เป็นโอกาส ในขณะที่ยางราคาตก จะทำอย่างไรเพื่อให้อยู่รอด เริ่มจากการเก็บข้อมูลครัวเรือน รายได้ รายจ่าย อาชีพ ฯลฯ ซึ่งในขณะที่เก็บข้อมูลก็เข้าไปคุยในทุกหมู่บ้าน คือ แวะกินข้าวกันระหว่างเก็บข้อมูลกันเลย จากนั้นก็มาเรียงข้อมูล หาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งบ้านคลองซีล่อมอยู่ใกล้คลอง แต่มีสภาพภูมิประเทศสูงกว่าพื้นที่อื่น ทำให้มีปัญหาเรื่องการกักเก็บน้ำ และน้ำส่วนใหญ่เป็นน้ำเค็ม ที่ติดป่าชายเลน 80 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งในหน้าฝนก็มีปัญหาทำให้พืชเน่าอีก จึงเลือกผักเหริย ผักข่าไก่ และตอนนี้เรากำลังหาวิธีการส่งออกไปสู่ตลาดภายนอก สิ่งที่มีใจมากคือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือที่จะหาวิธีในการพัฒนา แทนที่จะนั่งนึกตากัน อย่างน้อยก็มีทีมงานคลองซีล่อม เพื่อเดินต่อไปข้างหน้าด้วยกัน ผักปลอดภัยพิษที่ได้ทำกันขึ้นมา เมื่อเหลือกินก็แบ่งขายไปสู่ตลาดท่ากลาง โดยจะมีหน่วยงานเข้ามาทดสอบว่าปลอดภัยพิษ

จริงหรือไม่ เมล็ดพันธุ์บางชนิดก็ซื้อมา และมีถั่วที่เรากำลังรวบรวมเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ได้ตัดต่อทาง พันธุกรรม เพื่อประหยัดงบประมาณในการเพาะพันธุ์ต่อไป ถ้าหากผมประสบความสำเร็จตรงนี้ จะมีการขยายตลาดเพิ่ม โดยเฉพาะต้นพ้อ ถ้าจัด ตัดแต่งให้ดีเป็นไม้ประดับก็ได้ ใช้ประโยชน์ได้หลายส่วน และตอนนี้ก็ได้มีการรวบรวมเมล็ดพันธุ์ในชุมชน ได้แก่ พริกไทย ข้อดีคือปลูกในที่ร่มได้ ลูกดก เพื่อลด ต้นทุนจากภายนอก จึงได้ตั้งชื่อกลุ่มว่า “เกษตรพึ่งตน คลองชีล้อม” ในอนาคตเราจะสร้างปอดของชุมชน บทเรียนที่สำคัญคือ การเยี่ยมบ้านกัน แลกเปลี่ยน พูดคุยกัน ทำให้เราได้มาถึงจุดนี้ ที่ทุกคนร่วมมือ ร่วมใจกัน ทำสิ่งดีๆ

ข้อเสนอแนะจากผอ.ชูพัทธ์

การเก็บข้อมูลของเรามีอะไรที่แตกต่างจากนักวิชาการ ซึ่งการเยี่ยมบ้านอะไรแบบนี้เป็นการเก็บ ข้อมูลแบบเนียนๆเลยนะ ส่วนตัวชอบกินผัก ถ้าจะให้ซื้อต่อวันก็คงจะไม่เกิน 20 บาท ถ้าต้องแปลง ออกมาเป็นตัวเลขจากปริมาณการบริโภคได้ ก็จะได้มาก ตอบโจทย์ระบบเศรษฐกิจแบบฐานราก ถ้าเรา ถอดบทเรียนได้ ก็จะสามารถขยายผลให้ที่อื่นได้ เพราะถ้าเราทำตรงนี้ได้ มันคงได้ เราก็จะสามารถผ่าน วิกฤติได้ทุกสถานการณ์

กลุ่มที่ 5 กลุ่มวังคีรี “แนวทางการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวังคีรี และ องค์การบริหารส่วนตำบลวังคีรี”

ตำบลวังคีรี พื้นที่จำนวน 140 ไร่ ได้มีการขึ้นป่าไว้ และได้มีผู้ที่มีอำนาจเข้าไปตัดป่า เพื่อปลูก ปาล์ม จึงได้มีการต่อสู้เพื่อหยุดการบุกรุกป่าของชุมชน โดยมีการร่วมมือกันทั้งชุมชน และหน่วยงาน ต่างๆ เช่น กรมป่าไม้ กรมสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งได้มีการปลูกต้นไม้เป็น ประจำทุกปี มีการทำฝายกักเก็บน้ำ 5 จุด บริเวณต้นน้ำ เริ่มจากการมีศูนย์ยุติธรรมชุมชน อยู่ในเขตแนว ป่าด้วย จุดนี้ก็มีปัญหาพอสมควร โดยกลุ่มก็ได้มีแกนนำที่เข้มแข็งมาก ที่ช่วยกันแก้ปัญหา เมื่อ สกว. ได้ เข้ามา แรกๆ ก็ไม่ค่อยเข้าใจ ว่ามีความสำคัญอย่างไร จนทางพี่เลี้ยงได้มีการฝึกเขียน และหาข้อมูลใน พื้นที่ ว่ามีความเป็นมามากแค่ไหน อย่างไร ซึ่งได้ทราบมาว่ามีพื้นที่เชื่อมกันกับอีกหมู่บ้านหนึ่งด้วย ซึ่ง ได้เรียนรู้และซึมซับที่มา ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในชุมชนก็ลดลง ทางกลุ่มก็ได้มีการพูดคุยกับชาวบ้านใน ชุมชน เกิดปัญหามากมายแต่ก็ไม่ท้อถอย ป่าตำบลวังคีรี ชื่อว่า ป่าทะเลแฝก ครอบคลุมหลายหมู่บ้าน ปี หนึ่งได้มีโครงการปลูกป่า ได้ปักหลักเขตแนวป่า จับ GPS แต่ก็ยังมีการบุกรุก ซึ่งปศุสัตว์ได้ขอเข้ามาใช้ พื้นที่พันกว่าไร่ และขอให้เราช่วยดูแล ต่อมาทีมงานได้มีการขึ้นไปศึกษาพันธุ์ไม้ การเปลี่ยนแปลง จนได้ มีการทำฝาย ได้ผลแล้ว 3 จุด จาก 5 จุด คาดว่าชาวบ้านที่เดือดร้อนเรื่องน้ำก็ได้รับผลประโยชน์จากฝาย นี้ และเป็นป่าสงวนด้วย เราได้จัดทำข้อมูลที่ดินในชุมชน ได้รู้ว่าพี่น้องมีปัญหาเรื่องที่ทำกิน ไม่มีเอกสาร สิทธิ์ ตอนนี้รัฐบาลได้มีนโยบาย ผู้ยากไร้ ให้มายืนยันสิทธิ์ ในการใช้พื้นที่ทำกินและอยู่อาศัย ในการทำ ฝาย จะทำในพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุก เสื่อมโทรม ไม่มีความชุ่มชื้น เมื่อทำฝายก็ได้ฟื้นฟูป่าต้นน้ำให้มีความ ชุ่มชื้นมากยิ่งขึ้น ตอนนี้ก็มีสิ่งมีชีวิตให้เห็น มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

นายคอง คงชูศรี เล่าประวัติความเป็นมา ในปี 2505 สมัยนั้นป่าอุดมสมบูรณ์มาก สัตว์ป่า ไม้ มี ทุกอย่าง หลากหลายชนิด นก ค่าง ลิง ปลา ที่หาไม่เจอแล้วหรือพบไม่บ่อยคือ นกชนหิน นกฮัง นกคาง

เขา นกโก่เก๋ ช้าง กระจง แต่ในช่วงสมัยนั้นคนไม่คิดอนุรักษ์กันเท่าไร ทำให้ป่าบริเวณนั้นเสื่อมโทรม จนสัตว์ป่าหายไป ปัจจุบันเราจึงได้มีโครงการทำผาย โดยมีการให้ข้อมูล คำแนะนำจากพี่เลี้ยง สกว. จนมีทีมงานทุกวันนี่ ร่วมกันแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ธรรมชาติกลับมาสมบูรณ์เหมือนเมื่อก่อนมากที่สุดเท่าที่เราจะทำได้ เพราะตอนนี้เราอยู่แต่ละวัน ยังไม่ครบถ้วนในเรื่องของธรรมชาติ เราจึงทำโครงการนี้ เพื่อให้ป่าของเราดีขึ้น เพื่อให้สัตว์ป่าได้อาศัย เราก็มียางน้ำไว้ใช้ มีสัตว์ป่า มีพืชให้ลูกหลานได้ดู ปัญหาหลักๆของปัญหาคือ มนุษย์เราเอง และเราก็ได้ปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนวังคีรี โดยให้ผู้นำเป็นคนเริ่ม “ผู้นำเริ่ม ชุมชนก็ตาม” พื้นที่ป่าตรงนั้นก็เป็นของส่วนรวม ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นเจ้าของ เกษตรประกอบด้วยสามสิ่งคือ เมล็ด ดิน น้ำ ถ้าไม่มีป่า ก็ไม่มีอะไรเลย ถ้าเราลงทุนกับป่า เราจะได้อะไรหลายๆอย่าง สิ่งสำคัญที่สุดคือ เจ้าหน้าที่ไม่มีมันคง ไปรีดไถชาวบ้าน เราได้คิดกติกาใหม่ขึ้นมา คือ ตัดหนึ่งตัน ปลูก 10 ต้น โครงการนี้เราก็ทำไปเรื่อยๆ เราจะปลูกไปเรื่อยๆ ทำผายเพิ่มขึ้น ซึ่งอยากให้เป็นป่าแห่งการเรียนรู้สำหรับเยาวชน “เราจะปลูกป่าในใจคน” ขยายแนวร่วม นอกจากเราจะปลูกป่าเพิ่มแล้ว เราก็ต้องมีการดูแลป่าด้วย โดยต้องตั้งกฎกติกา ในพื้นที่ เพื่อกันไว้สำหรับป้องกันคนคิดไม่ดี เพราะที่เราทำไปก็เพราะเพื่อทุกคน

กลุ่มที่ 6 โนราณาโยง “แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง”

เล่ากระบวนการงานวิจัยผ่านการแสดงมโนราห์ สมมติสถานการณ์กรณีที่มีวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล ขณะที่มโนราห์กำลังทำการแสดง

วันที่ 22 สิงหาคม 2560

ทบทวนกิจกรรมเมื่อวาน

โจทย์ ทำอะไรบ้าง รู้สึกอย่างไร

- กิจกรรมละลายพฤติกรรม กิจกรรมระดมความคิด นำเสนอหัวข้อของตนเอง
- การแสดงมโนราห์ มีความภาคภูมิใจที่มีกลุ่มคนที่เห็นความสำคัญของประเพณี วัฒนธรรม บ้านเรา เป็นสิ่งที่ดีที่ควรรักษาไว้ให้ลูกหลานต่อไป
- ประทับใจมโนราห์พอเราเห็นเด็กมารำด้วย เราก็รู้สึกดี โดยเฉพาะตาพราน สนุกสนานดี คลายเครียด เพราะตอนกลางวันเราต้องนำเสนอ รู้สึกดี ๆ เมื่อได้ดูการแสดงก็รู้สึกผ่อนคลาย

- รู้สึกสดชื่น
- ได้เพื่อนใหม่
- รู้สึกสบาย
- อิ่ม หัวใจพองโต
- อยากได้บทสรุปของเมื่อวานและวันนี้
- คิดถึงบ้าน
- อยากรู้จักเพื่อนเพิ่ม
- สดใส เบิกบาน ไม่ได้ตัดยาง
- เห็นกระรอกมากกว่าที่บ้าน
- ทะเลสวยฟ้าใส มองทะเลแล้วรู้สึกอึดอัดในหัวใจ
- คิดถึงคนที่บ้าน นอนหลับสบายรู้สึกแจ่มใส
- เมื่อคืนไม่ได้ดูดาว
- ทุกคนแต่งตัวสดใสกว่าเมื่อวาน
- ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ให้ความสะดวกสบาย
- รู้สึกดีที่ตื่นมาแล้วเห็นทะเล ไม่เหมือนในเมือง รู้สึกผ่อนคลาย
- รู้สึกดีเห็นเพื่อนๆในที่นี้มีพลัง ก็อยากเติมพลังให้กัน
- รู้สึกเสียดายที่ไม่ได้ดูมโนราห์เมื่อคืน รู้สึกทึ่งที่อ่าวตงมาด้วยเพราะอยู่ไกล

กลุ่มที่ 7 ทีมอ่าวตง อยู่ระหว่างพัฒนาโครงการ

ผู้ใหญ่อาคม ครุชาติศรี แนะนำบ้านใสใหญ่ อ.วังวิเศษ จ.ตรัง ก่อนที่ผมจะมาเป็นผู้ใหญ่บ้าน พ่อแม่พี่น้องแตกแยก การพัฒนาหมู่บ้านก็ไม่มี หลังจากที่ผมได้มาทำตรงนี้ ก็เริ่มสร้างอาชีพ ซึ่งในหมู่บ้านมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ ในพื้นที่ป่าตอนนี้ นกตัวแร้วท้องดำ ไก่จะสุญพันธ์ุ ป่าบ้านใสใหญ่เป็นป่าขนาดใหญ่ กว้าง เมื่อก่อนมีฐานของผู้ก่อการร้ายอยู่ ซึ่งเป็นพื้นที่สีแดง มีความลำบาก จากการที่เราได้พัฒนา ในตอนนี้ การสัญจร คมนาคม สามารถเดินทางได้สะดวกขึ้น เป็นเส้นทางลัดไปจ.กระบี่ มีจำนวนประชากร 182 ครัวเรือน กลุ่มในหมู่บ้าน ได้แก่

- กลุ่มเลี้ยงผึ้งโพรง สมาชิก 40 กว่าคน ศึกษาเรื่องผึ้ง เลี้ยงผึ้ง
- กลุ่มอาสาพิทักษ์ป่า เนื่องจากมาเจ้าหน้าที่เข้ามาบุกกรุก จึงได้มีการหารือกันหาทีมอาสาลาดตระเวน มีการจับกุม เข้าไปตัดเตีอน โดยการลงขันของคณะกรรมการเอง ร่วมกันต่อสู้เพื่อป่าในเขตระหว่างสองหมู่บ้าน จนได้เป็นพื้นที่สีเหลืองมา

ป่าต้นน้ำคลองชี เปรียบเหมือนหัวใจของชาวบ้านถึง 5 หมู่บ้าน หากขาดป่าตรงนี้ไปก็จะมีน้ำใช้ ต่อมาได้มีการปลูกจิตสำนึกให้เด็ก ๆ โดยการจัดกิจกรรมปลูกป่า ขยายพันธุ์กล้วยไม้คืนสู่ป่า ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ สกว. ที่มาเป็นพี่เลี้ยง ให้เราได้เรียนรู้ ส่งเสริม การเรียนรู้ เพื่อการวิจัยพัฒนาชุมชน ให้ได้รู้ว่าบ้านเรามีอะไรบ้าง เช่น พรรณไม้ ต้นกฤษณา เป็นต้น ตอนนั้นก็เปิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร วิถีชาวบ้านใสใหญ่ อยากให้ทางทีม สกว. เข้าไปศึกษาร่วมกันเรื่องพรรณไม้ในป่าบ้านใส

ใหญ่ เพราะยังมีพรรณไม้ที่พบที่อื่นได้ยากในป่านี้อีกหลายชนิด ผลที่เราได้รับจากการลาดตระเวนคือ ไม่มีการบุกรุกป่า เราจับกุมเอง แล้วประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เราเป็นเครือข่ายทั้งจังหวัด น่าจะทำกลุ่มไลน์ไว้เพื่อแลกเปลี่ยนกิจกรรมอาสาเพื่อบ้านเรา สิ่งที่เราทำไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน หวังเพียงแต่ได้ทำเพื่อบ้านเราให้พัฒนาต่อไป

สำหรับรังผึ้ง เราเลี้ยงตามธรรมชาติ ทำรังให้ผึ้ง สามารถผลิตน้ำผึ้งได้ถึง 6 ขวดขาว เนื่องมาจากการมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ เก็บเกี่ยวได้ มีนาคม-เมษายน เพราะเป็นช่วงที่ดอกไม้ ออกดอก มีความหวานถึง 82 เปอร์เซ็นต์ ไม่มีสารหนู ไม่มีสารพิษ ซึ่งเป็นความบริสุทธิ์ของน้ำผึ้งธรรมชาติ ทดสอบโดยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ข้อเสนอแนะจากผอ.ชูศักดิ์และอ.สุนทรี

- คิดว่าในหมู่บ้านทำได้ดี ในส่วนของงานวิจัยอาจจะยังไม่ค่อยพร้อม จึงต้องพึ่งพา สกว. จากที่เห็นกลุ่มคลองซีล่อมและวังคีรี ก็ทำเรื่องป่า น่าจะมาเป็นเครือข่ายรักษาร่วมกัน
- ชุมชนเข้มแข็งมาก ไม่อยากให้ทำโจทย์เล็กๆ น่าจะมาลองปรึกษากันว่าจะทำอะไรเพิ่มเติมได้อีกบ้าง

คุณบัญชา เกิดล่อง เกษตรอำเภอนาโยง

จากประสบการณ์ที่เคยทำงานกับทีมอ่าวตง มองว่าอ่าวตงมีศักยภาพมาก แต่ถูกประทับตราด้วยพื้นที่สีแดง ทำให้ไม่ค่อยมีใครอยากเข้าไปทำงาน ผมใช้เวลาสามปีในการพูดคุยกับชาวบ้าน ก็ได้พบว่ามีคนคิดดีอยู่มาก รู้เรื่องป่า เรื่องผึ้ง และได้คุยถึงกระบวนการทำงานให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น จุดอ่อนที่ยังเห็นอยู่คือ สิ่งที่ตัวเองต้องการคืออะไรชาวบ้านยังไม่รู้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นโจทย์สำคัญในการแก้ปัญหาเรื่องในชุมชน ในเรื่องที่เราจักตัวเองก่อนที่จะไปต่อข้างหน้าได้

ที่บ้านผมมีครุหมอตีเหล็ก เป็นความเชื่อที่เราไม่ค่อยรู้ รอยต่อความคิดระหว่างบรรพบุรุษกับลูกหลานมันหายไป เช่นเดียวกับการเกษตร มีหลายคนที่ไม่ได้เรียนเกษตรแต่มาทำเกษตร เพื่อกลับมาอยู่บนพื้นฐานเพื่อความเป็นอยู่ หวังว่าชุมชนจะเห็นความสำคัญของการทำเศรษฐกิจพอเพียง คิดว่าน่าจะมีกิจกรรมร่วมกันได้

ผู้ประสานงานสกว.ตรัง คุณชนิษฐา จุลบล เล่าการทำงานของโหนดตรัง ผ่านเครื่องมือ timeline

- ปี 40 ฟองสบู่แตก
- ปี 41 เกิดงานวิจัยแบบใหม่ เรียกว่า “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”
- ปี 43 คนตรังเริ่มรู้จักงานวิจัย สกว. เป็นครั้งแรก มีอาจารย์หลายท่านมาร่วมกันหารือว่าจะเปิดศูนย์ประสานงานวิจัยในจ.ตรัง ครั้งแรกที่หอจดหมายเหตุ
- ปี 44-47 เกิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในหลายพื้นที่ ได้แก่ โคนกระบี่เกาะลิบง นานาหมื่นศรี เป็นต้น เป็นช่วงที่เกิดสึนามิพอดี หลายพื้นที่ก็ได้รับผลกระทบ
- ปี 44-48 ยุคนายกทักษิณ รมรณรงค์ให้ปลูกยางพาราทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลกับเกษตรกรชาวสวนยางพารามาก
- ปี 49 โครงการผ้าทอนานาหมื่นศรี ได้รับรางวัล
- ปี 51 โหนดตรังร่วมกับกรมคุ้มครองสิทธิฯกระทรวงยุติธรรม จัดทำโครงการ “ยุติธรรมชุมชน” พี่เลี้ยงจากโหนดตรังร่วมกับเจ้าหน้าที่จากกรมคุ้มครองสิทธิฯ 2 คน
- ปี 53 ครบ 10 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ปี 54 น้ำท่วมทั้งประเทศ เตือนร้อนกันทั่วหน้า เศรษฐกิจก็ซบเซา และยังมีโครงการแต่งตั้งคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนได้รางวัล เพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในชุมชน
- ปี 57 เนื่องจากพืชมานพเกิดอุบัติเหตุเสียชีวิต พื้นที่ที่เคยทำเกี่ยวกับการศึกษา เลยอดมาดูแลโหนดตรัง
- ปี 59 โหนดตรังก็มีขนาดเล็กลง เนื่องจากทีมงานไปทำธุรกิจส่วนตัว จึงต้องพียงนักวิจัยในการเขียนรายงาน และต้องทำงานกันเองมากขึ้น และยังมีเหตุการณ์ที่สลดใจมากสำหรับชาวไทย คือในหลวงสวรรคต
- ปี 60 ได้โครงการใหม่เพิ่มขึ้นมา คือ ทีมมดตะนอย และทีมอ่าวตง ซึ่งตรงนี้เราก็ต้องหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกับชุมชนให้มากขึ้น ปัจจุบันสภาพอากาศคาดเดายาก ฝนตกตลอดปี นอกจากนี้ยังมีการลงทุนจากประเทศจีนทางเกษตรกรรม ทำให้พื้นที่ทางภาคเหนือปลูกพืชชนิดเดียว ซึ่งเป็นการเกษตรที่ไม่ค่อยดี เราจะทำอย่างไรที่จะพัฒนางานวิจัยให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ตอนนั้นก็ยังไม่รู้ว่าแต่ละทีมจะไปต่ออย่างไร ก็ต้องลองคิดดู แล้วแต่ว่าประเด็นของแต่ละกลุ่ม โหนดตรังส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่น การรักษาทรัพยากร

หลักๆ โหนดตรังก็จะมีนิด กับแก้วเป็นตัวหลักอยู่ในการทำงานตรงนี้ บางครั้งก็ต้องรู้ทัน ที่จะรับมือปัญหาที่เข้ามา

ผอ. ชูศักดิ์ สุทธิสา

ขอต่อ ยอดจากพี่นิด ว่า เราก็มีประเด็นเชิงการศึกษา วัฒนธรรมชุมชน มันเป็นงานที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ทำยังที่เราจะใช้เครื่องมือทำให้ชุมชนนั้นเข้มแข็ง สร้างการเรียนรู้ สร้างปัญญา จากที่ สกว ให้ทุนแล้ว ประชาชนต้องเป็นเจ้าของงานวิจัยเอง เพื่อเอาไปใช้เรียนรู้ เปลี่ยนแปลง เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ของตนเอง การวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ โจทย์จากท้องถิ่น (ประชาชนมีส่วนร่วม) ได้ข้อมูลมา แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหา สิ่งที่เราอยากเห็นคือ การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้กับกลุ่มคนที่เข้าไม่ค่อย

ถึง คนที่ได้รับทุนส่วนใหญ่จะเป็นนักวิชาการ แต่ งานวิจัยของ สกว จะเป็นงานวิจัยที่ชุมชนเป็นคน ทำเอง ไม่ว่าจะ เป็น การศึกษา การบริหาร การจัดการท้องถิ่น ฯลฯ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันจะ เห็นการเปลี่ยนแปลงมากมาย อาจจะเป็นทั้งการที่ รัฐเข้าไปสนับสนุน มีความซับซ้อน ชุมชนมีความ เกี่ยวเนื่องกัน จากการเปิดชายแดน ทั้งสินค้า แรงงาน เราอาจจะลองประเมินดูว่าใน จ. ตราชูมี

ความซับซ้อน หรือนโยบายอะไรเข้ามาบ้าง เราจะสามารถตั้งตัวเพื่อเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้นอย่างไร กระแสที่จะพัฒนาตรงนี้จะเป็นอย่างไรร ทั้ง ไทยแลนด์ 4.0 คนไทย 4.0 จะทำอย่างไรเพื่อตอบโจทย์ ยุทธศาสตร์ ความมั่นคง ยั่งยืน หลากๆโครงการมันก็เห็นได้ชัด ส่วนในระดับโลก จะทำอย่างไรให้มันยั่งยืน การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ซึ่งก็ต้องดูตามภูมิภาค ภาคใต้ ก็จะแตกต่างออกไปจากภาคอื่น ซึ่ง จ. ตราชูก็จะเน้นในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลก บนพื้นฐานการใช้ทรัพยากร เป้าหมายการ ขับเคลื่อน “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เราจะทำอย่างไรให้ตอบโจทย์ได้ ซึ่งจะมีพีเอ็นดี และพีแก็วมีพีเอ็นดีในการ จัดการตนเองในพื้นที่ เราอยากเคลื่อนเครือข่าย โดยอาศัยพลังความรู้ พลังปัญญา ในการทำวิจัย เพื่อ ไปสู่ผู้อื่น หรือหน่วยงานอื่นด้วย เช่น สสส. ครู โรงเรียน สถาบันศาสนา ถ้าโจทย์มันใหญ่ขึ้น มันก็ต้องมี ภาคีอื่นๆที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยด้วย ซึ่งเข้ามาเพื่อร่วมทำงานวิจัย ขณะเดียวกันก็ยังมีทรัพยากรที่จะ นำมาดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืนในการจัดการที่เป็นระบบ (ชุดความรู้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับ ต่างๆ)

เมื่อพูดถึงภาคี คงไม่ใช่หมายถึงแต่พวกเรานักวิจัยท้องถิ่น แต่เป็นหน่วยงาน หรือสถาบันอื่นๆ เข้ามาช่วยด้วย เพราะตอนหนึ่งงบประมาณกระจายเข้ามาในพื้นที่ ถ้าองค์กรท้องถิ่นเข้ามาช่วยก็จะดำเนินงาน เชิงคุณภาพด้วย ทำอย่างไรที่เราจะต่อยอด ซึ่งเวลาคิดจะต้องร่วมกันคิดว่าใครจะเข้ามามีบทบาทอะไรยังไง จะร่วมกันยังไง? เราลองจับมือกับพื้นที่เพื่อขยายการทำงาน ซึ่งตอนนี้เราก็มียุทธศาสตร์ MOU เพื่อที่จะทำงาน ร่วมกัน เราจะไม่ผลิตหมวกหลายใบ แต่จะทำอย่างไรให้หมวกเกิดการบูรณาการงานวิจัย ในระดับประเทศเค้า จะดูว่าแต่ละที่มันมีจุดเชื่อมอย่างไรบ้าง ทำอย่างไรที่จะตอบโจทย์ปัญหาในพื้นที่ได้ ถ้าเรายังไม่พร้อม เราอาจจะขยายภายในพื้นที่ของเราก่อน จะต้องมองให้ดีว่าเราอยากจะไปในแนวไหน อาจจะต้องมี เครือข่ายในพื้นที่ใกล้เคียง ถ้าจะขยายผลเพื่อสร้างการจัดการการท่องเที่ยวหรือการขยายผลเพื่อสร้าง เศรษฐกิจฐานราก โดยเศรษฐกิจพอเพียง เราจะสร้างเพื่อต่อยอดให้มากกว่าชุมชนท้องถิ่น ถ้าฐานเรา เข้มแข็ง เราก็คงต้องไปต่อ ซึ่งต้องอาศัยความเข้มแข็งของคนในชุมชน

ตอนนี้เราไม่สามารถบอกได้ว่าสิ่งที่เราได้รับ มีอะไรเป็นตัวชี้วัด ทั้งด้านคุณภาพ และปริมาณ สามารถนับได้หรือไม่ เอาอะไรมาวัด ในยุคใหม่เราต้องบอกให้เห็นว่าสิ่งที่เราบอกได้ว่าผลคืออะไร เอา เทคโนโลยีเข้ามา รวมทั้งการประยุกต์ความรู้เดิม ว่าเห็นอะไรเปลี่ยนแปลง การสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่ออนาคต อาจจะต้องขอความร่วมมือจากนักวิชาการ

กิจกรรม Check out

ได้อะไร กลับไปจะทำอะไรกับงานสกว.ต่อ

- อย่าท้อ อย่าหยุด อย่าเดินคนเดียว
- ปัญญาควบคู่คุณธรรม
- เดินตามกลไกที่วางไว้
- ทบทวนตัวเอง ทบทวนการทำงาน
- สร้างความมั่นคงต่อ
- ทำให้เต็มที่กับชุมชน
- เต็มเต็มสมอง
- คิด ทำ มองจากฐานราก
- ฟังอย่างมีสติ
- กระจายกลุ่มอื่น
- จัดการข้อมูล
- การนำเสนอที่ดี
- หาสิ่งใหม่ๆมาทำ
- เล่าให้เพื่อนฟัง
- ทำสิ่งที่ทำอยู่แล้วต่อไป
- ขยายคนรักษ์ป่าเพิ่ม
- แกะรอยคางคูด
- ดูแลสิ่งที่ทำไปแล้ว
- ปรับจุดอ่อน จุดแข็ง เสริมรากแก้ว
- การเรียนรู้สำคัญ
- วิธีชุมชนต้องตอบให้ได้
- สร้างคนรุ่นใหม่เพิ่ม

